

ΑΙΣΤΡΑΤΩΙ ΕΚΠΗΣ
ΑΙΓΑΙΟΙ ΚΑΤ ΚΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡ ΑΛΑΜΠΙΩ
ΑΕ ΧΕΞΙΣ ΑΡΕ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΛΛΑΜΠΡΙΔΗ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ Σ
ΒΙΒΛΙΟ Ζ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Θουκυδίδη ιστορία

ΒΙΒΛΙΟ Σ.
ΒΙΒΛΙΟ Ζ.

18243

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΕΛ.ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Θουκυδίδη ίστορία

ΒΙΒΛΙΟ Σ'
ΒΙΒΛΙΟ Ζ'

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1978

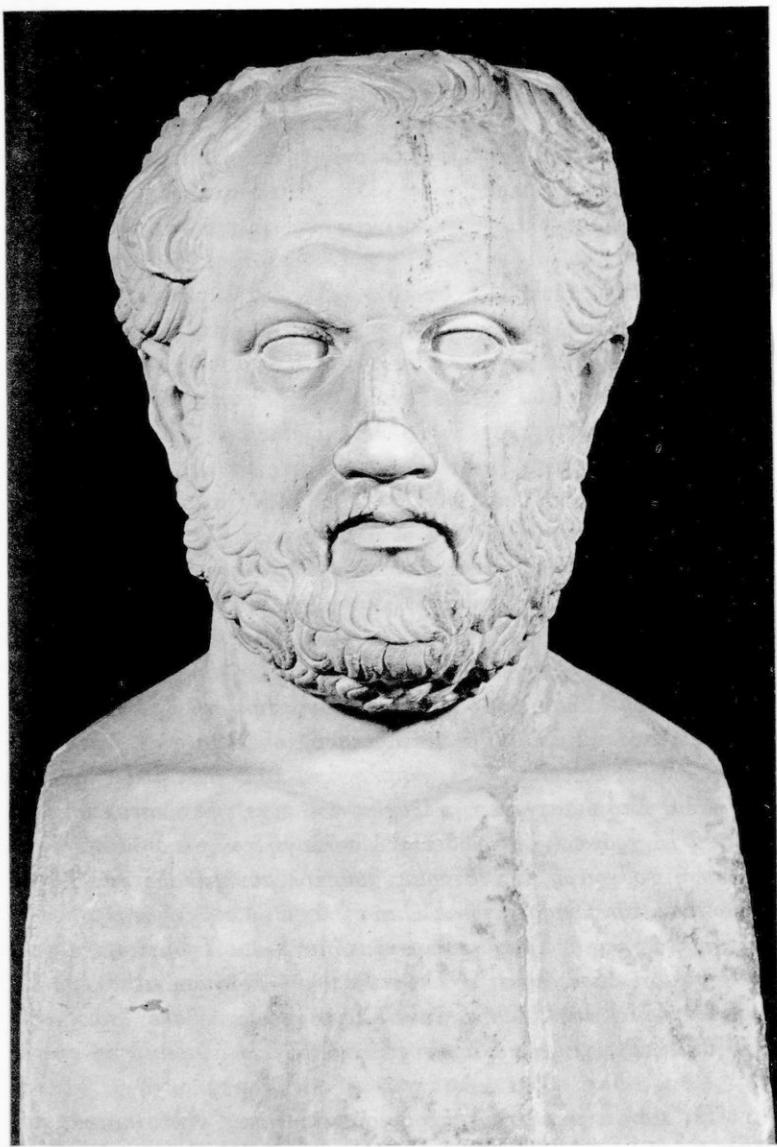
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

BRVIO A
BIBLIO C

Εθνικό Εργαστήριο Βιβλιοθηκών

“Η είσαγωγή και τά σχόλια ἔγιναν ἀπό τήν
ΕΠΙ ΑΝΘΡΑΚΑ Κατερίνα Συνοδινοῦ.”

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ρωμαϊκό άντεγραφο προτομής του Θουκυδίδη του 4 π.Χ. αιώνα (Νεάπολη, Εθνικό Μουσεῖο).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Bios

Ο Θουκυδίδης γεννήθηκε στήν Ἀθήνα γύρω στό 460 π.Χ. ἀπό πλούσια καί ἀριστοκρατική οἰκογένεια ἡ ὧποία φαίνεται σχεδόν βέβαιο πώς συγγένειε μέ βασιλική οἰκογένεια τῆς Θράκης. "Ισως σ' αὐτή τή σχέση ὁφείλει τά μεταλλεῖα χρυσοῦ πού είχε στή Σκαπτή" Ύλη. Ἐκεῖ πιθανόν ἀποσύρθηκε τό 424 π.Χ. μετά τήν ἔξορία στήν ὧποία τόν καταδίκασαν οἱ Ἀθηναῖοι, δταν ἀπέτυχε νά διαφυλάξει τήν Ἀμφίπολη ἀπό τό Σπαρτιάτη στρατηγό Βρασίδα. Στό διάστημα τῆς ἔξορίας τον είχε τήν οἰκονομική ἀνεση καί τό χρόνο ν' ἀφιερωθεῖ στή συλλογή τοῦ ὑλικοῦ πού ἀπαιτοῦσε ἡ συγγραφή τῆς ἴστορίας τοῦ πολέμου μεταξύ τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Σπαρτιατῶν. "Οπως λέει ὁ Ἰδιος, ἐρχόταν σ' ἐπαφή μέ τά δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα καί ἐπομένως πρόπει νά είχε ταξιδέψει ἀρκετά. Στό τέλος τοῦ πολέμου μετά ἀπό 20 χρόνια γύρισε στήν Ἀθήνα καί σέ λίγα χρόνια πέθανε, ἵσως γύρω στό 399 π.Χ. χωρίς νά προφτάσει νά δλοκληρώσει τό ἔργο του.

Ἐποχή

Ἡ Ἀθήνα μετά τούς περσικούς πολέμους, οἰκονομικά, πολιτικά καί πνευματικά ἦταν τό κέντρο τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καί τῆς Μεσογείου. Τό ἐμπόριο ἀνθούσε στή Δύση (Σικελία καί Ἰταλία), στόν Εὖξεινο καί τή Θράκη, ἰδίως μετά τήν παρακμή τῶν Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εμπορικῶν Ἰωνικῶν πόλεων. Ἡ ἴδιοποίηση ἀπό τούς Ἀθηναίους τοῦ φόρου τόν δποῖο ἀρχικά ἔδιναν οἱ σύμμαχοι γιά νά ἀντιμετωπιστεῖ μιά μελλοντική περσική ἀπειλή οδσιαστικά μετέβαλε τή συμμαχία τῆς Δήλου σέ ἀθηναῖκή ἡγεμονία. Οἱ πόροι πού μέ αὐτό τόν τρόπο ἀπόχτησε ἡ Ἀθήνα τῆς ἔδωσαν τή δυνατότητα ἀνάμεσα στ' ἄλλα νά αδεξήσει σημαντικά τό στόλο της καί νά πραγματώσει μεγάλο οἰκοδομικό πρόγραμμα, δπως τά ἔργα στήν Ἀκρόπολη.

Μέ τήν ἡγεσία τοῦ Περικλῆ, τό πολίτευμα, ὑπερνικώντας τίς ἀντιδράσεις τῶν συντηρητικῶν ἀντιπάλων τον, ἔφτασε γιά τούς ἐλεύθερους Ἀθηναίους πολίτες στήν πιό δημοκρατική μορφή πού γνώρισε ποτέ. Ἡ ἐκλογή τῶν ἀξιωματούχων καί τῆς βουλῆς τῶν 500 μέ κληρο ἀπ' ὅλους τούς πολίτες ἀποτέλεσε θεμελιακό παράγοντα γιά τή δημοκρατική ἀνάπτυξη τῆς Ἀθήνας. Ἡ καθιέρωση ἡμερομίσθιου γιά τούς δικαστές στά λαικά δικαστήρια, γιά τούς βουλευτές καί τούς ἀξιωματούχους ἔδινε τή δυνατότητα ἀκόμα καί στούς θῆτες - τό μισό τουλάχιστο πληθυσμό τῶν πολιτῶν - νά παίρνουν μέρος στή διακυβέρνηση τῆς χώρας τους.

Στά πλαίσια τῆς εὐμάρειας, τῆς θαλασσοκρατορίας καί τῆς πολιτικῆς προόδου ἐντάσσεται καί ἡ πνευματική ἄνθηση τῆς Ἀθήνας ἐκείνη τήν ἐποχή. Ο Παρθενώνας δέν ἐξασφάλιζε μόνο ἀπασχόληση γιά τούς Ἀθηναίους, ἢταν κυρίως τό σύμβολο τῶν νέων δυνατοτήτων τῆς Ἀθήνας. Στήν τραγωδία τόν Αἰσχύλο διαδέχονται δ Σοφοκλῆς καί δ Εὐριπίδης πού καθένας μέ τό δικό του τρόπο σημαδεύει τήν ἐποχή του. Γέννημα τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καί δ Ἀριστοφάνης δέν παύει νά τήν κρίνει καί νά τή διακωμαδεῖ. Στή φιλοσοφία δ Ἀναξαγόρας καί δ Δημόκριτος, στήν προσπάθειά τους νά ἐξηγήσουν τήν ἀρχή τού κόσμου, συνεχίζουν τήν παλιά Ἰωνική παράδοση. Οἱ θετικές ἐπιστῆμες δπως τά μαθηματικά καί ἡ ἱατρική δέν ὑστεροῦν. Τό πνευματικό κλίμα στό σύνολό του χαρακτηρίζεται ἀπό κριτικό πνεῦμα πού βρίσκει τήν πιό συγκεκριμένη του ἔκφραση μέ τούς Σοφιστές. Παρά τίς διαφορές στίς ἀντιλήψεις καί στούς στόχους, κοινό χαρακτηριστικό τῶν Σοφιστῶν είναι ἡ ἀμφισβήτηση, σέ μικρότερο ἢ μεγαλύτερο βαθμό, τῶν καθιερωμένων ἀξιῶν.

Καί στήν περίοδο τῆς ἀκμῆς ἡ Ἀθήνα δέν εἶχε πάφει νά ἀντιμετωπίζει ἔξωτερικούς ἐχθρούς, κυρίως τούς Πέρσες. Ἐξίσου μεγάλο πρόβλημα τῆς δημιουργοῦσαν τά ἀπελευθερωτικά κινήματα τῶν τυπικά συμμαχικῶν, στήν οὐσία ὅμως ὑποτελῶν πόλεων, τά δοποῖα ἡ Ἀθήνα βίαια καί ἀδίσταχτα κατέπινγε. Ἀπό τά πιο ἀποτελεσματικά μέτρα γιά τήν καταστολή τῶν στάσεων ἦταν ἡ ἐγκατάσταση «κληρούχων», δηλαδή φτωχῶν Ἀθηναίων, στό ἔδαφος τῶν «συμμάχων». Σέ δρισμένες περιπτώσεις οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκαθιστοῦσαν φρουρούς νά παρακολουθοῦν τοὺς «συμμάχους» πού εἶχαν ἐπαναστατήσει ἡ πού δέν ἐνέπνεαν ἐμπιστοσύνη. Ἡ ἐγκατάσταση τῶν φτωχῶν Ἀθηναίων στίς διάφορες πόλεις στέριωνε τή δύναμη τῆς Ἀθήνας, ἀλλά συγχρόνως δυνάμωνε καί τό μίσος τῶν ὑποτελῶν συμμάχων ἐναντίον της. Τό σύνθημα τῶν Σπαρτιατῶν στόν πελοποννησιακό πόλεμο ἦταν ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ἀπό τήν τυραννία τῆς Ἀθήνας. Ἀποφασιστική γιά τήν κυριαρχία τῆς Ἠταν καί ἡ ἀπόφαση νά ἐπιβληθοῦν σ' ὅλη τήν ἐπικράτεια τά ἀθηναϊκά νομίσματα, μέτρα καί σταθμά, πράγμα πού εὐνόησε τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου στό Αἰγατο, κι ἀκόμα περισσότερο μεγάλωσε τήν οἰκονομική κυριαρχία τῆς Ἀθήνας. Ἔπιστέγασμα τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχῆς Ἠταν ἡ δικαστική ἔξονσία πού ἀσκοῦσε στούς συμμάχους της, σύμφωνα μέ τήν δοποία δλες οἱ σπουδαῖες πολιτικές δίκες ἔπειρε νά παραπέμπονται στά λαϊκά ἀθηναϊκά δικαστήρια.

Τήν ἡγεμονία τῆς Ἀθήνας ποτέ δέν εἶχαν πάφει νά βλέπουν μέ ἀνησυχία ἡ Σπάρτη καί ἡ Κόρινθος, δ μεγάλος ἐμπορικός της ἀντίταλος. Τελικά, μετά τίς τριακονταετεῖς σπονδές τοῦ 446 π.Χ. ἔσπασε ἡ σύγκρουση τό 431 π.Χ. μεταξύ τῆς Ἀθήνας καί τῆς Σπάρτης, μέ τήν ὑποκίνηση τῆς Κορίνθου, πού ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στήν προσπάθειά της νά πείσει τούς ἀποδόθυμους Σπαρτιάτες νά βγοῦν σέ πόλεμο ἔξω ἀπό τά ὅρια τῆς πατρίδας τους. Μετά ἀπό πόλεμο 27 χρόνων ἡ Ἀθήνα ὑπέκυψε στή Σπάρτη τό 404 π.Χ.

Ἐργο

“Ο Θουκυδίδης ἔγραψε τήν ἴστορία τοῦ πολέμου ὁ δοποῖος ὄνομαστηκε «π ε λ ο π ο ν ν η σ i α κ ó c». Τό ἔργο του ἀτελείωτο, χωρισμένο σέ δχτώ βιβλία ἀπό τούς Ἀλεξανδρινούς φιληφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λολόγονυς, καλύπτει τήν περίοδο ἀπό τό 431 π.Χ. ως τό 411 π.Χ.

I. Ο Θουκυδίδης θεωρεῖ τόν πελοποννησιακό πόλεμο σπουδαίον ἀπό δὲ λολόγονυς τούς προηγούμενους. Γιά νά τεκμηριώσει τή γνώμη τον παραθέτει τή λεγόμενη «ἀρχαιολογία», δηλαδή μιά περίληψη τῆς ἑλληνικῆς ιστορίας ἀπό τούς ἀρχαιότατους χρόνους ως τήν ἐποχή τον. Μεγάλη σπουδαίοτητα ἔχουν τά κεφάλαια 20-22 τοῦ πρώτου βιβλίου, ὅπου ὁ ιστορικός ἐκθέτει τή μεθόδο τον καί τό σκοπό πού ἐπιδιώκει μέ τό ἔργο τον. Στή συνέχεια ἀναλύει τά γεγονότα πού τελικά διήγησαν στή σύγκρουση. Τονίζει πώς βασική αἰτία τοῦ πολέμου ἦταν ἡ αὐξανόμενη δύναμη τῆς Ἀθήνας καί ὁ φόβος πού προκαλοῦσε στούς Σπαρτιάτες. Στήν «πεντηκονταετία», μιά ἀπό τίς λίγες παρεκβάσεις στό ἔργο τον, ὁ Θουκυδίδης σκιαγραφεῖ τή βαθμαία ἀνάπτυξη τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας ἀπό τό τέλος τῶν περσικῶν πολέμων ως τήν ἔκρηξη τοῦ πελοποννησιακοῦ.

II. Τό δεύτερο βιβλίο πραγματεύεται τά τρία πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου. Ο Θουκυδίδης χρονολογεῖ μέ μεγάλη ἀκρίβεια τήν ἀρχή τον τό 431 π.Χ.: μέ τήν ίέρεια τῆς "Ἡρας στό" Ἀργος, τόν ἔφερο στή Σπάρτη καί τόν ἐπώνυμο ἀθηναῖο ἄρχοντα. Στή συνέχεια ἔξιστορεῖ τά γεγονότα κατά χρονική ἀκολούθια, χωρίζοντας τό ἔτος σέ καλοκαίρι καί χειμώνα. Στόν «ἐπιτάφιο» πού ἐκφωνεῖ ὁ Περικλῆς γιά τούς νεκρούς τῆς πρώτης χρονιας τοῦ πολέμου, ὁ Θουκυδίδης προνοιάζει τήν ἔξιδανικευμένη εἰκόνα τῆς Ἀθήνας. Στό δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου ὁ «λοιμός» δίνει στούς ἀθηναίους τό πρῶτο ἀπροσδόκητο χτύπημα.

III. Στό τρίτο βιβλίο ὁ Θουκυδίδης τονίζει τήν ἔξαρση τῆς ὡμότητας πού χαρακτηρίζει τά τρία ἐπόμενα χρόνια τοῦ πολέμου. Μέ ἀφορμή τά γεγονότα ἀνάμεσα στούς δημοκρατικούς καί τούς ὀλιγαρχικούς στήν Κέρκυρα, ἀναλύει τίς συνέπειες πού ἔχει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στό χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων. Ο πόλεμος, «βίαιος διδάσκαλος» κατά τό Θουκυδίδη, ἔξαπολύει τά πιό βίαια πάθη προκαλώντας καθολική σύγκρουση καί ἀναποδογύρισμα τῶν ἀξιῶν.

IV. Τό τέταρτο βιβλίο γιά τά ἐπόμενα τρία χρόνια τοῦ πολέμου πραγματεύεται ἀνάμεσα στά ἄλλα τά γεγονότα τῆς Πύλου

Περιεχόμενο

καὶ τῆς Σφακτηρίας στά όποια σπουδαῖο ρόλο ἔπαιξε δ Κλέων.
’Εδῶ ἐμφανίζεται καὶ δ Βρασίδας πού μὲ τὴν κατάληψη τῆς
’Αμφίπολης ἔγινε αἰτία νά ἔξοριστεῖ δ Θουκυδίδης.

V. Τό πέμπτο βιβλίο ἐκτείνεται ἀπό τά δέκατο ἔως τό δέκατο
ἕκτο χρόνο τοῦ πολέμου. Μετά τό θάνατο τοῦ Βρασίδα καὶ
τοῦ Κλέωνα στήν ’Αμφίπολη, ἡ φιλειρηνική παράταξη καὶ στήν ’Α-
θήνα καὶ στή Σπάρτη ὑπερίσχυσε μέ ἀποτέλεσμα νά συναρφεῖ
ἐπισφαλής εἰρήνη τὸ 421 π.Χ. ἀνάμεσα στοὺς δύο ἀντίπαλους
γιά 50 χρόνια, ἡ γνωστή εἰρήνη τοῦ Νικία.

Ο «διάλογος τῶν Μήλιων» στό τελευταῖο μέρος τοῦ βιβλίου
ἔχει ξεχωριστή σημασία γιά τήν πολιτική ἰδεολογία τῶν ’Αθη-
ναίων. Οἱ ἀνίσχυροι Μήλιοι δέν μποροῦν νά διατηρήσουν τήν οὐ-
δετερότητά τους ἔξω ἀπό τήν ἀθηναϊκή κυριαρχία. Ο διάλογος
παρουσιάζει ἀνάγλυφα τήν ἐπεκτατική πολιτική τῆς ’Αθήνας
στήν πού ἐπιθετική τής μορφή.

VI καὶ VII. ’Αμέσως μετά τήν καταστροφή τῆς Μήλου
δ Θουκυδίδης ἀρχίζει τήν ἔξιστόρηση τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας
(415 - 413 π.Χ.) πού καλύπτει δύο ἀπό τά πιό καλογραμμένα
βιβλία στήν ίστοριά τουν. Στήν ἀρχή τοῦ βιβλίου δ ίστορι-
κός ἀναφέρει τήν ἐπιθυμία τῶν ’Αθηναίων νά καταχτίσουν τή
Σικελία, ἄν καὶ οἱ περισσότεροι δέ γνώριζαν τό μέγεθος καὶ τούς
κατοίκους τοῦ νησιοῦ. Στήν συνέχεια δίνει μιά σύντομη ίστοριά
τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Σικελίας καὶ ἐκθέτει τούς στόχους τῆς ἀθη-
ναϊκῆς ἐκστρατείας. Κάνει διάκριση μεταξύ πραγματικῶν αἰτίων
καὶ ἀφορμῶν, τοιίζοντας πώς πρόθεση τῶν ’Αθηναίων ήταν νά
καταχτίσουν δλόκληρο τό νησί. Τά ὑπέρ καὶ τά κατά τῆς ἐκστρα-
τείας ἀναπτύσσει δ Θουκυδίδης μέ τίς δημηγορίες τοῦ ’Αλκι-
βιάδη καὶ τοῦ Νικία, πού ταντόχοια παρουσιάζουν ἀνάγλυφα
τό χαρακτήρα τῶν δύο ἀτρῶν.

Μετά τόν ἀκρωτηριασμό τῶν ἐρμαῖκῶν στηλῶν καὶ τήν
ἐκκίνηση τοῦ στόλου, δ Θουκυδίδης περιγράφει τή συνέλευση
τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου στίς Συρακοῦσσες καὶ μέ ἀφορμή τήν
ἀμφιγραμμία πού δημιούργησαν τά νέα τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκστρα-
τείας ἀφήνει νά διαφανοῦν οἱ κίνδυνοι ἀπό τόν ἐσωτερικό διχασμό
τῆς πολιτείας.

Οἱ ἐχθροί τοῦ ’Αλκιβιάδη κατορθώνουν νά ἐπιτύχουν τήν

ἀνάκλησή τον μέ τήν κατηγορία τῆς ἀσέβειας. Ὁ Ἀλκιβιάδης δμως καταφεύγει στή Σπάρτη καὶ τούς πείθει νά στείλουν τό στρατηγό Γύλιππο στό πεδίο τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ νά δχνφώσουν τή Δεκέλεια στήν Ἀττική. Ἡ ἐπέμβαση τοῦ Γύλιππου στή Σικελία ἀλλάζει τήν κατάσταση. Ἡ ἐπιστολή τοῦ Νικία στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου δείχνει τή δύσκολη θέση στήν ὅποια ἔχουν ἀρχίσει νά βρίσκονται πιά οἱ Ἀθηναῖοι.

Τό ἔβδομο βιβλίο ἀρχίζει μέ τήν κατάληψη τῆς Δεκέλειας ἀπό τούς Σπαρτιάτες, πού ἔτσι ἀποκόβουν τήν Ἀθήνα ἀπό τόν πιό σημαντικό δρόμο ἀνεφοδιασμοῦ. Στίς Συρακούσες οἱ Ἀθηναῖοι ἐλέγχουν ἀκόμα τήν κατάσταση στή θάλασσα, ἃν καὶ ἔχουν χάσει τό Πλημμύριο. Ὁ Δημοσθένης ξεκινᾷ ἀπό τήν Ἀθήνα μέ σημαντικές ἐνισχύσεις, μόλι πού οἱ οἰκονομικές δυσκολίες ἔχουν ἀρχίσει νά γίνονται αἰσθητές στήν πόλη.

Οι Συρακούσιοι ἐντωμεταξύ ἀποχτοῦν ὄλο καὶ μεγαλύτερην ἴκανότητα στή θάλασσα. Ὁ Δημοσθένης δέν κατορθώνει νά καταλάβει τίς Ἐπιπολές καὶ προτείνει ἀμεσην ὑποχώρηση. Ὅταν τελικά ὁ Νικίας τό ἀποφασίζει, μιά ἔκλειψη σελήνης ματαιώνει τήν ἀναχώρηση. Οι Συρακούσιοι ἔχουν περάσει πιά στήν ἐπίθεση καὶ σχεδιάζονταν νά ἐμποδίσουν τήν ἔξοδο τῶν Ἀθηναίων ἀπό τό μεγάλο λιμάνι. Μετά τήν ἥττα τους καὶ τήν ἀποτυχημένη ἀπόπειρα ἔξόδου, οἱ Ἀθηναῖοι προσπαθοῦν νά ὑποχωρήσουν ἀπό τήν ξηρά. Σέ κάποιο σημεῖο τῆς βασανιστικῆς τους πορείας ἐγκλωβίζονται ἀπό τούς Συρακονίους. Οι ἀπώλειες εἰναι μεγάλες, οἱ αἰχμάλωτοι μεταφέρονται στά λατομεῖα ἡ πονυλιοῦνται ώς δοῦλοι, ὁ Νικίας καὶ ὁ Δημοσθένης θανατώνονται. Ἔτσι οἰκτρά τελείωσε γιά τους Ἀθηναίους ἡ ἐκστρατεία καὶ τό ὄνειρό τους νά καταχτήσουν τή Σικελία.

VIII. Στό ὅγδοο βιβλίο παρουσιάζονται τά στοιχεῖα πού παίζονταν ἀποφασιστικό ρόλο στά τελευταῖα στάδια τοῦ πολέμου: Οι Πέρσες παρεμβαίνουν στίς ἐλληνικές ὑποθέσεις. Οι σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀποστατοῦν στά νησιά καὶ τή Μικρά Ασία. Στή Σάμο δοισμένοι Ἀθηναῖοι δλιγαρχικοί ἐτοιμάζονται τήν ἀνατροπή τοῦ δημοκρατικοῦ τους πολιτεύματος καὶ τό κατορθώνονται γιά λίγο τό 411 π.Χ. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἀλκιβιάδη δίνει προσωρινά εὐνοϊκή τροπή στά πράγματα γιά τους Ἀθηναίους.

Μέθοδος

‘Ο Θουκυδίδης ἀρχίζει νά γράφει ἀμέσως μέ τήν ἔκοηξη τοῦ πολέμου. Ἡ πρώτη ἀρχή τῆς μεθόδου του εἶναι νά ἐξ ακριβώσει τήν ἀλήθειαν. Γιά τά σύγχρονα γεγονότα ἐλέγχει τήν ἀκοίβειαν ἢ ἀπό προσωπικές του ἐμπειρίες ἢ ἀπό αὐτόπτες μάρτυρες, ἐνῶ γιά τό παρελθόν καταφεύγει ἢ σέ «τεκμήρια» (ἀποδείξεις) ἢ σέ «εἰκότα» (πιθανότητες). Μέ ἐπίπονο τρόπο, χωρίς νά παρασύρεται ἀπό τυχαῖες πληροφορίες ἢ ἀπό τήν προσωπική του γνώμη, διασταυρώνει τίς διάφορες ἀπόψεις γιά νά ἀποκαλύψει τά πραγματικά περιστατικά. Ἀντίθετα ἀπό τόν Ἡρόδοτο, δ Θουκυδίδης δέν παραβέτει τίς πηγές του ἢ τίς διάφορες γνῶμες κι ἔτσι δέ φαίνεται ἡ πορεία πού ἀκολούθησε στήν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας παρά μόνο τό τελικό ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν του. Ὁ γνήσιος δῆμος ἀγώνας τοῦ Θουκυδίδη γιά ἀντικειμενικότητα δέ σημαίνει δτι ὁ ἴδιος εἶναι τελείως ἀπαλλαγμένος ἀπό προκαταλήψεις.

Ἡ δεύτερη θεμελιακή ἀρχή τῆς μεθόδου τοῦ Θουκυδίδη εἶναι τό ὅτι μέν ει στό θέμα τον. Οἱ μεγάλες παρεκβάσεις γεωγραφικές, ἐθνογραφικές, ιστορικές καὶ γενικά ἡ διήγηση γιά τή διήγηση, δπως τή βρίσκομε στόν Ἡρόδοτο, δέν ὑπάρχουν.

Σπουδαία θέση στήν ιστορία τοῦ Θουκυδίδη ἔχουν οἱ δημητριακής ἀκοίβησης ἀναπαραγωγή τους δέν ἥταν δυνατή, δ Θουκυδίδης τίς προσαρμόζει σ' ὅτι ἀπαιτοῦσε ἡ κάθε περίσταση διατηρώντας κατά τό δυνατό τό γενικό νόημα τῶν πραγματικῶν λόγων. Μέ τίς δημητριακές, συνήθως ἀντιθετικές, ἀναλύει τά κίνητρα, τίς ἰδέες, τίς προσδοκίες καὶ τίς πιθανότητες πού παρουσιάζονται σέ μιά κατάσταση, ἐνῶ ταυτόχρονα χαρακτηρίζει ἐν μέρει τούς ἄντρες πού τίς ἐκφωνοῦν.

Στό σύνολό του τό ἔργο του τό χαρακτηρίζει ἡ ἀπονομία καθε μεταφυσικοῦ στοιχείου, σέ ἀντίθεση μέ τόν Ἡρόδοτο πού προϋποθέτει μιά θεϊκή δύναμη γιά τήν ἐρμηνεία τῶν γεγονότων. Μέσα στό δρθολογιστικό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του, δ Θουκυδίδης προχωρεῖ νά ἐρευνήσει τίς αἵτιες πού ὑπάρχουν κάτω ἀπό τά φαινόμενα. Τήν ἐπιτυχία τήν ἐγγυᾶται δ λογικός προγραμματισμός στά δρια βέβαια τῆς ἀνθρώπινης πρόγνωσης.

Μεγάλη πορεία έκανε δ ἄνθρωπος γιά νά φθάσει ἀπό τή μ υ-
θική ἐρμηνεία τῶν ἰστορικῶν φαινομένων στήν
ὅρθο λογιστική. "Ως τά μέσα περίπου τοῦ 6 π.Χ. αἰώνα ἡ
ἐπική ποίηση έκαναν ποιούσε σέ μεγάλο βαθμό καὶ τό ἰστορικό ἐνδια-
φέρον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ κατάλληλες συνθήκες γιά τή γέννηση τῆς
Ἰστορίας δημιουργήθηκαν γιά πρώτη φορά στήν Ἰωνία μέ-
το ἔντυπη τοῦ κριτικοῦ πνεύματος, κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν
φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας.

"Η ἐνσωμάτωση ἐξάλλου τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἰωνίας στήν
περσική αὐτοκρατορία στό δεύτερο μισό τοῦ 6 π.Χ. αἰώνα
διενόντες τούς πνευματικούς τους δοῖζοντες καθώς ἡ γεωγραφία
καὶ ἡ ἰστορία αὐτῶν τῶν λαῶν ἔγιναν ἀντικείμενα μελέτης ἀπό
τούς Ἰωνες. Ἀκολούθωντας τό παράδειγμα τῶν φυσικῶν, οἱ
«λογογράφοι» τῆς Ἰωνίας (πεζογράφοι σ' ἀντίθεση μέ τούς
ἐπικούς) νίοθέτησαν κριτική στάση ἀπέναντι στήν ποίηση καὶ
τή μυθολογία κι ἔτσι δημιουργήσαν τήν ἰστορική ἐπιστήμην.

"Ο Ἐκαταῖος δ Μιλήσιος, δ σπουδαιότερος «λογο-
γράφος», ἔχει συνδεθεῖ μέ τήν ἀρχή τῆς ἰστορίας. Γεννήθηκε
ἴσως κατά τά μέσα τοῦ 6 π.Χ. αἰώνα κι εἶναι κατεξοχή γεω-
γράφος. Ταξίδεψε πολύ καὶ τό ἔργο του «Περίοδος γῆς» περιείχε
γεωγραφικά, θηρογραφικά καὶ ἰστορικά στοιχεῖα. Στίς «Γενεα-
λογίες» του, τήν ἰστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, εἶναι δ πρῶτος
πού ἔξετάζει τήν παράδοση δρθολογιστικά.

Στήν ἴδια ἱωνική παράδοση ἀνήκει δ Ἡρόδοτος ἀπό
τήν Ἀλικαρνασσό, δ συγγραφέας τῆς ἰστορίας τῶν περσικῶν
πολέμων. Τό ἔργο του τό σημαδεύοντας οἱ ἐκτενεῖς παρεκβάσεις
πού ἄλλες σχετίζονται μέ τό κύριο θέμα τῆς ἰστορίας του ἐνῶ
ἄλλες ἀπλῶς ἔχουν προστεθεῖ τήν ἐπιθυμία του νά πεῖ μιά ἰστορία.
Κοινό στοιχεῖο στό ἔργο του εἶναι ἡ πίστη στή Μοίρα, σχετική
μέ τήν πίστη στούς οἰωνούς καὶ τίς προφητεῖς μέ τά δποῖα τό
πεπορωμένο φανερώνται.

Διάδοχος τοῦ Ἡρόδοτον εἶναι δ Θουκυδίδης, δ θεμελιωτής
τῆς πολιτικής ἰστορίας. "Ο ἴδιος ἔχει συνείδηση δτι ἡ ἰστορία του,
ἀπάλλαγμένη ἀπό μυθικά στοιχεῖα καὶ εὐχάριστες διηγήσεις,
δέν εἶναι ψυχαγωγική. Τή βλέπει διαίνιο ἀπόχτημα τῶν λίγων
πού θά ήθελαν νά κατανοήσουν δσα ἔγιναν ἡ θά ξαναγίνονται ἔτσι

ἡ κάπως ἔτσι, σύμφωνα μέ τή νομοτέλεια πού ὑπάρχει στήν ἀνθρώπινη φύση.

Τήν ίστορία τοῦ Θουκυδίδη ἀπό τό 411 π.Χ. ὡς τήν πτώση τῆς θεβαικῆς ἥγεμονίας τή συνεχίζει δὲ εν οφῶν στά «Ἐλληνικά». Δέν ἀκολούθει δύμως τή μέθοδο τοῦ Θουκυδίδη γιά τήν εὑρεση τῆς ἀληθείας. Δέν κατορθώνει νά δεῖ κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, οὕτε κρύβει τίς φιλολακωνικές τάσεις τον καὶ τό μίσος τον γιά τή Θήβα. Ἀπό τό Θουκυδίδη ἔμαθε μόνο νά μή φεύγει ἀπό τό θέμα τον.

*'Ιστορικό¹
πλαισίο
τῶν
«σικελικῶν».*

Οι Ἕγεσταῖοι ζήτησαν βοήθεια τό 416 π.Χ. ἀπό τούς Ἀθηναίους ἐναντίον τοῦ δωρικοῦ Σελινούντα κι ἔδωσαν ἔτσι τήν ἀφορμή γιά τή σικελική ἐκστρατεία.

Πρόν ἀπό τήν ἀποστολή τῶν Ἕγεσταίων πρέσβεων στήν Ἀθήνα, οἱ Ἀθηναῖοι είχαν τήν εὐκαιρία νά ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ τις ἐλληνικές ἀποικίες στήν Ἰταλία καὶ στή Σικελία πού ἤδη ἀπό τό τέλος τοῦ ἔβδομον αἰώνα είχαν ἀπλωθεῖ κυρίως στά ἀνατολικά παράλια τῆς Σικελίας καὶ στήν περιοχή γύρω ἀπό τόν κόλπο τοῦ Τάραντα. Βαθμαῖα οἱ ἐλληνικές πόλεις τῆς Σικελίας νίοθέτησαν τό ἀττικό νόμισμα καὶ ἡ Ἀθήνα ἔγινε ἡ ἰωνική πόλη μέ τις μεγαλύτερες ἐμπορικές συναλλαγές στήν Ἰταλία καὶ τή Σικελία. Τό μεγάλο μειονέκτημά της, δηλαδή τήν ἔλλειψη ἀθηναϊκῶν ἀποικιῶν στήν περιοχή γιά νά ἔξυπηρετούν τό ἐμπόριο της, ἡ Ἀθήνα προσπάθησε νά τό καλύψει μέ πολιτικές σχέσεις. Μέ τήν ἥγεσία τοῦ Περικλῆ ἀρχισε δόγιστικά ἡ δυτική της πολιτική, ἀφενός μέ τις συμμαχίες πού σύναψε μέ τήν Ἕγεστα, τό Ρήγιο καὶ τούς Λεοντίους, ἀφετέρουν μέ τήν ἴδρυση τῆς πανελλήνιας ἀποικίας τῶν Θουραίων πού σκοπό είχε νέο ἀποτελέσει κέντρο ἀθηναϊκῆς ἐπιφρονής στήν Ἰταλία. Αντές καὶ παρόμοιες πράξεις τῶν Ἀθηναίων στόχο είχαν κυρίως νά ὑποστηρίξουν τίς ἰωνικές πόλεις ἐναντίον τῶν δωρικῶν καὶ ἴδιως ἐναντίον τῆς κορινθιακῆς ἀποικίας τῶν Συρακούσων.

Κατά τή διάρκεια τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου πόλεις τῆς Σικελίας ἔξακολονθοῦσαν νά ζητοῦν βοήθεια ἐναντίον τῶν Συρακούσων. Ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι, ἔστειλαν δύο ἐκστρατευτικά σώματα στή Σικελία τό 427 π.Χ. καὶ 425 π.Χ. χωρίς μεγάλη ἐπι-

Χάλκινο ἄγαλμα
τοῦ Ἀπόλλωνα,
ἔργο
σικελικοῦ ή
κατωταλιωτικοῦ.

τυχία. Τό 415 π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νά βοηθήσουν τούς Ἐγεσταίους ἐναντίον τῶν Σελινοντίων καί, δπως λέει ὁ Θουκυδίδης, «ὅ πιό οὐσιαστικός λόγος γι' αὐτή τήν ἐκστρατεία ήταν ἡ ἐπιθυμία τους νά κυριαρχήσουν σ' διόχληρη τή Σικελία».

Στά παρακάτω διαγράμματα φαίνονται τά στάδια τῆς ἐκστρατείας πού τελικά δόήγησαν στήν διολκηρωτική καταστροφή τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος :

Διάγραμμα VI βιβλίον

- 1 - 5 Ἰστορία τῆς Σικελίας
- 6 - 8 Ἀπόφαση γιά τήν ἐκστρατεία.
- 9 - 18 Προσπάθεια τοῦ Νικία νά ἀποτρέψει τήν ἀποστολή τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος στή Σικελία. Ἀπάντηση τοῦ Ἀλκιβιάδη.
- 19 - 32 Δευτερολογία τοῦ Νικία. Ἀκρωτηριασμός τῶν ἑρμαϊκῶν στηλῶν. Ἀναχώρηση τοῦ στόλου.
- 33 - 41 Ἀμφιγυνωμία στίς Συρακούσες ὅσον ἀφορᾶ τίς εἰδήσεις γιά τήν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων.
- 42 - 52 Ἀφιξη τῶν Ἀθηναίων στό Ρήγιο, σύσκεψη τῶν στρατηγῶν καί διπλωματικές ἐνέργειες τῶν Ἀθηναίων.
- 53 - 61 Ἀνάκληση τοῦ Ἀλκιβιάδη. Ὑποψίες ἐναντίον του γιά ἐγκαθίδρυση τυραννίας.
- 62 - 71 Ἐπίθεση ἐναντίον τῶν Συρακούσων.
- 72 - 87 Πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Συρακουσίων στήν Καμάρωνα.
- 88 - 93 Ὁ Ἀλκιβιάδης στή Σπάρτη. Στρατηγικό τον σχέδιο ἐναντίον τῆς Ἀθήνας.
- 94 - 104 Ἐπιχειρήσεις στή Σικελία. Ὁ Γύλιππος φτάνει στόν Τάραντα.

Διάγραμμα VII βιβλίον

- 1 - 15 Δυσκολίες τῶν Ἀθηναίων ἔξατίας τοῦ Γύλιππον. Ἐπιστολή τοῦ Νικία στήν Ἀθήνα γιά τήν ἀνάκληση τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος ἡ τήν ἀποστολή ἐνισχύσεων.
- 16 - 25 Ἀπόφαση τῶν Ἀθηναίων γιά ἐνισχύσεις. Κατάληψη καί

όχνοωση τῆς Δεκέλειας ἀπό τοὺς Σπαρτιάτες. Πτώση τοῦ Πλημμύριου.

26 - 34 Κατάσταση στήν Ἑλλάδα.

35 - 41 Ναυμαχία στίς Συρακοῦσες καί νίκη τῶν Συρακουσίων.

42 - 50 "Αφιξη τοῦ Δημοσθένη καί τοῦ Εὐρυμέδοντα.

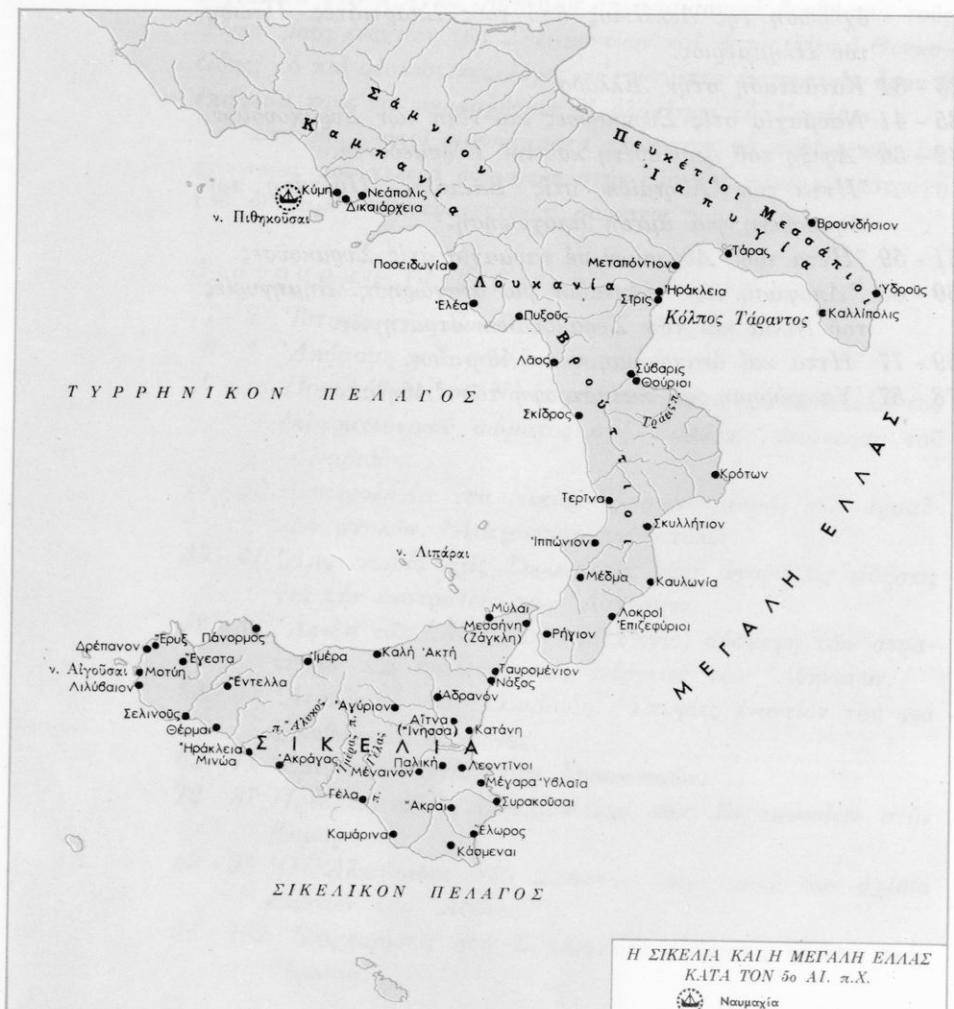
"Ηττα τῶν Ἀθηναίων στίς Ἐπιπολές. Πρόταση τοῦ Δημοσθένη γιά ἄμεση ἀποχώρηση.

51 - 59 "Ηττα τῶν Ἀθηναίων σέ ναυμαχία στίς Συρακοῦσες.

60 - 68. Ἀπόφαση τῶν Ἀθηναίων γιά ἀναχώρηση. Δημηγορίες τοῦ Νικία καί τῶν Συρακουσίων στρατηγῶν.

69 - 77 "Ηττα καί ἀναχώρηση τῶν Ἀθηναίων.

78 - 87 Ὑποχώρηση καί καταστροφή τῶν Ἀθηναίων.

Χάρτης τῆς Σικελίας καὶ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ράθισται σύνοδορόντας διπλάσια μάστιχα γεμιστούσα πέτρα· οιοῦ αύτή την ράθιστη γένοστος εξαρθρίζεται μέσω σπαστικής σύνθεσης θεατρικού ράθη μετατρέπεται σε πολύτιμη σπαστική θεατρική θεατρική ράθη. Τον ίδιο τρόπον λεπτοποιείται και η πολύτιμη σπαστική ράθη της ιανουάριας σπαστικής θεατρικής θεατρικής ράθης. Η πολύτιμη σπαστική ράθη της ιανουάριας σπαστικής θεατρικής θεατρικής ράθης έχει την ονομασία της την πολύτιμη σπαστική θεατρική ράθη της ιανουάριας σπαστικής θεατρικής θεατρικής ράθης.

ΒΙΒΛΙΟ Ζ'

ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

(κεφ. 1)

1. Τόν ίδιο έκεινο χειμώνα θέλησαν οι Ἀθηναῖοι νά ξαναπάνε στή Σικελία, μέ μεγαλύτερο ἐκστρατευτικό σῶμα ἀπό κεῖνο πού εἶχαν στείλει μέ στρατηγούς τό Λάχη καί τόν Εὐρυμέδοντα¹ γιά νά τήν ἀναγκάσουν, ἢν μπορέσουν, νά τούς ὑποταχθεῖ· οι περισσότεροι Ἀθηναῖοι δέν εἶχαν ίδεα οὕτε γιά τό μέγεθος τού νησιοῦ, οὕτε γιά τό μεγάλο ἀριθμό τῶν κατοίκων του, Ἐλλήνων καί βαρβάρων, γι' αὐτό δέν καταλάβαιναν πώς ἀναλάμβαναν πόλεμο δχι πολύ μικρότερο ἀπό τόν πόλεμο πρός τούς Πελοποννησίους. Γιατί γιά ν' ἀρμενίσει γύρω στή Σικελία ἔνα φορτηγό πλοιο τέλει λιγότερο ἀπό δχτώ μέρες, κι ἐνδείναι τόσο μεγάλη, μόλις εἴκοσι στάδια τή χωρίζουν ἀπό τή στεριά καί τήν κάνουν νησί.

Ο ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

(κεφ. 2 - 5)

2. Κατοικήθηκε ἀπό τά παλιά χρόνια κατά πῶς τά ἀναφέρω παρακάτω καί τόσες φυλές ἔχει δῆλος μαζί²: Τόν πολύ παλιό καιρό λένε πώς σέ κάποιο μέρος τῆς χώρας αὐτῆς κατοικοῦσαν Κύκλωπες καί Λαιιστρυγόνες, ἀλλά γι' αὐτούς ἐγώ δέν μπορῶ νά πᾶ οὕτε τήν καταγωγή τους, οὕτε ποῦθε ἦρθαν ἡ ποῦ πῆγαν δταν ἔφυγαν. Φτάνουν δσα ἔχουν εἰπωθεῖ γι' αὐτούς ἀπό τούς ποιητές, καί δσα δι καθένας ξέρει τυχόν μέ διοιδήποτε ἄλλο τρόπο. Οι Σικανοί δμως μετά ἀπ' αὐτούς φαίνεται πώς εἶναι οι πρῶτοι πού ἐγκαταστάθηκαν· οι ίδιοι βέβαια λένε

Μή "Ελληνες κατοικοι.

πώς ήταν ἐκεῖ καὶ πρωτύτερα, γιατί εἶναι αὐτόχθονες, καθώς ὅμως προκύπτει ἀπό τὴν ἔρευνα, ἡταν Ἰβηρες, καὶ τοὺς ἔδιωξαν ἀπό τὰ περίχωρα τοῦ ποταμοῦ Σικανοῦ³ στὴν Ἰβηρία οἱ Λίγυες. Κι ἀπ' αὐτούς λεγόταν τότε ὅλο τὸ νησί Σικανία, ἐνῶ πρωτύτερα λεγόταν Τρινακρία· αὐτοὶ κατοικοῦν τά δυτικά τῆς Σικελίας ἀκόμη καὶ τώρα. "Οταν πάλι κυριεύτηκε τὸ Ἰλιο, μερικοὶ Τρῶες πού ἔφυγαν ἀπό τοὺς Ἀχαιούς ἔφτασαν στὴ Σικελία μέ καράβια καὶ κατοίκησαν μέρος τοῦ νησιοῦ πού συνόρευε μὲ τοὺς Σικανούς· ὀνομάστηκαν ὅλοι μαζὶ Ἐλύμοι καὶ οἱ πόλεις τους ἦταν ἡ Ἔρυξ καὶ ἡ Ἔγεστα. Μαζὶ τους ἐγκαταστάθηκαν καὶ μερικοὶ Φωκεῖς πού φεύγοντας τότε ἀπό τὴν Τροία παρασύρθηκαν ἀπό τὴν τρικυμία πρῶτα πρός τὴ Λιβύη καὶ ὕστερα ἀπό κεῖ στὴ Σικελία. Οἱ Σικελοί τώρα ἀπό τὴν Ἰταλία, γιατί ἐκεῖ κατοικοῦσαν, πέρασαν στὴ Σικελία, φεύγοντας μπρός στὶς ἐπιθέσεις τῶν Ὀπικῶν⁴, καὶ πέρασαν, ὅπως εἶναι φυσικό καὶ λέει ἡ παράδοση, ἀπάνω σὲ σχεδίες, παραφυλάγοντας νά διασχίσουν τή θάλασσα ὅταν φυσοῦσε ἀπό τὸ βοριά, ἵσως ὅμως καὶ ν' ἀρμένισαν ἐκεῖ μέ κάποιο ἄλλο τρόπο. Καὶ ὑπάρχουν καὶ τώρα ἀκόμα Σικελοί στὴν Ἰταλία· ἡ χώρα αὐτή ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπό τὸν Ἰταλό, κάποιο βασιλιά τῶν Σικελῶν πού εἶχε αὐτὸ τὸ ὄνομα. Κι ὅταν ἥρθαν στὴ Σικελία, ὄντας μεγάλος στρατός καὶ νικώντας τοὺς Σικανούς στὸν πόλεμο, τοὺς ἀπώθησαν στά νότια καὶ τά δυτικά τοῦ νησιοῦ κι ἔγιναν αἰτία νά ὀνομαστεῖ τὸ νησί Σικελία ἀντί Σικανία. Ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ ἔχοντας στὴν κατοχή τους τά καλύτερα μέρη, κάπου τριακόσια χρόνια, ἀπό τὸν καιρό πού πέρασαν ἐκεῖ πρίν νά ἔλθουν Ἐλληνες στὴ Σικελία⁵. Καὶ κρατοῦν ἀκόμα καὶ τώρα τὸ κέντρο καὶ τό βόρειο μέρος τοῦ νησιοῦ. Κατοικοῦσαν ἀκόμα καὶ Φοίνικες σέ ὅλα τά παράλια τῆς Σικελίας ἀφοῦ δχύρωσαν τ' ἀκρωτήρια πάνω στὴ θάλασσα καὶ τά νησάκια κοντά στὴ στεριά γιά νά κάνουν ἐμπόριο μέ τοὺς Σικελούς. "Οταν ὅμως ἥρθαν οἱ Ἐλληνες, πλῆθος ἀρμενίζοντας ἀπό τὴ θάλασσα, ἀφήνοντας οἱ Φοίνικες⁶ τά περισσότερα μέρη, κατοίκησαν πυκνά τὴ Μοτύη καὶ τὸ Σολόεντα καὶ τὴν Πάνορμο κοντά στοὺς Ἐλύμους καὶ τά νέμονταν μαζὶ τους, ἐπειδή στηρίχτηκαν καὶ στὴ συμμαχία τῶν Ἐλύμων καὶ στό

γεγονός ὅτι ἀπ' αὐτά τά μέρη ἀπέχει ἡ Καρχηδόνα τή μικρότερη θαλάσσια ἀπόσταση ἀπό τή Σικελία. Τόσοι λοιπόν βάρβαροι κι ἔτσι ἐγκαταστάθηκαν στή Σικελία.

3. Ἀπό τούς "Ἐλλήνες πάλι πρῶτοι οἱ Χαλκιδεῖς τῆς Εὔβοιας ἀρμένισαν μέ ἀρχηγό τῆς ἀποικίας τό Θουκλῆ, καὶ ἰδρυσαν τή Νάξο κι ἔχτισαν βωμό στόγ 'Απόλλωνα "Αρχοντα⁷ ὁ βωμός αὐτός είναι τώρα ἔξω ἀπό τήν πολιτεία, καὶ ὅταν ξεκινοῦν ἀπό τή Σικελία ἀντιπρόσωποι στίς θρησκευτικές τελετές τῆς Ἐλλάδας, θυσιάζουν πρῶτα σ' αὐτόν. Τίς Συρακοῦσες τίς ἰδρυσε τόν ἄλλο χρόνο ὁ 'Αρχίας ἀπό τήν Κόρινθο, ἔνας ἀπό τούς ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλῆ⁸, ἀφοῦ πρῶτα ἔδιωξε τούς Σικελούς ἀπό τό νησί⁹ πού ἀπάνω του είναι χτισμένη ἡ μέσα πολιτεία καὶ πού δέν περιβρέχεται πια ἀπό τή θάλασσα· ὑστερα ἀπό καιρό χτίστηκε τεῖχος πού περίκλεισε καὶ τήν ἔξω πολιτεία κι ἔγινε πολυάνθρωπη. Πέντε χρόνια μετά τό χτίσιμο τῶν Συρακουσῶν ὁ Θουκλῆς καὶ οἱ Χαλκιδεῖς ξεκινώντας ἀπό τή Νάξο, ἀφοῦ ἔδιωξαν τούς Σικελούς μέ πόλεμο, ἰδρυσαν τούς Λεοντίνους καὶ ὑστερα ἀπ' αὐτό τήν Κατάνη· ἀρχηγό ὅμως τῆς ἀποικίας τους ἔκαναν οἱ ἴδιοι οἱ Καταναῖοι τόν Εὔαρχο.

4. Τόν ἴδιο ἀπάνω - κάτω καιρό ἔφτασε στή Σικελία μέ ἀποίκους καὶ ὁ Λάμης ἀπό τά Μέγαρα· σέ ψήλωμα πάνω ἀπό τόν ποταμό Παντακύα ἰδρυσε μιά πολιτεία, τόν Τρώτιλο, κι ὑστερα ἀπό κεῖ, ἀφοῦ γιά λίγο καιρό ἔμεινε στούς Λεοντίνους ως πολίτης μέ τούς Χαλκιδεῖς, διώχτηκε ἀπ' αὐτούς καὶ ἰδρυσε τήν ἀποικία τῆς Θάψου, που ὁ ἴδιος πέθανε· οἱ ἄλλοι ὅμως διώχτηκαν¹⁰ ἀπό τή Θάψο, καὶ ὁ "Υβλωνας, ἔνας βασιλιάς τῶν Σικελῶν, τούς παράδωσε τόν τόπο καὶ τούς ὀδήγησε ἐκεῖ ὁ ἴδιος καὶ ἰδρυσαν τήν ἀποικία πού ὀνομάστηκε Μέγαρα "Υβλαῖα. Κι ἀφοῦ ἔμειναν ἐκεῖ διακόσια σαράντα πέντε χρόνια τούς ἔδιωξε κι ἀπό τήν πολιτεία κι ἀπό τή χώρα ὁ Γέλων, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν. Ἀλλά πρίν διωχτούν, ἔκατό χρόνια ὑστερα ἀπό τήν ἐγκατάστασή τους, ἔστειλαν τόν Πάμμιλο¹¹ κι ἔχτισαν τό Σελινούντα· αὐτός είχε ἔρθει ἀπό τά Μέγαρα, πού ἦταν ἡ μητρόπολή τους, κι ἐγκαταστάθηκε μαζί τους κι ὁ ἴδιος ἐκεῖ. Τή Γέλα πάλι τήν ἔχτισαν μαζί φέρνοντας ἀποίκους ὁ Ρόδιος "Αντίφημος, κι ὁ Κρητικός "Εντιμος, σαράντα πέντε

Νάξος,
Συρακοῦσες,
Λεοντίνοι
καὶ Κατάνη.

Μέγαρα,
Υβλαῖα,
Σελινοῦς,
Γέλα,
Ακράγας,
Ζάγκλη.

χρόνια μετά τήν ἴδρυση τῶν Συρακουσῶν. Ἡ πολιτεία πῆρε τὸ ὄνομα ἀπό τὸν ποταμό Γέλα, ἀλλά ἡ τοποθεσία ὅπου εἶναι τώρα ἡ ἀκρόπολη καὶ πού ὁχυρώθηκε πρῶτα μὲ τεῖχος λέγεται Λίνδιοι· καὶ θέσπισαν ὅλες τίς δωρικές συνήθειες. Καὶ σχεδόν ἀκριβῶς ἐκατόν δχτώ χρόνια ἀφοῦ ἴδρυθηκε ἡ δική τους πολιτεία, ἴδρυσαν οἱ Γελῶι τὸν Ἀκράγαντα, καὶ τὸν ὀνόμασαν ἀπό τὸν ποταμό Ἀκράγαντα, στέλνοντας γι' ἀρχηγούς τὸν Ἀριστόνοο καὶ τὸν Πυστίλο καὶ δίνοντάς του τούς θεσμούς τῆς Γέλας. Ἡ Ζάγκλη πάλι ἴδρυθηκε ἀπό μιᾶς ἀρχῆς ἀπό ληστές π.ύ. ἥρθαν ἀπό τὴν Κύμη, τὴν πολιτεία τῶν Χαλκιδέων στὴν Ὄπικία¹¹. ἀργότερα ἥρθαν πολλοί ἄλλοι ἀπό τὴν Χαλκίδα καὶ τὴν ὑπόλοιπη Εὔβοια καὶ μοιράστηκαν μαζί τους τὴν γῆ. Ἀρχηγοί τῆς ἀποικίας ἦταν ὁ Περιήρης ἀπό τὴν Κύμη κι ὁ Κραταιμένης ἀπό τὴν Χαλκίδα. Τὸ ὄνομά της τῆς δόθηκε ἀπό τοὺς Σικελούς, ἐπειδή ἡ τοποθεσία ἔχει τὸ σχῆμα δρεπάνου (οἱ Σικελοί λένε τὸ δρέπανο ζάγκλο). ἀργότερα ὅμως αὐτοί οἱ ἔδιοι ἐκδιώκονται ἀπό Σαμίους καὶ ἄλλους Ἰωνες πού ἔφευγαν μπροστά στίς ἐπιθέσεις τῶν Μήδων κι ἄραξαν στὴ Σικελία ἀλλά τούς Σαμίους τοὺς ἔτεροι μέ τὴ σειρά του ὅχι πολύ ἀργότερα ὁ Ἀναξίλας, ὁ τύραννος τῶν Ρηγίνων, πού, ἀφοῦ δέχτηκε γιά κατοίκους πολλῶν λογιῶν ἀνθρώπους, τῆς ἄλλαξε τὸ ὄνομα καὶ τὴν εἶπε Μεσσήνη ἀπό τὴ δική του πατρίδα τὸν παλιό καιρό.

'Ιμέρα, Καμάρινα.

5. Ἡ Ἰμέρα ἀποικίστηκε ἀπό τὴν Ζάγκλη μὲ ἀρχηγούς τὸν Εὐκλείδη, τὸ Σίμο καὶ τὸ Σάκωνα, καὶ οἱ περισσότεροι πού ἥρθαν στὴν ἀποικία ἦταν βέβαια Χαλκιδεῖς, ἀλλὰ ἐγκαταστάθηκαν μαζί τους καὶ πολιτικοί ἔξόριστοι ἀπό τίς Συρακοῦσες πού εἶχαν νικηθεῖ σ' ἐπανάσταση, οἱ δόνομαζόμενοι Μυλητίδες¹², καὶ ἡ γλώσσα ἔγινε ἔνα μεῖγμα χαλκιδικῆς καὶ δωρικῆς, θεσμοί ὅμως ἐπικράτησαν οἱ χαλκιδικοί. Χτίστηκαν καὶ ἀπό τοὺς Συρακουσίους οἱ Ἀκρες καὶ οἱ Κασμένες, οἱ Ἀκρες ἐβδομήντα χρόνια μετά τὴν ἴδρυση τῶν Συρακουσῶν, οἱ Κασμένες κοντά εἰκοσι χρόνια μετά τίς Ἀκρες. Ἡ Καμάρινα ἐπίστης χτίστηκε ἀρχικά ἀπό Συρακουσίους, σχεδόν ἐκατόν τριάντα πέντε χρόνια μετά τὴν ἴδρυση τῶν Συρακουσῶν καὶ ἀρχηγοί τῆς ἀποικίας ἦταν ὁ Δάσκων κι ὁ Μενέκαλος. Ἀφοῦ ὅμως

διώχτηκαν οἱ Καμαριναῖοι ἀπό τοὺς Συρακουσίους μέ πόλεμο
ἔξαιτίας ἀποστασίας τους, χρόνια ὕστερα δὲ Ἰπποκράτης δὲ τύ-
ραννος τῆς Γέλας παίρνοντας τὴν γῆ τῶν Καμαριναίων ὡς λύτρα
Συρακουσίων αἰχμαλώτων, ἔγινε δὲ ἴδιος ἀρχηγός ἀποικίας καὶ
τὴν ξαναϊδρυσε· ἀλλ' ἀφοῦ κι αὐτοί πάλι διώχτηκαν ἀπό τό
Γέλανα, κατοικήθηκε γιά τρίτη φορά ἀπό τοὺς Γελώους.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ (κεφ. 6 - 8)

6. Τόσες φυλές Ἐλλήνων καὶ βαρβάρων κατοικοῦσαν τὴν Σικελία, καὶ σέ τόσο μεγάλη χώρα ποθοῦσαν νά στείλουν ἐκστρατεία οἱ Ἀθηναῖοι, μέ τὴν ἐπιθυμία βέβαια — κι αὐτό ἦταν τὸ ἀληθινό τους κίνητρο — νά τὴν καταχτήσουν δλόκληρη, ἀλλά μέ τὴν εὕσχημη δικαιολογία πώς ἥθελαν νά ἐνισχύσουν τοὺς διμόφυλούς τους καὶ τοὺς συμμάχους πού εἶχαν ἀργότερα προστεθεῖ¹³. Πιό ἐπίμονα τοὺς παρακινοῦσαν σ' αὐτό πρέσβεις τῶν Ἐγεσταίων πού ἦταν παρόντες καὶ ζητοῦσαν τὴν βοήθειά τους μέ πολύ ζῆλο. Γιατί βρίσκονταν σέ πόλεμο μέ τοὺς Σελινουντίους πού συνόρευαν μαζί τους, γιά δρισμένα δικαιώματα γάμου¹⁴ καὶ γιά ἀμφισβητούμενη γῆ· καὶ οἱ Σελινούντιοι, πού εἶχαν καλέσει τοὺς Συρακουσίους γιά συμμάχους, τοὺς ἔκλειναν μέ τὸν πόλεμο τίς ἐπικοινωνίες κι ἀπό τὴν στεριά κι ἀπό τὴν θάλασσα οἱ Ἐγεσταῖοι λοιπὸν θυμίζοντας στοὺς Ἀθηναῖους τὴν συμμαχία πού εἶχε γίνει τὸν καιρό τοῦ Λάχη καὶ τοῦ προηγούμενου πολέμου, τοὺς παρακαλοῦσαν στέλνοντάς τους καράβια νά τοὺς ὑπερασπίσουν, λέγοντας ἀλλα πολλὰ καὶ τὸ κυριότερο, πώς, ἀν οἱ Συρακούσιοι ἔμεναν ἀτιμώρητοι ἀφοῦ εἶχαν διώξει τοὺς Λεοντίνους, θ' ἀφανίσουν καὶ τοὺς συμμάχους πού ἀπόμειναν στοὺς Ἀθηναῖους καὶ θά ἔχουν αὐτοί μόνοι τους δλόκληρης τῆς Σικελίας τὴν ἔξουσία· ἔτσι ὑπῆρχε δὲ κίνδυνος μήπως κάποτε, ὅντας Δωριεῖς καὶ βοηθώντας τοὺς Δωριεῖς ἔξαιτίας τῆς συγγένειάς τους καὶ ὡς ἄποικοι βοηθώντας τοὺς Πελοποννησίους πού τοὺς ἔστειλαν, μέ μεγάλο πολεμικό καταρτισμό καταλύσουν μαζί μ' αὐτούς τὴν δύναμη τῶν Ἀθηναίων ἦταν λοιπόν, ἔλεγαν, λογικό ν' ἀντισταθοῦν στοὺς Συρακουσίους μαζί μέ τοὺς συμμάχους πού εἶχαν ἀκόμα,

Oι Ἐγεσταῖοι πρέσβεις στήν Αθήνα.

ἀφοῦ μάλιστα αὐτοῖ, οἱ Ἐγεσταῖοι, θά τούς προμήθευναν καὶ χρήματα ἀρκετά γιά τὸν πόλεμο. Ἀφοῦ ἄκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι στίς συνελεύσεις νά τὰ λέν αὐτά οἱ Ἐγεσταῖοι, ὅχι μιά φορά, παρά πολλές, καθώς κι ὅσους μιλοῦσαν γιά νά ὑποστηρίξουν τὴν ὑπόθεσή τους, ψήφισαν νά στείλουν πρῶτα πρέσβεις στήν Ἐγεστα, καὶ γιά νά ἔξετάσουν ὅσον ἀφορᾶ τὰ χρήματα, ἀν βρίσκονται, διπος ἔλεγαν, στὸ δημόσιο ταμεῖο καὶ στούς ναούς, καὶ γιά νά μάθουν συγχρόνως γιά τὸν πόλεμο μέ τούς Σελινουντίους, σέ ποιό σημεῖο βρίσκεται.

7. Στάλθηκαν λοιπόν στή Σικελία οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων.

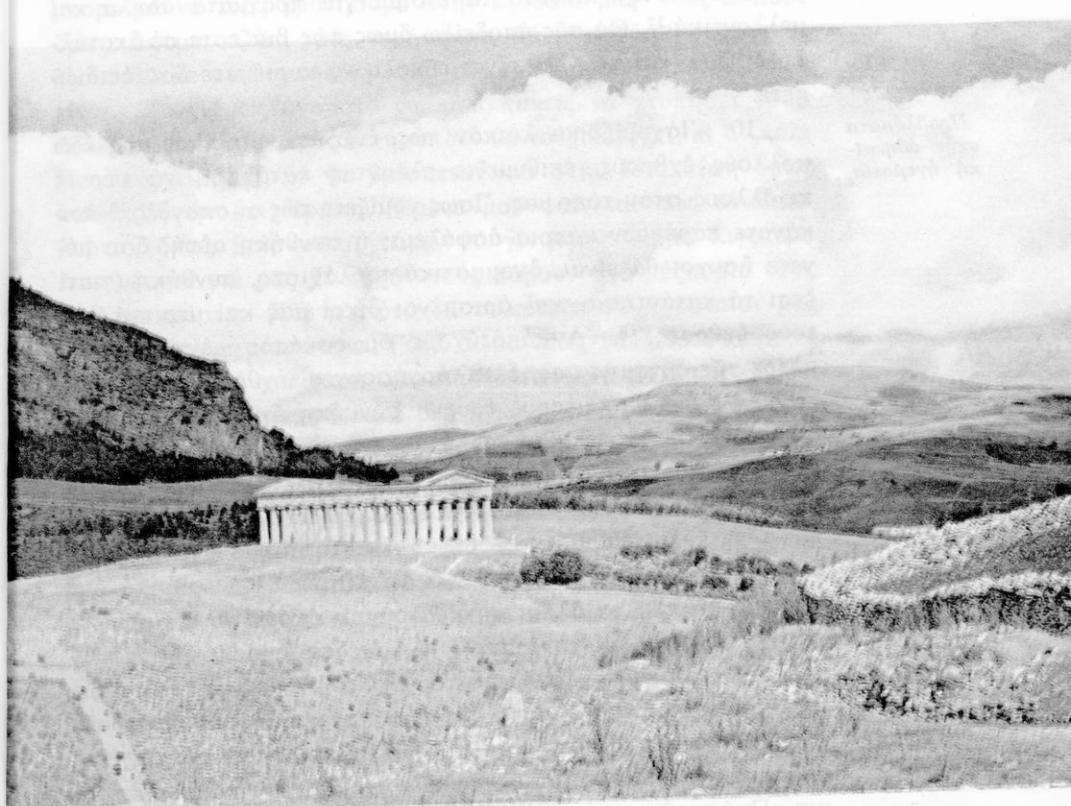
*Oἱ Ἀθηναῖοι πρέσβεις στή Σικελία.
Ἄποφαση γιά τὴν ἀποστολή πλοίων. Ἐκλογὴ στρατηγῶν.*

8. Τόν ἀκόλουθο χρόνο μόλις μπῆκε ἡ ἄνοιξη, γύρισαν οἱ πρέσβεις ἀπό τή Σικελία καὶ μαζί τους οἱ Ἐγεσταῖοι φέρνοντας ἔξηντα τάλαντα ἄκοπο ἀσήμι, μισθό ἐνός μήνα, γιά τά ἔξηντα καράβια, πού σκόπευναν νά ζητήσουν νά τούς στείλουν. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαναν συνέλευση κι ἄκουσαν ἀπό τούς Ἐγεσταίους καὶ ἀπό τούς δικούς τους πρέσβεις, καὶ ἄλλα ἐνθαρρυντικά ἀλλά ψεύτικα νέα καὶ γιά τὰ χρήματα πώς εἶναι πολλά διαθέσιμα στούς ναούς καὶ στὸ δημόσιο ταμεῖο. Ψήφισαν λοιπόν νά στείλουν ἔξηντα καράβια καὶ στρατηγούς μέ ἀπόλυτη ἔξουσία, τόν Ἀλκιβιάδη τό γιό τοῦ Κλεινία, τό Νικία τό γιό τοῦ Νικήρατου καὶ τό Λάμαχο τό γιό τοῦ Ξενοφάνη, γιά νά βοηθήσουν τούς Ἐγεσταίους ἐναντίον τῶν Σελινουντίων κι ἄν ὑπερισχύσουν σέ κάποιο σημεῖο στόν πόλεμο, νά συμπράξουν γιά νά ἐπαναπατριστοῦν οἱ Λεοντίνοι καὶ νά κάνουν ὅ,τι ἄλλη ἐνέργεια στή Σικελία πού ἔκριναν πώς ἥταν τό καλύτερο γιά τούς Ἀθηναίους. Πέντε μέρες ἀργότερα ξανάγινε συνέλευση γιά ν' ἀποφασιστεῖ μέ ποιό τρόπο μποροῦν νά ἔξοπλιστοῦν τά καράβια τό γρηγορότερο κι ἄν τυχόν χρειάζονταν οἱ στρατηγοί καὶ τίποτ' ἄλλο γιά νά ξεκινήσουν, νά τό ἐγκρίνουν κι αὐτό. Καὶ ὁ Νικίας, πού εἶχε ἐκλεγεῖ στρατηγός χωρίς τή θέλησή του, νόμιζε πώς ή πολιτεία δέν εἶχε ἀποφασίσει σωστά, ἀλλά μέ ἀσήμαντη καὶ εὐσχημη δικαιολογία ποθοῦσε ὄλοκληρη τή Σικελία, πολύ μεγάλη ὑπόθεση· βγῆκε λοιπόν μπροστά θέλοντας νά τούς ἀποτρέψει καὶ συμβούλευε τούς Ἀθηναίους κάπως ἔτσι.

Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ NIKIA
(κεφ. 9 - 14)

9. «Βέβαια ή συνέλευση ή σημερινή ἔχει γίνει μέ σκοπό τήν προετοιμασία μας γιά τό πῶς πρέπει νά ξεκινήσουμε γιά τή Σικελία. Ἐμένα δύμας μοῦ φαίνεται πώς εἶναι ἀνάγκη νά σκεφτοῦμε ἀκόμα γι' αὐτό ἀκριβῶς τό θέμα, ἂν εἶναι δηλαδή τό καλύτερο νά στείλομε τά καράβια, καὶ νά μήν ἀναλάβομε, κάνοντας μιά γρήγορη σύσκεψη γιά τόσο μεγάλο ζήτημα κι ἀκούγοντας τά λόγια ξένων ἀνθρώπων¹⁵, ἔναν πόλεμο πού δέ μᾶς ἀφορᾶ. Ἐγώ ώστόσο βρῆκα τιμές καὶ δόξες ἀπό τέτοια

Εἰσαγαγή.

Διωρικός ναός τῆς Ἔγεστας.

πράματα καί φοβᾶμαι λιγότερο ἀπό ἄλλους γιά τή ζωή μου, ἂν καί νομίζω πώς εἶναι ἔξισυν καλός πολίτης ἐκεῖνος πού κάπως θά προνοοῦσε καί γιά τή ζωή καί γιά τήν περιουσία του. Γιατί κατεξοχήν ὁ πολίτης αὐτός θά ἥθελε νά πᾶνε καλά καί τά δημόσια πράματα, γιά δικό του συμφέρον¹⁶. Παρ' ὅλ' αὐτά, οὔτε ποτέ πρωτύτερα μίλησα ἀντίθετα μέ τήν ἀληθινή μου γνώμη ἐπειδή ἥθελα νά τιμηθῷ περισσότερο ἀπό ἄλλους, οὔτε καί τώρα θά πῶ ἄλλα ἀπό κεῖνα πού θεωρῶ τά καλύτερα. Μέ τήν ἴδιοσυγκρασία βέβαια πού ἔχετε, ὁ λόγος μου θά φανεῖ ἀδύνατος, ἂν σᾶς συμβούλευα νά διαφυλάξετε ὅσα ἔχετε καί νά μή ρίξετε στόν κίνδυνο τά ἔτοιμα γιά πράγματα ἄδηλα καί μελλοντικά¹⁷. Θά σᾶς ἀποδείξω ὅμως πώς βιάζεστε σέ ἀκατάλληλη ὥρα, καί πώς δέν εἶναι εὔκολο νά κυριέψετε ὅσα ἐπιδιώκετε.

*Προοβλήματα
στήν ἀθηναϊκή ἡγεμονία.*

10. »Ἴσχυρίζομαι λοιπόν πώς, ἐνῶ ἀφήνετε πίσω σας ἐδῶ πολλούς ἐχθρούς, ἐπιθυμεῖτε πλέοντας κατά κεῖ, νά φέρετε κι ἄλλους στόν τόπο μας. Ἱσως νομίζετε πώς οἱ σπονδές¹⁸ πού κάνατε παρέχουν κάποια ἀσφάλεια· ή συνθήκη αὐτή, ὅσο μενετε ἡσυχοι θά εἶναι, ὀνομαστικά τουλάχιστο, συνθήκη (γιατί ἔτσι τά κατάντησαν καί δρισμένοι δικοί μας καί μερικοί ἀπό τούς ἐχθρούς)¹⁹. Ἀν ἀποτύχομε ὅμως κάπου μέ σημαντικό μέρος τῆς δύναμής μας, δέ θ' ἀργήσουν οἱ ἐχθροί νά μᾶς ἐπιτεθοῦν· γιατί ἀπό μέρους τους ή συνθήκη ἔγινε ἔξαιτίας τῶν συμφορῶν²⁰ πού ἔπαθαν κι ἤταν πιό ταπεινωμένοι καί πιό ἔξαναγκασμένοι ἀπό μᾶς· δεύτερο, καί στήν ἴδια τή συμφωνία μέσα ἔχομε πολλά ἀμφισβητούμενα. Καί ὑπάρχουν ἄλλοι πού δέν ἔχουν παραδεχτεῖ οὔτε κι αὐτή τή συμφωνία, καί δέν εἶναι οἱ πιό ἀσήμαντοι²¹ κι ἀπ' αὐτούς ἄλλοι μᾶς κάνουν ἀνοιχτό πόλεμο, κι ἄλλοι συγκρατοῦνται ἀκόμα μέ δεκαήμερες σπονδές²² μόνο καί μόνο ἐπειδή οἱ Λακεδαιμόνιοι κάθονται ἡσυχοι. Πιθανότατα ἂν μᾶς ἔβρισκαν μέ τίς δυνάμεις μας χωρισμένες, πράμα πού βιαζόμαστε τώρα νά κάνομε, θά μᾶς ἐπιτεθοῦν αὐτοί μέ μεγάλη προθυμία μαζί μέ τούς Σικελιῶτες τούς ὅποιους μέ μεγάλο τίμημα θά ἔκαναν συμμάχους ἐδῶ καί κάμποσα χρόνια. Πρέπει λοιπόν νά τά στοχαστεῖ κανείς αὐτά καί νά μή ζητάει, ἀφήνοντας τήν πολιτεία μας κρεμασμένη στό κενό νά

ριχτοῦμε στόν κίνδυνο καὶ νά δρεγόμαστε κι ἄλλη ἔξουσία πρίν σιγουρέψουμε αὐτήν πού ἔχομε, ἢν μάλιστα οἱ Χαλκιδεῖς στή Θράκη ἐνῶ ἀποστάτησαν ἀπό μᾶς ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια δέν ἔχουν ἀκόμα ξαναϋποταχθεῖ καὶ μερικοὶ ἄλλοι σέ διάφορες στεριές²³ μέν ἐνδοιασμούς μᾶς ὑπακούουν. Ἐμεῖς δμως βιαζόμαστε νά ἐνισχύσουμε τούς Ἐγεσταίους, τούς συμμάχους μας, γιατί τάχα παθαίνουν ἀδικα. Ἀλλά ἀκόμα καθυστεροῦμε ν' ἀποκρούσομε ὅσους μᾶς ἀδικοῦν ἐμᾶς τούς ἤδιους μέ τήν ἀποστάσια τους.

11. »Κι δμως αὐτούς τούς τελευταίους, ἢν τούς ὑποτάξομε μποροῦμε νά τούς κρατήσομε στήν ἔξουσία μας· τούς ἄλλους δμως, ἀκόμα κι ἢν τούς νικήσουμε, θά μπορούσαμε νά τούς ἔξουσιάζομε μέ δυσκολία, τόσο μακριά καὶ τόσο πολλοί πού είναι. Είναι δμως ἀνοησία νά πάει κανείς νά χτυπήσει τόσο πολλούς, πού κι ἢν τούς νικήσει δέν θά τούς κατέχει, κι ἢν πάλι δέν τούς νικήσει, δέ θά βρίσκεται πιά στήν ἤδια θέση δπως καὶ πρίν τήν ἐπιχείρηση. Ἐμένα μοῦ φαίνεται πώς οἱ Σικελιῶτες, δπως βρίσκονται τώρα, θά γίνονταν ἀκόμα λιγότερο ἐπικίνδυνοι γιά μᾶς ἢν τυχόν τούς πάρουν στήν ἔξουσία τους οἱ Συρακούσιοι. Καὶ μ' αὐτό τό τελευταῖο οἱ Ἐγεσταῖοι μᾶς φοβίζουν τό περισσότερο. Γιατί τώρα ἵσως νά ῥθουν μερικές πόλεις χωριστά γιά χάρη τῶν Λακεδαιμονίων· ἢν δμως συμβεῖ τό δεύτερο, δέν είναι πιθανό μιά ἡγεμονία νά σηκώσει πόλεμο ἐνάντια σέ μιά ἄλλη· γιατί μέ δποιο τρόπο μᾶς ἀφαιρέσουν τήν ἔξουσία μας μαζί μέ τούς Πελοποννησίους, είναι πιθανό ἀπό τούς ἤδιους νά καθαιρεθοῦν κι ἀπό τή δική τους ἀρχή μέ τόν ἤδιο τρόπο²⁴. Ἐμᾶς δμως οἱ ἐκεῖ Ἐλληνες θά μᾶς φοβοῦνται περισσότερο ἢν δέν πάμε στή Σικελία, καὶ κάπως λιγότερο ἢν ἐπιδείξομε τή δύναμή μας γιά λίγο· καὶ φύγομε· (γιατί δλοι ξέρομε πώς θαυμάζουν οἱ ἀνθρωποι τά μακρινά κράτη κι δσα δώσουν λιγότερο τήν εὐκαιρία νά δοκιμαστεῖ ἔμπρακτα ή φήμη τους)· ἢν δμως σκοντάψομε σέ κάτι, πολύ γρήγορα θά μᾶς ἀψηφούσαν καὶ θά μᾶς ἔκαναν ἐπίθεση μέ τούς ἐχθρούς μας ἐδῶ. Πράμα πού ἔχετε πάθει τώρα σεῖς, Ἀθηναῖοι, σχετικά μέ τούς Λακεδαιμονίους καὶ τούς συμμάχους τους· ἐπειδή δηλαδή τούς νικήσατε ἀντίθετα μέ δ,τι φοβόσαστε στήν ἀρχή, τώρα

Κίνδυνοι καὶ δυσκολίες.

τούς καταφρονάτε κι ἐπιθυμεῖτε καὶ τή Σικελία. Δέν πρέπει δῆμος νά ἐπαιρεται κανείς ἀπό τήγ κακοτυχία τῶν ἔχθρῶν του, ἀλλά ν' ἀποχήσει αὐτοπεποίθηση ὅταν τούς ξεπεράσει στά σχέδια καὶ στό φρόνημα. Καὶ μή νομίζετε πώς οἱ Λακεδαιμόνιοι στοχάζονται τίποτ' ἄλλο, ἀκόμα καὶ τώρα, ἔτσι πού ταπεινώθηκαν, παρά μέ ποιό τρόπο, ἃν μπορέσουν, νά μᾶς κάνουν νά σκοντάψουμε πουθενά κι ἔτσι νά ἐπανορθώσουν τόν ἔξευτελισμό τους, ἀφοῦ μάλιστα πάνω ἀπ' ὅλα καὶ πάντα καλλιεργοῦν τή φήμη τῆς ἀνδρείας. "Ωστε τώρα, ἃν ἔχομε μναλό, δέν ἀγωνίζόμαστε γιά τούς Ἐγεσταίους στή Σικελία, γι' ἄντρες βαρβάρους, ἀλλά γιά νά φυλαχτοῦμε μέ δέξιδέρκεια ἀπό μιά πόλη πού μᾶς ἐπιβουλεύετε μέ τήν δλιγαρχία της.

*Καιροσκοπι-
σμός τῶν
συμμάχων καὶ
τοῦ ἑπο-
κυνητῆ τῆς
ἐκστρατείας.*

12. »Δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ἐπίσης ὅτι πρίν ἀπό λίγο ξανασάναμε κάπως ἀπό φοβερή ἀρρώστια²⁵ κι ἀπό τόν πόλεμο, ὥστε νά ἔχουν αὐξηθεῖ καὶ οἱ περιουσίες καὶ δὲ πληθυσμός μας· καὶ δίκαιο εἰναι νά τά ξοδέψουμε αὐτά ἐδῶ, γιά τόν ἑαυτό μας, κι ὅχι γι' αὐτούς τούς ἔξόριστους ἀνθρώπους²⁶ πού ζήτουνε βοήθεια· γι' αὐτούς τό ψέμα πού θά παρουσιάσουν μέ ώραΐα λόγια εἰναι χρήσιμο καὶ μέ τόν κίνδυνο τοῦ ἄλλου, ἐνῶ αὐτοί οἱ ἴδιοι θά χουν συνεισφέρει· μόνο λόγια, εἴτε ἃν πετύχουν, δέ θά δείξουν ἀντάξια εὐγνωμοσύνη, εἴτε ἃν χάσουν, θά παρασύρουν στήν καταστροφή καὶ τούς φίλους τους. Κι ἃν κάποιος²⁷ πού μέ χαρά ἐκλέχτηκε σ' ἀνώτερο ἄξιωμα σᾶς προτρέπει νά ξεκινήσετε γι' αὐτή τήν ἐκστρατεία, κοιτάζοντας μόνο τό δικό του συμφέρον, ἄλλωστε καὶ γιατί εἰναι ἀκόμα νέος γιά τήν ἔξουσία, γιά νά τόν θαυμάζουν γιά τά ἄλογά του καὶ γιά νά βγάλει καὶ δφελος ἀπό τό ἄξιωμα, μιά καὶ ή ζωή του εἰναι τόσο πολυτελής, μήτε σ' αὐτόν νά δώσετε τή δυνατότητα νά λαμπρύνει τήν ἴδιωτική του ζωή μέ κίνδυνο τῆς πολιτείας· ἀλλά νά νομίζετε πώς τέτοιοι ἀνθρωποι καὶ τό δημόσιο ἀδικοῦν καὶ ξοδεύουν ἀστόχαστα τήν ἴδιωτική τους περιουσία· καὶ τό ζήτημα εἰναι πολύ σπουδαιό καὶ ὅχι τέτοιο πού νά τό στοχαστεῖ καὶ νά τό χειριστεῖ μέ βιασύνη ἔνας νεώτερος.

*Προτροπή νά
ἀπορριφτεῖ
ἡ πρώτη
ἀπόφαση.*

13. »Τέτοιους νέους βλέποντας τώρα ἐδῶ νά κάθονται παρακινημένοι ἀπό τόν ἴδιο αὐτόν ἄντρα²⁸, φοβᾶμαι καὶ δίνω στούς πιό ἡλικιωμένους τήν ἀντίθετη συμβουλή, ἃν κάθονται Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κοντά σέ κανένα ἀπ' αὐτούς, νά μή δειλιάσουν ἀπό ντροπή μήπως φάνουν, ἂν δέν ψηφίσουν γιά πόλεμο, πώς εἶναι ἄναντροι· μήτε, πράμα πού μπορεῖ νά πάθουν οἱ Ἰδιοι, νά κυριευτοῦν ἀπό μανιακό πόθο γι' ἀπόντα πράματα, ἀλλά νά σκεφτοῦν πώς ἀπό μόνο τήν ἐπιθυμία ἐλάχιστα πετυχαίνονται, ἀλλά πάρα πολλά μέ τήν προνοητικότητα· ἀλλά για χάρη τῆς πατρίδας, μέ τήν ἰδέα πώς ρίχνεται σήμερα στό μεγαλύτερο κίνδυνο ἀπ' ὅλους στήν ίστορία της, νά σηκώσουν τά χέρια ἐνάντια στήν ἐκστρατεία, καί νά ψηφίσουν πώς ὅσο οἱ Σικελιῶτες μένουνε στά σημερινά τους σύνορα,— πού δέν εἶναι ἀξιόμεμπτα, δηλαδή τό Ἰόνιο πέλαγος, ἂν κάποιος πλέει παράκτια, καί ἡ Σικελική θάλασσα, ἂν κάποιος διασχίσει τό πέλαγος— νά χαίρονται τά δικά τους μέρη καί μεταξύ τους νά συνθηκολογοῦν· καί στούς Ἐγεσταίους ἰδιαίτερα νά πούμε, πώς ἀφοῦ μπῆκαν ἀπό μιᾶς ἀρχῆς σέ πόλεμο μέ τους Σελινούντιους χωρίς τούς Ἀθηναίους, καί μόνοι νά τόν τερματίσουν· κι ἀπό δᾶ κι ἐμπρός ἃς μή κάνομε συμμάχους, ὅπως τό συνηθίζαμε ὡς τώρα, ἀνθρώπους, πού ἄμα ἀτυχήσουν τούς βοηθοῦμε, ἀλλά ὅταν ἐμεῖς οἱ Ἰδιοι χρειαστοῦμε βοήθεια δέν πετυχαίνομε τίποτ' ἀπ' αὐτούς.

14. »Καί σύ, πρύτανη²⁹, ἂν νομίζεις πώς ταιριαστό γιά σένα εἶναι νά φροντίζεις γιά τήν πολιτεία, καί θέλεις νά δειχτεῖς χρηστός πολίτης, βάλε τό ζήτημα στήν ψηφοφορία καί ξαναθέσε τίς ἀντίθετες γνῶμες μπροστά στούς Ἀθηναίους· Πίστεψε, ἂν τυχόν φοβᾶσαι μιά δεύτερη ψηφοφορία, πώς δέν μπορεῖς νά κατηγορηθεῖς ὅτι παραβαίνεις τούς νόμους μπροστά σέ τόσους μάρτυρες, καί ὅτι μπορεῖς νά γιατρέψεις τήν πολιτεία πού δέ σκέφτηκε καλά καί πώς τοῦτο εἶναι τό χαρακτηριστικό τοῦ καλοῦ ἄρχοντα, νά ὀφελεῖ τήν πατρίδα ὅσο γίνεται περισσότερο, ἡ τουλάχιστο νά μήν τή βλάπτει μέ τή θέλησή του».

*Πρόταση
μιά νέα
ψηφοφορία.*

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ. Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ (κεφ. 15 - 18)

15. Αὐτά ἀπάνω - κάτω είπε ὁ Νικίας· ἀπό τούς Ἀθηναίους δῆμος οἱ περισσότεροι πού ἀνέβηκαν στό βῆμα παρακινοῦσαν νά γίνει ἡ ἐκστρατεία καί νά μήν ἀκυρωθοῦν οἱ ἀποφάσεις

*Σκιαγραφία
τοῦ Ἀλκι-
βιάδη.*

Ρωμαϊκό ἀντίγραφο ἔργου τοῦ 4 π.Χ. αἰώνα πού ἀπό πολλούς θεωρεῖται πώς ἀποδίδει τή μορφή τοῦ Ἀλκιβιάδη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πού είχαν ψηφιστεῖ. «Υπῆρχαν ὅμως καὶ μερικοί πού μίλησαν ἐναντίον. Καὶ μέ περισσότερο ζῆλο ἀπ' ὅλους προωθοῦσε τὴν ἐκστρατεία ὁ Ἀλκιβιάδης ὁ γιός τοῦ Κλεινία, θέλοντας καὶ νά ἐναντιώθει στὸ Νικία, ἀφοῦ είχαν διαφορές σ' ὅλα τὰ πολιτικά ζητήματα, κι ἐπειδὴ τὸν εἶχε ἀναφέρει τόσο ἐπιτιμητικά, ἀλλά τὸ κυριότερο ἐπειδὴ τὸν ἔκαιγε ὁ πόθος νά γίνει στρατηγός καὶ εἶχε τὴν ἑλπίδα πῶς μέ τὴν ἀρχηγία του θά κυρίευε τῇ Σικελίᾳ καὶ τὴν Καρχηδόνα καὶ συγχρόνως ἄν πετύχαινε θ' αὐξαίνε καὶ τὴ δική τού θέση μέ πλοῦτο καὶ δόξα. »Οντας δηλαδή σὲ μεγάλη ὑπόληψη ἀπό τοὺς πολίτες, είχε τίς ἐπιθυμίες μεγαλύτερες ἀπό τὴν περιουσία του τόσο γιά τοὺς μεγάλους σταύλους ὅσο καὶ γιά τ' ἄλλα του ἔξοδα· τοῦτο προπάντων ἀργότερα γκρέμισε τὴν πόλη τῶν Ἀθηναίων. Γιατί φοβήθηκε ὁ κόσμος τό μέγεθος τῆς παρανομίας του σχετικά μέ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, καὶ τὴ μεγάλη φιλοδοξία πού ἔδειχναν ὅλες του οἱ πράξεις σ' ὅποιοδήποτε τομέα ἐνεργοῦσε, καὶ τὸν ἐχθρεύτηκαν μέ τὴν ἐντύπωση πῶς ἥθελε νά γίνει τύραννος. Κι ἐνῶ στά δημόσια είχε κανονίσει περίφημα τὰ ζητήματα τοῦ πολέμου, ὅμως ὅλοι, ἀγανάκτησαν γιά τὰ καμώματά του στὴν ἰδιωτική του ζωή καὶ δίνοντας σέ ἄλλους τὴν ἀρχηγία, ἔφεραν τὴν πολιτεία σέ λίγο χρονικό διάστημα στὴν καταστροφή τῆς³⁰. Στὴν περίπτωση τούτη λοιπόν ἀνέβηκε στὸ βῆμα καὶ συμβούλευε τοὺς Ἀθηναίους κάπως ἔτσι :

16. «Καὶ μοῦ ταιριάζει, Ἀθηναῖοι, νά είμαι ἀρχηγός περισσότερο παρά σέ ἄλλους, (γιατί είναι ἀνάγκη ν' ἀρχίσω ἀπό τοῦτο, ἀφοῦ μέ πρόσβαλε ὁ Νικίας) καὶ νομίζω συγχρόνως πῶς είμαι ἄξιος νά τὸ κάνω³¹. Γιά κεῖνα πού ἔχει ξεσηκωθεῖ τόση κατακραυγή ἐνάντιά μου, αὐτά ἀκριβῶς δοξάζουν τοὺς προγόνους μου καὶ μένα, καὶ είναι χρήσιμα καὶ στὴν πατρίδα μου. Γιατί οἱ «Ἐλληνες θεώρησαν τή δύναμη τῆς πολιτείας μας μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι είναι ἀπό τή λαμπρότητα τῆς ἐπίδειξής μου στοὺς ἀγῶνες τῆς Ὄλυμπίας, ἐνῷ πρωτύτερα ἔλπιζαν πῶς είχε ἔξαντληθεῖ ἀπό τὸν πόλεμο. »Ἐγώ ὅμως κατέβηκα μέ ἐφτά ἄρματα, πράμα πού δέν είχε ποτέ ἄλλοτε κάνει ἔνας ἀπλός πολίτης³², καὶ ἐνίκησα καὶ ἤρθα δεύτερος καὶ τέταρτος, καὶ είχα ἔτοιμαστεῖ σ' ὅλα τ' ἄλλα ἀντάξια μέ τή νίκη μου.

'Η ιδιωτική του ζωή.

Κατά τή συνήθεια τέτοια πράματα φέρνουν τιμή κι ἀπό τέτοιες πράξεις συγχρόνως ύπονοεῖται δύναμη. Κι ὅσα πάλι στήν πολιτεία μέ λαμπρύνουν, χορηγίες ἡ κάτι ἄλλο, εἶναι φυσικό νά προκαλοῦν τό φθόνο τῶν πολιτῶν· στούς ξένους ὅμως φαίνεται καὶ αὐτό δύναμη. Καί δέν εἶναι ἄχρηστη αὐτή ἡ τρέλα, ὅταν, πληρώνοντας κανείς ἀπό δικά του, ὠφελεῖ ὅχι μόνο τὸν ἑαυτό του, ἄλλα καὶ τὴν πολιτεία. Κι οὔτε εἶναι ἄδικο, κάποιος πού ἔχει μεγαλόπνοες ἰδέες γιά τὸν ἑαυτό του νά μήν εἶναι ἵσος μέ τούς ἄλλους, ἀφοῦ κι ὅποιος δυστυχεῖ μέ κανένα δέ μοιράζεται τίς συμφορές του. Ἀλλά ὅπως ὅταν πέσομε στή δυστυχία δέ μᾶς λέν οὔτε καλημέρα, κατά τὸν ἴδιο τρόπο ἃς ἀνέχονται νά τούς κοιτάζουν ἀκατάδεχτα καὶ περήφανα ὅσοι πετυχαίνουν κι εὐτυχοῦν, εἰδάλλως ἃς δίνει σ' ὅλους τὴν ἴδια θέση καὶ τότε μόνο ἃς ἀπαιτεῖ τὴν ἴδια μεταχείριση³³. Ξέρω καλά ὅμως ὅτι οἱ ἀνθρώποι τοῦ εἰδους αὐτοῦ κι ὅσοι ἄλλοι ὑπερέχουν μέ τή δόξα τους σέ κάτι, ὅσο ζοῦν εἶναι ἀνυπόφοροι, ἴδιως στούς ἀνθρώπους τῆς τάξης τους, ἐπειτα καὶ στούς ἄλλους μ' ὅσους κάνουν παρέα· στούς κατοπινούς τους ὅμως ἀφήνουν τὴν περηφάνεια ν' ἀξιώνουν πώς ἥταν συγγενεῖς τους, ἀκόμα κι ὅταν δέν εἶναι ἀλήθεια, καὶ σ' ὅποια πατρίδα ἀνήκουν, τὴν κάνουν νά καυχιέται καὶ νά μιλάει γι' αὐτοὺς ὅχι σάν νά ἥταν ξένοι καὶ κακούργοι, ἄλλα νά λέει πώς ἥταν δικοὶ τῆς καὶ πρόκοψαν. Αὐτά ποθῶ ἐγώ, κι ἂν ἔξαιτίας τους μέ κατηγορεῖτε βίαια γιά τὴν ἴδιωτική μου ζωή, ἔξετάστε ὅμως ἂν διαχειρίζομαι τίς δημόσιες ὑποθέσεις χειρότερα ἀπό δποιοδήποτε ἄλλον. Ἐγώ δηλαδή ἔνωσα τίς πιό ἴσχυρές πολιτεῖες τῆς Πελοποννήσου χωρίς ἐσεῖς οὔτε νά κινδυνέψετε οὔτε νά ξοδέψετε πολλά, κι ἔφερα τούς Λακεδαιμονίους στήν ἀνάγκη σέ μιά μέρα μέσα ν' ἀγωνιστοῦν στή Μαντίνεια γιά τὴν ὑπαρξή τους· καὶ μόλιο πού κέρδισαν τή μάχη, ἀκόμα καὶ τώρα δέν ἔχουν στέρεη τὴν πεποίθηση στόν ἑαυτό τους, ἀπό τὴν ἐνέργειά μου ἐκείνη³⁴.

17. »Αὐτά κατόρθωσαν λοιπόν τά νιάτα καὶ ἡ τρέλα μου πού φαινόταν ἀφύσικη, ἀντιτάσσοντας ταιριαστά λόγια στή στρατιωτική ἴσχυ τῶν Πελοποννησίων καὶ ἐπεισε μέ τήν ὁρμή πού ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη· καὶ τώρα μήν τρομάζετε ἀπ' αὐτήν, ἄλλα ὅσο ἐγώ βρίσκομαι ἀκόμα στήν ἀκμή μου μέ αὐτή, κι ὅσο

³³ Επιχειρήματα ὑπέρ τῆς ἐκστρατείας.

ὅ Νικίας ἐξακολουθεῖ νά ἔχει τήν εῦνοια τῆς τύχης, ἐκμεταλλευτεῖτε ὡς τό ἀκρότατο δριο τά πλεονεκτήματα πού παρέχει ὁ καθένας μας καὶ μήν ἀλλάξετε γνώμη γιά τήν ἐκστρατεία στή Σικελία, μέ τήν ίδεα πώς θά γίνει ἐνάντια σέ μεγάλη δύναμη. Γιατί οι πολιτείες ἐκεῖ ἔχουν μεγάλο πληθυσμό ἀπό ὅχλους κάθε λογῆς κι εὔκολα ἀλλάζει ἡ σύνθεση τῶν πολιτῶν τους μέ τήν εἰσδοχή νέων υπηκόων³⁵. Καί γι' αὐτό τό λόγο κανείς οὕτε ἐξοπλίζεται καθώς πρέπει γιά τήν ἄμυνά του σάν νά πρόκειται γιά πατρίδα πού τοῦ ἀνήκει, οὕτε ἔχει στήν ὑπαιθρο μόνιμες ἐγκαταστάσεις. Ἀλλά καθένας ἔτοιμάζει γιά τόν έαυτό του ὅ,τι νομίζει πώς θά μποροῦσε νά πάρει ἀπό τό κοινό ἥ μέ τήν πειθώ τῶν λόγων ἥ μέ ἐπανάσταση μέ τήν προοπτική νά κάτοικήσει, σέ περίπτωση ἀποτυχίας, σ' ἄλλη χώρα. Καί δέν είναι πιθανό τέτοιο πλήθος οὕτε ν' ἀκοῦντε τούς λόγους ἔχοντας μία γνώμη, οὕτε τίς πράξεις νά καταπιάνονται μέ κοινή ἐνέργεια· ἀλλά γρήγορα μπορεῖ ὁ καθένας, ἃν ἀκούσει κάτι πού τόν εὐχαριστεῖ, νά προσχωρήσει σ' αὐτό, ἀφοῦ μάλιστα, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν, βρίσκονται σ' ἐσωτερική διαμάχη³⁶. Ἀλλά οὕτε οί Σικελιώτες ἔχουν τόσους ἀρματωμένους στρατιώτες δσους καυχιοῦνται πώς ἔχουν, οὕτε οί ἄλλοι "Ἐλληνες ἀποδειχτηκαν πουθενά τόσοι πολλοί δσοι μετριοῦνταν μόνοι τους, ἀλλά γελάστηκε πάρα πολύ σχετικά μέ τούς στρατιώτες τής ἥ "Ἐλλάδα ὡς τώρα καὶ μέ δυσκολία ὀπλίστηκε ίκανοποιητικά μόλις στόν πόλεμο τοῦτο. Ἡ κατάσταση λοιπόν ἐκεῖ, ἀπ' ὅσα γνωρίζω ἀκούγοντας τίς πληροφορίες πού μᾶς ἔρχονται, παρέχει αὐτές τίς δυνατότητες καὶ θά είναι ἀκόμα πιό εὔκολη γιά μᾶς (γιατί θά χομε πολλούς βαρβάρους πού θά χτυπήσουν τούς Συρακουσίους μαζί μας ἐπειδή τούς ἔχθρεύονται) καὶ τά πράματα ἐδῶ δέ θά σταθοῦν ἐμπόδιο στήν ἐκστρατεία μας, ἃν πάρετε τίς σωστές ἀποφάσεις. Γιατί οι πατέρες μας, κατάχητησαν τήν ἡγεμονία μας³⁷ ἀφήνοντας πίσω τους αὐτούς ἀκριβῶς πού μᾶς λένε τώρα ὅτι ἀφήνομε ἔχθρούς στή ράχη μας ἔσκινώντας γιά τή Σικελία· κι ἀπάνω ἀπ' αὐτούς ἔχοντας ἔχθρό τούς Πέρσες, βασίζοντας τή δύναμή τους ὅχι σέ τίποτ' ἄλλο παρά στό περίσσιο ναυτικό μας. Καί οι Πελοποννήσιοι δέν είχαν ποτέ λιγότερες ἐλπίδες νά μᾶς νικήσουν παρά τώρα,

ἀκόμα κι ἂν τὸ χουν ὄρεξη καὶ πρόθεση· μποροῦνε βέβαια νά εἰσβάλουν μέ τό πεζικό τους στή χώρα μας, ἔστω κι ἂν δέν ξεκινήσομε γιά τή Σικελία, ἀλλά μέ τό ναυτικό τους δέ θά μποροῦσαν νά μᾶς κάνουν κακό, γιατί ἀφήνομε ἄλλο στόλο πίσω μας ἄξιο νά τούς πολεμήσει.

18. »Γι' αὐτό τί εϋδογη αἵτια μπορεῖ νά βρεῖ κανείς, εἴτε γιά νά μείνομε ἐδῶ ἀκίνητοι, εἴτε γιά νά τό φέρομε ώς πρόφαση στούς συμμάχους γιά νά μήν τούς βοηθήσουμε; Ἀλλά πρέπει νά τούς βοηθήσομε, ἀφοῦ πήραμε ὅρκο μαζί τους καὶ νά μήν προβάλλομε ώς ἀντίθετο ἐπιχείρημα πώς δέ μᾶς βοήθησαν καὶ κεῖνοι. Γιατί δέν τούς προσθέσαμε στή συμμαχία μας γιά νά ρθουν νά μᾶς ἐνισχύσουν ἐδῶ, ἀλλά γιά νά ἐνοχλοῦν τούς ἐκεῖ ἐχθρούς μας κι ἔτσι νά τούς ἐμποδίζουν νά ρθουν νά μᾶς χτυπήσουν ἐδῶ. «Ἐτσι ἀποχτήσαμε τήν ἡγεμονία μας, κι ἐμεῖς καὶ ὅσοι ἄλλοι είχαν ποτέ ἐξουσία σ' ἄλλα κράτη, προστρέχοντας μέ ζῆλο σ' ὅποιον τούς καλοῦσε σέ βοήθεια ἡ Ἐλληνες ἦταν ἡ βάρβαροι· γιατί ἂν καθόμαστε μέ σταυρωμένα τά χέρια σέ όποιαδήποτε περίσταση, ἡ ἂν κάνομε φυλετικές διακρίσεις ώς γιά τό ποιόν πρέπει νά βοηθήσουμε, λίγα πράματα θά προσθέταμε στήν ἡγεμονία μας καὶ θά κινδύνευε ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξή της. Γιατί τόν ὑπέρτερο στή δύναμη δέν τόν ἀποκρούει· κανείς μόνο σάν ἐπιτίθεται, ἀλλά καὶ φροντίζει ἀπό τά πρίν νά μήν μπορέσει νά χτυπήσει. Καί δέ μᾶς εἶναι μπορετό, ἐμᾶς, νά λογαριάζομε σάν διαχειριστές ἐνός χτήματος σέ πόση ἔκταση θέλομε ν' ἀσκοῦμε ἐξουσία, ἀλλά εἴμαστε ἀναγκασμένοι, μιά καὶ φτάσαμε στό σημεῖο αὐτό, γι' ἄλλους νά καταρτίζομε ἐπίβουλα σχέδια, καὶ σ' ἄλλους νά μή χαλαρώνομε τόν ἐλεγχό μας ἐπάνω τους, ἐπειδή ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος νά γίνομε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ὑποταχτικοί σέ ἄλλους, ἂν δέν ἐξουσιάζομε τούς ἄλλους ἐμεῖς. Γιά σᾶς δέ γίνεται ν' ἀποβλέπετε στήν ἡσυχία ἀπό τήν ἴδια βάση μέ τούς ἄλλους, ἐξόν ἂν ἀλλάξετε καὶ τόν τρόπο τῆς ζωῆς σας καὶ ἐξομοιωθεῖτε μαζί τους³⁸.

»Ἄς στοχαστοῦμε λοιπόν πᾶς θά μεγαλώσομε τήν ἡγεμονία μας ἐδῶ ἂν πᾶμε νά χτυπήσομε τά ἐκεῖ, καὶ ἄς ξεκινήσομε γιά τήν ἐκστρατεία, γιά νά σπάσομε τήν αὐθάδικη ὄρμή τῶν Πελοποννησίων ἀφοῦ θά ἰδοῦν πώς ἀψηφήσαμε τήν ἡσυχία

τῆς ἀνακωχῆς³⁹ καὶ πήγαμε ὡς καὶ στῇ Σικελίᾳ· καὶ συγχρόνως ἡ γιά νά ἔξουσιάσομε δὴ τήν Ἑλλάδα, ὅπως εἶναι εὐλογὸς ὅταν μᾶς προστεθεῖ δὴ ἡ ἡγεμονία τῆς Σικελίας, ἡ τουλάχιστον νά βλάψομε τίς Συρακοῦσες, πράμα πού θά ὠφελήσει κι ἐμᾶς καὶ τοὺς συμμάχους μας. Τήν ἐγγύηση πώς δέν κινδυνεύομε⁴⁰, εἴτε μένοντας ἐκεῖ, ἢν μᾶς πᾶν τά πράματα καλά, εἴτε φεύγοντας, μᾶς τή δίνουν τά καράβια μας· γιατί θά εἰμαστε ἡ ἀνώτερη ναυτική δύναμη κι ἀπέναντι σ' δῶλους τούς Σικελιώτες μαζί. Καὶ ἂς μή σᾶς παρασύρει ἐνάντια στήν ἐκστρατεία ὁ νωθρός δισταγμός τοῦ λόγου τοῦ Νικία, οὔτε ἡ ἀπόπειρά του ν' ἀντιτάξει τούς πιό ἡλικιωμένους στούς νέους· ἀλλά μέ τή συνηθισμένη τάξη, ὅπως οἱ πατέρες μας μόλις γίνονταν νέοι ἄντρες ἔπαιρναν μέρος στίς συσκέψεις καὶ ἀνύψωσαν τήν πολιτεία μας στήν σημερινή της ἀκμή, μέ τόν ἴδιο τρόπο προσπαθεῖστε καὶ τώρα νά κάνετε τήν πολιτεία νά προκόψει, καὶ πιστέψετε πώς τά νιάτα καὶ τά γερατειά δέν μποροῦν νά κάνουν τίποτα τό ἔνα χωρίς τό ἄλλο· μαζί ὅμως κι ἢν συγκεραστοῦν σωστά τό μικρό, τό μέτριο καὶ τό τέλειο στήν ἀκμή του ἀποτελοῦν ἰσχυρό σύνολο⁴¹ καὶ πώς ἢν μείνει ἀδρανής ἡ πολιτεία θά φθαρεῖ ἀπό μόνη ὅπως καὶ καθετί ἄλλο, καὶ ἡ γνώση της σέ δῆλα τά ζητήματα θά παρακμάσει· ἢν ὅμως ἀγωνίζεται, θά προσθέτει δῆλοντα καινούργια στοιχεῖα στήν παλιά της πείρα καὶ θά χει ἀποχτήσει τή συνήθεια νά ύπερασπίζει τόν ἔαυτό της ὅχι μέ λόγια, ἀλλά μέ πράξεις. Καὶ γενικά ύποστηρίζω πώς μιά πολιτεία πού δέν ἀδρανοῦσε πρωτύτερα⁴², ἢν τό γυρίσει στήν ἀδράνεια χάνεται γρήγορα, κι ἀπό τούς ἀνθρώπους πάλι ἐκεῖνοι ζοῦν πιό ἀπρόσβλητοι, πού δέν παρεκκλίνουν ἀπό τίς πολιτικές τους συνήθειες καὶ τούς θεσμούς τους καθόλου, ἔστω κι ἢν δέν εἶναι τόσο καλοί».

ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ (κεφ. 19 - 23)

19. Ἔτσι ἀπάνω - κάτω μίλησε ὁ Ἀλκιβιάδης. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ τόν ἀκουσαν καθώς καὶ τούς Ἐγεσταίους καὶ τούς ἔξοριστους Λεοντίνους πού ἀνεβαίνοντας στό βῆμα παρακαλοῦσαν καὶ θυμίζοντας τούς ὄρκους πού εἶχαν πάρει, τούς ἵκετευαν νά στείλουν ἐνισχύσεις, εἶχαν τώρα πολύ περισσό-

*'Ἐπιμονή τῶν
Ἀθηναίων νά
ἐκστρατεύ-
σον.'*

τερη διάθεση νά κάνουν τήν ἐκστρατεία, παρά πρίν. Ὁ Νικίας κατάλαβε τότε πώς μέ τά ἵδια ἐπιχειρήματα δέ θά μπορούσε πιά νά τούς ἀποτρέψει, ἀλλά πώς μέ τόν ὅγκο τῆς πολεμικῆς ἑτοιμασίας ἄν τή ζητοῦσε ἐπίμονα, ἵσως θά ἦταν δυνατό νά τούς κάνει ν' ἀλλάξουν γνώμη· βγῆκε λοιπόν πάλι μπροστά στό πλήθος καὶ εἰπε ἀπάνω - κάτω τ' ἀκόλουθα.

*'Αξιολόγηση
τῶν ἀντιπά-
λων.*

20. «Ἀφοῦ βλέπω, Ἀθηναῖοι, πώς ἐπιθυμεῖτε νά κάνετε ὁπωσδήποτε τήν ἐκστρατεία, νά δώσουν οἱ θεοί νά μᾶς βγεῖ σέ καλό ὅπως τό ποθοῦμε ὅλοι· θά σᾶς ἀνακοινώσω ὅμως ὅσα νομίζω σωστά στίς τωρινές συνθῆκες⁴³. Πρόκειται δηλαδή, καθώς ἀντιλαμβάνομαι ἀπ' ὅ, τι ἀκούω, νά πᾶμε νά χτυπήσομε πολιτείες μεγάλες, καὶ πού δέν εἶναι ἡ μιά ὑποταγμένη στήν ἄλλη καὶ δέ χρειάζονται ἄλλαγή τοῦ καθεστῶτος τους· ἄλλαγή πού θά δεχόταν κανείς πρόθυμα ἄν πήγαινε ἀπό δουλεία ἐπιβεβλημένη μέ τή βίᾳ σέ κάποια ἄλλη, πιό ἥπια, κατάσταση· καὶ οὔτε εἶναι πιθανό νά δεχτοῦν οἱ πολιτείες αὐτές τή δική μας ἔξουσία ἀντί γιά τήν ἐλευθερία πού ἔχουν· ἀκούω ἐπίσης πώς ἄν λογαριάσομε πώς εἶναι ὅλες σ' ἔνα νησί, εἶναι πολλές οἱ ἐλληνικές πόλεις ἔκει. Γιατί ἔξόν ἀπό τή Νάξο καὶ τήν Κατάνη πού ἐλπίζω πώς θά ρθουνε μέ τό μέρος μας ἀπό τή συγγένεια πού ἔχουν μέ τούς Λεοντίνους, ὑπάρχουν ἄλλες ἔφτά, κι ἔξοπλισμένες σέ ὅλα σχεδόν κατά τόν ἵδιο τρόπο μέ τή δική μας δύναμη, καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλες ἔκεινες πού πᾶμε κατά πρῶτο λόγο νά χτυπήσουμε, ὁ Σελινοῦς καὶ οἱ Συρακοῦσες. Γιατί ἔχουν πολλούς βάριά ἀρματωμένους στρατιῶτες καὶ πολλούς τοξότες καὶ ἀκοντιστές, καθώς καὶ πολλά καράβια καὶ πολύ κόσμο νά ύπηρετήσουν ώς πληρώματα. Ἐχουν καὶ χρήματα οἱ Σελινούντιοι, τόσο ἴδιωτικές περιουσίες ὅσο καὶ δημόσιες καταθέσεις στούς ναούς· καὶ στούς Συρακουσίους, πού τούς ἔξουσιάζουν, πληρώνουν καὶ μερικοί βάρβαροι φόρο. Κι ἔκεινο ὅπου προέχουν τό περισσότερο εἶναι πώς ἔχουν πολλά ἄλογα καὶ παράγουν μόνοι τους τό σιτάρι τους καὶ δέ χρειάζονται εἰσαγωγές.

*'Ανάγκη με-
γάλης πολε-
μικῆς προε-
τοιμασίας.*

21. »Ἀπέναντι σέ τέτοια δύναμη λοιπόν δέ φτάνουν οἱ κοινοί στρατιῶτες πού πηγαίνουν συνήθως μέ τά καράβια, ἀλλά πρέπει νά μεταφερθεῖ καὶ πολύ βαρύ πεζικό, ἄν θέλομε νά πετύχομε κάτι πού ν' ἀνταποκρίνεται στά σχέδιά μας καὶ νά μήν

έμποδιστοῦμε νά βγοῦμε στή στεριά ἀπό τό μεγάλο τους ἵππικό, ίδίως ἂν συμμαχήσουν οἱ πολιτεῖες μεταξύ τους ἀπό τό φόβο τους καὶ ἂν δέν προσχωρήσουν σέ μᾶς καὶ μερικοί ἄλλοι ἐκτός ἀπό τούς Ἐγεσταίους προμηθεύοντάς μας ἀνάλογο ἵππικό γιά ν' ἀμυνθοῦμε· καὶ θά εἶναι ντροπή μας νά φύγομε διωγμένοι μέ τή βία ἡ ἀργότερα νά στέλνομε νά ζητοῦμε πρόσθετη βοήθεια ἐπειδή ἀποφασίσαμε ἀστοχα ἀπό μιᾶς ἀρχῆς. Ἀλλά πρέπει ἀπό δῶ νά ξεκινήσομε μέ ἀξιόλογο πολεμικό καταρτισμό, λογαριάζοντας ὅτι πρόκειται ν' ἀρμενίσομε πολύ μακριά ἀπό τόν τόπο μας. Δέν πηγαίνομε σ' ἐκστρατεία παρόμοια μ' ἐκείνες πού πηγαίναμε ώς σύμμαχοι στούς ὑπηκόους μας νά χτυπήσετε κάποιον ἄλλο σέ μέρη ἀπ' ὅπου ἦταν εὔκολο νά προμηθευτεῖτε ὅσα πρόσθετα ἐφόδια χρειαζόμαστε ἀπό φιλικούς τόπους· ἄλλα θά εἴμαστε σέ χώρα ὀλότελα ξένη κι ἂν μᾶς λείψει τίποτα δέν εἶναι εὔκολο ἀπό κεῖ οὔτε σέ τέσσερις μῆνες νά ῥθει μήνυμα τό χειμώνα.

22. »Μοῦ φαίνεται λοιπόν πώς πρέπει νά πάρομε μαζί μας πολλούς βαριά ἀρματωμένους στρατιώτες, καὶ δικούς μας κι ἀπό τούς συμμάχους μας, τόσο ἀπό τούς ὑποταχτικούς μας ὅσο κι ἂν μπορέσομε κι ἀπό τήν Πελοπόννησο νά πείσομε μερικούς ἡ νά τους παρασύρομε προσφέροντας μισθό· καθώς καὶ πολλούς τοξότες καὶ σφεντονιστές γιά ν' ἀντιπολεμήσουν τό ἵππικό τους καὶ στό ναυτικό πρέπει νά τους ξεπερνοῦμε κατά πολύ, τόσο γιά νά φέρνομε εὐκολότερα τίς προμήθειες στό στρατό, καθώς καὶ γιά νά φέρνομε ἀπό ἐδῶ σιτηρά μέ φορτηγά, στάρι καὶ καβουρντισμένο κριθάρι, καθώς καὶ ἀρτοποιούς ἀπό τους μύλους στρατολογημένους σέ ἀριθμό ἀνάλογο μέ τό πλῆθος τοῦ στρατοῦ, μισθωτούς· ἔτσι νά χει ὁ στρατός ἐξασφαλισμένη τήν τροφή του ἂν κλειστοῦμε πουθενά ἀπό τόν καιρό (γιατί τόσο μεγάλο στράτευμα δέν μπορεῖ ὅποιαδήποτε πολιτεία νά τό δεχτεῖ καὶ νά τό τροφοδοτήσει), καὶ νά ἔτοιμαστοῦμε γιά ὅλα τ' ἄλλα ὅσα καλύτερα γίνεται, καὶ νά μήν εἴμαστε στό ἔλεος ἄλλων· καὶ τό κυριότερο ἀπ' ὅλα, νά πάρομε μαζί ὅσα περισσότερα χρήματα μποροῦμε ἀπό δῶ. Κι ὅσο γιά κείνα πού λένε οἱ Ἐγεσταῖοι πώς μᾶς τά χουν ἔτοιμα ἐκεῖ, πάρτε τα πώς εἶναι ἔτοιμα ιδίως μέ τά λόγια.

23. »Γιατί ἄν ἐμεῖς πᾶμε ἀπό δῶ δέξοπλισμένοι ἔξια γιά νά τούς πολεμήσομε, δέ λέω μόνο ἐνάντια στόν πεζικό τους στρατό πού θά μᾶς βγεῖ μπροστά στίς μάχες, μά ξεπερνώντας τους και σ' ὅλα τ' ἄλλα, μόνο ἔτσι, καί πάλι μέ δυσκολία, θά εἴμαστε σέ θέση αὐτούς νά νικήσομε καί νά σώσομε τίς δυνάμεις μας⁴⁴. Πρέπει νά θεωρήσετε πώς πηγαίνομε σάν όλόκληρη πολιτεία πού ίδρυεται ἀνάμεσα σέ ἐχθρούς ἀπό ἄλλη φυλή, καί πρέπει νά γίνομε κύριοι τῆς γῆς τους ἀμέσως ἀπό τήν πρώτη μέρα πού θά πατήσομε πόδι ἐκεῖ, εἰδεμή νά καταλάβομε πώς ἄν ἀποτύχομε θά τά χομε δόλα ἐνάντιά μας. Ἀπό τό φόβο μου γιά δόλ' αὐτά καί ξέροντας πώς ἔπρεπε πολλά πράματα νά στοχαστεῖτε καλά ἀπό καιρό τώρα, κι ἀκόμα σέ περισσότερα νά σταθεῖτε τυχεροί, πράμα πολύ δύσκολο ἀφοῦ εἰστε ἄνθρωποι, είμαι πρόθυμος νά ἐκστρατεύσω μαζί σας στά καράβια, ἀφοῦ ὅμως παραδώσω τόν ἑαυτό μου ὅσο γίνεται λιγότερο στήν τύχη, κι ἀσφαλής μέ τόν πολεμικό καταρτισμό πού συμπεραίνω ἀπό τά πράγματα πώς χρειάζεται. Γιατί αὐτά είναι ὅσα θεωρῶ πιό ἀσφαλή γιά τήν πολιτεία καί πιό σωτήρια γιά μᾶς πού θά ξεκινήσουμε. Ἀλλ' ἄν κανείς ἄλλος ἔχει διαφορετική γνώμη, τοῦ παραχωρῶ τήν ἀρχηγία».

ΤΕΛΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ (κεφ. 24 - 26)

Kίνητρα.

24. Τόσα ἀπάνω - κάτω εἶπε ὁ Νικίας, νομίζοντας πώς μέ τόν ὅγκο τῶν δυσκολιῶν πού πρόβαλε ἡ θ' ἀπομάκρυνε τούς Ἀθηναίους ἀπό τό σχέδιό τους, ἥ, ἄν τόν ἀνάγκαζαν νά κάνει τήν ἐκστρατεία, θά ξεκινοῦσε κατοχυρωμένος ὅσο ἦταν δυνατό. Αὐτοί ὅμως δέν κλονίστηκαν στή μεγάλη τους ἐπιθυμία νά ἐκστρατεύσουν ἀπό τό τεράστιο κι ἐνοχλητικό βάρος τῶν προετοιμασιῶν, ἀλλ' ἀντίθετα τούς ἄναψε ἡ διάθεση περισσότερο, ὥστε κατάντησε νά φέρει τό ἀντίθετο ἀποτέλεσμα· γιατί θεώρησαν πώς τούς εἶχε συμβουλεύσει σωστά καί δῆτι ὁ στρατός τώρα θά ἦταν πιό ἀσφαλισμένος. Καί τούς ἔπιασε δῆλους μεγάλος πόθος νά πάρουν μέρος στήν ἐκστρατεία, τούς πιό ἡλικιωμένους ἀπό τή μιά μέ τήν ίδεα πώς ἡ θά ύποδούλωναν τά μέρη πού πήγαιναν νά χτυπήσουν ἡ τουλάχιστο πώς τόσο μεγάλη

δύναμη δέν μπορούσε νά πάθει καμιά συμφορά· τούς νέους στήν
άκμή τῆς ἡλικίας τους ἀπό τήν ἄλλη τούς κυρίεψε ἡ λαχτάρα
νά ἰδοῦν καὶ νά γνωρίσουν ἀπό κοντά τήν ἄγνωστη χώρα, ἐλπί-
ζοντας συγχρόνως πώς θά ἐπιζήσουν· τό πλῆθος τοῦ λαοῦ στρε-
φόταν πρῶτα στό ἅμεσο κέρδος τοῦ στρατιωτικοῦ μισθοῦ καὶ
δεύτερο στήν κατάχτηση μιᾶς ἡγεμονίας πού θά ἦταν ἀνεξάν-
τλητη πηγὴ χρημάτων⁴⁵. Ἔτσι ἀπό τό γενικό ρεῦμα τῆς ὁρμῆς
τῆς πλειοψηφίας, κι ἐκεῖνος ἀκόμα πού δέν εὐνοοῦσε τήν ἐπι-
χείρηση φοβόταν μήπως ἂν ψηφίσει ἀντίθετα θεωρηθεῖ ἐχθρός
τῆς πολιτείας κι ἔτσι καθόταν ἡσυχος.

25. Καὶ τέλος κάποιος Ἀθηναῖος ἀνέβηκε στό βῆμα, καὶ
ἀποτείνοντας τό λόγο στό Νικία τοῦ εἶπε πώς δέ χρειάζεται
πιά νά βρίσκει προφάσεις καὶ νά καθυστερεῖ τά πράματα, ἄλλα
νά πεῖ καθαρά μπροστά σέ δλους τί καὶ τί ἔξοπλισμούς ἥθελε
νά τοῦ δώσουν μέ τήν ψῆφο τους. Αὐτός ἀναγκάστηκε ν' ἀπαν-
τῆσει πώς θά προτιμοῦσε νά συσκεφθεῖ πρῶτα μέ τούς ἄλλους
στρατηγούς, ἄλλα κατά τή γνώμη του δέν ἔπρεπε νά ξεκινήσουν
μέ λιγότερα ἀπό ἑκατό πολεμικά· κι οἱ Ἀθηναῖοι οἱ ἴδιοι ἔπρεπε
νά συνεισφέρουν καράβια γιά τή μεταφορά τοῦ στρατοῦ ὅσα
κριθοῦν ἀναγκαῖα καθώς καὶ νά στείλουν νά ζητήσουν καὶ ἄλλα
ἀπό τούς συμμάχους καὶ νά χουν βαριά ἀρματωμένους στρα-
τιῶτες ὅχι λιγότερους ἀπό πέντε χιλιάδες δλους μαζί, Ἀθη-
ναίους καὶ συμμάχους, κι ἂν μπορέσουν, ἀκόμα περισσότερους·
κι ὅσο γιά τά ἄλλα ὅπλα θά ἔπαιρναν, αὐτός κι οἱ ἄλλοι στρα-
τηγοί, ἀφοῦ τούς ἐτοιμάσουν, ἀριθμό πού ν' ἀναλογεῖ πρός τό
βαρύ πεζικό⁴⁶, καθώς καὶ τοξότες ἀπό τήν Ἀθήνα καὶ τήν
Κρήτη, καὶ σφεντονίτες καὶ ὅ,τι ἄλλο τούς φανεῖ πώς χρειά-
ζεται.

26. Κι ἀφοῦ τ' ἄκουσαν αὐτά οἱ Ἀθηναῖοι ψήφισαν ἀμέ-
σως ἀπόλυτη πληρεξούσιότητα στούς στρατηγούς, τόσο γιά
τόν ἀριθμό τῶν στρατιῶν, ὅσο καὶ γιά ὀλόκληρη τήν ἐκστρα-
τεία, καὶ νά ἐνεργήσουν ὅπως νομίζουν πώς εἶναι τό καλύτερο
γιά τούς Ἀθηναίους. Κι ὕστερα ἀπ' αὐτά ἀρχισαν ἀμέσως οἱ
προετοιμασίες κι ἔστειλαν στούς συμμάχους ζητώντας ὅ,τι
χρειάζονταν καὶ σύνταξαν στρατολογικούς καταλόγους γιά τήν
Ἀθήνα. Τελευταῖα εἶχε συνέρθει ἡ πολιτεία ἀπό τή μεγάλη

Πρόταση τοῦ
Νικία γιά τή
δύναμη τοῦ
ἐκστρατευτι-
κοῦ σώματος.

Ἐτοιμασίες
πρὸς ἀπό τήν
ἐκστρατεία.

ἀρρώστια κι ἀπό τὸν ἀδιάκοπο πόλεμο⁴⁷, καὶ σχετικά μὲ τό πλῆθος τῶν νέων πού εἶχαν μεγαλώσει στό μεταξύ καὶ μὲ τήν ἀποταμίευση χρημάτων χάρη στήν ἀνακωχή, ἔτσι τὰ προμηθεύτηκαν ὅλα πιό εὔκολα. Βρίσκονταν λοιπόν αὐτοί ἀπασχολημένοι μὲ τήν προετοιμασία.

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΜΑΙΚΩΝ ΣΤΗΛΩΝ (κεφ. 27 - 29)

*Ἐπικήρουξη
τῶν δραστῶν.*

27. Στό διάστημα αὐτό ὅσες πέτρινες στῆλες τοῦ Ἐρμῆ ὑπῆρχαν στήν πολιτεία (καὶ ὑπάρχουν πολλές γιατί εἶναι ντόπια συνήθεια, τόσο στά πρόθυρα ἴδιωτικῶν σπιτιῶν ὅσο καὶ σέ ιερά) βρέθηκαν οἱ περισσότερες μέ σπασμένο τό πρόσωπο μέσα σέ μιά νύχτα. Καὶ κανεῖς δέν ἦξερε ποιοί τό ἔκαναν, ἀλλά τούς καταζητοῦσαν προκηρύσσοντας μεγάλες ἀμοιβές, γιά τήν ἀνακάλυψή τους, κι ἐξόν ἀπ' αὐτό ἔβγαλαν κι ἄλλο ψήφισμα, ἃν κανεῖς ἦξερε νά χει γίνει καμιά ἀσεβής πράξη, νά τό καταγγείλει χωρίς φόβο δόπιοσδήποτε θέλει, εἴτε πολίτης εἶναι, εἴτε ξένος, εἴτε δοῦλος. Καὶ πῆραν τό πράμα πολύ στά σοβαρά· γιατί φαινόταν πώς ἥταν συγχρόνως κακοσημαδιά γιά τήν ἐκστρατεία, καὶ πώς εἶχε γίνει ἀπό συνωμότες πού σκόπευαν νά κάνουν πράξικόπημα καὶ νά καταλύσουν τή δημοκρατία⁴⁸.

*Παρωδία τῶν
μηστηρίων.
Κατηγορία
ἐναντίον τοῦ
Ἀλκιβιάδη.*

28. Τότε ὑποβάλλεται καταγγελία ἀπό μερικούς μετοίκους καὶ ὑπηρέτες, ὅχι σχετικά μέ τό σπάσιμο τῶν Ἐρμῶν, ἀλλά πώς εἶχαν διαπραχθεῖ κάτι ἄλλοι ἀκρωτηριασμοί ἀγαλμάτων ἀπό μερικούς μεθυσμένους νέους γι' ἀστεῖο καὶ πώς εἶχαν παραστήσει σέ σπίτια τά ἐλευσίνια μυστήρια ἀπό ἀσεβή ἀναίδεια· γι' αὐτά κατηγοροῦσαν ἀνάμεσα σ' ἄλλους καὶ τόν Ἀλκιβιάδη. Κι ἐκεῖνοι πού εἶχαν μεγαλύτερο φθόνο γιά τόν Ἀλκιβιάδη πού τούς στεκόταν ἐμπόδιο, ὥστε νά μήν ἔχουν βέβαιη τήν ἡγεσία τῆς δημοκρατικῆς μερίδας νόμιζαν πώς ἄν τόν ἔδιωχναν αὐτόν θά ἥταν πρῶτοι στήν πολιτεία· πῆραν λοιπόν αὐτά γιά ἐπιχειρήματα καὶ τά ἔξογκωσαν καὶ σήκωσαν κατακραυγή πώς τόσο ἡ παρωδία τῶν μυστηρίων ὅσο καὶ ὁ ἀκρωτηριασμός τῶν Ἐρμῶν εἶχαν γίνει μέ τό σκοπό νά καταργηθεῖ ἡ δημοκρατία καὶ καμιά ἀπ' αὐτές τίς ίεροσυλίες δέν εἶχε διαπραχθεῖ χωρίς τή συμμετοχή του, ἀναφέροντας ώς τελική ἀπόδειξη ὅλο τό

νύπόλοιπο παράνομο φέρσιμό του καί τίς ἀντιδημοκρατικές του συνήθειες⁴⁹.

29. Αὐτός ὅμως ἀντέκρουσε τίς κατηγορίες ἀπό τὴν ἀρχή καὶ δήλωσε πώς εἶναι πρόθυμος νά κριθεῖ ἀπό δικαστήριο ἂν εἴχε πράξει τίποτ' ἀπ' αὐτά, πρίν ξεκινήσει ἡ ἐκστρατεία (γιατί ὅλες οἱ προμήθειες καὶ ὁ ἔξοπλισμός εἶχαν πιά βρεθεῖ) καὶ ἂν εἴχε διαπράξει τίποτ' ἀπ' αὐτά, νά τιμωρηθεῖ, ἂν ὅμως ἀθωωθεῖ, νά πάει ώς στρατηγός. Καί τούς ἔξόρκιζε ἔντονα νά μήν ἀκοῦνε τίς συκοφαντίες ἐνάντιά του ὅταν θά ἔλειπε, ἀλλά ἀμέσως νά τὸν θανατώσουν, ἂν εἴχε κάνει αὐτές τίς ἀνομίες, προσθέτοντας πώς θά ἤταν πιό γνωστικό ἐνδικόνταν πάνω του τέτοια κατηγορία νά μήν τὸν στείλουν ώς ἀρχηγό τόσο μεγάλου ἐκστρατευτικοῦ σώματος πρίν ξεκαθαρίσουν τὸ ζήτημα μέ δίκη. Οἱ ἔχθροι του ὅμως φοβοῦνταν πώς ὁ στρατός θά εἴχε εύνοϊκές διαθέσεις πρός αὐτόν ἂν δικαζόταν ἀμέσως τότε, καὶ μήπως τό πλῆθος δέ δείξει τὴν ἀπαιτούμενη ἀντηρότητα ἀπό καλή προαιρεση, ἐπειδή ἔχαιτιας τοῦ ἔπαιρναν μέρος στὴν ἐκστρατεία οἱ Ἀργεῖοι καὶ μερικοί Μαντινεῖς· κοίταζαν λοιπόν νά ἀποτρέψουν αὐτό καὶ ν' ἀνακόψουν τῇ βιασύνῃ τοῦ Ἀλκιβιάδη, σκορπίζοντας ἀνάμεσα στὸν κόσμο δικούς τους ρήτορες πού ὑποστήριζαν πώς πρέπει νά φύγει τώρα καὶ νά μήν καθυστερεῖ τό ζεκίνημα, ἀλλά νά γυρίσει καὶ νά δικαστεῖ σέ τακτή ἡμερομηνία. Μ' αὐτόν τὸν τρόπο ηθελαν νά δικαστεῖ ὁ Ἀλκιβιάδης γιά μεγαλύτερη συκοφαντία, πού θά ἐπινοοῦσαν εὐκολότερα ἂν ἔλειπε αὐτός ἀπό τὴν μέση, καὶ νά δικαστεῖ φερμένος πίσω κατά μήνυμα τῆς πολιτείας. Κι ἔτσι ἀποφασίστηκε νά ξεκινήσει ὁ Ἀλκιβιάδης.

'Απόφαση νά φύγει πόὺν ἀπό τὴ δίκη.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (κεφ. 30 - 32)

30. "Υστερα ἀπ' αὐτά, στά μισά πιά τοῦ καλοκαιριοῦ⁵⁰, ἥρχισαν νά ξεκινοῦν γιά τὴ Σικελία. Στά περισσότερα καράβια τῶν συμμάχων καὶ στά φορτηγά πού μετέφεραν τό σιτάρι καὶ σ' ἄλλα πλεούμενα κι δῆτην ἄλλη νηοπομπή πού ἀκολουθοῦσε τὴν ἐκστρατεία είχε δοθεῖ ἡ ἐντολή νά μαζευτοῦν στὴν Κέρκυρα μέ τό σκοπό νά περάσουν τό Ἰόνιο πέλαγος δῆλοι μαζί πρός τό

Κάθοδος στόν Πειραιά.

Σέ λευκή λήκυθο Ἀθηναῖος πολεμιστής περιβάλλεται ἀπό μέλη τῆς οἰκογένειάς του πού τὸν ἀποχαιρετοῦν (τέλος τοῦ 5 π.Χ. αἰώνα, Ἀθήνα, Ἐθν. Αρχ. Μουσεῖο).

ἀκρωτήρι Ἰαπυγίᾳ· οἱ Ἀθηναῖοι οἱ ἴδιοι κι ὅσοι λίγοι σύμμαχοι βρίσκονταν στήν Ἀθήνα κατέβηκαν στόν Πειραιά τήν δρισμένη μέρα τά ξημερώματα καί μπῆκαν ώς πληρώματα στά καράβια γιατί ἐπρόκειτο νά σηκώσουν ἄγκυρα. Καὶ μαζί τους κατέβηκε καί σχεδόν δόλοκληρος ὁ πληθυσμός ὅπως θά λέγαμε, τῆς πολιτείας, τόσο οἱ πολίτες, ὅσο κι οἱ ξένοι· οἱ ἐντόπιοι βέβαια γιά νά ξεπροβοδίσει ὁ καθένας τούς δικούς του, ἄλλοι συντρόφους, ἄλλοι συγγενεῖς, ἄλλοι γιούς, καί βάδιζαν μ' ἐλπίδες μαζί καί θρήνους, ἐλπίζοντας νά κυριέψουν μεγάλα μέρη καί κλαίγοντας ἀπό τό φόβο μή δέν τούς ξανάβλεπαν πιά, γιατί στοχάζονταν σέ πόσο μακρύ ταξίδι ἀπό τόπο τους τούς ἔστελναν.

31. Καὶ τή στιγμή ἐκείνη πού ἦταν πιά νά χωριστοῦν γιά νά ριχτοῦν στόν κίνδυνο, τούς ἔρχονταν στό νοῦ ἡ φοβέρα τοῦ πολέμου περισσότερο παρά τήν ὥρα πού ψήφιζαν γιά τήν ἐκστρατεία· ἔπαιρναν ὅμως πάλι θάρρος ἀπό τό θέαμα, βλέποντας μέ τά ἴδια τους τά μάτια πόσο μεγάλα καί δυνατά ἦταν ὅλα⁵¹. Οἱ ξένοι πάλι καί τό ὑπόλοιπο πλῆθος πήγαιναν νά δοῦν μέ τήν ἴδεα πώς ἦταν κάτι ἀξιομνημόνευτο, κι ἀπίστευτο καί μέ τή φαντασία ἀκόμα. Γιατί αὐτός ὁ στόλος καί ὁ καταρτισμός του ἦταν ὁ πρῶτος πού ξεκινοῦσε ἀπό μιά μόνο πολιτεία μέ ἀποκλειστικά ἐλληνικές δυνάμεις καί ἦταν ὁ πιό πολυέξοδος καί ὁ πιό λαμπρά καταρτισμένος ἀπ' ὅλους πού είχαν ἐκστρατεύσει ποτέ ώς τήν ἐποχή ἐκείνη. Σέ ἀριθμό καραβιῶν καί στρατιωτῶν δέν ἦταν κατώτερες οὕτε ἡ ἐκστρατεία ἐνάντια στήν Ἐπίδαυρο μέ τόν Περικλῆ, οὕτε ἡ ἄλλη στήν Ποτείδαια μέ τόν Ἀγνωνα⁵² γιατί είχαν τότε πάει τέσσερις χιλιάδες βαριά ἀρματωμένοι στρατιῶτες ἀπό τήν ἴδια τήν Ἀθήνα καί τριακόσιοι ἵππεῖς κι ἑκατό πολεμικά, καί ἄλλα πενήντα χιώτικα καί μυτιληναίϊκα, κι ἀκόμα κι ἄλλοι σύμμαχοι πολλοί· ἄλλα είχαν ξεκινήσει γιά μικρό θαλασσινό ταξίδι καί μέ πολύ πρόχειρη ἔτοιμασία· τούτη ὅμως ἡ ἐκστρατεία ξεκινοῦσε μέ τήν προ-ϋπόθεση πώς θά κρατοῦσε πολύ καιρό, κι ἦταν ἐφοδιασμένη μέ ὅλα ὅσα θά χρειάζονταν καί γιά τά δύο, γιά τά καράβια καί γιά τό πεζικό· τό ναυτικό είχε προετοιμαστεῖ μέ μεγάλα ἔξοδα, τόσο τῆς πολιτείας ὅσο καί τῶν πλοιάρχων κάθε πολεμικοῦ, γιατί τό δημόσιο ἀπό τή μιά μεριά ἔδινε σέ κάθε ναύτη μιά

*Δύναμη τοῦ
ἐκστρατευτι-
κοῦ σώματος.*

δραχμή τήν ήμέρα καί προμήθεψε καί τά καράβια χωρίς ξάρτια, έξηντα γοργοτάξιδα καί σαράντα γιά τή μεταφορά του στρατοῦ, καί δύος τούς κωπηλάτες γι' αὐτά, διαλέγοντας τούς καλύτερους· οἱ πλοιάρχοι πάλι ἔδιναν πρόσθετο ἐπίδομα στούς θρανίτες⁵³ ἀπό τούς ναῦτες, ἔξον ἀπό τό μισθό πού ἔπαιρναν ἀπό τό δημόσιο καί σ' ὅλα τ' ἄλλα εἶχαν προμηθέψει πλούσιες γοργόνες⁵⁴ καί ἄλλα ξάρτια, καί εἶχε δεῖξει ὁ καθένας ζῆλο ὃς ἐκεῖ πού δέν παίρνει νά ξεχωρίσει τό δικό του καράβι μέ κάποιο χτυπητό γνώρισμα καί μέ τή γρηγοράδα του. Στό πεζικό πάλι εἶχαν οἱ ἄντρες ξεδιαλεχτεῖ ἀπό τούς κατάλογους τῶν πιό γενναίων καί δυνατῶν νέων, καί παράβγαιναν μεταξύ τους πολύ σοβαρά ποιός θά εἶχε τά καλύτερα ἄρματα καί τά πιό ὠραῖα στολίδια γύρω στό σῶμα του. Καί κατέληξε καί μεταξύ τους νά μαλώνουν στή δουλειά πού εἶχε ταχθεῖ ὁ καθένας καί θά μπορεῦσε κανείς νά συμπεράνει πώς ἐπρόκειτο περισσότερο γιά ἐπίδειξη τῆς δύναμης καί τοῦ μεγαλείου τῆς Ἀθήνας στούς ἄλλους "Ελληνες, παρά γιά προετοιμασία ἐκστρατείας ἐνάντια σ' ἐχθρούς. Γιατί ἂν λογάριαζε κανείς τί εἶχε ξοδέψει ἡ πολιτεία ἀπό τό δημόσιο ταμεῖο κι ὅσοι ἔπαιρναν μέρος στήν ἐκστρατεία ἀπό τά δικά τους, ἡ πολιτεία δηλαδή ὅσα εἶχε κιόλας πληρώσει κι ὅσα εἶχε δώσει νά χουν μαζί τους οἱ στρατηγοί πού ἔστελνε· οἱ ἴδιωτες πάλι ὅσα εἶχε ξοδέψει ὁ καθένας γιά τόν προσωπικό του ὄπλισμό κι ὁ κάθε τριήραρχος γιά τό καράβι του κι ὅσα ἔμελλε ἀκόμα νά ξοδέψει, κι ὅσα ἦταν ἐπόμενο νά εἶχε προμηθευτεῖ ὁ καθένας ἀνεξάρτητα ἀπό τό μισθό πού ἔπαιρνε ἀπό τό δημόσιο, προμήθεια γιά μακρύχρονη ἐκστρατεία· κι ἀκόμη ὅσα πράματα ἔπαιρνε μαζί του κάθε ἔμπορος ἡ στρατιώτης γιά νά πουλήσει στήν ἀνάγκη, θά βρισκε πολλά τά τάλαντα πού ἔβγαιναν ἀπό τήν πολιτεία. Καί τό ἐκστρατευτικό σῶμα δέν ἦταν λιγότερο ξακουστό γιά τήν κατάπληξη πού προκαλοῦσε ἡ τόλμη του καί γιά τό λαμπρό θέαμα πού παρουσίαζε παρά γιά τήν ὑπεροχή του ἀπέναντι σέ κείνους πού πήγαινε νά χτυπήσει· φημίστηκε ἐπίσης γιατί ἦταν τό μεγαλύτερο ταξίδι, μέσ' ἀπό τήν ἀνοιχτή θάλασσα μακριά ἀπό τήν πατρίδα τους καί γιατί τό ἀνάλαβαν μέ τήν ἐλπίδα νά καταχτήσουν τόσα μεγάλα μέρη σχετικά μέ ὅσα εἶχαν.

32. "Οταν πιά τά καράβια εἶχαν ἐπανδρωθεῖ καὶ εἶχαν φορτωθεῖ ὅλα ὅσα ἔμελλαν νά χουν πρίν ἀνοιχτούν στό πέλαγο, σαλπίστηκε τό σῆμα γιά νά γίνει σιωπή, καὶ ἔκαναν τίς καθιερωμένες προσευχές πρίν ἀπό κάθε θαλασσινό ταξίδι, ὅχι κάθε καράβι χωριστά, ἀλλά ὅλοι μαζί μέ τό κανονάρχισμα ἑνός κήρυκα· κι ἀπό μεγάλα δοχεῖα ὅπου εἶχαν ἀνακατέψει τό κρασί κοντά σέ ὅλα τά τμήματα τοῦ στρατοῦ ἔκαναν σπονδές τόσο οἱ ἄπλοι στρατιῶτες ὅσο καὶ οἱ ἀξιωματικοί, ἀνασύροντας τήν προσφορά μέ χρυσά καὶ ἀσημένια κύπελλα. Κι ἔνωσαν τή φωνή τους στίς ἵδιες προσευχές καὶ τό ἄλλο πλῆθος οἱ ἄνθρωποι πού τούς ἔβλεπαν ἀπό τή στεριά, τόσο οἱ πολίτες ὅσο κι ὅποιοι ἄλλοι ἤθελαν τό καλό τους. Κι ἀφοῦ τραγούδησαν τούς παιάνες καὶ τελείωσαν οἱ σπονδές ἀνοιχτηκαν στό πέλαγο, καὶ ἔκινώντας πρῶτα στή σειρά τό ἔνα καράβι πίσω ἀπό τό ἄλλο, ἄρχισαν ὑστερά νά παρατρέχουν ποιό θά φτάσει πρῶτο στήν Αἴγινα. Ἔτσι βιάζονταν αὐτοί νά πᾶνε στήν Κέρκυρα, ὅπου στό μεταξύ συγκεντρώνονταν καὶ τά στρατεύματα τῶν συμμάχων.

'Απόπλονς.

Στίς Συρακοῦσες⁵⁵ τώρα είχαν ἔρθει μηνύματα ἀπό πολλές μεριές γιά τό ξεκίνημα τῶν Ἀθηναίων· δέν πίστευαν ὅμως γιά πολύ καιρό τίποτα, ἀλλ' ἀκόμα κι ὅταν ἔγινε συνέλευση τοῦ λαοῦ καὶ εἰπώθηκαν πολλοί λόγοι κι ἀπό πολλούς, οἵ μισοί πίστευαν τίς φῆμες γιά τήν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων κι οἱ ἄλλοι μισοί πίστευαν τά ἀντίθετα. Τέλος ὁ Ἐρμοκράτης ὁ γιός τοῦ Ἐρμωνα, μέ τήν ἵδεα πώς ξέρει ἀκριβῶς τήν ἀλήθεια γιά αὐτά, ἀνέβηκε στό βῆμα καὶ μίλησε κάπως ἔτσι, συμβουλεύοντάς τους⁵⁶.

ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΜΟΚΡΑΤΗ (κεφ. 33 - 34)

*Σκοπός τῆς
ἐκστρατείας.
Ἐπιχειρήμα-
τα γιά τήν
ἀμυνα.*

33. «Θά σᾶς φανῶ Ἰσως, ὅπως σᾶς φάνηκαν κι ὅσα εἶπαν μερικοί ἄλλοι, πώς λέω πράματα ἀπίστευτα σχετικά μέ τήν ἀλήθεια τῆς ἐκστρατείας ἐνάντιά μας. Καὶ ξέρω καλά πώς ὅσοι ἡ λένε ἡ ἀναγγέλλουν τά πράματα πού δέ φαίνονται πιστευτά, ὅχι μόνο δέν πείθουν τούς ἀκροατές τους, ἀλλά θεωροῦνται καὶ ἀνόητοι· δέ θά τρομοκρατηθῶ ὅμως ἀπ' αὐτό γιά νά σωπάσω ἐνῶ εἶναι σέ κίνδυνο ἡ πολιτεία μας, γιατί ἔχω σχηματίσει τήν πεποίθηση πώς σᾶς μιλῶ ξέροντας κάτι περισσότερο ἀπό τούς ἄλλους. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδή, πράμα πού σᾶς παραξενεύει τόσο, ἔχουν ξεκινήσει ἐνάντιά μας μέ μεγάλη πολεμική δύναμη, ναυτική ὅσο καὶ πεζική, φαινομενικά γιά νά βοηθήσουν τούς συμμάχους τους Ἐγεσταίους καὶ νά ξαναεγκαταστήσουν στήν πατρίδα τους τούς Λεοντίνους, μέ τόν πραγματικό ὅμως πόθο νά καταχτήσουν τή Σικελία, καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλα τήν πολιτεία μας, νομίζοντας πώς ἄν τήν πάρουν αὐτή, ευκολα θά βάλουν στό χέρι καὶ τ' ἄλλα μέρη τῆς Σικελίας. Ἔχοντας λοιπόν ύπόψη σας πώς θά φτάσουν ἐδῶ γρήγορα, κοιτάξτε μέ ποιό τρόπο, μέ τίς δυνάμεις πού ἔχετε τώρα, θά τούς ἀποκρούστε καλύτερα, καὶ πᾶς νά μήν πιαστεῖτε ἀνυπεράσπιστοι ἀπό περιφρόνηση πρός αὐτούς, οὕτε νά παραμελήσετε τά πάντα, γιατί δέ θά χετε πιστέψει τίς φῆμες. Κι ὅσοι πάλι τίς πιστεύουν, ἃς μήν τά χάσουν μέ τήν τόλμη καὶ τή δύναμή τους. Γιατί οὕτε νά μᾶς κάνουν περισσότερο κακό θά μπορέσουν ἀπ' ὅτι, θά πάθουν οἱ ἴδιοι, οὕτε εἶναι χωρίς χρησιμότητα ὅτι ἔρχονται

ἐνάντιά μας μέ τόσο μεγάλο ἐκστρατευτικό σῶμα, ἀλλά αὐτό εἶναι γιά μᾶς καλύτερο ἀπέναντι στούς ἄλλους Σικελιῶτες (γιατί θά εἶναι πιό πρόθυμοι νά συμμαχήσουν μαζί μας ἀπό τό φόβο καί τήν κατάπληξή τους)· καί ἂν, εἴτε τούς καταστρέψομε ὀλότελα, εἴτε τούς διώξομε πίσω χωρίς νά πετύχουν ἐκεῖνα πού ποθοῦν (γιατί δέ φοβᾶμαι μήπως κατορθώσουν ὅσα περιμένουν), θ' ἀποτελέσει αὐτό μεγάλο κατόρθωμα γιά μᾶς, καί κατόρθωμα πού ἐγώ τουλάχιστο δέν τό θεωρῶ ἀνέφικτο. Γιατί πολύ λίγες ἐκστρατείες ἡ ἀπό "Ἐλληνες ἡ ἀπό βαρβάρους πέτυχαν σέ μέρη πολύ μακριά ἀπό τήν πατρίδα τους. Γιατί ὅσοι κι ἂν ἔρχονται, δέν εἶναι περισσότεροι ἀπό τούς ντόπιους καί τούς γείτονές τους (ὅλοι ἐνώνονται ἀπό τό φόβο τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ): εἴτε πάλι ἀποτύχουν ἐπειδή θά τούς λείψουν οἱ προμήθειες, πάλι ἀφήνουν ἔνδοξη φήμη σ' ἐκείνους πού σχεδίαζαν δολερά νά τούς καταστρέψουν, ἔστω κι ἂν ἀποτύχουν ἀπό δική τους εὐθύνη στά περισσότερα σημεῖα. Κι αὐτοί οἱ ἴδιοι οἱ Ἀθηναῖοι, δταν ὁ Μῆδος ἀπροσδόκητα ἔχασε ἀπό τά πολλά του σφάλματα, ὅμως δυνάμωσαν καί δοξάστηκαν μέ τή φήμη πώς τήν Ἀθήνα εἶχαν πάει νά χτυπήσουν οἱ Πέρσες· ὑπάρχουν βάσιμες ἐλπίδες νά συμβεῖ τό ἴδιο καί σέ μᾶς.

34. » Μέ θαρραλέα καρδιά λοιπόν ἃς ἐτοιμαζόμαστε γιά τήν ἄμυνά μας ἐδῶ, καί στέλνοντας μηνύματα στούς Σικελούς ἃς ἔξασφαλίσομε ἀκόμα πιό γερά ὅσους εἶναι κιόλας μαζί μας· καί μέ τούς ἄλλους ἃς προσπαθήσομε νά συνάψομε φιλικές σχέσεις καί νά τούς κάνομε συμμάχους, κι ἃς στείλομε πρέσβεις στήν ὑπόλοιπη Σικελία πού νά δείξουν πώς ὁ κίνδυνος εἶναι κοινός, καθώς καί στήν Ἰταλία γιά νά τήν κάνομε σύμμαχό μας ἡ τουλάχιστο νά τούς πείσομε νά μή δέχονται τούς Ἀθηναίους στά λιμάνια τους. Μοῦ φαίνεται πώς καλό θά εἶναι νά στείλομε ἀκόμα καί στήν Καρχηδόνα. Γιατί αὐτό πού συμβαίνει δέν εἶναι ἀπροσδόκητο σ' αὐτούς, ἀλλά ζοῦν ὀλόενα μέ τό φόβο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι πᾶνε κάποτε νά χτυπήσουν τήν πολιτεία τους. "Ωστε πιθανότατα νά νομίσουν πώς ἂν ἀφήσουν τά ἐδῶ πράματα στήν τύχη, μπορεῖ κι αὐτοί νά μποῦνε στά βάσανα, κι ἔτσι θά προθυμοποιηθοῦν νά μᾶς βοηθήσουν εἴτε φανερά εἴτε κρυφά ἡ μέ ὄποιοδήποτε τέλος τρόπο. Κι ἔχουν τήν ίκανότητα νά τό

*Προτάσεις
γιά τήν ἀντι-
μετώπιση τοῦ
κινδύνου.*

κάνουν περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον, ἃν τό θελήσουν· γιατί ἔχουν ἄφθονο χρυσάφι κι ἀσήμι. Κι ἀπ' αὐτά προκόβουν οἱ πόλεμοι κι ὅλα τ' ἄλλα. Ἡς στείλομε καὶ στή Λακεδαίμονα καὶ στήν Κόρινθο νά τούς παρακαλέσομε νά στείλουν ἐδῶ ἐνισχύσεις τό γρηγορότερο καὶ νά ξαναζωντανέψουν τόν πόλεμο ἐκεῖ. Ἐκεῖνο ὅμως πού ἐγώ θεωρῶ πιό ἀπαραίτητο ἀπ' ὅλα στήν τωρινή περίσταση, ἀλλά πού ἐσεῖς θά δυσκολευτεῖτε περισσότερο ἀπ' ὅλα ν' ἀκολουθήσετε, γιατί εἴσαστε συνθητισμένοι στήν εἰρήνη, ὅμως θά τό πῶ: ὅλοι μαζί οἱ Σικελιώτες, ἃν τό θέλαμε, ἢ τουλάχιστο ὅσο γίνεται περισσότεροι μαζί μας, ρίχνοντας στή θάλασσα ὅλα μας τά καράβια μέ δυό μηνῶν προμήθειες, νά βγοῦμε ν' ἀπαντήσομε τούς Ἀθηναίους στόν Τάραντα καὶ στό ἀκρωτήρι Ἰαπυγία· καὶ νά τούς δώσομε νά καταλάβουν πώς πρίν ἀγωνιστοῦν γιά τή Σικελία πρέπει ν' ἀγωνιστοῦν γιά νά περάσουν τό Ἰόνιο· ἔτσι θά τούς κάνομε κυριολεκτικά νά τά χάσουν καὶ νά πέσουν σέ συλλογή, δτι ἐμεῖς ξεκινοῦμε σάν φρουροί ἀπό φιλική μας χώρα (γιατί ο Τάρας θά μᾶς δεχτεῖ εὐχαρίστως), γι' αὐτούς ὅμως είναι μεγάλη ή θάλασσα νά τήν περάσουν μ' ὅλες τους τίς νηοπομπές καὶ τίς ἑτοιμασίες· καὶ είναι δύσκολο σέ τόσο μακρύ ταξίδι νά μείνουν σέ ταχτική παράταξη ναυμαχίας, ὥστε θά ἡταν εὔκολο νά τούς ἐπιτεθοῦμε, καθώς θά ἔπεφταν ἀπάνω μας ἀργά καὶ λίγοι - λίγοι. Ἀν πάλι, ἀφήνοντας πίσω τά πιό βαριά τους πλοῖα, μᾶς ρίχνονταν μέ τά γρήγορα καράβια τους, εἴτε θά τούς χτυπούσαμε, ἐνῶ θά ἡταν κουρασμένοι ἄν χρησιμοποιοῦσαν τά κουπιά γιά τό γρήγορο ἀρμένισμά τους, εἴτε πάλι, ἄν ἀποφασίζαμε νά μή συμπλακοῦμε, μᾶς είναι δυνατό νά γυρίσομε πίσω στόν Τάραντα· αὐτοί τότε, μή ἔχοντας πολλές προμήθειες μαζί τους, ἀφοῦ θά είχαν περάσει τό πέλαγο ἑτοιμασμένοι γιά ναυμαχία, θά στερούνταν τά πάντα ἀράζοντας σ' ἀκατοίκητα ἀκρογιάλια, καὶ εἴτε ἄν ἔμεναν ἐκεῖ θά τούς κυκλώναμε, εἴτε προσπαθώντας ν' ἀρμενίσουν γύρω στά παράλιά μας, θ' ἄφηναν πίσω τά μεταγωγικά τους κι ἐπειδή δέ θά ἡταν βέβαιοι ἄν θά τούς δέχονταν οἱ διάφορες πολιτείες, θά χαναν τό ἡθικό τους. Ἀκολουθώντας λοιπόν αὐτούς τους συλλογισμούς, ἐγώ τουλάχιστο νομίζω πώς, ἀποκλεισμένοι ἀπό τήν προσέγγιση στόν Τάραντα, οὔτε θά ξεκινήσουν κάν ἀπό τήν

Κέρκυρα· ἀλλά εἴτε θ' ἀρχίσουν μακρόχρονες συζητήσεις καὶ θά στείλουν κατάσκοπους νά μάθουν πόσοι εἶμαστε καὶ σέ ποιό μέρος βρισκόμαστε, ὥστε θά τους σπρώξει ἡ ἐποχή ὡς τό χειμώνα, ἡ, κατάπληκτοι ἀπό τήν ἀπροσδόκητη πορεία τῶν πραγμάτων, θά ματαιώσουν τήν ἐκστρατεία τους ὀλωσδιόλου· καὶ γι' ἄλλους λόγους καὶ γιατί, ὅπως ἀκούω, ὁ πιό ἔμπειρος ἀπό τους στρατηγούς τους ἔχει ἀναλάβει τήν ἀρχηγία χωρίς νά τό θέλει, καὶ πολύ εὐχαρίστως θ' ἀρπαζόταν ἀπό τή δικαιολογία αὐτή, ἃν φανερώναμε κάποια ἀξιόλογη ἀντίσταση. Καὶ ξέρω καλά πώς οἱ εἰδήσεις γιά μᾶς θά τους ἔφταναν ἐξογκωμένες· καὶ οἱ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων γυρίζουν ἀνάλογα μέ τίς διαδόσεις πού ἀκοῦν, καὶ τρομάζουν περισσότερο ἀπό κείνους πού κάνουν πρῶτοι τήν ἐπίθεση, ἡ πού δείχνουν τουλάχιστο φανερά στούς ἐπιδρομεῖς ὅτι θ' ἀντισταθοῦν, νομίζοντάς τους ἄξιους ν' ἀντιμετωπίσουν τόν κίνδυνο. Πράμα πού εἶναι λογικά πιθανό νά πάθουν τώρα οἱ Ἀθηναῖοι. Γιατί ἔρχονται νά μᾶς χτυπήσουν μέ τήν ἰδέα πώς δέ θ' ἀντισταθοῦμε, ἔχοντάς μας καταδικάσει μέσα τους, καὶ πολύ σωστά, ἀφοῦ δέν τους πολεμήσαμε μαζί μέ τους Λακεδαιμονίους· ἃν δημος μᾶς ἔβλεπαν νά τολμοῦμε ἐνῷ δέν τό περίμεναν, θά κατατρόμαζαν περισσότερο ἀπό τήν ἀπροσδόκητη στάση μας, παρά ἀπό τήν ἀληθινή δύναμή μας.

»Κάντε λοιπόν ὅ,τι σᾶς λέω, τολμώντας ὅπως σᾶς συμβούλευσα· ἃν δημος δέν τά παραδεχτεῖτε αὐτά, ἔτοιμάστε ὅσο γίνενται γρηγορότερα ὅλα τ' ἄλλα γιά τόν πόλεμο. Ἄς βάλει ὁ καθένας στό νοῦ του πώς ή καταφρόνεση πρός τους ἐπιδρομεῖς φανερώνεται τό περισσότερο πάνω στήν ὄρμή τῆς μάχης, ἀλλά ἀπό τούτη τή στιγμή νά πιστέψετε πώς μεγαλύτερη ἀσφάλεια δίνει ἡ πλήρης ἑτοιμασία ἀπό τό φόβο τῶν ἐχθρῶν· γιατί τοῦτο θά σᾶς σταθεῖ τό πιό χρήσιμο, νά ἐνεργεῖτε μέ τήν ἰδέα πώς βρίσκεστε σέ ἄμεσο κίνδυνο. Οἱ στρατιῶτες τοῦ ἐχθροῦ ξέρω καλά ὅτι βρίσκονται κιούλας στό δρόμο κι ἔρχονται καταπάνω μας, κι ὅπου νά 'ναι θά βρεθοῦν μπροστά μας».

ΑΝΤΙΓΝΩΜΙΑ ΣΤΙΣ ΣΥΡΑΚΟΥΣΕΣ. ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ. (κεφ. 35 - 41)

35. Ἔτσι πάνω - κάτω μίλησε ὁ Ἐρμοκράτης. Κι ὁ λαός

τῶν Συρακουσῶν ἔπεισε σέ μεγάλη ἀντιγνωμίᾳ : ἄλλοι ἔλεγαν πώς μὲ κανένα τρόπο δέ θά μποροῦσαν νά ῥθουν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δέν ἦταν ἀλήθεια αὐτά πού διαδίδονταν, ἄλλοι πάλι πώς ἂν τύχει καὶ ἔρχονταν, τί μποροῦσαν νά κάνουν χωρίς νά πάθουν ἀντίστοιχα καὶ μεγαλύτερα ; Κι ἄλλοι πάλι μέ ἀπέραντη περιφρόνηση γύρισαν τήν ύποθεση στό ἀστεῖο . Καὶ λίγοι ἀπό τό πλῆθος ἦταν πού ἔδωσαν πίστη στόν Ἐρμοκράτη καὶ φοβήθηκαν γιά τό μέλλον . Τότε ἀνέβηκε στό βῆμα ὁ Ἀθηναγόρας ⁵⁷ πού ἦταν ἀρχηγός τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ τήν ἐποχή ἐκείνη τόν ἀκολουθοῦσαν οἱ πολλοί καὶ εἰπε πάνω-κάτω τ' ἀκόλουθα :

*Κακόβονδες
φῆμες τά νέα
γιά τήν
ἐκστρατεία.*

36. «Οποιος δέ θέλει νά δειχτοῦν τόσο ἀνόητοι οἱ Ἀθηναῖοι ὡστε νά ῥθουν ἐδῶ γιά νά γίνουν δοῦλοι μας, ᾧ εἶναι δειλός ἢ δέν ἀγαπάει τήν πατρίδα μας· ἐκείνους δῶμας πού σᾶς δίνουν τέτοιες εἰδήσεις καὶ σᾶς κατατρομάζουν, δέ θαυμάζω τόσο τήν τόλμη τους δόσο τή βλακεία τους, ἃν νομίζουν πώς δέν εἶναι φανεροί οἱ σκοποί τους . Γιατί δσοι φοβοῦνται μέσα τους γιά κάτι, θέλουν νά ρίξουν ὀλόκληρη τήν πολιτεία στόν πανικό γιά νά ἐπισκιάσουν τό δικό τους μέ τόν κοινό τρόμο . Καὶ τώρα μποροῦν νά φέρουν αὐτό τό ἀποτέλεσμα οἱ εἰδήσεις τοῦτες πού δέ βγήκανε στή μέση ἀπό μόνες τους, ἄλλα ἔχουν ἐπινοηθεῖ ἀπό ἄντρες πού ἀδιάκοπα ἀνακινοῦν τέτοια ζητήματα . Ἔσεις δῶμας ἃν σκεφτεῖτε καλά, δέ θά υπολογίσετε τίς πιθανότητες ἐξετάζοντάς τις μέ βάση τί σᾶς ἀνακοίνωσαν αὐτοί, ἄλλα τό τί εἶναι ἐπόμενο νά κάνουν ἀνθρωποι τετραπέρατοι καὶ μέ μεγάλη πείρα σέ πολλά ζητήματα, ὅπως ὑποστηρίζω πώς εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι . Δέν εἶναι δηλαδή φυσικό ἀφήνοντας πίσω τους τούς Πελοποννησίους χωρίς νά ἔχουν τελειώσει τόν ἐκεῖ πόλεμο δριστικά, νά ξεκινήσουν ἀπό δική τους πρωτοβουλία γιά ἔναν καινούργιο πόλεμο, ὅχι μικρότερο ἀπό κείνον· γιατί ἐγώ τουλάχιστο νομίζω πώς θά εἶναι πολύ εὐχαριστημένοι πού δέν πήγαμε ἐμεῖς ἐνάντιά τους, τόσο πολλές πολιτεῖς πού εἴμαστε καὶ τόσο μεγάλες .

37. «Ἄν δῶμας πράγματι ἔρχονται, ὅπως διαδίδεται, νομίζω πώς ή Σικελία εἶναι πιό ἄξια ἀπό τήν Πελοπόννησο νά βγάλει πέρα τόν πόλεμο μαζί τους, καθόσο εἶναι καλύτερα ἔξοπλισμένη

⁵⁷ Αδύνατη ἡ κατάχτηση τῆς Σικελίας.

καὶ ἐφοδιασμένη ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις, καὶ μόνη της ἡ δική μας πολιτεία εἶναι πολὺ πιό δυνατή ἀπό τὸ στρατό πού καθώς λένε, ἔρχεται τώρα ἐνάντια μας, ἀκόμα κι ἂν ἐρχόταν διπλάσιος σέ μέγεθος· γιατί ξέρω καλά πώς οὕτε ἄλογα πρόκειται νά τους ἀκολουθήσουν, οὕτε θά μπορέσουν νά προμηθευτοῦν ἀπό δῶ ἐξόν κάτι λίγα ἀπό τους Ἐγεσταίους· οὕτε τόσο πολλοί ἀρματωμένοι στρατιώτες ὅσους ἔχουμε ἐμεῖς μποροῦνε νά ῥθουν μέ καράβια (γιατί εἶναι μεγάλη ύπόθεση νά φτάσουν ὡς ἐδῶ καὶ τά ἴδια τά καράβια ἀδειανά διασχίζοντας τόσο μεγάλο πέλαγο), κι ὅλος ὁ ἄλλος ἐφοδιασμός ὅσος θά χρειαζόταν νά προμηθευτοῦν γιά νά χτυπήσουν τόσο μεγάλη πολιτεία σάν τη δική μας, δέ θά ἦταν μικρός. Γιά ὅλ' αὐτά νομίζω (καὶ θά προχωρήσω ὅσο παίρνει γιά νά διατυπώσω τή γνώμη μου), πώς ἂν ἔρχονταν ἔχοντας μαζί τους ὀλόκληρη πολιτεία μεγάλη σάν τίς Συρακοῦσες κι ἔπιαναν τόπο στά σύνορά μας κι ἔτσι ἔκαναν τόν πόλεμο, μόνο τότε μόλις καὶ μετά βίας θά ξέφευγαν τήν ὄλοκληρωτική ἐξόντωση· πόσο μᾶλλον σέ μιά Σικελία ὀλόκληρη, ἐχθρική πρός αὐτούς (γιατί θά ἐνωθοῦν ὅλοι μαζί μας) σέ στρατόπεδο πού ἐγκαταστάθηκε ἀπό καράβια, καὶ πολεμώντας ἀπό ἀντίσκηνα, καὶ μόλις μέ τόν ἀπαραίτητο ἐφοδιασμό, ἀνίκανοι ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπ' τό στρατόπεδο σέ μεγάλη ἀπόσταση ἐξαιτίας τῶν ἵππεων μας. Καί μ' ἔνα λόγο νομίζω πώς δέ θά μπορέσουν οὕτε μέρος τῆς γῆς νά πάρουν στήν ἐξουσία τους, τόσο θεωρῶ ἰσχυρότερη τή δική μας πολεμική ἑτοιμασία.

38. »Ἀλλ' αὐτά, ὅπως ὑποστηρίζω, τά γνωρίζουν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ξέρω καλά πώς προφυλάγουν τά συμφέροντά τους· ξέρω ἐπίσης πώς ἄντρες ἀπό τόν τόπο μας βρίσκουν τήν εὐκαιρία νά ψευδολογήσουν γιά πράματα πού οὕτε ἀλήθεια εἶναι, οὕτε εἶναι δυνατό νά γίνουν. Τούς ξέρω ἐγώ αὐτούς τούς κυρίους καὶ δέν εἶναι τούτη ἡ πρώτη φορά ἀλλ' ἀνέκαθεν ἐπιχειροῦν εἴτε μέ τέτοια ἐπιχειρήματα καὶ πιό τερατώδικα ἀκόμα, εἴτε μέ πράξεις, νά φοβίσουν τό δικό σας λαό καὶ νά πάρουν στά χέρια τους τήν ἀρχή. Καί φοβᾶμαι, μήπως κάποτε, μέ τά πολλά πού δοκιμάζουν, μπορέσουν καὶ τό καταφέρουν· ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε ἀνάξιοι νά πάρομε τά μέτρα μας πρίν νά δεινοπαθήσομε καὶ προλαβαίνοντας τίς προθέσεις τους νά τους χτυπήσομε.

*Η φήμη γιά
ἐπίθεση προϊ-
όν πολιτικῶν
διαφορῶν.*

Γι' αύτούς ἀκριβῶς τοὺς λόγους μόνο γιά πολύ σύντομα διαστήματα ἔχει ἐσωτερική ἡσυχία ή πολιτεία μας, ἀλλά ὑποφέρει ἀπό ἐπαναστάσεις καὶ ἀγῶνες συχνότερα ἐνάντια στοὺς δικούς της πολίτες παρά ἐνάντια σ' ἐξωτερικούς ἐχθρούς, καὶ κάποτε ὑπέμεινε καὶ τυραννίδες ἥ καὶ ἄδικες ὀλιγαρχίες⁵⁸. Ἔγώ δημος, ἢν θελήσετε νά μ' ἀκολουθήσετε, θά προσπαθήσω νά μήν ἀψηφήσω τὸν κίνδυνο νά σᾶς ἐπιβληθεῖ κανένα ἀπ' αὐτά τὰ κακά καὶ νά πείσω τοὺς περισσότερους ἀπό σᾶς νά τιμωρήσουν ὅσους τὰ σοφίζονται καὶ τὰ προετοιμάζουν ὅχι μόνον ὅταν τοὺς πιάσετε ἐπ' αὐτοφώρω νά τὸ κάνουν (γιατί εἶναι δύσκολο νά τοὺς πετύχετε πάνω στὴν ὥρα) ἀλλά καὶ γιά ὅσα θέλουν νά πράξουν, ἀλλά δέν μποροῦν· (γιατί πρέπει νά ἔχουν δετερώνει κανείς τὸν ἐχθρό ἀπό τὰ πρίν, ὅχι μόνο γιά ὅσα κάνει, ἀλλά καὶ γιά ὅσα σκέπτεται, ἀφοῦ ἐκεῖνος πού δέ φυλάγεται πρῶτος εἶναι κι ὁ πρῶτος πού θά ὑποφέρει) καὶ τοὺς ὀλιγαρχικούς σ' ἄλλα σημεῖα θά τοὺς ἐλέγχω καὶ σ' ἄλλα θά τοὺς παρακολουθῶ, κι ἀλλοῦ πάλι θά τοὺς βάζω στὸν ἵσιο δρόμο· ἔτσι νομίζω πώς μπορῶ καλύτερα νά προλάβω τίς παρανομίες τους. Καί μά τήν ἀλήθεια, τὸ χω πολλές φορές σκεφτεῖ, τί στό καλό θέλετε, σεῖς οἱ νέοι⁵⁹; Ποιό ἀπό τὰ δυό, νά πάρετε κιολας τήν ἔχουσσία; Ἀλλ' αὐτό δέν εἶναι σύμφωνο μέ τὸ νόμο. Κι ὁ νόμος ψηφίστηκε περισσότερο γιατί δέν είστε ἄξιοι, παρά γιά νά σᾶς ἀφαιρέσει τίς τιμές ἢν είστε ἄξιοι νά τίς πάρετε. Ἡ μήπως δέ θέλετε νά είστε ἵσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου μέ τὸν πολύ λαό; Κατά ποιά λογική δέν εἶναι σωστό οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι νά μήν ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα;

39. »Ἴσως δημος πεῖ κανείς πώς ή δημοκρατία δέν εἶναι οὔτε συνετό πολίτευμα, οὔτε κι ἀκριβοδίκαιο, ἀλλά πώς ἀξιότεροι εἶναι νά κυβερνοῦν καλύτερα ὅσοι ἔχουν τίς μεγάλες περιουσίες. Ἔγώ δημος ἰσχυρίζομαι πρῶτα ἀπ' ὅλα πώς ὀνομάστηκε δημοκρατία τὸ πολίτευμα πού τοὺς περιλαμβάνει ὅλους, καὶ ὀλιγαρχία ἐκεῖνο πού λογαριάζει μόνο ἔνα μικρό μέρος τοῦ λαοῦ· καὶ οἱ πλούσιοι εἶναι βέβαια πιό ἱκανοί νά φυλάγουν τὰ χρήματά τους, ἀλλά νά στοχαστοῦν καλύτερα, οἱ πιό γνωστικοί· καὶ νά κρίνουν ποιό εἶναι τὸ σωστό ἀφοῦ ἀκούσουν ὅλες τίς γνῶμες, πιό ἄξιοι εἶναι οἱ πολλοί⁶⁰. Καὶ ὅλες αὐτές οἱ τάξεις ἔξισου,

καί ἡ καθεμιά καί ὅλες μαζὶ ἔχουν τά ἴδια δικαιώματα μέσα στή δημοκρατία. Ἀντίθετα, ἡ ὀλιγαρχία ἀπονέμει τό ἴδιο μερίδιο τῶν κινδύνων στούς πολλούς, ἀπό τά ὠφελήματα ὅμως ὅχι μόνο παίρνει τά περισσότερα, ἀλλά τ' ἀφαιρεῖ ὅλα ἀπό τό λαό καὶ τά κρατεῖ γιά τόν ἑαυτό της· αὐτά ἐπιδιώκουν μέ τζῆλο τόσο οἱ δυνατοί ὅσο κι οἱ νέοι, ἀλλά εἶναι ἀδύνατο νά ἐπιτύχουν σέ μιά μεγάλη πολιτεία.

40. »Ἄχ, ἀστόχαστοι ἄνθρωποι, οἱ πιό ἀστόχαστοι ἀπ' ὅλους τούς Ἕλληνες, πού γνωρίζω, ἂν ἀκόμα καὶ τούτη τήν τελευταία στιγμή δέν καταλάβετε πώς εἶναι κακοί οἱ σκοποί πού ἐπιδιώκετε, εἰστε ἡ ἐξαιρετικά ἀμαθεῖς ἡ ἐξαιρετικά κακόβουλοι, ἂν, ξέροντας τήν ἀδικία σας, ἔχετε τό θράσος νά ἐξακολουθεῖτε. Ἀλλά ἡ καταλάβετέ το ἡ μετανιώσετε καὶ προ-άγετε τό κοινό καλό τῆς πολιτείας, καὶ πιστέψετε πώς αὐτό εἶναι ἡ ἰσονομία καὶ πώς οἱ καλύτεροι ἀπό σᾶς θά ὠφεληθοῦν καὶ περισσότερο. Ἀν ὅμως βάλετε ἀλλα στό νοῦ σας, τότε μπορεῖ καὶ ὅλα νά τά χάσετε· κι ἀφήστε κατά μέρος τίς διαδόσεις σάν κι αὐτές γιατί νά ξέρετε πώς μιλᾶτε σέ ἀνθρώπους πού καταλαβαίνουν τούς σκοπούς σας καὶ δέ θά σᾶς ἀφήσουν νά τούς ἐφαρμόσετε. Γιατί ἡ πολιτεία τούτη, ἀκόμα κι ἂν εἶναι γεγονός πώς ἔρχονται οἱ Ἀθηναῖοι, θά τούς ἀποκρούσει μέ τρόπο ἀντάξιο της, κι ἔχομε στρατηγούς πού θά τά ἐξετάσουν αὐτά. Κι ἂν τίποτ' ἀπ' αὐτά δέν εἶναι ἀλήθεια, ὅπως δέ νομίζω πώς εἶναι, δέ θά τά χάσει ἡ πολιτεία τρομαγμένη ἀπό τίς διαδόσεις σας, καὶ δέ θά σᾶς ἐκλέξει ἄρχοντές της γιά νά ἐπιβάλει στόν ἑαυτό της μιά δουλεία μέ τή θέλησή της. Ἀλλ' αὐτή ἡ ἴδια μέ τούς δικούς της θεσμούς, ἐξετάζοντας τούς λόγους σας θά τούς κρίνει σάν νά εἶναι πράξεις καὶ δέ θ' ἀφήσει γά τῆς πάρουν τήν ἐλευθερία πού ἔχει παρασυρμένη ἀπ' ὅσα ἀκούει, ἀλλά θά προσπαθήσει νά τή διατηρήσει, παίρνοντας δραστικές προφυλάξεις γιά νά μήν τό ἐπιτρέψει.«

41. Αὐτά πάνω - κάτω εἶπε ὁ Ἀθηναγόρας. Καὶ σηκώθηκε ἀπάνω ἔνας ἀπό τούς στρατηγούς καὶ δέν ἄφησε κανέναν ἄλλο ν' ἀνεβεῖ στό βῆμα ἀλλά αὐτός ὁ ἴδιος εἶπε περίπου τ' ἀκόλουθα σχετικά μέ τό θέμα τῆς συγκέντρωσης. «Δέν εἶναι φρόνιμο οὕτε νά συκοφαντεῖ μέ τά λόγια ὁ ἔνας τόν ἄλλο, οὕτε αὐτοί

*'Η πόλη
ἴκανη νά
ἀντιμετωπί-
σει τόν κίν-
δυνο.*

*Ἀγμηγορία
ἐνός στρατη-
γοῦ.*

πού τ' ἀκοῦν νά τά παραδέχονται ἀνεξέταστα· ἀλλά σχετικά μέτις διαδόσεις πού καταφθάνουν, καλύτερο θά εἶναι νά κοιτάξομε μέ ποιό τρόπο τόσο ὁ καθένας χωριστά ὅσο κι ὀλόκληρη ἡ πολιτεία θά ἔτοιμαστοῦμε πιό ἄρτια γιά ν' ἀποκρύσομε τούς ἐπιδρομεῖς. Κι ἂν δέν παρουσιαστεῖ ἀνάγκη νά πολεμήσομε, δέ θά προκύψει κανένα κακό ἂν ἐπιτρέψει στόν ἑαυτό της ἡ πολιτεία τὴν πολυτέλεια νά ἐφοδιαστεῖ μέ ἄλογα καί ὅπλα καί ὅλα τ' ἄλλα πού μ' αὐτά χαίρεται ὁ πόλεμος (καὶ γι' αὐτά θά φροντίσομε ἐμεῖς καί θά τά ἔξετάσομε) καθώς καί νά στείλομε μηνύματα σ' ὅλες τίς πολιτεῖες σχετικά μέ τὴν προμήθεια ὅπλων ἡ γιά ὅ, τι ἄλλο φαίνεται κατάλληλο γιά τὴν περίσταση. Ὁρισμένα πράματα ἀπ' αὐτά τά χομεικιόλας φροντίσει, κι ὅ, τι ἄλλο μάθομε θά σᾶς τό ἀναφέρομε».

Κι οἱ Συρακούσιοι, ἀφοῦ ὁ στρατηγός εἶπε αὐτά, ἔλυσαν τή συνέλευση καί σκορπίστηκαν.

ΑΦΙΞΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΤΟ ΡΗΓΙΟ (κεφ. 42 - 45)

*"Αφιξη στήν
Κέρκυρα."*

42. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι ⁶¹ εἶχαν τώρα πιά μαζευτεῖ στήν Κέρκυρα τόσο οἱ ἴδιοι ὅσο κι ὅλοι οἱ σύμμαχοι· καί πρῶτα ἐπιθεώρησαν ἄλλη μιά φορά οἱ στρατηγοί· τό στράτευμα καί τούς ἔβαλαν στή διάταξη πού ἔμελλαν ν' ἀράξουν καί νά στρατοπεδεύσουν ὅταν ἔφταναν· μοίρασαν τό στρατό σέ τρία μέρη κι ἔταξαν τό κάθε σῶμα μέ κλῆρο στόν ἔνα τους, γιά νά μήν τούς λείψει τό νερό καί τ' ἀραξοβόλια κι οἱ προμήθειες, καθώς θά ρίχνουν ἄγκυρα, ὅπως θά συνέβαινε ἄν ἀρμένιζαν ὅλοι μαζί· ἐπίσης γιά νά ἔχουν μεγαλύτερη τάξη οἱ στρατιῶτες κι εὐκολότερα νά διοικοῦνται καί σ' ὅλα τ' ἄλλα, ἄν εἶναι στίς διαταγές ἐνός ἀρχηγοῦ κάθε σῶμα· ἔπειτα ἔστειλαν τρία καράβια μπροστά, στήν Ἰταλία καί Σικελία γιά νά πληροφορηθοῦν ποιές πολιτεῖες θά τούς δεχτοῦν. Καί τούς εἶχαν προστάξει νά γυρίσουν πίσω καί νά τούς ἀνταμώσουν στό πέλαγο μεσοδρομίς γιά νά βιαστοῦν ν' ἀράξουν ἐκεῖ.

*"Δίναμη τοῦ
ἐκστρατευτι-
κοῦ σώματος."*

43. "Υστερ" ἀπ' αὐτά σήκωσαν ἄγκυρα οἱ Ἀθηναῖοι ἀπό τήν Κέρκυρα κι ἄρχισαν τό πέρασμα πρός τή Σικελία μέ τήν ἀκόλουθη μεγάλη δύναμη: ὅλα τά καράβια μαζί ἦταν ἕκατόν

τριάντα τέσσερα κι ἔξον ἀπ' αὐτά δύο ροδίτικα τῶν πενήντα κουπιῶν (ἀπ' αὐτά τά ἑκατό ἦταν τῶν Ἀθηναίων, ἔξηντα γοργοτάξιδα καὶ σαράντα μεταγωγικά τοῦ στρατοῦ, καὶ τά ὑπόλοιπα ἥσαν ἀπό τῇ Χίῳ κι ἀπό ἄλλους συμμάχους)⁶². οἱ στρατιῶτες ἦταν πέντε χιλιάδες κι ἑκατό (κι ἀπ' αὐτούς οἱ χίλιοι πεντακόσιοι ἦταν Ἀθηναῖοι ἀπό τοὺς στρατολογικούς κατάλογους, κι ἑφτακόσιοι ἀπό τὴν φωτιάστηρη τάξη σάν στρατιῶτες στὰ γρήγορα πολεμικά, κι ἄλλοι ἦταν σύμμαχοι πού ἔπαιρναν μέρος στήν ἐκστρατείᾳ, ἄλλοι ἀπό τίς ὑποταχτικές πολιτείες τῆς Ἀθήνας πεντακόσιοι Ἠταν Ἀργεῖοι καὶ διακόσιοι πενήντα ἥσαν Μαντινεῖς καὶ μισθοφόροι· ὅλοι μαζί οἱ τοξότες Ἠταν τετρακόσιοι ὀγδόντα (οἱ ὀγδόντα Κρητικοί) κι ἑφτακόσιοι Ρόδιοι ὀπλισμένοι μέ σφεντόνες, κι ἑκατόν εἴκοσι πολιτικοί φυγάδες ἀπό τὰ Μέγαρα⁶³ μ' ἐλαφρή ἀρματωσιά κι ἔνα καράβι κατάλληλο γιά νά μεταφέρει ἄλογα, εἰχε τριάντα ἵππεῖς *.

44. Τόσο Ἠταν τό μέγεθος τῆς δύναμης πού ἔσκιζε τό πέλαγο νά πάει νά πολεμήσει οἱ προμήθειες γι' αὐτούς μεταφέρονταν μέ τριάντα φορτηγά πού κουβαλοῦσαν τό σιτάρι καὶ τούς ζυμωτές, καθώς καὶ τούς ἐργάτες τῆς πέτρας καὶ τούς χτίστες καὶ τά ἐργαλεῖα πού χρειάζονταν γιά νά ψηλώσουν τείχη· κι ἔξον ἀπ' αὐτά ἀρμένιζαν μαζί μέ τά μεταγωγικά ἄλλα ἑκατό πλοῖα στρατολογημένα ἀναγκαστικά γιά νά μεταφέρουν τούς ἀρματωμένους. Κι ἀκολουθοῦσαν ἐθελοντές τήν ἐκστρατεία καὶ πολλά ἄλλα πλεούμενα καὶ φορτηγά γιά ἐμπόριο· ὅλ' αὐτά μαζί πέρασαν τό Ἰόνιο πέλαγος ἀπό τήν Κέρκυρα. Καὶ ἀφοῦ ἄραξε ὅλη ἡ νηοπομπή κοντά στό ἀκρωτήρι Ἰαπυγία καὶ τόν Τάραντα καὶ ὅπου ἄλλοι βρῆκαν εὔκολίες, ὕστερα ἀρμένισαν παράλληλα μέ τίς Ἰταλικές ἀκτές, ὅπου οἱ διάφορες πολιτείες δέν τούς δέχονταν μέσα στά τείχη οὔτε τούς πουλοῦσαν τίποτα, ἄλλά τούς ἄφηναν ν' ἀράζουν καὶ νά

*Στρατόπεδο
στό Ρήγιο.*

* Σημ. Ἀπό τόν κατάλογο αὐτό λείπουν 850 γιά νά γίνει ὁ ἀριθμός 5100. Αὗτοί οἱ 850 πρέπει νά ὑποτεθεῖ πώς Ἠταν ἀπό τούς ὑποταχτικούς συμμάχους, ὅπου συμπεριλαμβάνονταν οἱ Χιῶτες κι οἱ Μηθυμναῖοι. "Οσοι ἀναφέρονται είναι οἱ ἐλεύθεροι σύμμαχοι, Ἀργεῖοι καὶ Μαντινεῖς, ἡ μισθοφόροι.

παίρνουν νερό· ὅμως ὁ Τάρας καὶ οἱ Λοκροί, οὐτε κι αὐτά δέν τούς ἔδωσαν, ὥσπου ἔφτασαν στὸ Ρήγιο, τὸ ἀκρωτήρι τῆς Ἰταλίας. Κι ἐδῶ ἄρχισαν πιά νά συγκεντρώνονται, κι ἔστησαν στρατόπεδο στὸ ιερό τῆς Ἀρτεμῆς ἔξω ἀπό τὴν πολιτεία, γιατί δέν τούς δέχτηκαν μέσα· ἐκεῖ τούς ἔδωσαν καὶ τή δυνατότητα ν̄ ἀγοράζουν προμήθειες· κι ἀφοῦ ἔσυραν τά καράβια στή στεριά, ἔμειναν χωρίς νά ἐπιχειρήσουν τίποτ' ἄλλο. Κι ἄρχισαν διαπραγματεύσεις μέ τούς Ρηγίνους ζητώντας τους, αὐτοί πού ἦταν Χαλκιδεῖς, νά ἐνισχύσουν τούς Λεοντίνους, Χαλκιδεῖς κι αὐτούς· αὐτοί ὅμως εἶπαν πώς δέ θέλουν νά ταχθοῦν οὐτε μέ τόν ἔνα οὐτε μέ τόν ἄλλο, ἄλλα πώς θά κάνουν ὅ, τι ἀποφασίσουν μαζί καὶ οἱ ἄλλοι Σικελιώτες⁶⁴. Κι ἐξέταζαν οἱ Ἀθηναίοι σχετικά μέ τήν κατάσταση στή Σικελία τί στάση θά ἦταν καλύτερο νά υἱοθετήσουν, συγχρόνως ὅμως περίμεναν νά γυρίσουν ἀπό τήν Ἔγεστα καὶ τά καράβια πού εἶχαν στείλει μπροστά, θέλοντας νά πληροφορηθοῦν καὶ γιά τά χρήματα, ἃν ἀλήθεια ὑπάρχουν ὅσα ἐλεγαν τότε στήν Ἀθήνα οἱ ἀποσταλμένοι τους.

*Εἰδηση στίς
Σιρακοῦσσες
γιά τήν ἄρ-
ξη τοῦ στόλου
στὸ Ρήγιο.*

45. Στούς Συρακουσίους ἔφταναν στό μεταξύ ἀπό πολλές μεριές, καὶ ἀπό τούς παρατηρητές πού εἶχαν στείλει οἱ ἔδιοι, ἀκριβεῖς πληροφορίες ὅτι τά καράβια βρίσκονταν στό Ρήγιο, κι ἐτοιμάζονταν ὀλόψυχα μέ βάση τήν κατάσταση αὐτή τῶν πραγμάτων καὶ ἔπαψαν πιά νά δυσπιστοῦν. Ἐστειλαν λοιπόν ὀλόγυρα στούς ντόπιους Σικελούς ἄλλου φρουρές⁶⁵ κι ἄλλου πρέσβεις, κι ἐγκατέστησαν φρουρές στά διάφορα δχυρά στήν ὑπαιθρο· ἐξέταζαν ἐπίσης τά ὅπλα καὶ τ' ἄλογα πού εἶχαν στήν πολιτεία τους, ἃν εἶναι ἀρκετά καὶ σέ καλή κατάσταση καὶ διαρρύθμιζαν ὅλα τ' ἄλλα μέ τήν προοπτική πώς θά γίνει γρήγορα πόλεμος καὶ μόνο πού δέν ἄρχισε ἀκόμα.

ΑΠΑΤΗ ΤΩΝ ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ (κεφ. 46)

46. Γύρισαν τότε στό Ρήγιο κοντά στούς Ἀθηναίους τά τρία καράβια πού εἶχαν στείλει πρωτύτερα στήν Ἔγεστα, καὶ εἶπαν πώς δέν ὑπῆρχαν τά πολλά χρήματα πού εἶχαν ὑποσχε-

θεῖ, καὶ πώς μόνο τριάντα τάλαντα φανερώθηκαν. Καί ἔπιασε τούς στρατηγούς ἀμέσως στενοχώρια γιατί τούς πῆγε ἀνάποδα πρῶτο αὐτό καὶ τὸ πώς οἱ Ρηγίνοι δέ θέλησαν νά ἐκστρατεύσουν μαζί τους, οἱ ἄνθρωποι πού δοκίμασαν πρώτους νά πείσουν καὶ ἦταν τὸ πιό πιθανό νά τούς καταφέρουν, μιά καὶ ἦταν ἀπό τὴν ἴδια φυλή μέ τούς Λεοντίνους καὶ εἶχαν ἀνέκαθεν σταθεῖ φίλοι τους. Γιά τὸ Νικία αὐτά τά νέα ὅμως φάνηκαν ἀπό τὰ πιό ἀπροσδόκητα. Τόν καιρό πού εἶχαν πάει στὴν Ἔγεστα οἱ πρῶτοι πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων νά ἰδοῦν γιά τὴν προμήθεια τῶν χρημάτων, οἱ Ἐγεσταῖοι εἶχαν σοφιστεῖ τὸ ἀκόλουθο τέχνασμα : τούς πῆγαν πρῶτα στὸ ἱερό τῆς Ἀφροδίτης στὸν Ἐρυκα καὶ τούς ἔδειξαν τά ἀφιερώματα, ρηχά ποτήρια καὶ κανάτια γιά κρασί καὶ θυμιατά καὶ πολλά ἄλλα σκεύη· αὐτά, ὅντας ἀσημένια, φάνταζαν στὸ μάτι πολύ περισσότερο ἀπό τὴν ἀληθινή τους ἀξία σέ χρήματα· ἐπίσης καλοῦσαν οἱ Ἐγεσταῖοι τά πληρώματα τῶν καραβιῶν σέ ἴδιωτικά συμπόσια καὶ μάζευαν χρυσά καὶ ἀσημένια κύπελλα τόσο ἀπ' ὅλη τὴν Ἔγεστα ὅσο κι ἀπ' τίς κοντινές πολιτεῖες, ἑλληνικές καὶ φοινικικές, παρακαλώντας τους νά τούς τά δανείσουν καὶ τά ἕφερναν στά συμπόσια ὁ καθένας ώς δικά του. Κι ἐπειδή ὅλοι τίς περισσότερες φορές χρησιμοποιοῦσαν τά ἴδια σκεύη καὶ φαίνονταν πολλά παντοῦ, κατάπληξαν τούς Ἀθηναίους ναῦτες κι ὅταν γύρισαν στὴν Ἀθήνα διάδωσαν παντοῦ πώς εἶχαν δεῖ μεγάλα πλούτη. Κι ἐπειδή εἶχαν ξεγελαστεῖ οἱ ἴδιοι καὶ εἶχαν πείσει τότε καὶ τούς ἄλλους, τώρα πού διαδόθηκε σ' ὅλους πώς δέν ὑπῆρχαν χρήματα στὴν Ἔγεστα, τούς κατηγοροῦσαν οἱ στρατιώτες πολύ ἄσχημα. Οἱ στρατηγοί στό μεταξύ ἔκαναν συσκέψεις πῶς ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν κατάσταση.

ΣΥΣΚΕΨΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ (κεφ. 47 - 49)

47. Ἡ γνώμη τοῦ Νικία, ἦταν νά πᾶνε ἀμέσως μέ ὅλο τό στόλο στό Σελινοῦντα, πού γι' αὐτό ἀκριβῶς εἶχε προπάντων ἐκστρατεύσει, καὶ ἂν μέν οἱ Ἐγεσταῖοι χρηματοδοτήσουν ὄλόκληρο τό ἐκστρατευτικό σῶμα, τότε νά συσκεφτοῦν ἔχοντας αὐτά ὑπόψη τους· ἂν δχι, ν' ἀπαιτήσουν ἀπ' αὐτοὺς νά

Σχέδιο τοῦ
Νικία.

δώσουν ὅσα χρειάζονται νά συντηρηθοῦν τά ἔξήντα καράβια πού ζήτησαν· κι ἀφοῦ μείνουν καί συνδιαλλάξουν τούς Σελινουντίους καί τούς Ἐγεσταίους εἴτε μέ τή βία εἴτε μέ συνθήκη, ὅστερα ἀρμενίζοντας παράπλευρα μέ τίς ἀκτές νά περάσουν ἀπό τίς ἄλλες πολιτεῖες κάνοντας ἐπίδειξη τῆς μεγάλης δύναμης πού εἶχε ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων· καί ἀφοῦ φανερώσουν τήν ἔμπραχτη εὔνοιά τους πρός τούς φίλους καί τούς συμμάχους, νά ξεκινήσουν γιά πίσω, ἔξόν ἄν παρουσιαστεῖ κάτι γρήγορα καί ἀπροσδόκητα καί βρεθοῦν σέ θέση ἡ νά βοηθήσουν τούς Λεοντίνους ἡ νά φέρουν μέ τό μέρος τους καμιά ἀπό τίς ἄλλες πολιτεῖες. Κι ἔτσι νά μή βάλουν τήν πολιτεία σέ κίνδυνο ξοδεύοντας τά δικά της χρήματα.

*Σχέδιο τοῦ
Ἀλκιβιάδη.*

48. Ὁ Ἄλκιβιαδης ὅμως εἶπε πώς δέν ἦταν σωστό, μιά κι ἐπλευσαν ἐνάντια στή Σικελία μέ τόση μεγάλη δύναμη νά φύγουν ντροπιασμένοι καί χωρίς νά κατορθώσουν τίποτα, ἀλλά πρῶτο νά στείλουν ἐπίσημους κήρυκες τόσο στίς ἄλλες πόλεις ἔξόν ἀπό τό Σελινοῦντα καί τίς Συρακοῦσες καί δεύτερο νά προσπαθήσουν καί τούς Σικελούς, ἄλλους νά τούς κάνουν ν' ἀποστατήσουν ἀπό τούς Συρακουσίους καί ἄλλους νά τούς κάνουν φίλους γιά νά προμηθεύσουν τρόφιμα καί στρατό. Καί πρῶτ' ἀπ' ὅλα νά πείσουν τούς Μεσσηνίους (γιατί βρίσκεται ἡ πολιτεία τους στά στενά καί σέ μέρος ἀπ' ὅπου μπορεῖ κανείς νά πλησιάσει τή Σικελία, καί γιά τό ἐκστρατευτικό σῶμα θά ἦταν λιμάνι κι ἀραξοβόλι ἔξαιρετικά χρήσιμο)· κι ἀφοῦ φέρουν μέ τό μέρος τους τίς πολιτεῖες, ὅταν θά ἤξεραν πιά ποιόν θά χουν δίπλα τους στόν πόλεμο, μόνο τότε νά χτυπήσουν τίς Συρακοῦσες καί τό Σελινοῦντα, ἄν δέ συνδιαλλαγοῦν οἱ Σελινοῦντοι μέ τούς Ἐγεσταίους καί δέν ἐπιτρέψουν οἱ Συρακούσιοι στούς Λεοντίνους νά γυρίσουν καί νά ἐγκατασταθοῦν στόν τόπο τους.

*Σχέδιο τοῦ
Αλάμαχον.*

49. Ὁ Λάμαχος πάλι εἶπε πώς ἔπρεπε νά πλεύσουν ἵσια κατά τίς Συρακοῦσες καί νά δώσουν τή μάχη ὅσο γινόταν πιό γρήγορα κοντά στήν πολιτεία, ὅσο βρίσκονταν ἀκόμα ἀπροετοίμαστοι καί τά εἶχαν ἐντελῶς χαμένα. Γιατί ἔνας στρατός τήν πρώτη στιγμή πού ἐμφανίζεται ἐμπνέει τό μεγαλύτερο φόβο· ἄν ὅμως χρονίσει πρίν παρουσιαστεῖ, οἱ ἄνθρωποι ξανα-

παίρνουν κουράγιο κι ἀρχίζουν νά τόν ύποτιμοῦν ἀκόμη κι ὅταν τόν δοῦν. "Αν δῆμος πέσουν ξαφνικά πάνω τους δῆμος εἶναι ἀκόμα κατατρομαγμένοι ἀπό τήν προσδοκία τῆς ἐπίθεσής τους, ὑπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα νά νικήσουν καί νά τούς ἐνσπείρουν τόν πανικό ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις, τόσο μέ τό θέαμα τοῦ στρατοῦ τους (γιατί τώρα θά φανοῦν περισσότεροι ἀπό κάθε φορά) δῆμος καί γιατί θά περιμένουν ἔντρομοι τί θά πάθουν, καί τό περισσότερο ἀπ' ὅλα ἀπό τόν ἄμεσο κίνδυνο τῆς μάχης. Εἶναι ἐπίσης εὐλογό, εἶπε, πώς θά πιαστοῦν καί πολλοί ἀπομονωμένοι ἔξω στά χωράφια γιατί δέν πίστευαν πώς θά φτάσουν οἱ Ἀθηναῖοι, καί καθώς θά γυρίζουν αὐτοί μέσα στήν πόλη, δέ θά λείψουν χρήματα στό στρατό, ἄν εἶναι στρατοπεδευμένος νικητής ἔξω ἀπό τήν πολιτεία. "Ετσι οἱ ἄλλοι Σικελιῶτες δέ θά ἔχουν ὅρεξη νά συμμαχήσουν μέ κείνους καί θά ῥθουν πρός τό μέρος τῶν Ἀθηναίων καί δέ θά χάσουν καιρό κοιτάζοντας γύρω νά ἴδοῦν ποιοί ἀπό τούς δύο θά φανοῦν πιό ἴσχυροι. Τέλος ἀποχωρώντας μέ τά καράβια, εἶπε, θά πρεπε νά κάνουν ναύσταθμό τους καί ἀραξοβόλι τά Μέγαρα, πού ἦταν τότε ἔρημα καί δέν ἀπεῖχαν πολύ ἀπό τίς Συρακοῦσες, οὔτε ἀπό τή στεριά οὔτε ἀπό τή θάλασσα.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ. ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΗ (κεφ. 50 - 52)

50. "Αν καί μίλησε ἔτσι ὁ Λάμαχος, τάχτηκε δῆμος μέ τή γνώμη τοῦ Ἀλκιβιάδη. "Υτερ" ἀπ' αὐτό ὁ Ἀλκιβιάδης πέρασε μέ τή ναυαρχίδα του στή Μεσσήνη κι ἔκανε διαπραγματεύσεις γιά συμμαχία, ἀλλά δέν τούς ἔπεισε, γιατί τοῦ ἀπάντησαν πώς δέ θά τούς δέχονταν μέσα στήν πολιτεία, ἀλλά θά τούς παρεῖχαν ἀγορά ἔξω ἀπό τά τείχη τότε πήγε πίσω στό Ρήγιο. Καί ἀμέσως οἱ στρατηγοί ἐπάνδρωσαν ἔξήντα καράβια ἀπό τό σύνολο καί παίρνοντας τίς προμήθειες πού χρειάζονταν ἀρμένισαν παράλληλα μέ τήν ἀκτή πρός τή Νάξο, ἀφήνοντας τό ὑπόλοιπο στράτευμα στό Ρήγιο καί ἔναν ἀπ' αὐτούς. Ἄφοῦ οἱ Νάξιοι τούς δέχτηκαν μέσα στήν πόλη, ἔκινησαν πάλι πλέοντας κοντά στήν ἀκτή γιά τήν Κατάνη. Κι ἐπειδή οἱ Καταναῖοι δέν τούς δέχτηκαν (γιατί ὑπῆρχαν στήν

Οἱ Ἀθηναῖοι
πλέοντες στίς
Συρακοῦσες.

πολιτεία πολλοί πού ἔτρεφαν φιλικά αἰσθήματα πρός τούς Συρακουσίους) ἀρμένισαν στίς ἐκβολές τοῦ ποταμοῦ Τηρία καὶ κατασκήνωσαν ἐκεῖ· τήν ἄλλη μέρα ἀρμένισαν ἐνάντια στίς Συρακοῦσες, μέ δῆτ' ἄλλα καράβια σέ μονή σειρά τό ἓνα πίσω ἀπό τ' ἄλλο ἔξον ἀπό δέκα, πού ἔστειλαν μπροστά νά μποῦνε μέσα στό μεγάλο λιμάνι καὶ νά κοιτάξουν ἄν υπῆρχε ἐκεῖ μέσα πολεμικό ναυτικό ριγμένο στή θάλασσα καὶ νά κηρύξουν ἀπό τίς γέφυρες τῶν πλοίων ἀρμενίζοντας κοντά στή στεριά πώς οἱ Ἀθηναῖοι ἥρθαν γιά νά ξαναεγκαταστήσουν τούς Λεοντίνους στήν πατρίδα τους σύμφωνα μέ τή συμμαχία καὶ τή φυλετική τους συγγένεια· οἱ Λεοντίνοι λοιπόν πού κατοικοῦσαν στίς Συρακοῦσες νά φύγουν χωρίς κανένα φόβο ἀπό κεῖ καὶ νά πᾶνε στούς Ἀθηναίους μέ τήν ίδεα πώς πηγαίνουν πρός φίλους καὶ εὐεργέτες· ἀφοῦ λοιπόν ἔκαναν τήν προκήρυξη αὐτή καὶ κατασκόπευσαν τήν πολιτεία καὶ τά λιμάνια καὶ τά ἔξω περίχωρα, ἀπ' ὅπου ξεκινώντας θά ἔπερπε νά πολεμήσουν, ξαναγύρισαν στήν Κατάνη.

*Μόνιμο στρατόπεδο τῶν
Ἀθηναίων
στήν Κατάνη.*

51. Ἐκεῖ ἔγινε συνέλευση τοῦ λαοῦ κι ἀποφάσισαν οἱ Καταναῖοι νά μή δεχτοῦν βέβαια τό στρατό μέσα στήν πολιτεία, ἄλλα παράγγειλαν ἄν θέλουν οἱ στρατηγοί νά ποὺν κάτι στή συνέλευση νά μποῦν μέσα. Κι ἐνῷ μιλούσε ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ οἱ κάτοικοι εἶχαν ὅλη τους τήν προσοχή στραμμένη πρός τή συνέλευση, βρῆκαν οἱ στρατιῶτες ἔνα παραπότι τοῦ τείχους πρόχειρα χτισμένο, τό ἔσπασαν χωρίς νά τούς πάρουν εἰδῆση, καὶ ξεχύθηκαν στήν ἀγορά κι ἔκαναν ψώνια. Ἀπό τούς Καταναίους ὅσοι εἶχαν πολιτικά φρονήματα φιλικά πρός τούς Συρακουσίους, μόλις εἶδαν τό στρατό μέσα, πανικοβλήθηκαν καὶ ἔφυγαν ἀμέσως κρυφά, καὶ δέν ἦταν πολλοί, οἱ ἄλλοι δημος ψήφισαν νά συμμαχήσουν μέ τούς Ἀθηναίους καὶ τούς παρακίνησαν νά φέρουν καὶ τόν υπόλοιπο στρατό ἀπό τό Ρήγιο στήν πολιτεία τους. "Υστερ' ἀπ' αὐτό ἀρμένισαν οἱ Ἀθηναῖοι στό Ρήγιο καὶ σηκώνοντας ἄγκυρα τώρα πιά μέ όλόκληρο τό στόλο καὶ τό στρατό ἔφτασαν στήν Κατάνη καὶ ἄρχισαν νά στήνουν μόνιμο στρατόπεδο.

52. Ἡρθε τότε εἰδῆση στούς Ἀθηναίους ἀπό τήν Καμάρινα πώς ἄν πᾶνε στήν πολιτεία αὐτή, θά προσχωρήσει μέ τό μέρος

*Αρνηση ὑποδοχῆς ἀπό τήν
Καμάρινα.*

τους, καὶ πώς οἱ Συρακούσιοι ἐπανδρώνουν πολεμικά καράβια. Ξεσηκώθηκαν λοιπόν μὲ ὄλοκληρο τὸ στόλο κι ἀρμένισαν κοντά στήν ἀκτή κατά τίς Συρακοῦσες· κι ἐπειδή δέ βρῆκαν νά ἔτοιμάζεται κανένα πολεμικό ναυτικό μεταφέρθηκαν πάλι πρός τήν Καμάρινα καὶ σταματώντας κοντά στήν ἀκτή ἔστειλαν κήρυκες. Αὐτοί δέν τούς δέχτηκαν, φέρνοντας ώς ἐπιχειρημα πώς οἱ ὅροι τῶν ἔνορκων συνθηκῶν τους⁶⁶ ἦταν νά δέχονται τούς Ἀθηναίους ἄν ἔρχονταν μ' ἔνα καράβι, ἐκτός ἄν αὐτοί οἱ ἴδιοι στείλουν καὶ ζητήσουν περισσότερα. Ἐτσι λοιπόν χωρίς νά φέρουν ἀποτέλεσμα σηκώθηκαν κι ἔφυγαν οἱ Ἀθηναῖοι· καὶ κάνοντας ἀπόβαση σ' ἔνα μέρος τῆς περιοχῆς τῶν Συρακουσῶν, καὶ κάτι μικρές λεγλασίες, ἐπειδή ἔτρεξαν νά τούς ἀποκρούσουν Συρακούσιοι ίππεῖς καὶ σκότωσαν μερικούς μ' ἐλαφριά ἀρματωσιά πού βρῆκαν σκορπισμένους, μεταφέρθηκαν πάλι πίσω στήν Κατάνη.

ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ (κεφ. 53)

53. Φτάνοντας ἐκεῖ βρίσκουν τό καράβι, τή Σαλαμινία⁶⁷, πού εἶχε ἔρθει ἀπό τήν Ἀθήνα γιά τόν Ἀλκιβιάδη πού τόν πρόσταζαν νά γυρίσει γιά ν' ἀπολογηθεῖ ἐνάντια σ' ὅσα τοῦ κατηγοροῦσε ἡ πολιτεία, καὶ γιά μερικούς ἄλλους ἀπό τούς στρατιῶτες, πού ἄλλοι εἶχαν μηνυθεῖ μαζί του πώς τάχα εἶχαν ἀσεβήσει σχετικά μέ τά μυστήρια καὶ ἄλλοι γιά τό ζήτημα τῶν Ἐρμῶν. Γιατί οἱ Ἀθηναῖοι, κι ἀφοῦ ξεκίνησε ὁ στόλος, δέ σταμάτησαν γι' αὐτό τό λόγο τίς ἔρευνες σχετικά μέ ὅσα εἶχαν γίνει μέ τά μυστήρια καὶ τίς στήλες τοῦ Ἐρμῆ· καὶ δέν ἔξέταζαν τό ποιόν τῶν κατηγόρων, ἀλλά γεμάτοι ὑποψία δέχοντας τή μαρτυρία τοῦ καθενός, κι ἐμπιστεύονταν τούς κακοήθεις κι ἐπιαναν τούς πιό εὐϋπόληπτους πολίτες καὶ τούς ἐριχναν στή φυλακή νομίζοντας πιό χρήσιμο γιά τήν περίσταση νά ἔξουχισουν τό ζήτημα καὶ νά βροῦν τήν ἀλήθεια, παρά νά ξεφύγει καὶ ὁ φαινομενικά πιό ἔντιμος πολίτης, πού εἶχε κατηγορηθεῖ, χωρίς ἔξέταση, ἐπειδή ὁ μηνυτής ἦταν παλιάνθρωπος. Γιατί ὁ πολύς λαός ἤξερε ἀπό τίς παραδόσεις πόσο δυνατική ἦταν στά τελευταῖα τής ἡ ἔξουσία τοῦ τύραννου Πεισί-

στρατου καί τῶν γιῶν του, κι ἀκόμα πώς δέν εἶχε ἀνατραπεῖ ἀπ' τούς ἔδιους τούς Ἀθηναίους οὕτε ἀπό τὸν Ἀρμόδιο, ἀλλ' ἀπό τούς Λακεδαιμονίους⁶⁸, γι' αὐτό φοβοῦνταν πάντα καὶ θεωροῦσαν τὸν καθένα ὑποπτο.

ΥΠΟΨΙΕΣ ENANTION ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΓΙΑ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ (κεφ. 60 - 61)

*Όμολογία
μιά τὸν ἀκού-
τηριασμό τῶν
ἔρματεζῶν
στηλῶν.*

60. "Ολ' αὐτά τὰ ἔβαζαν μέ τό νοῦ τους οἱ ἀνθρωποι τοῦ λαοῦ στήν Ἀθήνα, κι ἀναθυμούμενοι ὅσα εἶχαν ἀκουστά γι' αὐτά, ἡταν πολὺ ἐχθρικοί καὶ γεμάτοι ὑποψίες πρός ὅσους εἶχαν κατηγορηθεῖ γιά τὸ ἀνοσιούργημα σχετικά μέ τὰ μυστήρια, καὶ τούς φαίνονταν ὅλα πώς εἶχαν γίνει μέ τό σκοπό νά συνωμοτήσουν γιά νά ξαναφέρουν τὴν δλιγαρχία ἡ τὴν τυραννίδα⁶⁹. Καὶ καθώς, ἀπό τὴν ὁργή τους γι' αὐτά, πολλοί καὶ εὐπόληπτοι ἀνθρωποι ἡταν κιόλας ριγμένοι στή φυλακή καὶ τό πράγμα δέν ἔλεγε νά πάρει τέλος, ἀλλά κάθε μέρα ἀγρίευαν περισσότερο κι αὔξαινε ἡ μανία τους νά συλλάβουν κι ἄλλους· σ' αὐτό τό σημεῖο ἔνας ἀπ' τούς φυλακισμένους ἔπεισε ἔναν ἄλλο⁷⁰, πού ἔμοιαζε βαρυμένος μέ τή χειρότερη κατηγορία, νά γυρίσει μάρτυρας κατηγορίας καὶ νά καταθέσει εἴτε ἀλήθεια εἴτε καὶ δχι· γιατί πολλοί βγάζουν ἀντιφατικά συμπεράσματα, τὴν καθαρή ἀλήθεια ὅμως κανείς δέν μπόρεσε νά τὴν πεῖ οὔτε τότε οὔτε πιό ὕστερα γιά τό ποιοί διέπραξαν τό ἀνοσιούργημα. Τόν ἔπεισε λοιπόν, πώς πρέπει, ἔστω κι ἂν δέν τό εἶχε κάνει, νά κερδίσει ἀσυλία καὶ νά σώσει τὸν ἑαυτό του καὶ νά γλυτώσει τὴν πολιτεία ἀπό τό κύμα τῆς καχυποψίας· γιατί θά ἡταν πιό βέβαιη ἡ σωτηρία του ἂν ὅμολογούσε, ἔχοντας ἔξασφαλίσει τὴν ἀσυλία του παρά ἂν ἀρνηθεῖ τὴν κατηγορία καὶ περάσει ἀπό δίκη. Αὐτός λοιπόν καταγγέλλει τὸν ἑαυτό του καὶ ἄλλους γιά τό σπάσιμο τῶν στηλῶν τοῦ Ἐρμῆ· ὁ λαός πάλι νόμισε πώς ἔμαθε τὴν ἀλήθεια κι εὐχαριστήθηκε, γιατί τό θεωροῦσε πρωτύτερα φοβερό νά μήν μπορέσει νά ξεδιαλύνει μέσα στούς πολλούς κατηγορουμένους ποιοί εἶχαν συνωμοτήσει ἐνάντιά του, κι ἔτσι ἔλευθέρωσε αὐτόν πού κατέθεσε καὶ μαζί του ὅσους δέν εἶχε κατηγορήσει· τούς ἄλλους ὅμως πού εἶχαν μηνυθεῖ, τούς ἐδίκασαν, τούς ἔξετέλεσαν ἂν εἶχαν συλληφθεῖ, κι ὅσοι

πάλι είχαν φύγει κρυφά τους καταδίκασαν σέ θάνατο, κι ἔταξαν χρηματική ἀμοιβή σέ δποιον τους σκότωνε. Καί μέ τοῦτο ἔμεινε ἄγνωστο ἂν είχαν τιμωρηθεῖ ἄδικα ὅσοι ἐπαθαν τό κακό, ἡ πολιτεία ὅμως στό σύνολό της ἦταν φῶς φανερό πώς ὠφελήθηκε.

61. Σχετικά μέ τόν Ἀλκιβιάδη, πού τόν κατηγοροῦσαν οἱ ἔχθροι του, οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι, πού τόν χτυποῦσαν καί πρὶν ἔκεινήσει μέ τό στόλο, οἱ Ἀθηναῖοι ἔξακολουθοῦσαν νά τό παιρνουν πολύ βαριά· κι ἀφοῦ νόμιζαν τώρα πώς είχε ἔκεαθαριστεῖ τό ζήτημα τών Ἐρμῶν, τους φαίνονταν πώς ἦταν τόσο περισσότερο ἔνοχος γιά τήν ἀνοσιότητα σχετικά μέ τά μυστήρια, καί πώς ὅλα είχαν γίνει ἀπ' αὐτόν μέ τόν ἴδιο σκοπό, νά δργανωθεῖ συνωμοσία ἐνάντια στή δημοκρατία⁷¹. Κι ἔτυχε ἐπίσης, τήν ἴδια αὐτή ἐποχή πού ἦταν τόσο ταραγμένα τά πνεύματα γι' αὐτά τά πράματα, νά προχωρήσει ἔνα σπαρτιατικό ἀπόσπασμα, ὅχι μεγάλο, ὡς τόν Ἰσθμό, γιά κάποια διαπραγμάτευση μέ τους Βοιωτούς. Θεώρησαν λοιπόν πώς ἐκεῖνος είχε ἐνεργήσει καί πώς δέν ἐρχόταν ὁ στρατός γιά χάρη τών Βοιωτῶν, ἀλλά σύμφωνα μέ μήνυμα δικό του, καί πώς ἂν δέν πρόφταιναν αὐτοί οἱ ἴδιοι, μόλις τό πληροφορήθηκαν, νά συλλάβουν τους ἄντρες, θά είχε προδοθεῖ ἡ πολιτεία. Μιά νύχτα μάλιστα κοιμήθηκαν ἔχοντας τά ὅπλα τους μαζί τους στό Θησεῖο μέσα στήν πόλη. Οἱ φίλοι τοῦ Ἀλκιβιάδη στό Ἀργος πού είχε δεσμούς φιλοξενίας μαζί τους, ἔγιναν τήν ἴδια ἐποχή ὑποπτοι πώς τάχα πρόκειται νά ἐπιτεθοῦν ἐνάντια στους δημοκρατικούς· ἐπίσης τότε οἱ Ἀθηναῖοι παράδωσαν στους Ἀργείους δημοκρατικούς τους δικούς τους ὅμηρους πού κρατοῦσαν στά κοντινά νησιά νά τους σκοτώσουν ἔξαιτίας ὅλων αὐτῶν⁷². Ἀπ' ὅλες τίς μεριές λοιπόν συγκεντρωνόταν ἡ ὑποψία πάνω στόν Ἀλκιβιάδη. Κι ἔτσι θέλοντας νά τόν ὑποβάλουν σέ δίκη καί νά τόν καταδικάσουν σέ θάνατο, ἔστειλαν τή Σαλαμινία στή Σικελία, γιά νά πιάσουν ἐκεῖνον τόν ἴδιο κι ὅσους ἄλλους είχαν μήνυση ἐναντίον τους. Είχαν δώσει παραγγελία στό καράβι νά τοῦ ποῦν νά τους ἀκολουθήσει γιά ν' ἀπολογηθεῖ, ἀλλά νά μήν τόν πιάσουν, ἀπό πρόνοια μή δημιουργήσουν ἀναστάτωση τόσο στους δικούς τους στρατιῶτες στή Σικελία,

'Ο Ἀλκιβιάδης στήν Ηλοπόνησο.

ὅσο καὶ στούς στρατιώτες τῶν ἔχθρῶν· τό περισσότερο ὅμως ἐπειδή ἥθελαν νά μείνουν στό πλευρό τῶν Ἀθηναίων οἱ Μαντινεῖς καὶ οἱ Ἀργεῖοι, πού νόμιζαν πώς ἀπό κεῖνον εἶχαν πειστεῖ νά πάρουν μέρος στήν ἐκστρατεία. Ἔτσι λοιπόν ὁ Ἀλκιβιάδης ἔφυγε ἀπό τή Σικελία ἀρμενίζοντας στό δικό του καράβι μαζί μέ τή Σαλαμινία, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι πού εἶχαν ὑπουλα κατηγορηθεῖ μαζί του, μέ φαινομενική κατεύθυνση πρός τήν Ἀθήνα· ὅταν ἔφτασαν ὅμως στούς Θουρίους, φανερώθηκε πώς δέν ἀκολουθοῦσαν τή Σαλαμινία, ἄλλα εἶχαν ἐγκαταλείψει τό καράβι τους καὶ χάθηκαν, ἐπειδή φοβήθηκαν πώς θά δικαστοῦν μέ ψεύτικες συκοφαντίες ὅταν φτάσουν. Οἱ ναυτικοί τῆς Σαλαμινίας ἐπί ἔνα διάστημα ἐρευνοῦσαν καταζητώντας τόν Ἀλκιβιάδη καὶ τούς συγκατηγορουμένους του· ἐπειδή ὅμως δέ φάνηκαν τά ἵχνη τους πουθενά, σήκωσαν ἄγκυρα κι ἔφυγαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὅντας πιά στή θέση τοῦ πολιτικοῦ ἔξοριστου, ὅχι πολύ ἀργότερα πέρασε μ' ἔνα ἐμπορικό καράβι στήν Πελοπόννησο ἀπό τήν ἐπικράτεια τῶν Θουρίων· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δικάζοντάς τον ἐνῷ ἔλειπε, τόν καταδίκασαν σέ θάνατο αὐτόν καὶ τούς ἄλλους μαζί του⁷³.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΒΟΡΡΑ (κεφ. 62)

62. "Υστερ' ἀπ' αὐτά οἱ ἄλλοι δύο στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία χώρισαν τό στρατό σέ δύο διοικήσεις κι ἀποφασίζοντας μέ λαχνό ποιά πάρει ὁ καθένας τους, ἀρμένισαν μέ δόλο τό ἐκστρατευτικό σῶμα κατά τήν Ἔγεστα καὶ τό Σελινούντα, θέλοντας νά ἰδοῦν ἄν θά δώσουν τά χρήματα οἱ Ἔγεσταῖοι καὶ νά ἐπιθεωρήσουν τήν κατάσταση στό Σελινούντα καὶ νά καταλάβουν τί διαφορές εἶχαν μέ τούς Ἔγεσταίους. Κι ἀρμενίζοντας παράλληλα μέ τή στεριά ἔχοντας στ' ἀριστερά τους τή Σικελία, ἀπό τή μεριά πού εἶναι στραμμένη πρός τό Τυρρηνικό πέλαγος, ἔπιασαν στήν Ίμέρα, πού εἶναι ή μόνη ἐλληνική πολιτεία στήν περιοχή αὐτή· ἐπειδή ὅμως οἱ κάτοικοι τῆς Ίμέρας δέν τούς δέχτηκαν, ἐξακολούθησαν ν' ἀρμενίζουν πρός τήν ἴδια κατεύθυνση καὶ κυρίεψαν τά "Υκκαρα, μικρή σικανική κωμόπολη ἔχθρική πρός τούς Ἔγεσταίους:

ῆταν μικρός παράλιος τόπος. Καί πιάνοντας ὅλους τοὺς κατοίκους γιά δούλους παράδωσαν τὴν πόλη στούς Ἐγεσταίους (γιατί ἥρθαν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀντάμωσαν μερικοί ἵππεῖς ἀπό τὴν Ἐγεστα), αὐτοί πάλι μέ τὸ πεζικό τους προχώρησαν μέσα ἀπό τὴν περιοχή τῶν Σικελῶν, ὡσπου ἔφτασαν στήν Κατάνη, ἐνῶ τὰ καράβια ἀκολουθοῦσαν παράλληλα, φέρνοντας τοὺς δούλους. Ο Νικίας ἀπό τῇ δική του μεριά ἀρμένισε κατευθείαν ἀπό τὰ "Υκκαρα στήν Ἐγεστα κι ἀφοῦ κανόνισε κάτι ἄλλους λογαριασμούς καὶ πῆρε τριάντα τάλαντα, γύρισε κι ἀντάμωσε τὸν ἄλλο στρατό· πούλησαν καὶ τοὺς δούλους καὶ εἰσπράξαν ἀπ' αὐτό ἑκατόν εἴκοσι τάλαντα. Ἀρμένισαν καὶ στοὺς συμμάχους τους ἀπό τοὺς Σικελούς καὶ τοὺς πρόσταξαν νά τοὺς στείλουν στρατό· μέ τῇ μισή τους δύναμη πῆγαν στήν "Υβλα τῆς περιοχῆς τῆς Γέλας πού τοὺς ἦταν ἐχθρική ἀλλά δέν τὴν κυρίεψαν. Ἔτσι τελείωσε τό καλοκαίρι.

ΕΠΙΘΕΣΗ ENANTION ΤΩΝ ΣΥΡΑΚΟΥΣΩΝ (κεφ. 63 - 71)

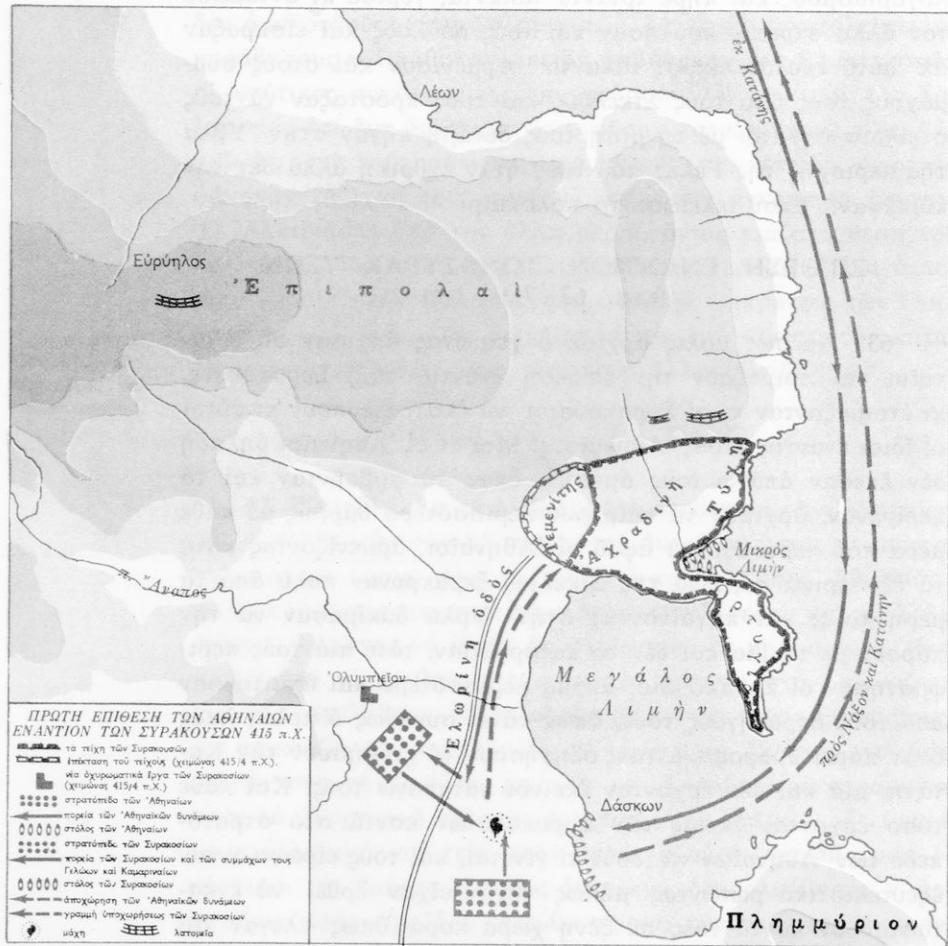
63. Ἀμέσως μόλις ἄρχισε ὁ χειμώνας ἄρχισαν οἱ Ἀθηναῖοι νά ἐτοιμάζουν τὴν ἐπίθεση ἐνάντια στίς Συρακοῦσες, κι ἐτοιμάζονταν κι οἱ Συρακούσιοι νά ἐκστρατεύσουν κι αὐτοί οἱ ἴδιοι ἐνάντια στούς Ἀθηναίους. Μιά κι οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδή δέν ἔπεσαν ἀπάνω τους ἀμέσως, ὅπως τό φιβοῦνταν καὶ τό περίμεναν, ἄρχισαν νά πάρονται περισσότερο θάρρος μέ κάθε μέρα πού περνοῦσε· κι ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀρμενίζοντας κατά τὰ ἔξωτερικά παράλια τῆς Σικελίας ξεμάκρυναν πολύ ἀπό τὰ μέρη τους, καὶ πηγαίνοντας στήν "Υβλα δοκίμασαν νά τὴν πάρουν μέ τῇ βίᾳ καὶ δέν τό κατόρθωσαν, τότε πιά τοὺς περιφρόνησαν οἱ Συρακούσιοι ἀκόμα περισσότερο καὶ ἀπαιτοῦσαν ἀπό τοὺς στρατηγούς τους, ὅπως κάνει συνήθως ὁ πολὺς λαός ὅταν πάρει θάρρος, νά τοὺς ὁδηγήσουν νά χτυπήσουν τὴν Κατάνη, μιά καὶ δέν ἔρχονταν ἐκεῖνοι καταπάνω τους. Καὶ κάθε τόσο ἔρχονταν ἵππεῖς τῶν Συρακουσίων κοντά στό στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων νά ἰδοῦν τί γίνεται, καὶ τοὺς εἰρωνεύονταν ἔξευτελιστικά ρωτώντας μήπως τυχόν εἰχαν ἔρθει νά ἐγκατασταθοῦν κοντά τους σέ ξένη χώρα παρά ὅπως ἔλεγαν γιά

*'Ετοιμασίες
τῶν Ἀθηναί-
ων καὶ τῶν
Συρακουσίων.*

νά ξαναφέρουν τούς Λεοντίνους πίσω στήν πατρίδα τους.

*Τέχνασμα
τῶν Ἀθηναίων.*

64. "Ολ' αὐτά τά ήξεραν οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἥθελαν νά τούς παρασύρουν δόλους ὅσο γινόταν μακρύτερα ἀπό τήν πολιτεία τους, ὥστε αὐτοὶ στό μεταξύν ^ν ἀρμενίσουν κρυφά γύρω μέ τα καράβια τή νύχτα καί νά πιάσουν μέρος κατάλληλο γιά στρατόπεδο μέ τήν ήσυχία τους, ξέροντας πώς δέ θά μποροῦσαν νά τό κάνουν μέ τήν ἵδια εὐκολία ἃν ἀποβί-

βαζαν τό στρατό ἐνάντια σέ ἀνθρώπους ἔτοιμους νά τούς ἀντικρούσουν, ἢ ἂν πορεύονταν ἀπ' τή στεριά καί τούς ἔπαιρναν εἰδηση (γιατί στούς ἐλαφρά ἀρματωμένους τους καί τό πολύ πλῆθος, οί Συρακούσιοι ἵππεῖς πού ἦταν πολλοί, ἐνῶ αὐτοί δέν εἶχαν καθόλου ἵππικό, μποροῦσαν νά κάνουν μεγάλο κακό). μέ τό σχέδιο ὅμως ἐκεῖνο θά κυρίευαν ἔνα μέρος ἀπ' δπου δέ θά πάθαιναν σπουδαῖα πράματα ἀπό τούς ἵππεῖς· καί τούς πληροφόρησαν μερικοί φυγάδες τῶν Συρακουσίων, πού τούς ἀκολουθοῦσαν, γιά τήν τοποθεσία κοντά στό Ὄλυμπιεῖο, πού καί τό ἔπιασαν· σοφίστηκαν λοιπόν οί στρατηγοί τό ἀκόλουθο τέχνασμα γιά νά πετύχουν αὐτό πού ἥθελαν: στέλνουν ἔναν ἄντρα πού τού εἶχαν ἐμπιστοσύνη, ἀλλά καί πού δέ φαινόταν λιγότερο δικός τους στούς στρατηγούς τῶν Συρακουσίων· αὐτός ἦταν Καταναῖος καί τούς εἶπε πώς ἔρχεται ἀπό μέρους ὁρισμένων ἄντρων τῆς Κατάνης, πού αὐτοί ἤξεραν τά δνόματά τους καί γνώριζαν πώς βρίσκονται ἀκόμα μέσα στήν πολιτεία, ἀπ' αὐτούς πού ἦταν μέ τό μέρος τους. Εἶπε λοιπόν στούς Συρακουσίους πώς οί Ἀθηναῖοι περνοῦσαν συχνά τή νύχτα χωρίς τά δπλα μέσα στήν πολιτεία τῆς Κατάνης, κι ἂν θέλουν οί Συρακούσιοι νά ῥθουν μέ ὅλο τους τό στρατό μιά μέρα πού θά συμφωνήσουν ξημερώματα νά χτυπήσουν τό στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων· αὐτοί, οί Καταναῖοι, θά κλείσουν τούς Ἀθηναίους, πού ἦταν μέσα στήν πολιτεία καί θά κάψουν τά καράβια τους, ὅποτε οί Συρακούσιοι, κάνοντας ἐπίθεση μέ ὅλοκληρο τό στρατό τους, εὔκολα θά πιάσουν ὅλη τή δύναμη τῶν Ἀθηναίων. Εἶπε ἀκόμα πώς ὑπάρχουν πολλοί Καταναῖοι πού θά τούς βοηθοῦσαν σ' αὐτή τή δουλειά κι ἔχουν κιόλας ἔτοιμαστεῖ, κι αὐτός ἔρχεται ἀπό μέρους τους.

65. Οι στρατηγοί τῶν Συρακουσίων, ἔξόν πού καί ἀπό ἄλλους λόγους εἶχαν ξαναπάρει κουράγιο καί τό εἶχαν κι οί ἴδιοι στό νοῦ τους, ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτές τίς προτάσεις, νά πᾶνε νά χτυπήσουν τήν Κατάνη, ἔδωσαν πίστη στόν ἀνθρωπο μέ πολύ μεγαλύτερη ἀφροντισιά· τόν ἔστειλαν λοιπόν ἀμέσως πίσω ἀφοῦ συμφώνησαν μιά ὁρισμένη μέρα δπου θά βρεθοῦν ἐκεῖ καί (γιατί βρίσκονταν κιόλας στήν πόλη τους ἀπό τούς συμμάχους ἀρκετοί Σελινούντιοι καί μερικοί ἄλλοι) ἔβγαλαν διάγγελμα σ'

'Απόβαση
τῶν Ἀθηναίων
στό Ὄλυμπιεῖο.

δλους τούς Συρακουσίους νά βγοῦν στήν ἐκστρατεία. Κι ὅταν πιά εἶχαν δλα ἑτοιμαστεῖ, καὶ οἱ ἄντρες καὶ ὁ ἔξοπλισμός καὶ πλησίαζαν οἱ μέρες πού εἶχαν συμφωνήσει νά πᾶνε, στή μέση τῆς πορείας τους πρός τήν Κατάνη, κατασκήνωσαν στίς ὥχθες τοῦ ποταμοῦ Συμαίθου, στήν ἐπικράτεια τῶν Λεοντίνων. "Οταν οἱ Ἀθηναῖοι τό πῆραν εἰδήση πώς πλησίαζαν οἱ ἄλλοι, ξεσήκωσαν δλόκληρο τό δικό τους στρατὸ καὶ ὅσους ἀπό τους Σικελούς ἢ ἄλλους εἶχαν ἔρθει νά προστεθοῦν στή δύναμή τους, κι ἀφοῦ τούς ἐπιβίβασαν δλους στά πολεμικά καὶ τά φορτηγά πλοῖα, ἀρμένισαν μές στό σκοτάδι τῆς νύχτας καταπάνω στίς Συρακοῦσες. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τά ξημερώματα ἀποβιβάστηκαν κοντά στό Ὁλυμπιεῖο μέ τό σκοπό νά πιάσουν ἐκεῖ μέρος γιά στρατόπεδο ἄλλα καὶ οἱ ἵππεῖς τῶν Συρακουσίων πού εἶχαν πρῶτοι πλησιάσει στήν Κατάνη καὶ κατάλαβαν πώς τό στράτευμα εἶχε δλο ἀνοιχτεῖ στό πέλαγος, γύρισαν πίσω καὶ τό ἀνάγγειλαν στό πεζικό καὶ δλοι μαζί γυρίζοντας πίσω βιάζονταν νά φτάσουν νά ὑπερασπίσουν τήν πολιτεία τους.

*Οχήμωση
τῶν Ἀθηναίων.*

66. Στό μεταξύ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδή τούς ἦταν μακρύς ὁ δρόμος, ἐγκατέστησαν μέ τήν ἡσυχία τους τό στράτευμα σέ μέρος κατάλληλο, ὅπου καὶ ν' ἀρχίσουν τή μάχη θά μποροῦσαν ὅποτε ἥθελαν καὶ τό ἵππικό τῶν Συρακουσίων ἐλάχιστα μποροῦσε νά τούς ἐνοχλήσει, εἴτε στή συμπλοκή, εἴτε καὶ πρωτύτερα γιατί ἀπό τή μιά μεριά τούς ἐμπόδιζαν μάντρες καὶ σπίτια, δέντρα καὶ μιά λίμνη, κι ἀπό τήν ἄλλη γκρεμοί. Κι ἀφοῦ ἐκοψαν τά πιό κοντινά δέντρα καὶ τά κατέβασαν κάτω στή θάλασσα, ἔφτιαξαν φράγμα μέ πασσάλους γύρω στά καράβια τους· κι ἀπάνω στό Δάσκωνα⁷⁴ ύψωσαν γρήγορα ἔνα δχυρό ἐκεῖ πού θά ἦταν πιό εὔκολο νά προσαρμόζονται χωρίς ἀσβέστη καὶ ξύλα· χάλασαν ἐπίσης καὶ τή γέφυρα πάνω στόν Ἀναπο ποταμό. Ἐνόσω προετοιμάζονταν ἔτσι, δέ βγῆκε κανείς ἀπό τήν πολιτεία νά τούς ἐμποδίσει, πρῶτοι ὅμως, ὕστερα ἥθεν οἱ ἵππεῖς τῶν Συρακουσίων, ἐπειτα μαζεύτηκε καὶ δλο τό πεζικό. Καὶ προχώρησαν ἀρκετά κοντά στό στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδή ὅμως αὐτοί δέ βγῆκαν νά τούς ἀντιπαραταχθοῦν ἔκαναν πίσω καὶ διασχίζοντας τό δρόμο πού λέγεται Ἐλωρίνη ὄδός, κατασκήνωσαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

67. Τήν ἄλλη μέρα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους ἐτοιμάζονταν ώς νά ἐπρόκειτο νά δώσουν μάχη, καὶ παρατάχτηκαν μέ τὸν ἀκόλουθο τρόπο : τὸ δεξιό πλευρό τὸ κρατοῦσαν οἱ Ἀργεῖοι κι οἱ Μαντινεῖς, τὴ μέση οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τὸ ὑπόλοιπο οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. Τό μισό στράτευμα ἦταν παραταγμένο σέ προχωρημένες θέσεις, σέ βάθος δχτώ ἀντρῶν, τό ἄλλο μισό κοντά στήν κατασκήνωση, σχηματίζοντας τετράγωνο, κι αὐτό σέ δχτώ σειρές· σ' αὐτούς εἶχε δοθεῖ τὸ πρόσταγμα νά ἔχουν τὸ νοῦ τους, ἢν τό ἄλλο στράτευμα βρεθεῖ σέ όποιοδήποτε σημεῖο σέ δύσκολη θέση, νά τρέξουν νά τό ἐνισχύσουν. Καί εἶχαν ἐπίσης ἐντάξει τούς βοηθητικούς τῆς ἐπιμελητείας ἀνάμεσα στό ἐφεδρικό αὐτό σῶμα. Οἱ Συρακούσιοι ἀπό τήν ἄλλη μεριά παράταξαν δόλοκληρο τό πεζικό σέ βάθος δεκάξι ἀντρῶν, ἀφοῦ ἦταν ὅλος ὁ Συρακούσιος λαός καὶ ὅσοι σύμμαχοι βρίσκονταν ἀνάμεσά τους· (τή συμμαχική βοήθεια τήν ἀποτελοῦσαν κατά τό μεγαλύτερο μέρος οἱ Σελινούντιοι, ὑστερα ἵππικό ἀπό τή Γέλα ὡς διακόσιοι ἄντρες ὅλοι μαζί, καὶ κάπου εἴκοσι ἵππεῖς καὶ πενήντα τοξότες ἀπό τήν Καμάρινα) τό ἵππικό τους τό ἔβαλαν κοντά στή δεξιά πτέρυγα, καὶ δέν ἦταν λιγότεροι ἀπό χίλιους διακόσιους, καὶ δίπλα τους παράταξαν τούς ἀκοντιστές. Τήν ὥρα πού ἔμελλαν οἱ Ἀθηναῖοι ν' ἀρχίσουν πρῶτοι τήν ἔφοδο, ὁ Νικίας, περνώντας μπροστά ἀπό τό κάθε ἑθνικό τμῆμα, τούς μίλησε χωριστά καὶ τούς παρακινοῦσε λέγοντας ἀπάνω-κάτω σέ ὅλους τά ἀκόλουθα :

68. «Τί χρειάζονται, γενναῖοι μου, πολλές συμβουλές, σ' ἐμᾶς πού βρισκόμαστε ἐδῶ γιά τέτοιο μεγάλο ἐγχείρημα; 'Η προετοιμασία μας ή ἴδια μοῦ φαίνεται πιό ἄξια νά σᾶς δώσει θάρρος, παρά λόγια μέ ώρατες ἐκφράσεις ὅταν δ στρατιωτικός ἔξοπλισμός είναι ἀδύνατος. Γιατί ἐδῶ πού βρισκόμαστε ἐμεῖς, οἱ καλύτεροι ἀπό τους Ἀργείους, τούς Μαντινεῖς, τούς Ἀθηναίους καὶ τούς νησιώτες, πῶς είναι δυνατό μέ τόσο πολλούς καὶ τόσο γενναίους συμμάχους νά μήν ἔχει δικαθένας μεγάλες ἐλπίδες πώς θά νικήσομε, τόσο καὶ γι' ἄλλους λόγους δσο καὶ γιατί ἀντικρύζομε ἀνθρώπους πού πρόκειται νά ὑπερασπιστοῦν τόπο τους, ὅλοι μαζί καὶ δέν είναι διαλεχτοί, ὅπως είμαστε Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παράταξη
γιά μάχη τῶν
Ἀθηναίων
καὶ τῶν Συ-
ρακούσιων.

Λόγος τοῦ
Νικία.

έμεις· κι ἐξόν ἀπ' αὐτό εἶναι Σικελιῶτες, πού μᾶς κοιτάζουν μέ καυχησιάρικη καταφρόνεση, ἀλλά δέ θά σταθοῦν ν' ἀντικρούσουν τὴν ἐπίθεσή μας, γιατὶ λίγα ξέρουν ἀπό πολεμική ἀντρεία. Κι ἄς βάλει ὁ καθένας στὸ νοῦ του καὶ τὸ ἔξῆς, πώς εἴμαστε πολὺ μακριά ἀπό τὴν πατρίδα μας καὶ δέν ὑπάρχει κοντά μας καμιά χώρα φιλική, ἐξόν ἂν ἐσεῖς τὴν κάνετε τέτοια μέ τὸ σπαθί σας. Καὶ θά σᾶς θυμίσω τὸ ἀντίθετο ἀπό κεῖνα πού ξέρω καλά πώς χρησιμοποιοῦν γιά νά προτρέψουν τούς δικούς τους οἱ ἐχθροί μας· αὐτοί δηλαδή λένε πώς ἡ μάχη γίνεται γιά τὴν πατρίδα, ἐγώ δημοσίας λέω πώς δέ γίνεται στήν πατρίδα, ἀλλά σέ μέρος ὅπου πρέπει νά νικήσομε, εἰδάλλως δέν μποροῦμε εὔκολα νά ὑποχωρήσομε· γιατὶ τὸ ἴππικό τους πού εἶναι πολύ, θά μᾶς πιέσει σκληρά. Θυμηθεῖτε λοιπόν τὴν ἀξία σας κι ἐπιτεθεῖτε στούς ἐχθρούς μέ δρμή, καὶ πιστέψετε πώς τῇ δύσκολῃ θέσῃ μας ἀξίζει περισσότερο νά τή φοβηθοῦμε, παρά τούς ἀντιπάλους»⁷⁵.

*'Ἐπίθεση ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν.
Ἀντεπίθεση.'*

69. Κι ὁ Νικίας ἀφοῦ μέ τέτοια λόγια τούς παρακίνησε, ἀμέσως κατόπι δόδηγησε τό στρατό στήν ἐπίθεση. Οἱ Συρακούσιοι πάλι δέν τό περιμεναν τή στιγμή ἐκείνη πώς θά πολεμήσουν κιόλας καὶ μερικοί μάλιστα, μιά καὶ ἡ πολιτεία ἦταν τόσο κοντά, είχαν φύγει καὶ πάει στά σπίτια τους· αὐτοί τρέχοντας νά ξανασμίξουν μέ τό στρατόπεδο ὅσο γρηγορότερα μποροῦσαν, ἔμειναν βέβαια πίσω, ἀλλά καθώς ὁ καθένας ἀντάμωνε μέ τούς περισσότερους, ἔμπαινε στήν παράταξη· γιατὶ δέν τούς ἔλειπε ὁ πολεμικός ζῆλος, οὕτε ἡ παλληκαριά, οὕτε σέ κείνη τή μάχη οὕτε στίς ἄλλες· στήν ἀντρεία λοιπόν δέν ἦταν κατώτεροι ἀπό τούς Ἀθηναίους ὡς τό σημεῖο πού τούς στήριζε ἡ στρατιωτική τους πείρα, ἐκεῖ δημοσίας πού τούς ἔλειπε, τύχαινε νά προδώσουν τίς προθέσεις τους, χωρίς νά τό θέλουν. Μολαυτά, καὶ μόλι πού δέν πίστευαν πώς οἱ Ἀθηναῖοι θά καναν πρῶτοι ἐπίθεση κι ἀναγκασμένοι ν' ἀμυνθοῦν μέ γρήγορη προετοιμασία, μάζεψαν τά ὅπλα τους κι ἔκαναν ἀντεπίθεση. Καὶ στήν ἀρχή κι ἀπ' τά δύο μέρη πολεμοῦσαν πρῶτα οἱ πετροβόλοι⁷⁶ κι οἱ σφεντονῆτες κι οἱ τοξότες κι ὅπως εἶναι φυσικό γιά ἀνθρώπους μ' ἐλαφριά ἀρματωσιά πότε ὑποχωροῦσαν ἀπό δῶ καὶ πότε ἀπό κεῖ· ἔπειτα οἱ μάντεις ἔφεραν στό

μέτωπο τά σφαχτά πού συνηθίζονταν σέ τέτοιες περιστάσεις· οί σαλπιγκτές σάλπισαν συναγερμό στούς στρατιώτες και προχώρησαν κι οί δυό στρατοί, οί Συρακούσιοι ἀπό τή μιά μεριά γιά νά πολεμήσουν γιά τήν πατρίδα τους κι ό καθένας πρῶτα γιά νά σώσει τή ζωή του τήν ὥρα ἐκείνη και τή λευτεριά του στό ἀπότερο μέλλον, κι ἀπό τούς ἀντιπάλους τους, οί Ἀθηναῖοι γιά νά κάνουν δικό τους τόν ξένο τόπο και νά μήν ἔλαττώσουν τή δύναμη τῆς πατρίδας τους ἀν τυχόν νικηθοῦν· οί Ἀργεῖοι και οί ἄλλοι αὐτόνομοι σύμμαχοι⁷⁷ γιά νά καταχτήσουν τή Σικελία μαζί μέ τούς Ἀθηναίους κι ἀφοῦ νικήσουν νά ξαναϊδοῦν τήν πατρίδα τους· οί σύμμαχοι πάλι πού ήταν ὑποτελεῖς⁷⁸, γιά νά σωθοῦν τή στιγμή ἐκείνη, πού δέν μποροῦσαν νά τό ἐλπίσουν ἀν δέ νικήσουν, δείχνανε πολεμικό ζῆλο, μέ τήν ίδεα πώς, ἀν βοηθήσουν τούς Ἀθηναίους στήν κατάχτησή τους, θά τούς είναι ή ὑποτέλεια πιό ἐλαφριά⁷⁹.

70. "Οταν ἔφτασαν στό σημεῖο νά πιαστοῦν σῶμα μέ σῶμα, ἀντιστέκονταν κι οί δυό στρατοί πολλή ὥρα, κι ἔτυχε νά γίνουν και βροντές και ἀστραπές και δυνατή βροχή, ἔτσι ὥστε γιά δσους πολεμοῦσαν γιά πρώτη φορά και δέν ήταν ἔξοικειωμένοι μέ τόν πόλεμο, πρόσθεσαν κι αὐτά στό φόβο τους· στούς πιό ἔμπειρους ὅμως φάνηκαν σύμφωνα μέ τήν ἐποχή τοῦ χρόνου, και σέ κείνους πού ἀντεξαν τούς ἔδωσε τοῦτο ἀκόμα μεγαλύτερη ἔκπληξη, πῶς δέ νικήθηκαν. Κι ἀφοῦ οί Ἀργεῖοι πρῶτοι ἔσπρωξαν πίσω τήν ἀριστερή πτέρυγα τῶν Συρακουσίων, κι ὕστερ⁷ ἀπ' αὐτούς οί Ἀθηναῖοι τά τμήματα τά παραταγμένα ἀπέναντί τους, ἔσπασε και ό ὑπόλοιπος στρατός τῶν Συρακουσίων κι ἄρχισαν ὅλοι νά ὑποχωροῦν. Καί δέν τούς κυνήγησαν βέβαια οί Ἀθηναῖοι σέ μεγάλη ἀπόσταση (γιατί τούς ἔμποδίζε τό ἵππικό τῶν Συρακουσίων πού ήταν πολύ και δέν είχε νικηθεῖ, κι ὁρμώντας μέσα στούς στρατιώτες τους, ἀν ἔβλεπαν μερικούς νά κυνηγοῦν τούς δικούς τους μπροστά ἀπό τούς ἄλλους, τούς ἔκοβαν τό δρόμο), ἀλλ' ἀφοῦ τούς κυνήγησαν ὅλοι μαζί ὅσο ήταν ἀκίνδυνο, γύρισαν πάλι πίσω κι ἔστησαν τρόπαιο. Οί Συρακούσιοι πάλι, ἀφοῦ μαζεύτηκαν στό δρόμο Ἐλωρίνη και ξανασχημάτισαν τήν παράταξή τους ὅσο μποροῦσαν μέ τίς δυνατότητες πού είχαν τή στιγμή ἐκείνη, κατόρθωσαν ιψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

⁷⁷ Υποχώρηση τῶν Συρακουσίων.

θωσαν μολαυτά νά στείλουν φρουρά δική τους στό Ὀλυμπιεῖο ἀπό φόβο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι ἀφαιρέσουν μέρος ἀπό τά χρήματα πού ἦταν ἐκεῖ, οἱ ἄλλοι ὅμως γύρισαν πίσω στήν πολιτεία.

*Ἐπιστροφή
στήν Κατάνη.
Ἀνάγκη ἐνισχύσεων.*

71. Οἱ Ἀθηναῖοι δέν πῆγαν, εἶναι ἀλήθεια, στό ναό, ἀλλ' ἀφοῦ μάζεψαν κι ἔφεραν πίσω τούς νεκρούς τους, τούς ἔκαψαν καὶ κατασκήνωσαν ἐκεῖ πού βρίσκονταν. Τήν ἄλλη μέρα γύρισαν τούς δικούς τους νεκρούς στούς Συρακουσίους μέ προσωρινή ἀνακωχή (εἶχαν σκοτώθει Συρακούσιοι καὶ σύμμαχοι κάπου διακόσιοι ἔξήντα), καὶ ξεδιάλεξαν τά κόκκαλα τῶν δικῶν τους (εἶχαν σκοτώθει δικοί καὶ σύμμαχοι κάπου πενήντα) καὶ παίρνοντας μαζί τους τά ὅπλα καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν συλήσει ἀπό τούς 80 νεκρούς τῶν ἐχθρῶν, ἔφυγαν μέ τά καράβια γυρίζοντας στήν Κατάνη. Γιατί εἶχε πιάσει ὁ χειμώνας καὶ δέν τούς φαινόταν δυνατό νά κάνουν τόν πόλεμο ἀπό κεῖνο τό μέρος, πρίν στείλουν καὶ φέρουν ἵππεῖς ἀπό τήν Ἀθήνα καὶ στρατολογήσουν ἄλλους ἀπό ντόπιους συμμάχους τους γιά νά μήν τούς δυναστεύει ὀλοκληρωτικά τό ἐχθρικό ἵππικό καὶ πρίν συγχρόνως μαζέψουν χρήματα ἀπό τούς ντόπιους κι ἔρθουν κι ἄλλα ἀπό τήν Ἀθήνα καὶ πάρουν μέ τό μέρος τους μερικές ἀπό τίς πολιτείες, ὅπως τό περίμεναν, πώς δηλαδή θά τούς ὑποταχτοῦν πιό πρόθυμα ὕστερ ἀπό τή μάχη· πρίν ἐπίσης ἐφοδιαστοῦν μέ σιτάρι κι ἄλλα χρειαζούμενα, μέ τό σκοπό νά ἐπιτεθοῦν ἐνάντια στίς Συρακοῦσες μόλις ἔρθει ἡ ἄνοιξη.

ΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΕΙΜΩΝΑ (κεφ. 72 - 75)

*Προτάσεις
γιά τήν καλύτερην ὁργάνωση τῶν Συρακουσίων.*

72. Αὐτοί λοιπόν ἔφυγαν μέ τά καράβια γιά τήν Κατάνη καὶ τή Νάξο ἔχοντας τά σχέδια τοῦτα στό νοῦ τους, γιά νά περάσουν ἐκεῖ τό χειμώνα· οἱ Συρακούσιοι πάλι ἀφοῦ ἔθαψαν τούς νεκρούς τους, ἔκαναν συνέλευση τοῦ λαοῦ. Κι ἀνέβηκε στό βῆμα νά τούς μιλήσει ὁ Ἐρμοκράτης ὁ γιός τοῦ Ἐρμωνα, ἄντρας ἀνώτερος στή γνώση ἀπ' ὅλους, τόσο στ' ἄλλα ζητήματα ὃσο στάθηκε ἄξιος στόν πόλεμο μέ τή μεγάλη του πείρα καὶ δοξάστηκε γιά τήν ἀντρεία του· καὶ τούς ἐγκαρδίωσε καὶ δέν τούς ἄφησε νά πέσουν σέ κατάθλιψη ἐξαιτίας ὅσων εἶχαν γίνει· γιατί τούς ἔλεγε πώς δέν εἶχε νικηθεῖ τό φρόνημά τους ἄλλα

τούς είχε βλάψει ή ἀταξία. Καὶ μάλιστα δέν εἶχαν φανεῖ τόσο κατώτεροι ὅσο μποροῦσε κανείς νά περιμένει, τόσο μᾶλλον ὅσο εἶχαν ἀγωνιστεῖ ἐνάντια στούς πρώτους ἀπό τούς Ἔλληνες, ἀνειδίκευτοι αὐτοί ὅπως θά λέγαμε ἀπέναντι σέ εἰδικευμένους τεχνίτες. Πολύ κακό τούς είχε κάνει ἐπίσης ή ἔλλειψη ἐνιαίας διοίκησης (γιατί εἶχαν δεκαπέντε στρατηγούς) καὶ ή ἀναρχία τῶν πολιτῶν πού δέν εἶχαν μπεῖ σέ τάξη. Ἀν ὅμως ἐλαττωθεῖ ὁ ἀριθμός τῶν στρατηγῶν καὶ μείνουν μόνο οἱ ἐμπειροὶ καὶ ἂν ἔξασκήσουν τό πεζικό τόν ἐρχόμενο χειμώνα, προμηθεύοντας ὅπλα σ' ὅσους δέν εἶχαν γιά νά πληθύνει ὁ στρατός ὅσο γίνεται, κι ἂν τούς βάλουν σέ αὐστηρή πειθαρχία στά γυμνάσια, τότε, εἰπε, τό πιο πιθανό εἶναι πώς θά ὑπερισχύσουν μιά καὶ ή παλληκαριά δέν τούς λείπει, καὶ θά χει προστεθεῖ σ' αὐτή καὶ ή καλή τάξη στίς ἐπιχειρήσεις. Καὶ τά δύο αὐτά θ' ἀναπτυχθοῦν μαζί, ή ἐμπειρία μέ τήν ἄσκηση πάνω στόν κίνδυνο, κι ή ἀντρεία θά πάρει ἀπάνω της καὶ θά γίνει πιο δυνατή ἀπ' ὅ,τι ἦταν μέ τήν ἐμπιστοσύνη πού θά τῆς δώσει ή γνώση. Καὶ στρατηγούς πρέπει νά διαλέξουν καὶ λίγους καὶ μέ πλήρη ἔξουσιοδότηση. Καὶ νά τούς δρκιστοῦν ἐπίσημα πώς θά τούς ἀφήσουν νά τούς διοικήσουν ὅπως ἔρουν αὐτοί γιατί μ' αὐτόν τόν τρόπο θά φυλάγονταν καλύτερα ὅσα ἔπρεπε νά μείνουν κρυφά καὶ ή δλη προετοιμασία θά γινόταν μέ τάξη καὶ χωρίς δισταγμούς καὶ ὑπεκφυγές.

73. Ἄφοῦ τόν ἄκουσαν οἱ Συρακούσιοι ψήφισαν ὅλα τά μέτρα πού τούς πρότεινε, καὶ στρατηγούς ἔβγαλαν αὐτόν τόν ἴδιο, τόν Ἐρμοκράτη, καὶ τόν Ἡρακλείδη τό γιό τοῦ Λυσίμαχου καὶ τό Σικανό τό γιό τοῦ Ἐξήκεστου, μόνον αὐτούς τούς τρεῖς· κι ἔστειλαν ἀντιπροσώπους στήν Κόρινθο καὶ τή Λακεδαιμονία γιά νά τούς ἔρθουν συμμαχικές δυνάμεις καὶ γιά νά πείσουν τούς Λακεδαιμονίους νά ξαναπιάσουν ἀπό δῶ κι ἐμπρός φανερά καὶ πιό ἀποφασιστικά τόν πόλεμο πρός τούς Ἀθηναίους στήν Ἔλλάδα, ἔτσι ὥστε η νά τούς τραβήξουν πίσω ἀπό τή Σικελία, η τουλάχιστο νά είναι λιγότερο σέ θέση νά στέλνουν πρόσθετες ἐνισχύσεις καὶ ἄλλα πολεμικά ἐφόδια στό στρατό τους στή Σικελία.

74. Ο στρατός τῶν Ἀθηναίων τώρα, πού ξεχειμώνιαζε

^{*Εγκριση τῶν προτάσεων.}

^{*Ἀποτυχία τῶν Ἀθηναί-}

ων στή Μεσ-
σήνη. Οἱ Ἀ-
θηναῖοι στή
Νάξο.

στήν Κατάνη, ἀρμένισε ἀμέσως ἐνάντια στή Μεσσήνη μέ τήν προϋπόθεση πώς θά τούς τήν πρόδιναν οἱ ντόπιοι. Κι ἐκεῖνα πού διαπραγματεύονταν δέν ἔγιναν· γιατί ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅταν ἔφυγε μέ τό μήνυμα νά γυρίσει πίσω, ἔσροντας κιόλας πώς θά γινόταν ἑξόριστος, προειδοποίησε τούς φίλους τῶν Συρακουσίων στή Μεσσήνη, ἔσροντας καλά τί μελετοῦσαν νά κάνουν οἱ Ἀθηναῖοι· αὐτοί τότε σκότωσαν τούς ἄντρες πού διαπραγματεύονταν μέ τούς Ἀθηναίους πρίν κάνουν τίποτα, κι ἐπειδή βρίσκονταν κιόλας σέ στάση καὶ ἥταν ὄπλισμένοι, ὑπερίσχυσαν οἱ ὀπαδοί αὐτοῦ τοῦ κόμματος, ὥστε νά μή δεχτοῦν τούς Ἀθηναίους ὅταν θά ὑφαναν⁸¹. Κι ἀφοῦ ἔμειναν κάπου δεκατρεῖς μέρες ἐκεῖ, ἐπειδή τούς ἔδερνε ἡ βαρυχειμωνιά καὶ τούς ἔλειψαν καὶ τά τρόφιμα καὶ τίποτα δέν τούς πήγαινε καλά, γύρισαν στή Νάξο κι ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐτοίμασαν ἀραξοβόλια γιά τά καράβια καὶ περίφραξαν τό στρατόπεδο μέ φράχτη ἀπό πασσάλους, ἔμειναν νά ξεχειμωνιάσουν· κι ἔστειλαν ἔνα πολεμικό στήν Ἀθήνα γιά νά φέρει χρήματα καὶ νά εἰδοποιήσει γιά τό ἵππικό, ὥστε νά φτάσει μόλις μπεῖ ἡ ἄνοιξη.

Τεῖχος τῶν
Συρακουσί-
ων. Πρόσβεις
τῶν Ἀθηναί-
ων καὶ τῶν
Συρακουσίων
στήν
Καμάρην.

75. Ἐχτίζαν τεῖχος καὶ οἱ Συρακούσιοι ὅλο αὐτό τό χειμώνα, τόσο κοντά στήν πολιτεία, παίρνοντας μέσα καὶ τόν Τεμενίτη⁸² καὶ πρός ὅλη τήν πλευρά πού ἔβλεπε πρός τίς Ἐπιπολές⁸³ ἔτσι ὥστε ἄν τύχει καὶ νικηθοῦν νά μήν είναι εὔκολο νά τούς περικυκλώσουν οἱ ἔχθροι μέ τεῖχος, ὥπως ἄν πολιορκοῦσαν μιά περιοχή μέ μικρή περιφέρεια· ἔκαναν καὶ στά Μέγαρα φρούριο, κι ἔχτισαν ἄλλο στήν περιοχή τοῦ Ὄλυμπειού· κι ἔστησαν περιφράγματα μέ πασσάλους μέσα στή θάλασσα παντοῦ ὅπου ἥταν δυνατό νά κάνουν ἀπόβαση οἱ ἀντίπαλοι. Εέσροντας ἐπίσης πώς οἱ Ἀθηναῖοι ξεχειμώνιαζαν στή Νάξο, ἔξεστράτευσαν μέ ὄλόκληρο τόν ἔνοπλο λαό στήν Κατάνη, καὶ κατάστρεψαν ἔνα μέρος τῆς ὑπαίθρου, κι ἀφοῦ ἔκαψαν τίς σκηνές τῶν Ἀθηναίων καὶ τίς ἐγκαταστάσεις τοῦ στρατόπεδου, γύρισαν στόν τόπο τους. Μαθαίνοντας ὑστερα πώς οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν στείλει πρέσβεις στήν Καμάρινα σύμφωνα μέ τή συμμαχία πού εἶχε γίνει τόν καιρό τοῦ Λάχη, μέ τήν ἐλπίδα νά τούς πάρουν μέ τό μέρος τους, ἔστειλαν κι αὐτοί ἄλλη πρεσβεία μέ τόν ἀντίθετο σκοπό· γιατί ὑποψιάζονταν τούς Καμαριναίους

ὅτι δέν ἔστειλαν πρόθυμα ὅσα ἔστειλαν στήν πρώτη μάχη, καὶ μήπως ἀπό δῶ κι ἐμπρός δέ θελήσουν πιά νά τούς βοηθήσουν, ἀφοῦ εἶδαν πώς οἱ Ἀθηναῖοι τά πῆγαν καλά στή μάχη, ἀλλά προσχωρήσουν σ' αὐτούς, σύμφωνα μέ τήν παλιά τους φιλία, ἃν τούς ἔπειθαν οἱ πρέσβεις. "Οταν ἔφτασαν λοιπόν στήν Καμάρινα ἀπό μέρους τῶν Συρακουσίων δέ Ἐρμοκράτης καὶ ἄλλοι, κι ἀπό μέρους τῶν Ἀθηναίων δέ Εὐφρημος μέ μερικούς ἄλλους, κι ἔγινε συνέλευση τοῦ λαοῦ, δέ Ἐρμοκράτης, θέλοντας νά κατηγορήσει πρώτος τούς Ἀθηναίους, μίλησε καὶ εἶπε πάνωκάτω τά ἀκόλουθα :

Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΜΟΚΡΑΤΗ (κεφ. 76 - 80)

76. «Ἐρχόμαστε ἐδῶ ώς πρέσβεις, πολίτες τῆς Καμάρινας, ὅχι γιατί φοβόμαστε μήπως καταπλαγεῖτε ἀπό τή δύναμη τῶν Ἀθηναίων πού βρίσκεται στά μέρη μας, ἀλλά περισσότερο φοβόμαστε τά λόγια πού πρόκειται νά ποῦν, μήπως σᾶς παρασύρουν, πρίν ἀκούσετε καὶ μᾶς. Ἡρθαν δηλαδή αὐτοί στή Σικελία μέ τή δικαιολογία πού μαθαίνετε ἀπό τίς πληροφορίες, ἀλλά μέ σκοπούς στό μιαλό τους, πού δῆλοι μποροῦμε νά εἰκάσομε· καὶ μοῦ φαίνεται, ὅχι πώς θέλουν νά ἐγκαταστήσουν τούς Λεοντίνους στόν τόπο τους, ἀλλά μᾶλλον νά διώξουν ἐμᾶς ἀπό τό δικό μας. Γιατί δέν εἶναι λογικό νά πιστεύομε πώς ἐνῶ ἐρημώνουν τίς πολιτεῖες τῆς Ἑλλάδας⁸⁴, θέλουν δῆθεν νά ταχτοποιήσουν τίς πολιτεῖες ἐδῶ, καὶ πώς νοιάζονται τόσο γιά τούς Λεοντίνους πού εἶναι Χαλκιδεῖς, ἔξαιτιας τῆς φυλετικῆς τους συγγένειας, ἐνῶ τούς Χαλκιδεῖς τῆς Εὔβοιας, πού τούτοι ἐδῶ εἶναι ἄποικοι τους, τούς κρατοῦν στήν υποτέλεια ἀφοῦ τούς ὑποδούλωσαν⁸⁵. Ἀλλά μέ τήν ἴδια νοοτροπία ἀπόχτησαν τά ἐκεῖ καὶ προσπαθοῦν νά καταχτήσουν καὶ τά ἐδῶ. "Οταν δηλαδή ἔγιναν ἀρχηγοί τῶν Ἰώνων μέ τή θέλησή τους, καὶ ὅσων ἄλλων μέ ἰωνική καταγωγή συμμάχησαν μαζί τους γιά νά πάρουν ἐκδίκηση ἀπό τούς Πέρσες⁸⁶, ἄλλους μέ τήν πρόφαση πώς δέν ἔδωσαν στρατό, ἄλλους γιατί ἔκαναν πόλεμο μεταξύ τους, κι ἄλλους μέ κάποια εὐλογη καὶ φαινομενικά ἥθική κατηγορία, τούς ὑποδούλωσαν δῆλους. Καὶ δέν ἀντιπο-

*Σκοποί τῶν
Ἀθηναίων.*

λέμησαν τούς Μήδους οὕτε τοῦτοι γιά τήν ἐλευθερία τάχα τῶν Ἐλλήνων, οὕτε οἱ ἄλλοι Ἐλληνες γιά τή δική τους, ἀλλά τοῦτοι ἐδῷ γιά νά τούς ἔχουν δούλους αὐτοί κι ὅχι οἱ Πέρσες, κι οἱ ἄλλοι γιά ν' ἀλλάξουν ἀφέντη, κι ἔτσι βρῆκαν ἔναν ὅχι πιό ἀστόχαστο, ἀλλά πιό κακόβουλα ἔχυπνο⁸⁷.

*Ἀράγκη ἡ
ἐνότητα τῶν
Σικελιωτῶν.*

77. »Δέν ἥρθαμε δόμως ἐδῷ τώρα γιά νά φανερώσομε πόσες κατηγορίες μπορεῖ εὔκολα κανείς ν' ἀπευθύνει πρός τήν πολιτεία τῶν Ἀθηναίων σέ ἀνθρώπους πού γνωρίζουν καλά τίς ἀδικίες της, ἀλλά πολύ περισσότερο γιά νά κατηγορήσομε τόν ἔαυτό μας. Ἐνδέ ἔχομε παραδείγματα τοῦ πᾶς ὑποδουλώθηκαν οἱ ἐκεὶ Ἐλληνες ἐπειδή δέν ὑπερασπίστηκαν τόν ἔαυτό τους, κι ἐνδέ μεταχειρίζονται τώρα ἐνάντιά μας τίς ἵδιες ἀκριβῶς σοφιστεῖς πού ἀκοῦμε στήν περίσταση αὐτή, πώς τάχα ἥρθαν γιά χάρη τῆς ἐπαναφορᾶς τῶν Λεοντίνων στόν τόπο τους, και γιά νά βοηθήσουν τούς Ἐγεσταίους τούς συμμάχους τους, δέ συσπειρωνόμαστε μεταξύ μας και δέ θέλομε νά τούς δειξομε πιό ἔντονα, πώς τά μέρη τοῦτα δέν εἶναι Ἰωνες ἡ Ἐλλησπόντιοι και νησιώτες, πού μένουν ἀδιάκοπα δοῦλοι ἀλλάζοντας ἀφέντη, εἴτε τό Μῆδο εἴτε ἔναν ὁποιοδήποτε ἄλλο, ἀλλά Δωριεῖς ἐλεύτεροι πού κατοικοῦν τή Σικελία ἔχοντας τήν καταγωγή τους ἀπό τήν αὐτόνομη Πελοπόννησο. Εἰδάλλως τί περιμένομε; νά κυριευτοῦμε μιά-μιά πολιτεία χωριστά, ἐνδέ ξέρομε πώς μόνο μ' αὐτόν τόν τρόπο ἥταν δυνατό νά νικηθοῦμε κι ἐνδέ βλέπομε πώς ἀκριβῶς αὐτή τήν πολιτική ἀκολουθοῦν, ὥστε ἄλλους ἀπό μᾶς νά τούς χωρίσουν τόν ἔνα ἀπό τόν ἄλλο μέ τά λόγια τους, ἄλλους νά τούς κάνουν νά πολεμήσουν ὁ ἔνας τόν ἄλλο ὡς τό τέλος, μέ τήν ἐλπίδα τῆς συμμαχίας τους, ἄλλους τέλος βρίσκοντας κάτι εὐχάριστο νά ποῦνε στόν καθένα, κι ἔτσι νά κατορθώσουν τούς ἄνομους σκοπούς τους⁸⁸; Τί νομίζομε λοιπόν, ἐνδέ ό μακρινός συγκάτοικος τῆς Σικελίας χάνεται πρίν ἀπό μᾶς, πώς δέ θά ῥθει τό κακό και στόν ἴδιο τόν καθένα μας, και πώς ἐκεῖνος πού παθαίνει τή συμφορά πρίν ἀπ' αὐτόν, ὑποφέρει μόνος του, χωρίς σχέση μέ τούς ἄλλους;

78. »Κι ἀν τοῦ ῥχόταν κανενός στό νοῦ πώς ό Συρακούσιος ἔχει πόλεμο μέ τόν Ἀθηναῖο κι ὅχι αὐτός ό ἴδιος, και τό θεωρήσει σοβαρό νά μπει σέ κίνδυνο γιά τή δική του πατρίδα,

*Συμφέρον
τῶν Σικελιω-
τῶν ἡ βοήθεια
στούς Συρα-
κούσιους.*

ἄς στοχαστεῖ πώς δέ θά πολεμήσει περισσότερο γιά τήν δική μου, ἀλλά τό ἴδιο καὶ γιά τήν πατρίδα του στό ἔδαφος τῆς δικῆς μου· καὶ θά εἶναι τόσο πιό ἀσφαλισμένος ὅσο δέ θά χω πρωτύτερα καταστραφεῖ ἐγώ, πώς θ' ἀγωνιστεῖ ὅχι ἀπομονωμένος, ἀλλά ἔχοντάς με σύμμαχο στό πλευρό του, καὶ πώς ὁ Ἀθηναῖος δέ θέλει νά τιμωρήσει τήν ἔχθρα πού τοῦ χει ὁ Συρακούσιος, ἀλλά ἔξισου θέλει, παίρνοντάς με γιά πρόφαση, νά ἔξασφαλίσει τή δική του φιλία⁸⁹. Κι ἂν πάλι κανείς μᾶς φθονεῖ ἡ μᾶς φοβᾶται (γιατί καὶ τά δύο αὐτά αἰσθήματα τά ἐμπνέουν στούς ἄλλους οἱ μεγάλες πολιτεῖες) καὶ ἀπό τά δύο αὐτά ἐλατήρια θέλει νά κακοπάθουν οἱ Συρακούσες, γιά νά βάλομε μυαλό, ἀλλά νά ὑπερισχύσουν τελικά γιά χάρη τῆς δικῆς του ἀσφάλειας, ἡ εὐχή ὅπου στηρίζει τίς ἐλπίδες του δέν εἶναι κατορθωτή στήν ἀνθρώπινη δύναμη. Γιατί δέν εἶναι δυνατό συγχρόνως δ' ἴδιος ἄνθρωπος νά γίνει κύριος τῆς ἐπιθυμίας του καὶ τῆς τύχης. Κι ἂν κάνει λάθος στούς ὑπολογισμούς του, ἀφοῦ θρηνήσει τίς δικές του συμφορές, θά θελήσει ἵσως νά ρθει κάποτε ἡ ὥρα νά φθονήσει καὶ πάλι τή δική μας εύτυχία. Τότε θά τοῦ εἶναι πιά ἀδύνατο, ἀφοῦ θά μᾶς ἔχει ἐγκαταλείψει καὶ θά χει νά συμμεριστεῖ τούς ἴδιους κινδύνους, πού δέν εἶναι ζήτημα λόγου ἀλλά πραγματικῶν γεγονότων· γιατί κατά τή λογική αὐτή, πολεμώντας μαζί μας, θά ἐσωζε τήν ἔξουσία μας, πραγματικά ὅμως θά ἔξασφάλιζε τήν ἴδια του τή σωτηρία. Καὶ τό πιό εὐλογό θά ἥταν ἐσεῖς, πολίτες τῆς Καμάρινας, πού συνορεύετε μαζί μας καὶ κινδυνεύετε ἀμέσως ὑστερ' ἀπό μᾶς, νά τά προβλέψετε αὐτά, καὶ νά μήν ἐκπληρώνετε τίς συμμαχικές σας ὑποχρεώσεις μέ τόση νωθρότητα ὅπως τώρα, ἀλλά ἐσεῖς ἀπό μόνοι σας νά ρθετε κοντά μας, ὅπως θά μᾶς παρακυλούσατε νά ρθοῦμε νά σας βοηθήσουμε ἃν ἔρχονταν οἱ Ἀθηναῖοι νά χτυπήσουν πρῶτα τό ἔδαφος τῆς Καμάρινας· ἔτσι καὶ κατά τό ἴδιο κριτήριο νά παρουσιαστεῖτε καὶ τώρα παρακινώντας μας νά μήν ὑποχωρήσουμε διόλου. Ἄλλα οὔτε σεῖς, τουλάχιστο ὡς τώρα, ἔχετε δείξει κάποια διάθεση, οὔτε οἱ ἄλλοι.

79. »Ἔισως ὅμως ἀπό δειλία δείχνετε προσήλωση στή δικαιοσύνη, τόσο στίς σχέσεις σας μαζί μας, ὅσο καὶ μέ τούς ἐπιδρομεῖς, λέγοντας πώς ὑπάρχει συμμαχία ἀνάμεσά σας καὶ

⁸⁹ Ακνοη ἡ συμμαχία μέ τούς Ἀθηναίους.

στούς Ἀθηναίους· ἀλλά αὐτή τῇ συμμαχίᾳ δέν τὴν ἐκλείσατε ἐνάντια στούς φίλους σας, ἀλλά γιά τὴν περίπτωση πού κάποιος ἔχθρος θά ῥθει νά σᾶς χτυπήσει· καὶ γιά νά πάτε νά ἐνισχύσετε τοὺς Ἀθηναίους ὅταν τοὺς κάνουν ἐπίθεση ἄλλοι, κι ὅχι ὅταν, ὅπως συμβαίνει τώρα, αὐτοί οἱ Ἅδιοι κακοποιοῦν ἄλλους, ἀφοῦ οὕτε οἱ Ρηγίνοι πού εἶναι Χαλκιδεῖς δέν ἔχουν καμιά διάθεση νά βοηθήσουν ν' ἀποκαταστήσουν τοὺς Λεοντίνους στὸν τόπο τους, ἃν καὶ εἶναι κι αὐτοί Χαλκιδεῖς. Καί θά ἦταν φοβερό, ἃν ἐκεῖνοι μέν ἀπό τὴν ὑποψίᾳ τους ἐναντιώνονταν στὸ ἔργο πού ἔχει τόσο ὡραία δικαιολογία, καὶ φέρνονταν φρόνιμα παρά τῇ λογικῇ, ἐνῶ ἐσεῖς, στηριγμένοι σὲ πρόφαση πού φαίνεται λογική, εἰστε πρόθυμοι νά ωφελήσετε τοὺς φυσικούς σας ἔχθρούς, καὶ θέλετε νά καταστρέψετε, συμμαχώντας μὲ τοὺς πιό μισητούς ἀνθρώπους, τοὺς φυσικούς σας ὁμοεθνεῖς. Ἄλλ' αὐτό δέν εἶναι δίκαιο· βοηθεῖστε μας λοιπόν καὶ μή φοβᾶστε τὴν πολεμική τους ἑτοιμασία· γιατί δέν εἶναι ἄξια νά μᾶς τρομάζει, ἃν ὅλοι στάθοῦμε δ ἔνας δίπλα στὸν ἄλλο, παρά μόνο ἃν, πράμα πού ἐπιδιώκουν αὐτοί, διασπαστόμε σέ ἀμοιβαία ἀντιμαχία, ἀφοῦ οὕτε ὅταν ἥρθαν νά χτυπήσουν μόνους ἐμᾶς καὶ νίκησαν μιά μάχη, δέν κατόρθωσαν νά πραγματοποιήσουν αὐτά πού ἥθελαν, ἀλλά σηκώθηκαν κι ἔφυγαν ὅσο πιό γρήγορα μποροῦσαν.

*H ἀσφάλεια
τῆς Σικελίας
προέχει.*

80. »"Ωστε δέν εἶναι λογικό ν' ἀφήσομε τό φρόνημά μας νά πέσει ἃν εἰμαστε δῆλοι μαζί, ἀλλά νά προχωρήσομε καὶ νά κλείσομε τή συμμαχίᾳ μας μέ μεγαλύτερο ζῆλο, ἀφοῦ μάλιστα θά μᾶς ἔρθει βοήθεια κι ἀπό τὴν Πελοπόννησο, πού οἱ κάτοικοι τῆς εἶναι ἀπ' δῆλες τίς ἀπόψεις ἵκανότεροι ἀπό τούτους ἐδῶ στὴν πολεμική τέχνῃ· καὶ μή νομίσει κανείς πώς ἐκείνη ἡ προνοητική σκέψη εἶναι δίκαιη ἀπέναντι μας πού σᾶς ἔξασφαλίζει ἐσᾶς, δηλαδή τό νά μή βοηθᾶτε κανέναν ἀπό τοὺς δύο γιατί τάχα εἰστε σύμμαχοι καὶ τῶν δύο· γιατί αὐτό δέν εἶναι στήν πράξη ἵση μεταχείρηση, ὅπως φαίνεται ἀπό τό δικαιολογητικό ἰσχυρισμό. Γιατί ἃν, ἐπειδή δέν συμμαχήσατε σεῖς, τό θύμα τῆς ἐπίθεσης νικηθεῖ, καὶ κεῖνος πού νίκησε ὑπερισχύσει, τί ἄλλο κάνατε παρά μέ τὴν ἀπουσία σας, νά μή βοηθήσετε τοὺς πρώτους νά σωθοῦν, καὶ νά μήν ἐμποδίσετε τοὺς ἄλλους νά

πράξουν τό κακό; Εἶναι ὅμως πολύ ώραιότερο ρίχνοντας τό βάρος σας μέ το μέρος τῶν ἀδικημένων νά διαφυλάξετε τήν κοινή ἀσφάλεια στή Σικελία, καί νά μήν ἀφήσετε τούς Ἀθηναίους, πού εἶναι δά καί φίλοι σας, νά διαπράξουν ἔνα σοβαρό λάθος.

»Γιά νά συνοψίσομε : ὑποστηρίζομε, ἐμεῖς οἱ Συρακούσιοι, πώς δέν εἶναι δουλειά μας νά σᾶς ἀναπτύξομε κατά βάθος οὕτε σέ σᾶς οὕτε στούς ἄλλους ἐκεῖνα πού τά καταλαβαίνετε ὅσο καλά κι ἐμεῖς σᾶς κάνομε δμως μιά παράκληση καί συγχρόνως ἂν δέ σᾶς πείσομε, διαμαρτυρόμαστε καί λέμε πώς μᾶς ἐπιβουλεύονται Ἰωνες πού εἶναι ἀνέκαθεν ἔχθροί μας, καί μᾶς προδίνετε, ἐμᾶς τούς Δωριεῖς, ἐσεῖς οἱ Δωριεῖς. Κι ἂν μᾶς ὑποτάξουν οἱ Ἀθηναῖοι, θά νικήσουν ἀπό τή δική σας ἄβουλη γνώμη, ἀλλά θά δοξαστοῦν γιά τή δική τους δύναμη, καί γιά βραβεῖο τῆς νίκης δέ θά πάρουν ἄλλο παρά ἐκεῖνον πού τούς τήν προμήθεψε κι ἂν πάλι νικήσομε ἐμεῖς, ἐσεῖς οἱ Ἅιδιοι πάλι θά τιμωρηθεῖτε πού γίνατε αἴτιοι νά μποῦμε σέ τέτοιο κίνδυνο⁹⁰. Στοχαστεῖτε λοιπόν καί διαλέξετε ἡ τήν ἀμεση ὑποδούλωση χωρίς κίνδυνο ἡ, στήν περίπτωση πού θά νικήσετε μαζί μας, τή γνώση πώς δέ θά ἔχετε δεχτεῖ ντροπιασμένοι τούς Ἀθηναίους γι' ἀφέντες καί θ' ἀποφύγετε τό μίσος μας πού δέ θά σβυστεῖ τόσο γρήγορα».

Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΦΗΜΟΥ (κεφ. 81 - 87)

81. Κάπου τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ἐρμοκράτης. "Υστερ' ἀπ' αὐτόν μίλησε ὁ Εὐφημος, ὁ πρεσβευτής τῶν Ἀθηναίων καὶ εἶπε πάνω-κάτω τά ἀκόλουθα :

82. «Ἐμεῖς ἥρθαμε γιά ν' ἀνανεώσομε τή συμμαχία πού ἵσχυε ἀπό πρωτύτερα, ἐπειδή ὅμως ὁ Συρακούσιος μᾶς πρόσβιλε εἶναι τώρα ἀνάγκη νά μιλήσομε καί γιά τήν ἡγεμονία μας καί νά δειξομε πώς εἶναι λογικό νά τήν ἔχομε⁹¹. Τήν ἴσχυρότερη μαρτυρία τήν ἔδωσε αὐτός ὁ Ἅιδιος, λέγοντας πώς οἱ Ἰωνες ἦταν ἀνέκαθεν ἔχθροί μέ τούς Δωριεῖς. Καί εἶναι πράγματι ἀλήθεια ἐμεῖς δηλαδή, δηνας Ἰωνες, ἀναλογιστήκαμε μέ ποιό τρόπο θά μπορούσαμε καλύτερα νά μήν ὑποκύψομε στούς Πελοποννη-

Δικαίωση
τῆς ἀθηναϊ-
κῆς ἡγεμονί-
ας.

σίους πού εἶναι Δωριεῖς, καὶ εἶναι περισσότεροι ἀπό μᾶς καὶ ἐγκαταστημένοι στά σύνορά μας. Κι ἀφοῦ ναυπηγήσαμε στόλο μετά τούς περσικούς πολέμους, ξετινάξαμε ἀπό πάνω μας τὴν ἔξουσία καὶ τὴν ἀρχηγία τῶν Λακεδαιμονίων, ἐπειδὴ δέν ἦταν διόλου πιό ταιριαστό νά μᾶς προστάζουν ἐκεῖνοι παρά νά τούς προστάζομε ἐμεῖς, ἔξόν πού ἦταν πιό δυνατοί ἀπό μᾶς· κι ἔτσι ἀφοῦ γίναμε ἡγεμόνες στίς πολιτείες πού βρίσκονταν πρωτύτερα στήν ἔξουσία τοῦ Πέρση βασιλιὰ⁹², ζοῦμε αὐτόνομοι, γιατί θεωρήσαμε πώς μ' αὐτόν τὸν τρόπον ὑπῆρχε πολὺ μικρότερη πιθανότητα νά γίνομε ὑποταχτικοί τῶν Πελοποννησίων, ἔχοντας δύναμη πού μ' αὐτή μποροῦμε νά διαφεντέψουμε τὸν ἑαυτό μας· καὶ γιά νά ποῦμε τὴν ἀλήθεια δέν ἦταν ἄδικο πού πήραμε στήν ἔξουσία μας τόσο τούς Ἰωνεῖς, ὅσο καὶ τούς νησιώτες, πού οἱ Συρακούσιοι λένε πώς ὑποδουλώθηκαν, ἐπειδὴ συγγενεύει ἡ φυλή τους μέ τή δική μας. Γιατί ἥρθαν τότε μέ τὸν Πέρση ἐνάντια στή μητέρα τους πολιτεία, γιατί δέν τόλμησαν ν' ἀποστατήσουν ἀπ' αὐτούς καὶ νά καταστρέψουν τὸ ἔχει τους, ὅπως ἐμεῖς πού ἐγκαταλείψαμε τὴν πολιτεία μας, μά διάλεξαν μέ τή θέλησή τους τή δουλεία καὶ θέλησαν νά τή φέρουν καὶ σέ μᾶς⁹³.

Ταύτηση τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Καραριναίων.

83. »Ἄντι γιά δλ' αὐτά, κι δητας συγχρόνως ἄξιοι, τούς ἔξουσιάζομε, γιατί προσφέραμε τό μεγαλύτερο ναυτικό καὶ τὸν πιό ἀνεπιφύλαχτο ζῆλο νά ἐλευθερώσουμε τούς Ἐλληνες, κι ἐπειδὴ ἀκόμα βιοθώντας τό Μῆδο μέ προθυμία μᾶς ἐζημίωναν πολὺ· τέλος, ἐπειδὴ ποθούσαμε νά εἴμαστε ἵσχυροί ἀπέναντι στούς Πελοποννησίους. Καί δέ λέμε ωραῖα λόγια⁹⁴ πώς τάχα ἡ ἐπειδὴ νικήσαμε μόνοι τό βάρβαρο εἶναι σωστό νά εἴμαστε ἀρχηγοί τους ἡ πώς ριχτήκαμε στόν κίνδυνο περισσότερο γιά χάρη τους παρά γιά χάρη ὅλων τῶν Ἐλλήνων καὶ γιά τὴν ἴδια μας τὴν πολιτεία. Γιατί δέν μπορεῖ νά κατηγορηθεῖ κανείς ἐπειδὴ προνοεῖ καὶ κανονίζει πῶς θ' ἀσφαλιστεῖ καθώς ταιριάζει. Καί τώρα πού ἥρθαμε ἐδῶ πάλι γιά νά διασφαλίσομε τή σωτηρία μας, βλέπομε πώς καὶ τό ἴδιο αὐτό πράμα εἶναι καὶ δικό σας συμφέρον· κι αὐτό ἀποδείχτηκε τόσο ἀπό τίς συκοφαντίες πού λένε αὐτοί ἐνάντιά μας καὶ ἴδιως ἀπ' ὅσα μαντεύετε σεῖς μέσα ἀπό τά λόγια τους καὶ φοβᾶστε· γιατί ξέρομε πώς ὅσοι ὑποψιάζονται κάτι, ἀφήνουν ἀπό τόν ὑπερβολικό τους φόβο τά

εὐχάριστα λόγια νά τους παρασύρουν, ἀλλά ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τῆς δράσης κάνουν ἐκεῖνο πού τους συμφέρει. Γιατί καθώς εἴπαμε κρατοῦμε τὴν ἐξουσία ἐκεῖ ἐξαιτίας τοῦ φόβου καὶ γιά τὸν ἴδιο λόγο ἥρθαμε ἐδῶ - πέρα νά ρυθμίσομε τὴν κατάσταση μαζί μέ τους φίλους μας ὥστε ν' ἀσφαλιστοῦμε, κι ὅχι γιά νά τους ὑποδουλώσομε καθώς λέν' αὐτοί, ἀλλά μᾶλλον γιά νά προλάβομε μήν τό πάθουν.

84. »Κι ἄς μήν πιστέψει κανείς πώς φροντίζομε γιά σᾶς ἐνῶ δέ μᾶς πέφτει λόγος· γιατί ἄς συλλογιστεῖ πώς ἂν ἐσεῖς εἰστε ἀσφαλεῖς καὶ ἀντέχετε ἀπέναντι στους Συρακουσίους γιατί θά χετε δύναμη, εἶναι μικρότερη ἡ πιθανότητα νά στείλουν αὐτοί κάποια ἐνίσχυση στους Πελοποννησίους καὶ νά μᾶς κάνουν κακό. Κι ἀπ' αὐτή τὴν ἄποψη τό ζήτημα μᾶς ἀφορᾶ, καὶ πολὺ μάλιστα. Καὶ γιά τὸν ἴδιο λόγο εἶναι ἐπόμενο νά θέλομε ν' ἀποκαταστήσομε τοὺς Λεοντίνους στὸν τόπο τους, ὅχι σάν ὑποταχτικούς, καθώς τους συγγενεῖς τους στήν Εὔβοια, ἀλλά δο τοιότητα πιο ἰσχυρούς, ἔτσι ὥστε, μέ ἀφετηρία τή χώρα τους νά ἐνοχλοῦν τούτους ἐδῶ, πού συνορεύουν μαζί τους, γιά τό δικό μας συμφέρον. Γιατί στήν κυρίως Ἐλλάδα εἴμαστε καὶ μόνοι μας ἀρκετά δυνατοί γιά ν' ἀντιμετωπίσομε τοὺς ἐχθρούς μας, καὶ οἱ Χαλκιδεῖς πού τοῦτοι-ἐδῶ μᾶς κατηγοροῦν πώς, ἐνῶ τους ὑποδουλώσαμε χωρίς λόγο, ἀξιώνομε νά ἐλευθερώσομε τοὺς ἐδῶ, μᾶς συμφέρει νά εἶναι ἀοπλοί καὶ νά εἶναι οἱ Λεοντίνοι καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι μας δο τοιότητα πιο αὐτόνομοι.

85. »Γιά ἔναν ἄντρα πού εἶναι τύραννος, καὶ γιά μιά πόλη πού ἔχει ἡγεμονία τίποτα δέν εἶναι παράλογο ἂν τους συμφέρει, τίποτα δέν τους εἶναι συγγενικό ἂν δέν μποροῦν νά τό ἐμπιστευθοῦν· γίνονται ἡ φίλοι ἡ ἐχθροί μέ τὸν καθένα ἀνάλογα μέ τὴν εὐκαιρία πού παρουσιάζεται. Ἐδῶ, ἐμᾶς μᾶς συμφέρει ὅχι νά κάνομε κακό στους φίλους μας, ἀλλά νά γίνουν οἱ ἐχθροί μας ἀνίσχυροι, ἐπειδή οἱ φίλοι μας εἶναι δυνατοί. Καὶ δέν πρέπει νά μᾶς ἀρνηθεῖτε τὴν ἐμπιστοσύνη σας. Γιατί καὶ στους συμμάχους πέρα στήν Ἐλλάδα ἀρχηγεύομε ἀνάλογα μέ τὸν τρόπο πού μᾶς εἶναι χρήσιμοι, ἀφήνοντας τους Χιῶτες καὶ τους Μηθυμναίους⁹⁵ αὐτόνομους μέ τὸν ὄρο νά μᾶς προμηθεύουν καράβια, ἐξαναγ-

*Συμφέρον
τῶν Αθηναί-
ων ἡ αὐτονο-
μία τῶν σικε-
λικῶν πόλε-
ων.*

*Στόχος τῶν
Σικακονοσῶν
ἡ ἐξουσία στή
Σικελίᾳ.*

κάζοντας τούς περισσότερους νά πληρώνουν χρηματικό φόρο, κι ἄλλους πάλι παιρνοντάς τους ώς ἐντελῶς ἐλεύθερους συμμάχους, μόλι πού εἶναι νησιώτες καὶ θά ἡταν εὔκολο νά τούς ὑποτάξομε, ἐπειδή βρίσκονται σέ τόπους πρόσφορους γιά τούς σκοπούς μας κοντά στήν Πελοπόννησο⁹⁶. "Ωστε εἶναι εὐλογο καὶ τά ἐδῶ πράματα νά τά κανονίσομε ἔτσι ὥστε νά μᾶς ὠφελήσουν καὶ ὅπως εἴπαμε, ἀναφορικά μέ τό φόρο μας γιά τούς Συρακουσίους. Ἐνῶ αὐτοί ἐπιθυμοῦν νά σᾶς ἐξουσιάσουν, καὶ θέλουν, ἀφοῦ σᾶς συνασπίσουν δλους μαζί, στηριγμένοι στήν ὑποψία πού σᾶς ἐμπνέει ἡ παρουσία μας, δταν θά ἔχομε φύγει ἄπρακτοι, εἴτε μέ τή βία εἴτε ἐξαιτίας τῆς ἀπομόνωσής σας, νά κυβερνήσουν αὐτοί τή Σικελία. Κι αὐτό θά εἶναι ἀναγκαία συνέπεια ἀν συνασπίστετε μαζί τους· γιατί οὔτε γιά μᾶς θά ἡταν πιά εὔκολο νά ἀντιμετωπίσομε μιά τέτοια δύναμη, μιά καὶ θά ἔχει συσταθεῖ, οὔτε οἱ Συρακούσιοι θά ἡταν ἀνίσχυροι ἀπέναντί σας, ἀν λείπαμε ἐμεῖς ἀπό τή μέστη.

Oἱ Συρακούσιοι, οἱ ἀληθινοὶ ἔχθροι.

86. »Καὶ γιά ὅποιον δέ συμφωνεῖ μ' αὐτά, οἱ ἕδιες οἱ πράξεις τους τό δείχνουν. Γιατί καὶ τήν πρώτη φορά πού μᾶς παρακαλέσατε νά ᾗρθομε νά σᾶς βοηθήσομε, δέν προβάλατε ἄλλη δικαιολογία παρά τό φόρο, πώς ἀν ἀψηφήσομε τήν πιθανότητα νά γίνετε ὑποταχτικοί στούς Συρακουσίους, θά κινδυνεύαμε καὶ μεῖς οἱ ἕδιοι⁹⁷. Δέν εἶναι λοιπόν τώρα σωστό, τόν ἕδιο λόγο πού μ' αὐτόν είχατε τήν ἀξίωση νά μᾶς πείσετε, νά μήν τόν πιστεύετε οἱ ἕδιοι, οὔτε εἶναι σωστό νά σᾶς είμαστε ὑποπτοί, ἐπειδή ἡρθαμε μέ μεγαλύτερη δύναμη γιά ν' ἀντιμετωπίσομε τή δική τους, ἄλλα πολύ περισσότερο νά δυσπιστεῖτε πρός αὐτούς. Γιατί ἐμεῖς οὔτε νά μείνομε στόν τόπο σας ἔχομε τή δυνατότητα χωρίς τή βοήθειά σας· κι ἀν ἀκόμα γινόμαστε κακοί καὶ σᾶς ὑποτάξαμε, πάλι δέ θά μπορούσαμε νά σᾶς κρατήσομε ὑποδουλωμένους, ἀφοῦ είμαστε τόσο θαλάσσιο ταξίδι μακριά ἀπό τή βάση μας καὶ γιατί δέν ἔχομε τά μέσα νά βάλομε μόνιμες φρουρές σέ πολιτεῖες τόσο μεγάλες κι ἐξοπλισμένες σάν ἡπειρωτικές δυνάμεις· αὐτοί δμως, κατοικώντας μόνιμα δίπλα σας, δχι σέ στρατόπεδο, δπως ἐμεῖς, ἄλλα μέ πολιτεία δλόκληρη, μεγαλύτερη ἀπ' δλη τή δύναμη μας ἐδῶ, ἀδιάκοπα σχεδιάζουν τό κακό σας, κι δταν παρουσιαστεῖ εὐκαιρία ἐνάντια στή μιά Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ τήν ἄλλη πολιτεία, δέν τήν ἀφήνουν νά τούς ξεφύγει (κι αὐτό τό δειξαν κι ἄλλες τους πράξεις κι αὐτά πού καναν στούς Λεοντίνους), καὶ τώρα ἔχουν τό θράσος νά σᾶς προσκαλοῦν νά συμμαχήσετε μαζί τους ἐνάντια στούς μόνους ἀνθρώπους πού τούς στέκονται ἐμπόδιο στά σχέδια αὐτά, καὶ πού ὡς τώρα τούς συγκρατοῦσαν ὥστε νά μήν υποταχτεῖ ἡ Σικελία δλόκληρη σ' αὐτούς—σάν νά μήν καταλαβαίνατε. Ἐμεῖς ἀντίθετα σᾶς παρακινοῦμε νά διαλέξετε τήν πολύ πραγματικότερη ἀσφάλειά σας, παρακαλώντας σας νά μήν προδώσετε τήν ἔξασφάλιση πού παρέχει ἡδη καὶ στούς δυό μας ἡ ἀμοιβαία βοήθεια, ἀλλά νά πιστέψετε πώς γι' αὐτούς, καὶ χωρίς συμμάχους ἀκόμα, ὁ δρόμος ἐνάντιά σας εἶναι πάντα ἀνοιχτός, ἐφόσον εἶναι τόσο πολλοί, πώς γιά σᾶς ὅμως δέ θά παρουσιαστεῖ πολλές φορές ἡ εὐκαιρία νά ὑπερασπιστεῖτε τόν ἑαυτό σας ἔχοντας τόσο γερή ἐνίσχυση· ἂν ὅμως ἔξαιτίας τῆς καχυποψίας σας, ἀφήσετε τήν ἐνίσχυση αὐτή νά φύγει χωρίς νά φέρει ἀποτέλεσμα, ἡ καί, ἀκόμα χειρότερο, νικημένη, θά ῥθει ὡρα πού θά λαχταρᾶτε νά ἰδεῖτε κι ἔνα μικρό της μέρος, ἀλλά τότε πιά δέ θά μποροῦσε νά σᾶς ὠφελήσει καθόλου ἄν ἐρχόταν νά σᾶς βοηθήσει.

87. »Μήν ἀφίνετε λοιπόν Καμαριναῖοι, οὔτε σεῖς, οὔτε οἱ ἄλλοι, νά σᾶς ἄλλάξουν τά μυαλά οἱ συκοφαντικές τους ραδιουργίες· σᾶς εἴπαμε καθαρά ὅλη τήν ἀλήθεια γιά τίς αἰτίες πού μᾶς ὑποψιάζονται, καὶ μέ λίγα λόγια θά σᾶς τά ξαναθυμίσομε, μέ τήν προσδοκία νά σᾶς πείσομε. Ὅποστηρίζομε δηλαδή πώς ἔξουσιάζομε τούς ἐκεῖ συμμάχους, γιά νά μήν υποταχτοῦμε ἐμεῖς σέ ἄλλη δύναμη, καὶ φέρνομε τήν ἐλευθερία στούς ἐδῶ γιά νά μή μᾶς ζημιώσουν τοῦτοι, καὶ πώς πολλά τά κάνομε ἀπό ἀνάγκη, γιατί εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά φυλαγόμαστε ἀπό πολλούς κινδύνους· τέλος πώς ὅντας σύμμαχοι σ' ὅσους ἀπό σᾶς παθαίνετε ἄδικα ἐδῶ, ἥρθαμε, καὶ τώρα καὶ τήν περασμένη φορά, ὅχι ἀπρόσκλητοι, ἀλλά ἐπειδή μᾶς παρακαλέσατε. Καὶ μή θελήσετε σεῖς νά γίνετε δικαστές ὅλων τῶν ἐνεργειῶν μας, οὔτε δάσκαλοι νά μᾶς τιμωρήσετε· καὶ μήν προσπαθήσετε νά μᾶς κάνετε ν' ἄλλάξομε—πράμα τώρα πιά δύσκολο—ἄλλα ξεχωρίζοντας τήν ἀποψη τῆς πολύπλευρης ἀνάμιξής μας σέ διάφορες ὑποθέσεις καὶ τῆς πολιτικῆς μας δράσης, πού σᾶς

*Ἡ Ἀθήνα
παράγοντας
ἰσοδροπίας.*

συμφέρει ὅσο καὶ σέ μᾶς τούς ἵδιους, ἐπωφεληθεῖτε ἀπ' αὐτήν, καὶ πιστέψετε πώς αὐτές μας οἱ ἐνέργειες δέν εἶναι τὸ ἴδιο ἐπιζήμιες γιά δόλους τούς "Ἐλληνες, ἀλλά τὸ ἀντίθετο ὠφελοῦν τούς περισσότερους. Γιατὶ ὅλοι σέ κάθε τόπο, κι ἐκεῖ ἀκόμα ὅπου δέ βρισκόμαστε, τόσο ἐκεῖνος πού νομίζει πώς θά τὸν ἀδικήσουν, ὅσο καὶ κεῖνος πού τὸ χει στὸ νοῦ του νά βλάψει ἄλλον, ἐπειδή ὑπάρχει πάντα ἀνοιχτὴ ἡ πιθανότητα ὁ πρῶτος νά ἐνισχυθεῖ ἀπό μᾶς, κι ὁ ἄλλος, ἀν ἔρθομε, νά μή βγεῖ ἡ ἐπιχείρησή του ἀκίνδυνη, ἀναγκάζονται κι οἱ δυό, ὁ πιθανός ἐπιδρομέας νά καθήσει φρόνιμα παρά τῇ θέλησή του, κι ὁ πρῶτος νά μένει ἀσφαλισμένος χωρίς φροντίδες⁹⁸. Μήν ἀποδιώξετε λοιπὸν τῇ σωτηρίᾳ αὐτή πού δίνομε σ' ὅλους ὅσοι τῇ χρειάζονται, καὶ πού εἶναι τώρα στή διάθεσή σας, ἀλλά ἐπωφεληθεῖτε ἀπ' αὐτήν ὅπως κάνουν κι οἱ ἄλλοι, καὶ πιστέψετε πώς εἰστε ἄξιοι μαζί μας, ἀντί νά φοβᾶστε διαρκῶς καὶ νά φυλάγεστε ἀπό τούς Συρακουσίους, νά μπορέσετε κάποτε καὶ σεῖς νά σχεδιάσετε τό κακό τους.

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΣΤΗ ΣΠΑΡΤΗ. ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ (κεφ. 88 - 93)

*'Αποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων.
'Επιχειρήσεις καὶ διαπραγματεύσεις τό χειμώνα.*

88. "Ετσι ἀπάνω-κάτω μίλησε κι ὁ Εὔφημος. Οἱ Καμαρίναιοι ὅμως εἶχαν πάθει τό ἑξῆς : πρός τούς Ἀθηναίους εἶχαν βέβαια φιλικές διαθέσεις, ἔξον πού νόμιζαν πώς θά ὑποδούλωσουν τῇ Σικελίᾳ, μέ τούς Συρακουσίους πάλι, πού ἦταν στά σύνορά τους, εἶχαν ἀνέκαθεν διαφορές· ἐπειδή ὅμως φοβοῦνταν περισσότερο μήπως οἱ Συρακούσιοι, πού ἦταν δίπλα τους, νικήσουν καὶ χωρίς αὐτούς, γι' αὐτό τούς εἶχαν καὶ πρωτύτερα στείλει τούς λίγους ἵπεις καὶ θεώρησαν σκόπιμο ἀπό δῶ κι ἐμπρός νά ἐξυπηρετοῦν ἔμπρακτα τούς Συρακουσίους, ἀλλά ὅσο μποροῦντε λιγότερο· γιά τήν ὥρα ὅμως, γιά νά μή φανεῖ πώς δίνουν στούς Ἀθηναίους κατώτερη θέση ἀφοῦ ἄλλωστε εἶχαν νικήσει καὶ στή μάχη, ν' ἀποκριθοῦν μέ τά λόγια μέ ἵση εὗνοια καὶ πρός τούς δυό. Κι ἔτσι ἀπάντησαν ἀφοῦ συσκέφτηκαν, πώς δηλαδή ἀφοῦ κατά τύχη πολεμοῦν μεταξύ τους δυό πολιτεῖς πού εἶναι κι οἱ δυό σύμμαχοί τους, τό θεωροῦν σύμφωνο μέ τούς ὄρκους τους νά μή βοηθήσουν, γιά τήν ὥρα,

στρατιωτικά κανέναν ἀπό τούς δύο ⁹⁹. Κι ἔτσι ἔφυγαν οἱ πρέσβεις καὶ τοῦ ἑνός καὶ τοῦ ἄλλου.

Οἱ Συρακούσιοι ὅστερ' ἀπ' αὐτὸν ἐξακολούθησαν ὅσο περνοῦσε ἀπ' τό χέρι τους μόνοι τους τίς πολεμικές προετοιμασίες· οἱ Ἀθηναῖοι ἀπό τὴν ἄλλη μεριά, ἐνῷ ἡταν στρατοπεδευμένοι στή Νάξο διαπραγματεύονταν μέ τοὺς Σικελούς γιά νά ῥθουν ὅσο τό δυνατό περισσότεροι μέ τό μέρος τους. Λίγοι μόνο Σικελοί, ἀπ' αὐτούς πού κατοικοῦσαν στά πιό πεδινά μέρη, καὶ ἡταν ὑπῆκοοι τῶν Συρακουσίων, ἀποστάτησαν, ὅσοι ὅμως κατοικοῦσαν στό ἐσωτερικό τοῦ νησιοῦ, πού οἱ συνοικισμοί τους ἡταν ἀπό τά παλιά χρόνια αὐτόνομοι, πῆγαν ἀμέσως μέ τό μέρος τῶν Ἀθηναίων, ἐξόν κάτι λίγοι, κι ἔφερναν κάτω στό στρατόπεδο σιτάρι, καὶ μερικοί καὶ χρήματα. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαναν ἐκστρατεία ἐνάντια σ' ἐκείνους πού δέν ἦθελαν νά προσχωρήσουν, καὶ ἄλλους τούς ἀνάγκασαν μέ τή βίᾳ νά τό κάνουν, ἄλλους ὅμως τούς ἐμπόδισαν οἱ Συρακούσιοι νά τούς πλησιάσουν στέλνοντάς τους ἐνισχύσεις καὶ φρουρές μέσα στίς πολιτείες τους. Καὶ πέρασαν οἱ Ἀθηναῖοι τό χειμώνα ἀλλάζοντας ἀραξιόβολι ἀπό τή Νάξο στήν Κατάνη, καὶ ξανάφτιασαν τό στρατόπεδο πού τό είχαν κάψει οἱ Συρακούσιοι. Κι ἔστειλαν ἔνα πολεμικό στήν Καρχηδόνα μέ προτάσεις φιλίας μήπως καὶ βροῦν κάποια ωφέλεια ἀπό κεῖ ἔστειλαν ἐπίσης καὶ στούς Τυρρηνούς, ἐπειδή μερικές πολιτείες τους τούς ἔταξαν ἀπό δική τους πρωτοβουλία νά πολεμήσουν μαζί τους. Καὶ μήνυσαν ἔνα γύρω στίς Σικελικές πόλεις καὶ στήν Ἔγεστα νά τούς στείλουν ὅσο περισσότερα ἄλλογα μποροῦσαν. Κι ἔκαναν κι ἄλλες ἑτοιμασίες γιά νά κυκλώσουν τίς Συρακούσες, μέ τεῖχος, φτιάνοντας τοῦβλα καὶ μαζεύοντας σίδερο, κι δ, τι ἄλλο χρειαζόταν μέ τό σκοπό νά καταπιαστοῦν τόν πόλεμο μόλις ἔρθει ή ἄνοιξη.

Οἱ πρέσβεις πάλι πού είχαν στείλει στήν Κόρινθο καὶ στή Λακεδαιμονία οἱ Συρακούσιοι, περνώντας ἀπό τίς ἐλληνικές πολιτείες τῆς Ἰταλίας στό ταξίδι τους, προσπάθησαν νά τούς πείσουν νά μήν ἀψηφήσουν αὐτά πού 'καναν οἱ Ἀθηναῖοι γιατί κατά τή γνώμη τους τά δόλια σχέδιά τους τούς ἀφοροῦσαν κι αὐτούς· κι δταν ἔφτασαν στήν Κόρινθο ἄρχισαν τίς διαπραγματεύσεις, ἀπαιτώντας νά τούς στείλουν βοήθεια ἀφοῦ ἀν-

καν στήν ίδια φυλή. Καί οἱ Κορίνθιοι ἀμέσως ψήφισαν μέ δόλο τό δυνατό ζῆλο νά τούς ἐνισχύσουν πρῶτα αὐτοί οἱ ίδιοι κι ἔστειλαν μαζί τους καὶ δικούς τους πρέσβεις στή Λακεδαιμονία γιά νά προσθέσουν τήν παρακίνησή τους κι αὐτοί καὶ νά κάνουν τους Σπαρτιάτες ν' ἀλλάξουν γνώμη καὶ ν' ἀναλάβουν πιό καθαρά πάλι τόν πόλεμο ἐνάντια στούς Ἀθηναίους στήν κυρίως Ἑλλάδα, καὶ στή Σικελία νά στείλουν κάποια βιόήθεια. Ἔτσι παρουσιάστηκαν στή Σπάρτη τόσο οἱ πρέσβεις τῶν Κορινθίων, ὅσο κι ὁ Ἀλκιβιάδης μαζί μέ τούς ἄλλους πού εἶχαν ξεφύγει μαζί του· γιατί λίγο πρωτύτερα εἶχε περάσει πίσω στήν Ἑλλάδα ἀπό τούς Θουρίους πάνω σ' ἔνα φορτηγό καράβι, ἀράζοντας πρῶτα στήν Κυλλήνη τῆς Ἡλείας καὶ μετά ἀρκετό καιρό πήγε στήν Σπάρτη, ὅπου ἔστειλαν καὶ τόν φώναξαν οἱ ίδιοι οἱ Λακεδαιμόνιοι, δίνοντας ἐγγυήσεις γιά τήν ἀσφάλειά του· γιατί τούς φοβόταν, ἐπειδή τούς εἶχε κάνει ἐκεῖνες τίς ραδιουργίες σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς Μαντίνειας. Κι ἔτυχε στή συνέλευση τῶν Λακεδαιμονίων νά τούς παρακινοῦν πρός τίς ίδιες ἐνέργειες καὶ νά θέλουν νά τούς πείσουν τόσο οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Συρακούσιοι ὅσο κι ὁ Ἀλκιβιάδης. Καὶ ἐνδ οἱ ἔφοροι καὶ οἱ ἄλλες ἀρχές εἶχαν κι αὐτοί στό νοῦ τους νά στείλουν πρέσβεις στίς Συρακοῦσες καὶ νά τούς παρακινήσουν νά μήν κλείσουν συμφωνία μέ τούς Ἀθηναίους, δέν εἶχαν δῆμας καμιά διάθεση νά στείλουν ἐνισχύσεις, ἀνέβηκε στό βῆμα ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ἐρέθισε τούς Λακεδαιμονίους καὶ τούς ἔκανε νά τολμήσουν, λέγοντας ἀπάνω - κάτω τά ἀκόλουθα¹⁰⁰:

*Δικαιολογίες
τοῦ Ἀλκιβιάδη
μά προηγούμενη στάση τοῦ.*

89. «Εἶναι ἀνάγκη νά μιλήσω πρῶτα ἀπ' ὅδα γιά τίς συκοφαντίες πού διαδίδουν ἐνάντιά μου, γιά νά μή μ' ἀκούετε μέ δυσμενή διάθεση ὅταν μιλῶ γιά τίς δημόσιες ὑποθέσεις, ἐπειδή ἔχετε ὑποψίες γιά μένα. Ἐνῶ δηλαδή οἱ πρόγονοί μου, ἀπό κάποια ἀφορμή παράπονου, παραιτήθηκαν ἀπ' τήν τιμή νά εἶναι πρόξενοί σας, ἐγώ τήν ἀποκατάστησα πάλι τή σχέση αὐτή καὶ φρόντισα γιά τά συμφέροντά σας καὶ σχετικά μέ ἄλλα ζητήματα καὶ ίδιως μέ τή συμφορά πού σᾶς βρῆκε στήν Πύλο¹⁰¹. Κι ἐνδ ἐγώ ἔξακολουθοῦσα νά είμαι πρόθυμος νά σᾶς ἔξυπηρετήσω, ἐσεῖς ὅταν διαπραγματεύσαστε γιά εἰρήνη μέ

τούς Ἀθηναίους, τήν κανονίσατε μέσω τῶν πολιτικῶν μου ἀντιπάλων καὶ τοὺς κάνατε πιὸ ἵσχυρούς, ἐνῷ ἐμένα μ' ἔξευτελίσατε¹⁰². Καὶ γι' αὐτόν τὸ λόγῳ ἡταν δικαιολογημένο τὸ κακό πού σᾶς ἔκανα, ὅταν στράφηκα πρός τὴν συμμαχία τῶν Μαντινείων καὶ τῶν Ἀργείων, καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἐνέργειες πού σᾶς ἀντιπολιτεύτηκαν. Καὶ τώρα ἂν κανείς σας εἶναι δργισμένος, γιατί τότε ὑποφέρατε ἔξαιτίας μου, μόλι πού δέν εἶναι λογικό, ἃς ἔξετασει τὰ πράγματα μέ σύμβουλο τήν ἀλήθεια καὶ θ' ἀλλάξει γνώμη· ἥ πάλι, ἂν κανείς μέ νόμιζε τιποτένιο γιατί φαινόμουν ἀφοσιωμένος στή δημοκρατία, κι αὐτός ἃς μήν πιστέψει πώς ἡταν σωστό ν' ἀγαναχτεῖ μαζί μου. Γιατί εἴμαστε πάντα μας ἀντίθετοι πρός τούς τυράννους (κι ὅλες οἱ δυνάμεις πού ἀντιπολεμοῦν τό δυνάστη ἔχουν πάρει τ' ὅνομα δῆμος¹⁰³) καὶ ἀπό ἐκεῖνο τό γεγονός μᾶς ἔμεινε ἡ παράδοση νά ἀρχηγεύομε στό λαό. Μά κι ἐπειδή στήν πολιτεία μας εἶχε τή δύναμη δλαός, εἴμαστε ἀναγκασμένοι γενικά ν' ἀκολουθοῦμε τήν κατάσταση πού ὑπῆρχε. Προσπαθούσαμε ὅμως νά εἴμαστε πιὸ δικαιοι στά δημόσια πράγματα ἀπό τή γενική διαφθορά¹⁰⁴ πού ἐπικρατοῦσε. Δέν ἡταν οὔτε ἡ οἰκογένειά μου οὔτε ἐγώ πού παρακινοῦσαν τόν ὄχλο στίς χειρότερες πράξεις· ἄλλοι ἡταν, καὶ παλιότερα καὶ τώρα, πού δόηγοῦσαν τό λαό στίς πιὸ μεγάλες κακοήθειες· αὐτοί ἀκριβῶς πού μ' ἔδιωξαν. Ἐμεῖς δημως εἴμαστε ἀρχηγοί δλου τοῦ λαοῦ καὶ θεωρούσαμε σωστό τό πολίτευμα ἐκεῖνο μέ τό ὅποιο ἔγινε ἡ πολιτεία μας ἵσχυρή καὶ ἔξαιρετικά ἀνεξάρτητη ἀπό ἔνες πιέσεις· κι ἐκεῖνο πού ἔχει κανείς κληρονομήσει, τό διατηρούσαμε ἀκέραιο (γιατί δσοι ἔχουν κάποια γνώση καταδικάζουν τή δημοκρατία, κι ἐγώ δ ἴδιος θά μποροῦσα νά τό κάνω καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλον, ἔχοντας τί νά τής καταμαρτυρήσω· ἄλλα γιά ψεγάδια δπου συμφωνοῦν δλοι τί καινούργιο μπορεῖ νά πεῖ κανείς¹⁰⁵; καὶ δέν νομίζαμε πώς θά τήν ἀσφαλίζαμε καλύτερα ἂν ἄλλάζαμε πολίτευμα ἐνῷ ἐσεῖς μᾶς πολεμοῦσατε στρατοπεδευμένοι ἔξω ἀπό τά τείχη μας.

90. »Τέτοια πράματα λοιπόν συνέργησαν γιά νά συκοφαντηθῶ· γιά κεῖνα δημως πού πρέπει νά σκεφτεῖτε σεῖς καὶ πού χρωστῶ ἐγώ νά σᾶς συμβουλεύσω, ἂν ξέρω κάτι παραπά-

Στόχοι τῆς
Ἐκστρατείας
τῶν Ἀθηναίων.

νω, ἀκοῦστε με τώρα. Ἀρμενίσαμε στή Σικελία, ἐμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι, πρῶτ' ἀπ' ὅλα γιά νά ύποτάξομε ἄν μπορούσαμε, ὅλους τούς Ἐλληνες τῆς Σικελίας, κι ὑστερα ἀπ' αὐτούς ἐπίσης καὶ τούς Ἐλληνες τῆς Ἰταλίας καὶ τέλος γιά νά ἐπιχειρήσομε νά πάρουμε τήν ἔξουσία τῶν Καρχηδονίων καὶ αὐτούς τούς ἴδιους. Κι ἄν πετύχαιναν αὐτοί οἱ σκοποί, ἡ ὅλοι ἡ τουλάχιστο οἱ περισσότεροι, τότε πιά σκοπεύαμε νά ἐπιτεθοῦμε στήν Πελοπόννησο, φέρνοντας μαζί μας ὅλη τή στρατιωτική δύναμη πού θά είχε προστεθεῖ στή δική μας ἀπό κεῖ, καὶ πολλούς βαρβάρους πού θά είχαμε προσλάβει μισθοφόρους, Ἰβηρες καὶ ἄλλους ἀπό τούς βαρβάρους σέ κείνα τά μέρη, πού είναι γνωστοί ως οἱ πιό πολεμόχαροι· κι ἀφοῦ ναυπηγούσαμε πολλά πολεμικά καράβια ἔξον ἀπό τά δικά μας, μιά καὶ ἡ Ἰταλία ἔχει ἄφθονη ἔνδεια, θά πολιορκούσαμε μ' αὐτά γύρω - γύρω τήν Πελοπόννησο καὶ ταυτόχρονα μέ τό πεζικό μας θά κυριεύαμε τίς πολιτεῖες, ἄλλες μέ βίαιη ἔφοδο κι ἄλλες ἐλπίζαμε νά τίς κυριέψομε εύκολα κυκλώνοντας κι ἀποκλείοντάς τις μέ τείχη· κι ὑστερεῖ ἀπ' αὐτό θά γινόμαστε ἡγεμόνες ὀλόκληρου τοῦ Ἐλληνικοῦ κόσμου. Χρήματα καὶ τρόφιμα πού θά συντελούσαν νά ἐπιτευχθοῦν αὐτά εύκολότερα, ἔμελλε νά τά προμηθεύουν ἀδιάκοπα τά μέρη πού θά κυριεύαμε ἐκεῖ, ἀνεξάρτητα ἀπό τά εἰσοδήματά μας ἀπό δῶ.

*Προτάσεις
τοῦ Ἀλκιβιάδη.*

91. »Τέτοια ἦταν λοιπόν τά σχέδια τῆς ἐκστρατείας¹⁰⁶ πού ἔκεινήσε γιά κεῖ, καὶ ἀκούσατε τώρα πώς τά σκεπτόμαστε ἀπό τόν ἄνθρωπο πού τά ξέρει ἀκριβέστατα· καὶ οἱ στρατηγοί πού ἀπόμειναν θά τά ἐφαρμόσουν ἐπίσης ἄν μπορέσουν. Ἀκούστε τώρα πῶς, ἄν δέν τούς ἐνισχύσετε, δέ θά σωθοῦν οἱ ἐκεῖ Ἐλληνες. Οἱ Σικελιῶτες δηλαδή δέν ἔχουν βέβαια πολεμική πείρα, ἄν δμως συσπειρωθοῦν γιά ν' ἀντιμετωπίσουν τούς Ἀθηναίους, θά μποροῦσαν καὶ τώρα ἀκόμη νά νικήσουν· μόνοι τους δμως οἱ Συρακούσιοι, πού νικήθηκαν κιόλας σέ μάχη ὅπου πολέμησε ὀλόκληρη ἡ δύναμή τους καὶ ἀποκλεισμένοι συγχρόνως μέ τά καράβια τῶν Ἀθηναίων, είναι ὀδύνατο νά μπορέσουν ν' ἀντέξουν ἐνάντια στήν πολεμική δύναμη τῶν Ἀθηναίων πού βρίσκονται τώρα ἐκεῖ. Κι ἄν κυριευτεῖ αὐτή ἡ πολιτεία, παίρνεται κι ὀλόκληρη ἡ Σικελία, κι ἀμέσως ὑστερά κι ἡ Ἰτα-

λία· κι ό κίνδυνος πού σᾶς περίγραψα τώρα - δά δέ θά περνοῦσε πολὺς καιρός πρίν πέσει ἀπάνω σας. "Ωστε μήν πιστέψει κανείς πώς κρίνετε τώρα μόνο γιά τή Σικελία, ἀλλά και γιά τήν Πελοπόννησο, ἃν δέν κάνετε γρήγορα τά ἀκόλουθα: στεῖλτε μέ καράβια ἐκεὶ στρατό τέτοιο, πού οἱ ἴδιοι ἄντρες νά είναι κωπηλάτες και μόλις φτάσουν νά ὑπηρετήσουν ώς πεζικό· και νομίζω πώς τό πιό ὡφέλιμο θά ἦταν νά είναι ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἔνας Σπαρτιάτης, ὥστε και τούς στρατιῶτες πού βρίσκονται ἐκεὶ νά δργανώσει, κι δσους δέ θέλουν νά πολεμήσουν νά τούς ἀναγκάσει μέ τή βίᾳ· γιατί μόνον ἔτσι και οἱ φίλοι πού ἔχετε ἐκεὶ θά πάρουν περισσότερο θάρρος, κι ἐκεῖνοι πού διστάζουν θά ρθουν στίς τάξεις σας μέ λιγότερο φόβο. Και στά ἐδῶ μέρη πρέπει ἐπίσης νά κάνετε τόν πόλεμο πιό ἔντονα, ἔτσι ὥστε και οἱ Συρακούσιοι νά προβάλλουν πιό θαρραλέα ἀντίσταση ἃν πιστέψουν πώς τόν παίρνετε στά σοβαρά και οἱ Ἀθηναῖοι νά είναι λιγότερο σέ θέση νά στείλουν στούς δικούς τους ἄλλες ἐνισχύσεις. Πρέπει ἐπίσης νά ὀχυρώσετε τή Δεκέλεια τῆς Ἀττικῆς, πράμα πού φοβοῦνται ἀνέκαθεν οἱ Ἀθηναῖοι περισσότερο ἀπ' ὅλα, και πού νομίζουν πώς είναι δικόνος κίνδυνος πού δέν ἔχουν ἀκόμα δοκιμάσει ἀπ' ὅλα τά ἐχθρικά μέτρα σέ τοῦτο τόν πόλεμο¹⁰⁷. Κι ἀσφαλέστατα μπορεῖ κανείς νά κάνει κακό στούς ἐχθρούς του, ἃν πληροφορηθεῖ καθαρά αὐτό πού μάντευε μόνον ώς τώρα πώς φοβοῦνται τό περισσότερο, και τούς τό κάνει· γιατί είναι φυσικό πώς τό κάθε ἐμπόλεμο μέρος, ξέροντας καλύτερα τί μπορεῖ νά τό ἀπειλήσει, τό φοβᾶται. Τί ὠφέλειες ὅμως μπορεῖτε νά κερδίσετε σεῖς ἀπό τήν δχύρωση αὐτή, και τί λογῆς ἐμπόδια θά προξενήσετε στούς ἐναντίους, παραλείποντας πολλά πού θά μποροῦσα νά πᾶ, θ' ἀναφέρω μόνο σύντομα τά κυριότερα σημεῖα ἀπ' ὅλα: δηλαδή ἀπό τά πλούτη πού ἔχει ἡ ὑπαιθρός τους, τά περισσότερα θά πέσουν στά χέρια σας, εἴτε ἐπειδή θά τά πάρετε, εἴτε κι ἀπό μόνα τους,¹⁰⁸ τά εἰσοδήματα ἀπό τά δρυχεῖα τοῦ ἀσημιοῦ στό Λαύριο και τά κέρδη ἀπό τίς συγκομιδές κι ἀπό τά δικαστήρια¹⁰⁹ ἀπ' ὅπου τώρα ὡφελοῦνται, θά τά στερηθοῦν ἀμέσως· και τό περισσότερο, γιατί οἱ φόροι πού πληρώνουν τώρα οἱ σύμμαχοι θά εἰσπράττονται πολύ λιγότε-

ρο· γιατί πιστεύοντας πώς γίνεται τώρα δύλεμος μέ δλη σας τή δύναμη, θά καθυστεροῦν τήν πληρωμή.

*Δικαιολογία
τοῦ Ἀλκιβιάδη γιὰ τὸν ἀνταποιωτι-
σμό του.*

92. Ἐξάλλου στό χέρι σας εἶναι, Λακεδαιμόνιοι, νά γίνει κάτι ἀπ' αὐτά καὶ γρήγορα καὶ μέ ζῆλο, γιατί τό πώς εἶναι κατορθωτά (καὶ δέν πιστεύω ν' ἀποδειχτεῖ ή ίδεα μου σφαλερή) τό χω στέρεη πεποίθηση. Κι ἔχω τήν ἀξίωση νά μή μέ θεωρήσει κανείς σας ἀξιοκαταφρόνητο πού χτυπάω τώρα τήν πατρίδα μου μέ πάθος σέ συνεργασία μέ τούς μεγαλύτερους ἐχθρούς της, ἐνῶ κάποτε φαινόμουν πατριώτης, οὔτε νά παίρνει τά λόγια μου μέ δυσπιστία, ἀποδίδοντάς τα στό ζῆλο τῶν πολιτικῶν ἑξορίστων. Γιατί ἐγώ ἔφυγα ἀπό τήν πολιτεία μου ἀπό τήν κακοήθεια ἐκείνων πού μ' ἔδιωξαν, κι ὅχι γιά νά σᾶς ὠφελήσω ἐσᾶς (θά σᾶς ὠφελήσω δμως, ἄν μ' ἀκούσετε). Καὶ χειρότεροι ἐχθροί εἶναι ὅχι ὅσοι ἔβλαψαν τούς ἐχθρούς τους, δηλαδή ἐσεῖς, παρά ἐκεῖνοι πού ἀνάγκασαν τούς φίλους νά γίνουν ἐχθροί. Καί τόν πατριωτισμό δέν τόν ἔχω ἐκεῖ πού μέ ἀδικοῦν, ἀλλά ὅσο ἔξασκοῦσα τά πολιτικά μου δικαιώματα χωρίς φόβο. Καί δέ νομίζω πώς πηγαίνω τώρα νά χτυπήσω τή χώρα πού εἶναι ή πατρική μου γῆ, ἀλλά πολύ περισσότερο γιά νά ξαναποχτήσω τήν πατρίδα πού δέν ἔχω. Κι ἀληθινά πατριώτης εἶναι σωστό νά θεωρεῖται ὅχι ὅποιος, ἀφοῦ στερήθηκε ἀδικα τήν πατρίδα του, δέν πηγαίνει νά τή χτυπήσει, ἀλλά ἐκεῖνος πού θά προσπαθήσει μέ κάθε τρόπο ἀπό τή λαχτάρα του γι' αὐτή, νά τήν κερδίσει πίσω¹¹⁰. "Ετσι λοιπόν περιμένω ἀπό σᾶς, Λακεδαιμόνιοι, νά μέ μεταχειριστεῖτε ἀδίσταχτα ἐκθέτοντάς με σέ κάθε κίνδυνο καὶ ταλαιπωρία, ἀναθυμούμενοι τό ρητό πού ἀναφέρουν δλοι, δτι δηλαδή ἄν, δταν ἡμουν ἐχθρός σας, σᾶς ἔκανα μεγάλο κακό, κατά τόν ίδιο λόγο θά μποροῦσα νά σᾶς ὠφελήσω ἔξαιρετικά ὄντας φίλος σας, καθόσο ἔρω καλά τίς ὑποθέσεις τής Ἀθήνας, ἐνῶ τίς δικές σας μόνον τίς συμπέρανα· καὶ περιμένω ἐπίσης νά μή διστάσετε σεῖς, μέ τήν πεποίθηση πώς ἀποφασίζετε τώρα γιά τά ὑψιστα συμφέροντα, ν' ἀποφασίσετε τήν ἐκστρατεία στή Σικελία καὶ τήν ἄλλη Ἀττική· ἔτσι ὥστε νά σώσετε τά ἐκεῖ πράγματα πού εἶναι μεγάλα, βοηθώντας τους μέ μικρό μέρος τής δύναμής σας, καὶ γιά νά γκρεμίσετε τή δύναμη τῶν Ἀθηναίων, κι αὐτή πού ἔχουν τώρα κι

ὅση θ' ἀποχτήσουν, ἔτσι ώστε, ὅστερ' ἀπ' αὐτά, ἐσεῖς οἱ ἴδιοι θά ζεῖτε χωρίς κινδύνους, καὶ θά ἔχετε γίνει ἀρχηγοί ὅλης τῆς Ἑλλάδας μέ τῇ θέλησή της κι ὅχι ὑποτάξοντάς τη μέ τή βία, παρά ἀπό τή φιλία πού θά σᾶς ἔχουν¹¹¹.

93. Τόσα πάνω - κάτω εἶπε ὁ Ἀλκιβιάδης. Οἱ Λακεδαιμόνιοι πού τό εἶχαν καὶ πρωτύτερα στό νοῦ τους νά κάνουν ἐκστρατεία ἐνάντια στήν Ἀθήνα, ἀλλά καθυστεροῦσαν καὶ κοίταζαν τό πράμα ἀπό πολλές ἀπόψεις, πῆραν τώρα πολύ περιστότερο θάρρος ὅταν τούς τά ἀνέπτυξε αὐτός μέ τόση λεπτομέρεια, πιστεύοντας πώς τά κουγαν ἀπό τόν ἄνθρωπο πού τά ἥξερε πιό σωστά ἀπ' ὅλους· ώστε ἀρχισαν τώρα νά συλλογίζονται σοβαρά τήν δχύρωση τῆς Δεκέλειας καθώς καὶ τήν ἀποστολή κάποιας βοήθειας στούς κατοίκους τής Σικελίας καὶ διόρισεν ἀρχηγό τῶν Συρακουσίων τόν Γύλιππο τό γιό τοῦ Κλεανδρίδα καὶ τόν πρόσταξαν νά συνεννοθεῖ μέ κείνους καὶ μέ τούς Κορινθίους καὶ νά κάνει, δ,τι ἐνέργειες χρειάζονταν γιά νά φτάσει κι αὐτός ἐκεῖ, καὶ μέ βάση τήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε νά δώσει τήν καλύτερη καὶ γρηγορότερη δυνατή ἐνίσχυση. Κι αὐτός πρόσταξε τούς Κορινθίους νά τοῦ στείλουν δυό πολεμικά καράβια στήν Ἀσίνη ἀμέσως καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν σκοπό νά στείλουν, ν' ἀρχίσουν νά τά ἐτοιμάζουν κι ὅταν ἔρθει ἡ κατάλληλη στιγμή, νά είναι ἐτοιμα νά ξεκινήσουν. Ἀφοῦ συμφώνησαν λοιπόν σ' αὐτά τά σημεῖα, ἔφυγαν ἀπό τή Λακεδαιμονία.

'Από τήν ἄλλη μεριά ἔφτασε καὶ τό ἀθηναϊκό πολεμικό πού εἶχαν στείλει οἱ στρατηγοί γιά νά ζητήσουν χρήματα καὶ ἵππικό. Κι ὅταν ἄκουσαν τό μήνυμα, ψήφισαν οἱ Ἀθηναῖοι νά στείλουν καὶ προμήθειες καὶ ἵππεῖς στό στρατό τους. Καί τελείωσε ὁ χειμώνας καὶ ἔκλεισε ὁ δέκατος ἔβδομος χρόνος τοῦ πολέμου τούτου, πού ἴστορε ὁ Θουκυδίδης.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ. ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ (κεφ. 94)

94. Ἀμέσως μόλις μπήκε ἡ ἄνοιξη τοῦ ἀκόλουθου καλοκαιριοῦ,¹¹² οἱ Ἀθηναῖοι στή Σικελία σήκωσαν ἄγκυρα ἀπό τήν Κατάνη κι ἀρμένισαν παράλληλα μέ τήν ἀκτή πρός τά Μέ-

¹¹¹Ἐκλογή τοῦ Γύλιππου.

γαρα· τούς Μεγαρίτες, δπως είπα και πρωτύτερα ¹¹³ τόν καιρό τοῦ τύραννου Γέλωνα, τούς είχαν διώξει οἱ Συρακούσιοι και κρατοῦσαν οἱ ἴδιοι τόν τόπο. "Οταν ἀποβιβάστηκαν λοιπόν οἱ Ἀθηναῖοι, λεηλάτησαν τά χωράφια, κι ὅταν ἔφτασαν σ' ἔνα δχύρωμα τῶν Συρακουσίων και δέν μπόρεσαν νά τό πάρουν, γύρισαν πίσω μέ τά καράβια κι ἄλλοι πεζῇ στόν ποταμό Τηρία και προχωρώντας πρός τό ἐσωτερικό λεηλάτησαν τή γῆ κι ἔβαλαν φωτιά στά σπαρτά· και συναντώντας κατά τύχη μερικούς Συρακουσίους, δχι πολλούς, σκότωσαν λίγους κι ἔστησαν τρόπαιο και γύρισαν πίσω στά καράβια και μ' αὐτά στήν Κατάνη. Κι ἀπό κεῖ, ἀφοῦ παράλαβαν προμήθειες γιά ὅλο τό στρατό προχώρησαν ὡς τά Κεντόριπα, ἔνα μεγαλοχώρι τῶν Σικελῶν κι ἀφοῦ τούς πῆραν μέ τό μέρος τους μέ συνθηκολόγηση ἔφυγαν γιά πίσω, καιγόντας στό δρόμο τους τά σπαρτά τῶν Ἰνησαίων και τῶν Υβλαίων. Και ὅταν γύρισαν στήν Κατάνη βρῆκαν διακόσιους πενήντα ίππεῖς πού είχαν ἔρθει ἀπό τήν Ἀθήνα, μέ τήν ἑξάρτυσή τους, ἄλλα χωρίς ἄλογα, μέ τήν ἴδεα πώς θά προμηθεύονταν ἄλογα ἐκεῖ, καθώς και ίπποτοξότες τριάντα και τριακόσια ἀσημένια τάλαντα.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ (κεφ. 96 - 103)

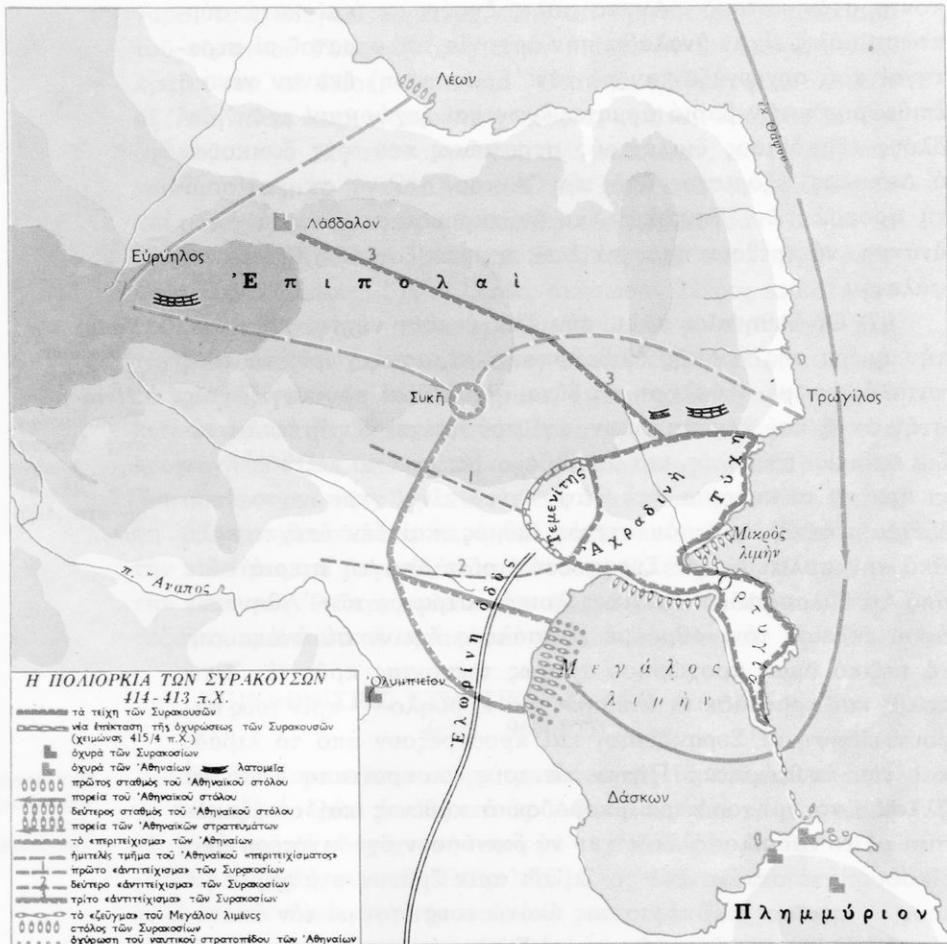
Φρονδά τῶν
Συρακονσίων
στίς
Ἐπιπολές.

96. Οἱ Συρακούσιοι τώρα, μαθαίνοντας τό καλοκαίρι ἐκεῖνο πώς είχαν ἔρθει ίππεῖς στούς Ἀθηναίους και πώς σύντομα θά ῥχονταν νά τούς χτυπήσουν, μέ τήν ἴδεα πώς ἂν δέν καταλάβουν οἱ Ἀθηναῖοι τίς Ἐπιπολές, μέρος ψηλό και ἀπόκρημνο πολύ κοντά πάνω ἀπό τήν πολιτεία τους, δέ θά ἦταν εὔκολο, ἀκόμα κι ἂν τούς νικοῦσαν οἱ ἐχθροί σέ μάχη, νά τούς ἀποκλείσουνε μέ τεῖχος, ἄρχισαν νά σχεδιάζουν πᾶς νά φρουρήσουν τά μέρη πού ἔφερναν πρός τά ἐκεῖ, γιά νά μήν ἀνέβουν οἱ ἐχθροί χωρίς νά τούς πάρουν εἰδηση· γιατί δέ θά μποροῦσαν ἀπό ἄλλη μεριά. "Ολη ἡ ὑπόλοιπη περιφέρεια κρέμεται ἀπό κεῖ και είναι κατηφορική ὡς τήν ἴδια τήν πολιτεία, ὥστε φαίνεται ὀλόκληρη στούς μέσα· γι' αὐτό τοῦ ἔδωσαν αὐτό τό δνομα, Ἐπιπολές, οἱ Συρακούσιοι, γιατί ἀπλώνεται πάνω ἀπό δλη τή χώρα σάν υψηλό πλάτωμα. Και βγαίνοντας δλος δ ἔνοπλος λαός

κοντά στόν ποταμό Ἀναπό μόλις ξημέρωσε (καί κατά σύμπτωση μόλις είχαν ἀναλάβει τήν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ οἱ στρατηγοὶ πού συνεργάζονταν μὲ τὸν Ἐρμοκράτη) ἔκαναν γενική ἐπιθεώρηση τῶν βαριά ἀρματωμένων καί ξεχώρισαν πρῶτ' ἀπ' δόλους ἔξακοσίους διαιλεχτούς στρατιῶτες πού τούς διοικοῦσε ὁ Διόμιλος, ἔξόριστος ἀπό τήν Ἀντρο, γιά νά σχηματίσουν τή φρουρά τῶν Ἐπιπολῶν, κι ἄν παρουσιαστεῖ καμιά ἄλλη ἀνάγκη, νά τρέξουν πρός τά ἐκεῖ, σχηματίζοντας γρήγορα τή φάλαγγά τους.

97. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, τήν ἵδια ἐκείνη νύχτα, πρίν ἀπό τήν ἡμέρα τῆς γενικῆς ἐπιθεώρησης, πέρασαν χωρίς νά τούς καταλάβουν μέ δόλόκληρη τή δύναμή τους καί προσεγγίζοντας στήν ἀκτή πού λέγεται Λέων, καί πού ἀπέχει ἔξι ἥ ἐπτά στάδια ἀπό τίς Ἐπιπολές, καί ἀποβιβάζοντας ἐκεῖ τό πεζικό πῆγαν κι ἄραξαν τά καράβια στή Θάψο· αὐτή εἶναι χερσόνησος πού ἔξέχει στό πέλαγος σάν στενός ἴσθμός, καί δέν ἀπέχει πολύ ἀπό τήν πολιτεία τῶν Συρακουσῶν οὔτε ἀπό τή στεριά οὔτε ἀπό τή θάλασσα. Ὁ ναυτικός λοιπόν στρατός τῶν Ἀθηναίων ἀφοῦ ἔκλεισε τόν ἴσθμό μέ πασσάλους ἔμεινε σέ ἀνάπαυση· τό πεζικό ὅμως προχώρησε ἀμέσως τρέχοντας πρός τίς Ἐπιπολές καί πρόφτασε κι ἀνέβηκε τόν Εύρυηλο¹¹⁴ πρίν τούς πάρουν εἰδῆσῃ οἱ Συρακούσιοι καί προστρέξουν ἀπό τό λιβάδι καί τήν ἐπιθεώρηση. Πῆγαν νά τούς ἀποκρούσουν τόσο οἱ ἄλλοι, ὅσο γρηγορότερα μποροῦσε δι καθένας καί οἱ ἔξακοσιοι μέ τό Διόμιλο· ἀλλά είχαν νά διανύσουν ὅχι λιγότερο ἀπό εἴκοσι πέντε στάδια ἀπό τό λιβάδι πρίν ἔρθουν στά χέρια μέ τούς Ἀθηναίους καί πέφτοντας ἀπάνω τους ἔτσι μέ τόν ἀκατάστατο αὐτόν τρόπο νικήθηκαν οἱ Συρακούσιοι στή μάχη πάνω στίς Ἐπιπολές καί ὑποχώρησαν πίσω στήν πολιτεία· καί σκοτώθηκε κι διόμιλος καί κάπου τριακόσιοι ἀπό τούς ἄλλους. "Υστερ" ἀπ' αὐτό οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ ἔστησαν τρόπαιο κι ἔδωσαν πίσω τούς νεκρούς τους στούς Συρακουσίους μέ προσωρινή ἀνακωχή, κατέβηκαν τήν ἄλλη μεριά ἔξω ἀπό τήν ἵδια τήν πολιτεία τῶν Συρακουσίων· ἐπειδή ὅμως αὐτοί δέ βγῆκαν νά δώσουν μάχη, γύρισαν στίς θέσεις τους κι ἔχτισαν φρούριο πάνω στό Λάβδαλο, πού βρίσκεται στήν ἄκρη - ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ τοῦ

Στόλος τῶν Ἀθηναίων στή Θάφο.
Ἡττα τῶν Συρακουσίων στίς Ἐπιπολές. Φοιόγιο τῶν Ἀθηναίων στό Λάβδαλο.

βουνοῦ τῶν Ἐπιπολῶν καὶ κοιτάει πρός τὰ Μέγαρα, γιά νά χουν, ὅποτε ἀπομακρύνονταν εἴτε γιά νά πολεμήσουν εἴτε γιά νά γτισουν τείχος, ἀποθήκη γιά τά σπλα καὶ τά χρήματά τους.

Ἐνισχύσεις στούς Ἀθηναίων. Τεῖχος τῶν Ἀθηναίων στήν Συκιά.

98. Καὶ δέν πέρασε πολύς καιρός καὶ τούς ἔφτασαν τριακόσιοι ἵππεῖς ἀπό τήν Ἐγεστα καὶ κάπου ἄλλοι ἑκατό ἀπό τούς Σικελούς καὶ Ναξίους καὶ κάτι ἄλλους· καὶ εἶχαν καὶ διακόσιους πενήντα δικούς τους πού τούς εἶχαν βρεῖ ἄλογα, εἴτε

πού τά είχαν λάβει ἀπό τούς Ἐγεσταίους καὶ τούς Καταναιώντας, ἢ πού τά είχαν ἀγοράσει, κι ὅλο τό ἵππικό εἶχε τώρα μαζέψει κάπου ἔξακόσιους πενήντα ἄντρες. Κι ἀφοῦ ἔβαλαν φρουρά στό Λάβδαλο προχώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι πρός τή Συκιά, ὅπου κατασκήνωσαν καὶ τήν περικύκλωσαν μέ τεῖχος, καὶ σάστισαν οἱ Συρακούσιοι πόσο γρήγορα τό ἔχτισαν¹¹⁵. Γι' αὐτό βγῆκαν ἔξω ἐνάντιά τους καὶ σκόπευαν νά δώσουν μάχη καὶ νά μήν ἀψηφήσουν τήν προσέγγιση τῶν Ἀθηναίων. Κι ἐνδε είχαν κιόλας καὶ τά δύο μέρη ἀρχίσει νά σχηματίζουν παράταξη τό ἔνα ἀπέναντι στό ἄλλο, οἱ στρατηγοί τῶν Συρακουσίων, βλέποντας πώς ὁ δικός τους στρατός ἡταν χωρισμένος σέ τμήματα καὶ δέν ἔκανε εὔκολα κανονική παράταξη, τόν ὀδήγησαν πάλι πίσω μέσα στήν πολιτεία, ἔξον ἀπό ἔνα μέρος τοῦ ἵππικοῦ· αὐτοί ἀντιστάθηκαν στήν ἐπίθεση καὶ δέν ἄφηναν τούς Ἀθηναίους νά πηγαίνουν νά μαζεύουν πέτρες καὶ νά ξεμακραίνουν πάρα πολύ. Καὶ μιά φυλή τῶν Ἀθηναίων, οἱ στρατιώτες τους καὶ οἱ ἵππεῖς μαζί τους χτύπησαν τό ἵππικό τῶν Συρακουσίων καὶ τούς ἔτρεψαν σέ φυγή κι ἔστησαν τρόπαιο γιά τή μάχη αὐτή τοῦ ἵππικοῦ.

99. Τήν ἄλλη μέρα ἄλλοι ἀπό τούς Ἀθηναίους ἔχτιζαν τό μέρος τοῦ τείχους πρός τά βόρεια τοῦ κύκλου κι ἄλλοι κουβαλώντας πέτρες καὶ ἔύλα τά στοίβαζαν στό μέρος πού λέγεται Τρώγιλος¹¹⁶ βάζοντάς τα ἀδιάκοπα ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀποκλεισμός μέ τό τεῖχος γινόταν στήν πιό σύντομη ἀπόσταση ἀπό τό μεγάλο λιμάνι ὡς τήν ἄλλη θάλασσα. Οἱ Συρακούσιοι πάλι, ίδίως ἀφοῦ τούς τό πρότεινε κι ὁ Ἐρμοκράτης, ὁ ἔνας ἀπό τούς στρατηγούς, δέν είχαν πιά καμιά ὅρεξη νά ρίχνουν στόν κίνδυνο τῆς μάχης μέ τούς Ἀθηναίους ὀλόκληρη τήν ἔνοπλη δύναμή τους· τούς φάνηκε προτιμότερο νά χτίσουν ἄλλο τεῖχος ἐνάντιά τους ἐκεῖ πού ἐπρόκειτο νά ἐπεκτείνουν ἐκεῖνοι τή γραμμή τοῦ δικοῦ τους, κι ἂν πρόφταιναν, νά τούς κλείσουν τό δρόμο καὶ συγχρόνως στό μεταξύ, ἄν ἔβγαιναν νά τούς ἐμποδίσουν, νά στείλουν ἔνα μέρος μόνο τοῦ στρατοῦ τους νά τούς ἀντικρούσει· καὶ πίστεψαν πώς θά πρόφταιναν ἄν ἔκλειναν τά περάσματα μόνο μέ ἔύλα, ὅπότε ἐκεῖνοι θά σταματοῦσαν τή δουλειά ὅλοι καὶ θά στρέφονταν ἐνάντιά τους. "Ετσι

Τεῖχος τῶν
Συρακουσίων.

βγαίνοντας ἀπό τήν πολιτεία τους, ἅρχισαν νά χτίζουν ἔνα τεῖχος κάθετο πρός τή γραμμή τοῦ τείχους τῶν Ἀθηναίων ἀρχίζοντας κάτω ἀπό τὸν κύκλο τὸ δικό τους, κι ἐκοβαν τίς ἐλιές τοῦ ἱεροῦ ἄλσους καὶ ὑψωσαν πύργους ἔξυλινους. Τά καράβια τῶν Ἀθηναίων δέν εἶχαν ἀκόμη ἀρμενίσει ἀπό τή Θάψο γύρω γιά νά μποῦν στό μεγάλο λιμάνι, ἀλλά οἱ Συρακούσιοι κυριαρχοῦσαν ἀκόμα τούς δρόμους τῆς θάλασσας, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔφερναν τίς προμήθειές τους ἀπό τή Θάψο πεζῇ.

Oἱ Ἀθηναῖοι γκρεμίζον τό τεῖχος.

100. Ἀφοῦ πιά οἱ Συρακούσιοι θεώρησαν πώς ἦταν ἀρκετά ὅσα ἔξυλινα φράγματα εἶχαν στηθεῖ κι ὅσο μέρος τοῦ κάτω τείχους εἶχαν χτίσει καὶ δέν εἶχαν βγεῖ οἱ Ἀθηναῖοι νά τούς ἐμπόδισουν, φοβήθηκαν μήπως τούς καταπολεμήσουν πιό εὔκολα ἔτσι πού ἦταν χωρισμένοι, κι ἐπειδή συγχρόνως βιάζονταν νά ἐκτελέσουν τά δικά τούς περικυκλώματα τοῦ ἔχθροῦ μέ τείχη, ἄφησαν οἱ Συρακούσιοι μιά φυλή μόνο νά φυλάει τά χτίσματα καὶ γύρισαν στήν πολιτεία. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπό μέρους τους κατέστρεψαν τούς δχετούς πού εἶχαν χτιστεῖ κάτω ἀπό τή γῆ γιά νά φέρνουν πόσιμο νερό μέσα στήν πολιτεία¹¹⁷ καὶ παραφύλαξαν καὶ εἶδαν πώς ἄλλοι Συρακούσιοι ἔμεναν τό μεσημέρι στίς σκηνές τους καὶ μερικοί μάλιστα εἶχαν γυρίσει στά σπίτια τους μέσα στήν πολιτεία καὶ πώς ἄλλοι φρουροῦσαν στό δχύρωμα ἀνέμελα· ἔχωρισαν λοιπόν τριακόσιους διαλεχτούς δικούς τους καὶ μερικούς ἔξαίρετους ἐλαφριά δπλισμένους πού τούς ἔδωσαν δπλα, καὶ τούς ἔστειλαν μπροστά νά ὅρμησουν τρέχοντας πρός τό κάθετο τεῖχος· τό ἄλλο στράτευμα χωρίστηκε στά δύο, τό ἔνα μέρος, μέ τόν ἔνα στρατηγό προχώρησε πρός τή μεριά τῆς πολιτείας, μήπως κι ἔρθουν ἀπό κεῖ ἐνισχύσεις, ἐνῷ τό ἄλλο μέ τόν ἄλλο στρατηγό πῆγε πρός τό πρόχειρο τεῖχος κοντά στή μικρή πύλη. Καὶ οἱ τριακόσιοι, μέ ὅρμητική ἐπίθεση, κυρίεψαν τό κάθετο τεῖχος· οἱ φρουροί του τό ἐγκατάλειψαν καὶ κατέψυγαν στό τεῖχος πού προφύλαγε τόν Τεμενίτη¹¹⁸, κι αὐτοί πού τούς κυνηγοῦσαν ὅρμησαν μέσα ξοπίσω τους· ἀλλά δταν βρέθηκαν μέσα, τούς κτύπησαν βίαια καὶ τούς ἔβγαλαν ἔξω οἱ Συρακούσιοι. Κι ἐκεῖ σκοτώθηκαν μερικοί Ἀργεῖοι καὶ μερικοί Ἀθηναῖοι, ὅχι πολλοί. Ὁλόκληρος ὁ στρατός τότε γύρισε στίς θέσεις τους καὶ γκρέμισαν τό

κάθετο τεῖχος καὶ ἔστησαν τά παλούκια καὶ τά κουβάλησαν στίς δικές τους θέσεις ἔστησαν καὶ τρόπαιο.

101. Τήν ἄλλη μέρα ἔκεινώντας ἀπό τὸν κύκλο ἄρχισαν νά χτίζουν οἱ Ἀθηναῖοι τεῖχος πρός τὸ γκρεμό πού εἶναι ἀπάνω ἀπό τὸ βάλτο, πού ἀπό τίς Ἐπιπολές στὸ σημεῖο αὐτὸ βλέπει, πρός τὸ μεγάλο λιμάνι ἀπό κεῖ ἡταν ἡ μικρότερη ἀπόσταση νά κατεβάσουν τὸ τεῖχος μέσα ἀπό τὸν ἐλαφρό κατήφορο καὶ τὸ βάλτο πρός τὸ μεγάλο λιμάνι. Οἱ Συρακούσιοι τότε βγαίνοντας ἀπό τήν πολιτεία ἔχτισαν πάλι ἀντοχύρωμα μέ παλούκια πού περνοῦσε μέσ' ἀπ' τὸ βάλτο· συγχρόνως ἔσκαψαν κοντά στὸ φράγμα κι ἔνα χαντάκι, γιά νά μήν μπορέσουν οἱ Ἀθηναῖοι νά ἐπεκτείνουν τὸ τεῖχος ὡς τή θάλασσα καὶ νά τους ἀποκλείσουν. Αὐτοὶ πάλι, ἀφοῦ τελείωσαν τὸ τεῖχος πρός τὸ γκρεμό κάνουν ἀμέσως ἐπίθεση ἐνάντια στὸ φράξιμο καὶ στὸ χαντάκι τῶν Συρακουσίων, ἀφοῦ ἔστειλαν διαταγὴ στά πλοῖα ν' ἀρμενίσουν γύρω ἀπό τή Θάψο στὸ μεγάλο λιμάνι τῶν Συρακουσῶν· καὶ κατεβαίνοντας αὐτοὶ οἱ ἰδιοι τά ξημερώματα ἀπό τίς Ἐπιπολές στό Ίσιωμα, καὶ μέσ' ἀπό τὸ βάλτο, ἐκεῖ ὅπου ἡταν λασπερός καὶ πιό στέρεος, ρίχνοντας θυρόφυλλα καὶ σανίδες πλατιές καὶ περπατώντας ἀπάνω τους, κυρίεψαν ὅταν ξημέρωσε τόσο τὸ φράχτη ὅσο καὶ τήν τάφρο, ἐξόν ἀπό ἔνα μικρό τους μέρος, κι ἀργότερα τά κατέλαβαν κι αὐτά· κι ἔγινε μάχη καὶ νίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι, κι ὅσοι Συρακούσιοι κρατοῦσαν τό δεξιό πλευρό τῆς παράταξης ὑποχώρησαν πρός τήν πολιτεία ἐνῶ ὅσοι εἶχαν τό ἀριστερό πῆγμαν πρός τό ποτάμι, τόν "Αναπο. Θέλοντας νά τους κλείσουν τό δρόμο γιά νά μήν περάσουν, οἱ τριακόσιοι διαλεχτοί τῶν Ἀθηναίων, ἔτρεχαν βιαστικά πρός τή γέφυρα. Τό φοβήθηκαν αὐτό οἱ Συρακούσιοι, καὶ καθώς ἡταν ἐκεῖ κοντά καὶ τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἵππικοῦ τους, ὄρμοῦν ὅλοι μαζί καταπάνω στούς τριακόσιους καὶ τούς ἀναγκάζουν νά τό βάλουν στά πόδια καὶ πέφτουν μέσα στή δεξιά πτέρυγα τῶν Ἀθηναίων. Κι ὅταν ἔγινε αὐτό, ἔπεσε πανικός καὶ σύγχυση στό πρῶτο τάγμα τῆς πτέρυγας. Βλέποντάς τα ὁ Λάμαχος ἔτρεξε νά τους βοηθήσει ἀπό τήν ἀριστερή πλευρά παίρνοντας μαζί του λίγους τοξότες καὶ τούς Ἀργείους· κι ἀφοῦ πέρασε ἔνα χαντάκι βρέθηκε ἀπομονωμένος μέ λίγους

Τεῖχος τῶν
Ἀθηναίων
πρός τό μεγά-
λο λιμάνι.
Ἀντοχήρωμα
τῶν Συρακού-
σίων. Νίκη
τῶν Ἀθηναί-
ων καὶ
θάνατος
τοῦ Λάμαχον.

ἀντρες πού είχαν διαβεῖ μαζί του και σκοτώθηκε τόσο αὐτός ὅσο και πέντε ἡ ἔξι ἀπό τούς συντρόφους του. Κι ἀρπάζοντάς τους ἀμέσως οἱ Συρακούσιοι πρόφτασαν νά τούς φέρουν γρήγορα - γρήγορα σέ ἀσφαλισμένο μέρος ἀπό τήν ἄλλη μεριά τοῦ ποταμοῦ κι αὐτοί οἱ ἴδιοι ὑποχώρησαν ἐπειδή ἐρχόταν τώρα καταπάνω τους τό ἄλλο στράτευμα τῶν Ἀθηναίων.

"Ἀλλωση τοῦ προτειχίσματος στίς Ἐπιπολές. Ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων στό μεγάλο λιμάνι.

102. Στό μεταξύ βλέποντας αὐτά πού γίνονταν ὅσοι είχαν καταφύγει πρωτύτερα μέσα στήν πολιτεία πῆραν καινούργιο θάρρος και βγαίνοντας ἀπό τήν πολιτεία παρατάχτηκαν ἀπέναντι στούς Ἀθηναίους πού ἦταν σέ κείνη τήν πλευρά, κι ἔστειλαν ἔνα τμῆμα τοῦ στρατοῦ ἐνάντια στό κυκλικό τεῖχος πάνω στίς Ἐπιπολές, νομίζοντας πώς θά τό κυρίευναν βρίσκοντάς το χωρίς ὑπερασπιστές. Και κυρίεψαν βέβαια τό τεῖχος τῶν δέκα πλέθρων¹¹⁹ και τό κατέστρεψαν, ἄλλα τόν ἴδιο τόν κύκλο τούς ἐμπόδισε νά τόν πάρουν ὁ Νικίας γιατί ἔτυχε νά χει μείνει μέσα ἐπειδή ἦταν ἄρρωστος· αὐτός λοιπόν πρόσταξε τούς ὑπηρέτες νά βάλουν φωτιά στίς πολεμικές μηχανές και στά ξύλα πού ἦταν πεταμένα μπροστά στό τεῖχος, γιατί κατάλαβε πώς θά ἦταν ἀνίκανοι ν' ἀποκρούσουν τήν ἐπίθεση μέ κανένα ἄλλο τρόπο, ἀφοῦ δέν ὑπῆρχε στρατός ἐκεῖ. Κι ἔτσι κι ἔγινε· γιατί δέν προχώρησαν πιά κοντύτερα οἱ Συρακούσιοι ἔξαιτίας τῆς φωτιᾶς, ἄλλα ὑποχώρησαν πάλι. Γιατί και βοήθεια ἐρχόταν ἥδη πάλι ἀπό κάτω, ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι είχαν ἀποδιώξει τούς ἐκεῖ, και συγχρόνως τά καράβια τους, δύως τούς τό είχαν μηνυμένο, ἀρμένιζαν τώρα ἀπό τή Θάψο μπαίνοντας στό μεγάλο λιμάνι. Τά είδαν αὐτά ἀπό ψηλά ὅσοι είχαν ἀνεβεῖ πρός τίς Ἐπιπολές κι ἔφυγαν πίσω βιαστικά, κι δλόκληρος δ στρατός τῶν Συρακουσίων ἔτρεξε στήν πολιτεία νομίζοντας πώς δέν μποροῦσαν πιά μέ τίς δυνάμεις πού είχαν νά ἐμποδίσουν τήν ἐπέκταση τοῦ τείχους ὡς τήν παραλία.

"Ἀποκλεισμός τῶν Συρακουσίων μέ διπλό τεῖχος.

103. "Υστερ" ἀπ' αὐτά οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαιο. Και γύρισαν πίσω μέ προσωρινή ἀνακωχή τούς νεκρούς τῶν Συρακουσίων κι αὐτοί οἱ ἴδιοι παρέλαβαν πίσω τό Λάμαχο και τούς σκοτωμένους συντρόφους του. Και τώρα πού βρίσκονταν ὄλες οἱ δυνάμεις τους συγκεντρωμένες, και τό ναυτικό και τό πεζικό, ἀρχίζοντας ἀπό τίς Ἐπιπολές και τήν ἀπόκρυμνη πλευρά

του, ἀπέκλεισαν τούς Συρακουσίους μέ διπλό τεῖχος πού ἔφτανε ώς τή θάλασσα. Οἱ προμήθειες γιά τό στρατό ἔρχονταν τότε ἀπ' ὅλα τά μέρη τῆς Ἰταλίας. Κι ἔφτασαν καὶ πολλοί Σικελοί νά πολεμήσουν μαζί μέ τούς Ἀθηναίους, ἐνῶ πρίν δίσταζαν καὶ ἦταν ἐπιφυλακτικοί κι ἀπό τήν Τυρρηνία ἔφτασαν τρία καράβια τῶν πενήντα κουπιῶν. Καὶ τ' ἄλλα ὅλα πήγαιναν ὅπως τά ἔλπιζαν. Γιατί καὶ οἱ Συρακούσιοι δέν περίμεναν πιά πώς μποροῦσαν νά νικήσουν στόν πόλεμο ἀφοῦ κανενός εἰδους βοήθεια δέν τούς εἶχε ἔρθει ἀπό τήν Πελοπόννησο, κι ἔτσι συζητοῦσαν ἀναμεταξύ τους γιά συνθηκολόγηση κι ἔκαναν δοκιμαστικές προτάσεις πρός τό Νικία¹²⁰ γιατί αὐτός εἶχε τώρα μόνος τήν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ ἀφοῦ εἶχε πεθάνει ὁ Λάμαχος. Δέν κλείστηκε ὅμως καμιά ἐπίσημη συμφωνία, ἄλλα ὅπως εἶναι φυσικό ὅταν οἱ ἄνθρωποι βρίσκονται σέ δύσκολη θέση καὶ εἶναι χειρότερα παρά πολιορκημένοι, πολλές προτάσεις τοῦ διαβιβάζονταν καὶ περισσότερες ἀκόμα συζητοῦνταν μέστα στήν πολιτεία. Γιατί βρίσκονταν καὶ πολλοί πού ἀπό τίς συμφορές τους τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀρχισαν νά ύποψιάζονται ὁ ἔνας τόν ἄλλον, κι ἔπαψαν τούς στρατηγούς τους πού ὅσο ἦταν ἀρχηγοί τους ἔπεσαν αὐτές οἱ συμφορές, μέ τήν ίδεα πώς τά παθαίνουν εἴτε ἀπό τήν κακή τους τύχη εἴτε γιατί τούς πρόδωσαν, κοί διάλεξαν ἀντί γι' αὐτούς ἄλλους τρεῖς, τόν Ἡρακλείδη, τόν Εὐκλῆ καὶ τόν Τελλία.

Ο ΓΥΛΙΠΠΟΣ ΣΤΟΝ ΤΑΡΑΝΤΑ (κεφ. 104)

104. Ἐντωμεταξύ ὁ Γύλιππος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ τά καράβια ἀπό τήν Κόρινθο εἶχαν κιόλας φτάσει στή Λευκάδα, θέλοντας νά περάσουν στή Σικελία γιά νά βοηθήσουν τήν κατάσταση ὅσο γινόταν πιό γρήγορα. Καὶ καθώς τούς ἔρχονταν ἀπανωτά τά φοβερά μηνύματα κι ὅλα μέ τό ἴδιο περιεχόμενο, πού δέν ἦταν ἀληθινό, πώς οἱ Συρακούσιοι βρίσκονταν κιόλας ὀλότελα κυκλωμένοι κι ἀπομονωμένοι μέ τεῖχος γιά τή Σικελία δέν εἶχε πιά καμιά ἐλπίδα ὁ Γύλιππος· θέλοντας ὅμως νά βοηθήσει τήν Ἰταλία νά μείνει ἀνεξάρτητη, πέρασε τό Ίονιο πέλαγος ὅσο πιό γρήγορα μποροῦσε, αὐτός ὁ ἴδιος μέ δύο λα-

κωνικά καράβια κι ὁ Πυθήν ὁ Κορίνθιος μέ δυό κορινθιακά κι ἔφτασαν στὸν Τάραντα. Οἱ Κορίνθιοι στὴν Κόρινθο, ἐξόν ἀπό τὰ δέκα ἄλλα δικά τους, σκόπευαν νά στείλουν δυό λευκαδίτικα καὶ τρία ἀμπρακιώτικα ἀργότερα συμπληρώνοντας τὴν ἑξάρτυση καὶ τὰ πληρωματά τους. Ὁ Γύλιππος ἔστειλε πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέσβεις ἀπό τὸν Τάραντα στοὺς Θουρίους, στηριγμένος στὸ γεγονός πώς ὁ πατέρας του ἦταν πολίτης τῶν Θουρίων¹²¹ κι ἐπειδή δέν μπόρεσε νά τοὺς πείσει νά ῥθουν μέ τό μέρος του, σήκωσε ἄγκυρα κι ἀρμένισε παράλληλα μέ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἰταλίας, καὶ τὸν παράσυρε ὁ ἄνεμος πού φυσάει ὄρμητικά στὰ μέρη ἐκεῖνα ἀπό τὸ βοριά, ἔξω στὸ πέλαγος κι ἀπό κεῖ θαλασσοδαρμένος φτάνει κι ἀράζει πάλι στὸν Τάραντα· τραβώντας στὴ στεριά τὰ καράβια πού είχαν κακοπάθει ἀπό τὴν τρικυμία, ἔβαλε νά τὰ διορθώσουν. Ὁ Νικίας ὅμως, μόλιο πού ἔμαθε πώς ἀρμενίζει ὁ Γύλιππος κατά τὰ μέρη ἐκεῖνα, καταφρόνεσε τὰ λίγα καράβια του, πράμα πού ἔπαθαν κι οἱ Θούριοι καὶ τοῦ φάνηκε πώς είναι μᾶλλον ἔξοπλισμένος γιά πειρατεία· γι' αὐτό πρόσταξε νά μήν παρακολουθοῦν πιά τίς κινήσεις του¹²².

Πρέπει να το γνωρίζουμε ότι τα παλαιά στοιχεία της αρχαίας ιστορίας
διαρρέουν επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.
Επίσημα στην οδό της Αθηναϊκής Επίτροπης της Δημόσιας Καταπράτησης.

ΒΙΒΛΙΟ Ζ'

ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ
(κεφ. 1 - 7)

1. Ἀπό τὸν Τάραντα, ἀφοῦ ἐπισκεύασαν τὰ καράβια τους, ἀρμένισαν δὲ Γύλιππος καὶ δὲ Πυθήν δὲ Κορίνθιος, πλέοντας παράλληλα μὲ τὴν παραλία, ὡς τοὺς Λοκρούς τοὺς Ἐπιζεφυρίους. Ἐκεῖ ἔμαθαν μὲ περισσότερη ἀκρίβεια τὰ πράματα, πῶς οἱ Συρακούσιοι δέν εἶχαν ἀκόμα ὀλότελα ἀποκλειστεῖ μὲ τὸ ἔχθρικό τεῖχος, ἀλλά πῶς ἡταν ἀκόμα δυνατό νά πάει στρατός στίς Ἐπιπολές καὶ νά μπει ἀπό κεῖ στήν πολιτεία· συζητοῦσαν λοιπόν ἄν ἡταν καλύτερα ν' ἀρμενίσουν ἔχοντας τὴν Σικελία στά δεξιά τους, καὶ νά ριψοκινδυνέψουν νά μπούνε στό λιμάνι ἦ, ἀντίθετα, ν' ἀρμενίσουν ἀπό τὴν ἄλλη κατεύθυνση πρῶτα, πρός τὴν Ἰμέρα, ἔχοντας τὴν Σικελία στ' ἀριστερά τους, καὶ νά προχωρήσουν στίς Συρακούσες ἀπό τὴν στεριά, καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καὶ παίρνοντας ἄλλο στρατό, δσους θά μποροῦσαν νά πείσουν. Κι ἀποφάσισαν νά πᾶνε κατά τὴν Ἰμέρα, καὶ γι' ἄλλους λόγους, καὶ γιατί τά τέσσερα καράβια πού εἶχε στείλει ὁ Νικίας ὅταν ἔμαθε πῶς βρίσκονται στοὺς Λοκρούς, παρόλο πού τοὺς εἶχε ἀγνοήσει στὴν ἀρχή, δέν εἶχαν ἀκόμα φθάσει στό Ρήγιο. Πρόφτασαν λοιπόν καὶ ἔφευγαν αὐτή τὴν παρακολούθηση, κι ἀφοῦ πέρασαν τά στενά, κι ἔπιασαν στό Ρήγιο καὶ στή Μεσσήνη, ἔφτασαν στὴν Ἰμέρα. "Οταν παρουσιάστηκαν ἔκει, ἔπεισαν τίς ἀρχές νά πολεμήσουν μαζί τους καὶ νά τοὺς παρακολουθήσουν στὴν πορεία τους, μέ δικό τους στρατό, καθώς καὶ νά πρ-

Πορεία τοῦ
Γύλιππου
πρός τίς Συ-
ρακούσες.

μηθέψουν ὅπλα στούς ναῦτες τῶν λακωνικῶν καὶ κορινθιακῶν καραβιῶν πού δέν εἶχαν (τά καράβια τά τράβηξαν στή στεριά στήν Ἰμέρα)· ἔστειλαν ἐπίσης μήνυμα στούς Σελινουντίους, προστάζοντάς τους νά τούς ἀνταμώσουν σέ όρισμένο σημεῖο μέ τό στρατό τους. Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Γέλας ὑποσχέθηκαν ἔνα μικρό σῶμα στρατοῦ, καθώς καὶ μερικοί Σικελοί, πού ἦταν τώρα πιό πρόθυμοι νά πᾶνε μέ τό μέρος τους, τόσο ἐπειδή εἶχε τελευταῖα πεθάνει ὁ Ἀρχωνίδης, ὁ βασιλιάς φίλος τῶν Ἀθηναίων, πού ἔξουσίαζε μερικούς Σικελούς στά μέρη ἐκεῖνα κι εἶχε ἀρκετή δύναμη, δσο καὶ γιατί ὁ Γύλιππος εἶχε φτάσει ἀπό τή Σπάρτη τήν Ἰδια κι ἔδειχνε μεγάλο ζῆλο. Μάζεψε λοιπόν ὁ Γύλιππος τούς ναῦτες καὶ πεζοναῦτες ἀπό τά καράβια του, πού εἶχαν βρεῖ ὅπλα, κάπου ἐφτακόσιους Ἰμεραίους, βαριά κι ἐλαφρά ἀρματωμένους, χίλιους δλους μαζί, κι ἐκατό ἵππεις λίγους ἵππεις καὶ πεζούς μ' ἀλαφριά ἀρματωσιά ἀπό τό Σελινούντα, λίγους ἄλλους ἀπό τή Γέλα κι ὡς χίλιους Σικελούς, καὶ προχώρησε πρός τίς Συρακοῦσες.

*Ο Γύλιππος
καὶ οἱ
Συρακούσιοι
πρὸς τίς
Ἐπιπολές.*

2. Οἱ Κορίνθιοι πάλι, ξεκίνησαν ἀπό τή Λευκάδα ὅσο πιό γρήγορα μποροῦσαν γιά νά τόν ἐνισχύσουν μέ τ' ἄλλα τους καράβια πού εἶχαν ἐκεῖ κι ὁ Γογγύλος, ἔνας ἄρχοντας τῆς Κορίνθου, ξεκίνησε τελευταῖος μ' ἔνα μόνο καράβι, ἀλλά ἐφτάσει πρῶτος στίς Συρακοῦσες, λίγο πρίν ἀπό τό Γύλιππο· κι ὅταν τούς βρῆκε πού σκόπευαν νά κάνουν συνέλευση τοῦ λαοῦ γιά ν' ἀποφασίσουν νά δώσουν τέλος στόν πόλεμο, τούς ἐμπόδισε νά τό κάνουν καὶ τούς ἔδωσε θάρρος λέγοντας, πώς φτάνουν ἄλλα καράβια καὶ διοικητής τους ὁ Γύλιππος, ὁ γιός τοῦ Κλεανδρίδα πού τόν ἔστειλαν οἱ Σπαρτιάτες¹. Οἱ Συρακούσιοι τότε πῆραν ἀμέσως κουράγιο καὶ βγῆκαν μ' ὀλόκληρο τό στρατό τους ἀπό τήν πολιτεία νά προϋπαντήσουν τό Γύλιππο, γιατί εἶχαν ἀντιληφθεῖ πώς πλησίαζε ἐκείνη τήν ὥρα. Αὐτός ἀφοῦ κυρίεψε τίς Ἰετές, ἔνα μικρό δχυρό τῶν Σικελῶν στό πέρασμά του, κι ἀφοῦ σύνταξε δλη τή δύναμή του ὡς νά ἐπρόκειτο νά δώσει μάχη, προχωροῦσε πρός τίς Ἐπιπολές· κι ἀνεβαίνοντας ἀπό τόν Εὔρυηλο, ἀπ' δπου εἶχαν ἀνεβεῖ κι οἱ Ἀθηναῖοι στήν ἀρχή, προχώρησε μαζί μέ τούς Συρακουσίους πρός τό τείχος τῶν Ἀθηναίων. Κι ἔτυχε νά φτάσει τήν κρίσιμη στιγμή πού

είχε συμπληρωθεῖ τό διπλό τεῖχος τῶν Ἀθηναίων, μάκρους ἔφτα ἡ δύτικά σταδίων στό μεγάλο λιμάνι, ἐξόν ἀπό ἕνα μικρό κομμάτι κάτω στή θάλασσα· ἐκεῖ ἔχτιζαν ἀκόμα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά τοῦ κύκλου πρός τόν Τρώγιλο, πού βγαίνει στήν ἄλλη θάλασσα, είχαν κιόλας σωριάσει τίς πέτρες στό περισσότερο μάκρος του καί ποῦ καί ποῦ είχαν μισοχτίσει μερικά του τμήματα, κι ἄλλα τά είχαν ἐντελῶς συμπληρώσει κι ἀφήσει ἔτσι. Τόσο κοντά στόν ἄκρο κίνδυνο είχαν φτάσει οἱ Συρακούσιοι.

3. Καθώς παρουσιάστηκαν ξαφνικά ὁ Γύλιππος κι οἱ Συρακούσιοι νά ῥχονται καταπάνω τους, ἀναστατώθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι στήν ἀρχή, ἄλλα μπήκαν σέ παράταξη μάχης. Ἀπό τή μεριά του ὁ Γύλιππος, ἀφοῦ ἀπόθεσε ὁ στρατός τά ὅπλα χάμω κοντά τους, στέλνει πρῶτα ἔναν κῆρυκα νά τούς πεῖ πώς ἂν θέλουν νά φύγουν ἀπό τή Σικελία σέ πέντε μέρες παίρνοντας ὅλα τους τά πράματα είναι πρόθυμος νά συνάψει συμφωνία εἰρήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀψήφησαν τόν κῆρυκα δλωσδιόλου καί τόν ἔστειλαν πίσω χωρίς ἀπάντηση. "Υστερ" ἀπ' αὐτό ἄρχισαν κι οἱ δύο νά ἐτοιμάζονται ὁ ἔνας ἐνάντια στόν ἄλλο μέ τό σκοπό νά δώσουν μάχη. Κι ὁ Γύλιππος, βλέποντας πώς οἱ Συρακούσιοι ἦταν ἄνω - κάτω καί δέν ἐμπαιναν πρόθυμα σέ παράταξη, δδήγησε πίσω τό στράτευμα σέ πιό ἀνοιχτό χῶρο. Ὁ Νικίας δέν ξεκίνησε τό στρατό του ἐνάντια τους, ἄλλα ἔμεινε ἄπρακτος κοντά στό δικό του τεῖχος. Κι ὅταν κατάλαβε ὁ Γύλιππος πώς δέ σκόπευαν νά τόν καταδιώξουν, πῆρε δλόκληρο τό στρατό καί τόν πῆγε στήν ἄλλη ἄκρη τῶν Ἐπιπολῶν πού λέγεται Τεμενίτης καί κατασκήνωσε ἐκεῖ. Τήν ἄλλη μέρα, δδήγωντας τους, παράταξε τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ του ἀπέναντι στά τείχη τῶν Ἀθηναίων, γιά νά μήν μπορέσουν αὐτοί νά στείλουν ἐνισχύσεις ἄλλοι, στέλνοντας συγχρόνως ἔνα ἀπόσπασμα πρός τό φρούριο πού λέγεται Λάβδαλο, κι ἔτσι τό κυρίεψε, κι ὅσους ἔπιασε ἐκεῖ - μέσα, τούς σκότωσε δλους· ἀπό κεῖ πού βρισκόταν ὁ ἀθηναϊκός στρατός, δέν μποροῦσαν νά ἴδουν αὐτό τό μέρος. Καί τήν ἴδια μέρα ἔπιασαν οἱ Συρακούσιοι ἔνα ἀθηναϊκό πολεμικό, πού φρουροῦσε στήν εἴσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ.

4. "Υστερ" ἀπ' αὐτό, ἄρχισαν οἱ Συρακούσιοι κι οἱ σύμ-

*Ο Γύλιππος
στόν Τεμενίτη.*

σίων. Ὁχύρωση τοῦ Πλημμύριον ἀπό τὸ Νικία.

μαχοί τους νά χτίζουν μονό τεῖχος, πού θά κοβε τίς Ἐπιπολές λοξά πρός τό τεῖχος τῶν Ἀθηναίων, ἀρχίζοντας ἀπό κάτω ἀπό τήν πολιτεία πρός τ' ἀπάνω², ἔτσι ὥστε, ἂν δέν κατάφερναν οἱ Ἀθηναῖοι νά τους ἐμποδίσουν, νά μήν εἶναι πιά σέ θέση ν' ἀποκλείσουν τήν πολιτεία μέ τό τεῖχος τους. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν πιά τότε ὅλοι ἀνεβεῖ στό δροπέδιο, ἔχοντας τελειώσει τό τεῖχος πού κατέβαινε ὡς τή θάλασσα³ καί ὁ Γύλιππος (ἔνα μέρος τοῦ τείχους τῶν Ἀθηναίων ἦταν ἀδύνατο) παίρνοντας τό στρατό του νύχτα προχώρησε πρός αὐτό. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι (γιατί ἦταν κατασκηνωμένοι ἔξω ἀπό τό δχύρωμά τους) τόν πῆραν εἰδηση καί προχώρησαν ἐνάντιά του· αὐτός τούς εἶδε καί πῆρε πίσω τούς δικούς του ὅσο πιό γρήγορα μποροῦσε. Ἀφοῦ λοιπόν οἱ Ἀθηναῖοι δυνάμωσαν τό τεῖχος τους καί τό καναν πιό ψηλό, τό φρουροῦσαν οἱ ἴδιοι σ' αὐτό τό σημεῖο. Καί παράτεξαν τούς ἄλλους συμμάχους γύρω στό ὑπόλοιπο τεῖχος, στά σημεῖα ὅπου ἐπρόκειτο νά τό φυλάγει ὁ καθένας.

Ο Νικίας ἔκρινε τώρα σωστό νά δχυρώσει τό μέρος πού λέγεται Πλημμύριο· αὐτό εἶναι ἀκρωτήρι στήν ἀπέναντι μεριά τῆς πολιτείας πού προεξέχει στή θάλασσα καί στενεύει τήν είσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, κι ἂν δχυρωνόταν, νόμιζε πώς θά ἦταν πιό εὔκολο νά εἰσάγονται προμήθειες γιά τόν ἀθηναϊκό στρατό· γιατί ἀπό κεῖ θά μποροῦσαν νά ἐπιβλέπουν τό λιμάνι τῶν Συρακουσῶν⁴ ἀπό πιό κοντά, καί δέ θά ἦταν ἀναγκασμένοι ὅπως ἦταν τώρα, νά ξεκινοῦν ἀπό τό βάθος τοῦ λιμανιοῦ, ἂν ἔκαναν οἱ ἐχθροί νά κινηθοῦν μέ τό ναυτικό τους. Καί γιά ἔναν ἄλλο λόγο, γιατί εἶχε τώρα στρέψει τήν προσοχή του περισσότερο πρός τή χρησιμοποίηση τοῦ στόλου γιά τίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις, γιατί δέν ἔβλεπε πολλές ἐλπίδες ἀπό τόν πόλεμο στή στεριά ἀπό τότε πού ἔφτασε ὁ Γύλιππος. Ἀφοῦ μετέφερε λοιπόν τά καράβια καί στρατό, ἔχτισε τρία φρούρια· σ' αὐτά ἦταν τώρα ἀποθηκευμένα τά περισσότερα σκεύη τοῦ στρατοῦ, κι ἐκεὶ ἔμεναν ἀραγμένα τά μεγάλα μεταγωγικά καί τά γρήγορα καταδρομικά. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν πώς ἀπό τότε ἄρχισε ἡ μεγαλύτερη ταλαιπωρία τῶν πληρωμάτων· γιατί καί τό νερό ἦταν λιγοστό, κι ἔπρεπε νά πᾶνε μακριά γιά νά τό φέρουν, κι ὅποτε ἔβγαιναν γιά ξερόκλαδα γιά τίς φωτιές τους οἱ ναῦτες

τούς σκότωναν οἱ ἵππεῖς τῶν Συρακουσίων, πού κυριαρχοῦσαν στή γύρω πεδιάδα. Γιατί τό ἔνα τρίτο τοῦ ἴππικοῦ τους τό εἴ-χαν παρατάξει οἱ Συρακούσιοι στό χωριό κοντά στό Ὀλυμπιεῖο, ἀκριβῶς ἐξαιτίας τῶν Ἀθηναίων πού ἦταν στό Πλημύριο, γιά νά μή βγαίνουν ἀπό τά φρούρια νά καταστρέφουν τό γύρω τόπο. Στό μετοχύ ἔμαθε ὁ Νικίας πώς πλησιάζουν πιά καὶ τά ὑπόλοιπα καράβια τῶν Κορινθίων⁵ κι ἔστειλε εἰκοσι πολεμικά νά τά παραφυλάγουν, μέ τήν ἐντολήν ν' ἀρμενίζουν γύρω στούς Λοκρούς καὶ τό Ρήγιο καὶ τά μέρη ὅπου μποροῦσαν οἱ ἐχθροί νά προσεγγίσουν στή Σικελία.

5. Ὁ Γύλιππος πάλι, ἔκανε δυό δουλειές συγχρόνως: ἐξακολουθοῦσε νά χτίζει τό λοξό τεῖχος πού διέσχιζε τίς Ἐπιπόλες χρησιμοποιώντας τίς πέτρες πού εἶχαν σωράσει οἱ Ἀθηναῖοι γιά τούς δικούς τους σκοπούς, κι ἔβγαζε κάθε μέρα τούς Συρακουσίους καὶ τούς συμμάχους τους ἔξω ἀπό τό χτίσμα καὶ τούς ἔβαζε σέ παράταξη μάχης· κι οἱ Ἀθηναῖοι παρατάσσονταν κι αὐτοί ἀπέναντι. Κι ὅταν ἔκρινε ὁ Γύλιππος πώς ἔφτασε ἡ κατάλληλη στιγμή, ἄρχισε τήν ἔφοδο, καὶ πιάστηκαν σῶμα μέ σῶμα καὶ πολεμοῦσαν ἀνάμεσα σέ δυό τειχίσματα, ὅπου ἦταν ἀδύνατο νά χρησιμοποιήσουν οἱ Συρακούσιοι τό ἴππικό τους. Κι ἀφοῦ νικήθηκαν οἱ Συρακούσιοι κι οἱ σύμμαχοί τους καὶ πῆραν πίσω τούς νεκρούς τους μέ προσωρινή ἀνακωχή, κι οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαιο, κάλεσε ὁ Γύλιππος τό στράτευμα καὶ τούς εἶπε πώς δέν ἔφταιγαν αὐτοί, ἀλλ' αὐτός ὁ ἕδιος· γιατί τούς εἶχε στερήσει τά πλεονεκτήματα πού θά τούς ἔδιναν τό ἴππικό καὶ οἱ ἀκοντιστές, βάζοντάς τους νά πολεμήσουν σέ τόσο στενό μέρος ἀνάμεσα σέ δύο τείχη· τώρα λοιπόν θά τούς δηγοῦσε πάλι στή μάχη. Καὶ τούς παρακίνησε νά βάλουν καλά στό νοῦ τους τά ἀκόλουθα δυό πράματα: Πώς ὅσο γιά τήν πολεμική τους ἔτοιμασία δέν ἦταν κατώτεροι ἀπό τούς ἐχθρούς, κι ώς πρός τό φρόνημά τους νά τό θεωρήσουν ἀνυπόφορο ἄν δέν ἀπαιτήσουν ἀπό τόν ἔαυτό τους, αὐτοί πού ἦταν Πελοποννήσιοι καὶ Δωριεῖς νά νικήσουν Ἰωνες⁶ καὶ νησιώτες καὶ κάθε λογῆς περιμοζώματα⁷, καὶ νά τούς διώξουν ἀπό τόν τόπο.

6. Κι ὑστερ' ἀπ' αὐτά, ὅταν ἔφτασε ἡ στιγμή, τούς δδή-

⁵Ἐφοδος τοῦ
Γύλιππου.
⁶Ἡττα τῶν
Συρακουσίων.

*Τεῖχος τῶν
Συρακουσί-
ων.*

γησε πάλι στήν ἐπίθεση. Ὁ Νικίας κι οἱ Ἀθηναῖοι ἔκριναν πώς ἀκόμα κι ἀν δέν ἥθελαν ν' ἀρχίσουν τῇ μάχῃ, ἡταν ἀπόλυτη ἀνάγκη νά μήν ἀψηφήσουν τό γεγονός πώς τό τεῖχος χτιζόταν πλάι τους (γιατί εἶχε κιόλας σχεδόν ξεπεράσει τήν ἄκρη τοῦ τείχους τῶν Ἀθηναίων τό χτίσιμο τῶν ἐχθρῶν, κι ἀν τό ξεπερνοῦσε, σχηματίζοντας γωνία μ' αὐτό, θά καταντοῦσε ἀδιάφορο ἢν νικοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι συνέχεια στίς μάχες ἢ ἀν δέν πολεμοῦσαν διόλου): γι' αὐτό ἔκαναν ἀντεπίθεση ἐνάντια στούς Συρακουσίους. Ὁ Γύλιππος συγκρούστηκε μαζί τους, ἔχοντας βγάλει τούς βαριά ἀρματωμένους ἔξω, λίγο πιό μακρυά ἀπό τό τεῖχος παρά πρωτύτερα, καί παρατάξει τούς ἵππεῖς καί τούς ἀκοντιστές στόν ἀνοιχτό χῶρο λοξά ἀπό τούς Ἀθηναίους, ἐκεῖ πού τελείωναν τά ἔργα καί τῶν δύο τειχῶν. Καί χτυπώντας οἱ ἵππεῖς τήν ἀριστερή πλευρά τῶν Ἀθηναίων, πού ἦταν κοντύτερά τους, τούς ἀνάγκασαν νά διπισθοχωρήσουν κι ἔξαιτίας αὐτοῦ νικήθηκε κι ὁ ὑπόλοιπος στρατός τῶν Ἀθηναίων καί ἀπωθήθηκαν στά δχυρώματά τους. Καί τήν ἀκόλουθη νύχτα ἔχτισαν τό τεῖχος μακρύτερα ξεπερνώντας τό οἰκοδόμημα τῶν Ἀθηναίων, ἔτσι ὥστε νά μήν ἐμποδίζονται ποτέ πιά ἀπ' αὐτούς· κι οἱ Ἀθηναῖοι νά χόνη χάσει ὀλωσδιόλου τή δυνατότητα, ἀκόμα κι ἀν ὑπερτεροῦσαν στή μάχη, νά τούς ἀποκλείσουν μέ τεῖχος.

*Ἐμσχύσεις
πρὸς τοὺς Συ-
ρακουσίους.*

7. "Υστερ" ἀπ' αὐτό, ἀρμένισαν καί μπήκανε μέσα στό λιμάνι, χωρίς νά τούς πάρουν εἰδῆση οἱ Ἀθηναῖοι, τά ὑπόλοιπα δώδεκα καράβια τῶν Κορινθίων καί τῶν Λευκαδίων καί τῶν Ἀμπρακιωτῶν (μέ διοικητή τόν Κορίνθιο Ἐρασινίδη) καί τά πληρώματά τους βοηθοῦσαν ἀπό δῶ κι ἐμπρός τούς Συρακουσίους νά συμπληρώσουν τό λοξό τους τεῖχος. Καί ὁ Γύλιππος ἔψυγε, πηγαίνοντας σέ ἄλλα μέρη τῆς Σικελίας γιά νά μαζέψει ἐνισχύσεις γιά τό ναυτικό καί γιά τό πεζικό, καί γιά νά κάνει καί τίς ἄλλες πολιτείες νά προσχωρήσουν, ἢν καμιά εἴτε δέν ἔδειχνε ἀρκετό ζῆλο, εἴτε κρατιόταν ἀκόμα ἐντελῶς μακρυά ἀπό τόν πόλεμο. Ἔστειλαν ἐπίσης κι ἄλλους πρέσβεις στή Λακεδαίμονα καί στήν Κόρινθο, τόσο οἱ Συρακούσιοι, ὅσο κι οἱ Κορίνθιοι, γιά νά τούς ἔρθει κι ἄλλος στρατός διασχίζοντας τό πέλαγος μέ φορτηγά ἢ ἐμπορικά πλοῖα ἢ μέ δροιοδήποτε Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλο τρόπο ἦταν δυνατό μέ τό ἐπιχείρημα πώς κι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν παραγγείλει κι ἄλλες πρόσθετες ἐνισχύσεις. Καὶ οἱ Συρακούσιοι ἔτοιμαζαν στόλο, βρίσκοντας πληρώματα κι ἐξάρτυση κι ἔκαναν γυμνάσια μέ σκοπό νά δοκιμάσουν τή δύναμή τους καί στή θάλασσα· καί γενικά ἦταν τώρα πιό ἐγκαρδιωμένοι καί πολεμόχαροι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ (κεφ. 8 - 15)

8. Ὁ Νικίας πάλι, πού τ' ἀντιλαμβανόταν ὅλ' αὐτά κι ἔβλεπε κάθε μέρα νά μεγαλώνει ἡ δύναμη τῶν ἐχθρῶν καί νά χειροτερεύει ἡ δική του θέση, ἔστελνε κι αὐτός συνέχεια μηνύματα στήν Ἀθήνα, ἔχοντας καί πρωτύτερα ἀναφέρει τίς λεπτομέρειες τοῦ τί γινόταν, κι ἀκόμα περισσότερο τώρα γιατί ἔκρινε πώς βρισκόταν σέ πολύ ἐπικίνδυνη θέση καί πώς ἂν οἱ Ἀθηναῖοι δέν τὸν ἀνακαλοῦσαν τό γρηγορότερο, ἢ δέν τοῦ ἔστελναν τό ἵδιο γρήγορα κι ἄλλο στρατό, κι ὅχι μικρό, δέν ὑπῆρχε ἐλπίδα νά σωθοῦνε. Κι ἐπειδή φοβόταν μήπως αὐτοί πού ἔστελνε, εἴτε ἀπό ἀνικανότητα νά ἐκθέσουν τήν κατάσταση πειστικά, εἴτε ἐπειδή δέ θά θυμοῦνταν ἀκριβῶς τί ἔπρεπε νά ποῦν, εἴτε τέλος γιά νά φανοῦν εὐχάριστοι στό πλῆθος, δέ μεταδώσουν τήν ἀληθινή κατάσταση τῶν πραγμάτων, ἔγραψε ἔνα γράμμα· νόμιζε πώς μ' αὐτόν τόν τρόπο θά μάθαιναν οἱ Ἀθηναῖοι καλύτερα τίς ἀπόψεις του καί θά μποροῦσαν νά συσκεψθοῦν βασισμένοι στήν πραγματικότητα, χωρίς νά διαστρεβλωθεῖ ἡ ἀλήθεια διόλου ἀπό τούς ἀγγελιοφόρους. Ἔφυγαν λοιπόν οἱ ἀποσταλμένοι μέ τή γραμμένη ἀναφορά του καί μέ τίς ἐντολές του γιά τό τί ἔπρεπε νά ποῦν αὐτός στό μεταξύ φρόντιζε γιά τήν κατάσταση τοῦ στρατοῦ, μέ τή γενική πρόθεση νά περιφρουρεῖ μᾶλλον τήν ἀσφάλειά του παρά νά τούς ρίξει σέ μάχη ἀπό δική του πρωτοβουλία.

10. Τόν ἀκόλουθο χειμώνα ἔφτασαν στήν Ἀθήνα οἱ ἀποσταλμένοι τοῦ Νικία καί εἶπαν ὅσα τούς εἶχε παραγγείλει προφορικά καί ἀπάντησαν στά ἐρωτήματα πού τούς ἔκαναν κι ἔδωσαν στά χέρια τῶν ἀρχόντων τή γραφτή του ἀναφορά. Κι ὁ γραμματέας τῆς πολιτείας⁸ βγῆκε μπροστά καί τή διά-

'Αποστολή.'

βασε στους Ἀθηναίους. Κι ὅσα τούς φανέρωνε ἦταν ἀπάνω - κάτω τ' ἀκόλουθα :

*Πληροφορίες
για τὴν κατά-
σταση στή
Σικελία.*

11. «Οσα ἔγιναν πρίν ἀπό τοῦτο, τά ξέρετε, Ἀθηναῖοι, ἀπό πολλές ἄλλες ἀναφορές μου. Τώρα δῆμος ἥρθε ἡ στιγμή περισσότερο παρά ποτέ ἄλλοτε ν' ἀποφασίστε, ἀφοῦ μάθετε σέ τί σημεῖο βρισκόμαστε. Ἐνῶ δηλαδή ἔχομε νικήσει τούς Συρακουσίους πού μᾶς στείλατε νά πολεμήσομε, στίς περασμένες μάχες κι ἀφοῦ είχαμε οἰκοδομήσει τά δυχυρώματα ὅπου βρισκόμαστε τώρα, ἥρθε ὁ Γύλιππος ὁ Λακεδαιμόνιος ἔχοντας μαζί του στρατό, τόσο ἀπό τὴν Πελοπόννησο, ὅσο κι ἀπό μερικές πολιτείες τῆς Σικελίας. Καὶ εἶναι βέβαια ἀλήθεια πώς στήν πρώτη μάχη τὸν νικήσαμε, ἀλλά στή δεύτερη μᾶς ἐπιτέθηκαν πολύ ἵππικό καὶ ἀκοντιστές, κι ἀπό τὴν πίεσή τους ἀναγκαστήκαμε νά ὑποχωρήσομε πίσω ἀπό τὰ τείχη. Τώρα λοιπόν ἐμεῖς πάψαμε νά χτίζομε τείχη γιά νά τούς ἀποκλείσομε, γιατί οἱ ἐχθροί εἶναι τώρα πολλοί καὶ μένομε ἀπρακτοί (γιατί δέ θό μπορούσαμε νά χρησιμοποιήσουμε ὀλόκληρο τὸ στράτευμα, ἀφοῦ ἡ φρούρηση τῶν δυχυρωμάτων ἀπασχολεῖ ἔνα μέρος τοῦ βαριοῦ πεζικοῦ): ἐκεῖνοι δῆμος ἔχουν χτίσει παράπλευρα στό δικό μας ἔνα μονό τείχος, ἔτσι ὥστε δέν εἶναι πιά δυνατό νά τούς περικυκλώσουμε ἐμεῖς μέ τείχος, ἔξον ἄν τούς ἐπιτεθεῖ κανένας μέ μεγάλη δύναμη καὶ κυριέψει αὐτό τὸ πλαϊνό τείχος. Καὶ κατάντησε, ἐνῶ φαινόταν πώς ἐμεῖς πολιορκούσαμε ἄλλους, νά βρεθοῦμε ἐμεῖς πολιορκημένοι, τουλάχιστο ὅσον ἀφορᾶ τὸν πόλεμο στή στεριά: γιατί δέ βγαίνομε κάν οὕτε στήν ὑπαιθρο σέ μεγάλη ἀπόσταση ἔξαιτίας τοῦ ἵππικοῦ τους.

*Ἡ πρωτο-
βονλία στὸν
ἐχθρό.*

12. »Ἐξόν ἀπ' αὐτό, ἔχουν αὐτοί στείλει πρέσβεις καὶ στήν Πελοπόννησο, ζητώντας κι ἄλλες δυνάμεις, κι ὁ Γύλιππος ἔχει φύγει πηγαίνοντας σ' ἄλλες πολιτείες τῆς Σικελίας μέ τὸ σκοπό ἄλλες νά πείσει νά πολεμήσουν μαζί του, ἐκεῖνες πού εἶναι τώρα οὐδέτερες, κι ἀπό τίς ἄλλες νά πάρει, ἄν μπορέσει, πεζικό καὶ καράβια. Γιατί, καθώς μαθαίνω, ἔχουν στό νοῦ τους νά δοκιμάσουν νά ἐπιτεθοῦν συγχρόνως στά τείχη μας μέ τὸ πεζικό καὶ μέ τὰ καράβια τους στή θάλασσα. Κι ἃς μήν τό θεωρήσει κανείς φοβερό, πού λέω «καὶ στή θάλασσα». Γιατί τό ναυτικό μας, δπως τό χουν πληροφορηθεῖ κι ἐκεῖνοι, ἦταν

βέβαια στήν ἀρχή σέ λαμπρή κατάσταση, ἐπειδή καί τά σκάφη ἦταν στεγανά καί τά πληρώματα ἀνέπαφα τώρα ὅμως καί τά πλοϊα μπάζουν νερά, ἀφοῦ βρίσκονται τόσο καιρό στή θάλασσα καί τά πληρώματα ἔχουν ταλαιπωρθεῖ. Καί δέν ἔχομε τή δυνατότητα νά σύρομε τά καράβια στή στεριά καί νά τά στεγνώσομε στόν ἀέρα, ἀφοῦ τά ἐχθρικά σκάφη, πού είναι ισάριθμα μέ τά δικά μας κι ἀκόμη περισσότερα, μᾶς κάνουν νά περιμένομε ὅλη τήν ὥρα πώς μπορεῖ ν' ἀρμενίσουν καταπάνω μας. Καί είναι φανερό πώς ἔξασκούνται ἀδιάκοπα μ' αὐτόν τό σκοπό, γιά νά δοκιμάσουν τή δύναμή τους ἀπάνω μας. Καί ή πρωτοβουλία τῶν ἐπιχειρήσεων είναι τώρα δική τους, καθώς κι η εὐκολία νά στεγνώσουν τά καράβια τους. Γιατί δέν είναι ἀναγκασμένοι νά παραφυλάγουν ἔναν ἐχθρό ἀπό τή θάλασσα.

13. »Ἐμεῖς μετά βίας θά είχαμε αὐτό τό πλεονέκτημα, ἃν ἦταν τά πλοϊα μας πολύ περισσότερα, κι ἃν δέν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, ὅπως τώρα, νά τά χομε δόλα σ' ἐπιφυλακή. Γιατί ἃν χαλαρώσομε τήν ἐπιτήρησή μας, ἔστω καί στό ἐλάχιστο, δέ θά είμαστε σέ θέση νά προμηθευόμαστε τ' ἀναγκαῖα γιά τή συντήρησή μας, ἀφοῦ καί τώρα μέ μεγάλη δυσκολία τά φέρνομε στό στρατόπεδο ἀπό δρόμους κοντά στήν πολιτεία τους. Τά πληρώματα, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἀρχισαν νά φθείρονται καί καταστρέφονται δλοένα γιά τους ἔξῆς λόγους : Οἱ ναῦτες πού ξεμακραίνουν ἀπό τό στρατόπεδο σέ κάποια ἀπόσταση γιά νά βροῦν ξύλα καί νερό, καί ν' ἀρπάξουν τίποτ' ἄλλες προμήθειες, ἔχουν ἀπώλειες ἀπό τους ἵπεῖς τῶν ἐχθρῶν οἱ δοῦλοι πάλι, τώρα πού καταντήσαμε σέ τήν θέση μέ τόν ἐχθρό, αὐτομολοῦν κι ἀπό τους ξένους, ὅσους μπορέσαμε νά στρατολογήσουμε μέ τή βία, μᾶς φεύγουν πρός τίς διάφορες πολιτείες ἐκεῖνοι πάλι πού παρασύρθηκαν στήν ἀρχή ἀπό τους μεγάλους μισθούς πού προσφέραμε, καί ἔρχονταν περισσότερο γιά νά κερδίσουν χρήματα παρά γιά νά πολεμήσουν, τώρα πού βλέπουν, ἀντίθετα μέ τίς προσδοκίες τους, πώς τόσο τό ναυτικό μας ὅσο κι η ὑπόλοιπη δύναμή μας βρίσκει ἀντίσταση, φεύγουν, ἄλλοι δίνοντας στόν ἐχθρό τή δικαιολογία πώς πᾶνε μέ τό μέρος του, κι οἱ ἄλλοι ὅπως ἄλλιῶς μπορεῖ ὁ καθένας (γιατί είναι μεγάλη ή Σικελία)· ἄλλοι τέλος, πού προ-

Προβλήματα
ἐπιστισμοῦ.
Ἀπώλειες.

τιμοῦν νά μείνουν κοντά στ' ἀραξοβόλια μας γιά νά κάνουν ἐμπόριο, ἔπεισαν τούς τριηράρχους νά δέχονται δούλους ἀπό τά "Υκκαρα⁹ γι' ἀντικαταστάτες τους, κι ἔχουν ἔτσι χαλάσει τήν πειθαρχία τοῦ ναυτικοῦ.

"Ελλειψη ἐφεδρειῶν.

14. »Καί σεῖς, πού τώρα μέ διαβάζετε, ξέρετε πολύ καλά πώς λίγο καιρό διαρκεῖ ἡ ἀνώτατη κατάσταση ἑτοιμότητας ἐνός πληρώματος, καὶ λίγοι μόνο ἀπό τούς ναῦτες εἶναι ὕξιοι καὶ νά βάλουν μπρός ἓνα καράβι καὶ νά διατηρήσουν τό ρυθμό τῆς κωπηλασίας ἀδιάκοπα. Ἡ χειρότερη ἀπ' ὅλες αὐτές τίς δυσκολίες εἶναι πώς δέν μπορῶ ἐγώ, ὁ στρατηγός τους, νά τά ἐμποδίσω ὅλ' αὐτά (γιατί εἶναι πολύ δύσκολο νά διοικεῖ κανένας ἀνθρώπους μέ τό δικό σας χαρακτήρα)¹⁰ καὶ πώς δέν ἔχομε ἐφεδρεῖς ἀπ' ὅπου νά συμπληρώνομε τά κενά πού δημιουργοῦνται στά πληρώματα, ἐνῶ ὁ ἐχθρός μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό ἀπό πολλές πηγές· ἐμεῖς εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά παίρνομε ἀπό κείνους πού ἥρθαν ἐξαρχῆς μᾶζι μας, τόσο τούς ἄντρες πού χρειάζονται γιά τήν τρέχουσα ὑπηρεσία, ὅσο καὶ γιά ν' ἀντικαταστήσομε τίς ἀπώλειες· γιατί οἱ πολιτεῖς πού εἶναι τώρα σύμμαχοί μας, ἡ Νάξος καὶ ἡ Κατάνη, δέν εἶναι σέ θέση νά κάνουν τίποτα. Ἀν λοιπόν προστεθεῖ στούς ἐχθρούς ἓν δροιδήποτε πλεονέκτημα ἔτσι ὥστε νά πᾶνε μέ τό μέρος τους π.χ. οἱ πολιτεῖς τῆς Ἰταλίας, πού τώρα μᾶς προμηθεύουν τρόφιμα, ἀφοῦ βλέπουν σέ τί κατάσταση βρισκόμαστε, καὶ πώς ἐσεῖς δέ μᾶς στέλνετε ἄλλες ἐνισχύσεις, τότε θά πάρει εὐνοϊκό γι' αὐτούς τέλος ὁ πόλεμος πέρα γιά πέρα, χωρίς κάν νά δώσουν μάχη, γιατί θά μᾶς ἀναγκάσουν νά παραδοθοῦμε μέ τήν πολιορκία τους.

»Θά μποροῦσα ἵσως νά σᾶς μηνύσω ἄλλα πράματα, πιό εὐχάριστα, ἄλλα ὅχι πιό χρήσιμα, ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποφασίσετε ξέροντας ἀκριβῶς τήν ἐδῶ κατάσταση. Κι ἐπειδή ξέρω τό φυσικό σας, ὅτι θέλετε βέβαια ν' ἀκοῦτε τά πιό εὐχάριστα νέα, ὕστερα ὅμως ρίχνετε σ' ἄλλους τό φταιξιμό, ἔκρινα πιό σωστό νά σᾶς ἀναπτύξω τήν ἀπόλυτη ἀλήθεια.

15. »Καί τώρα σχετικά μέ τούς ἀρχικούς σκοπούς, πού γι' αὐτούς ἥρθαμε· πιστέψτε πώς οὔτε οἱ στρατιώτες, οὔτε οἱ ἀρχηγοί σας ἔφταιξαν σέ τίποτα· ἀφοῦ ὅμως ὀλόκληρη ἡ Σι-

*Προτάσεις
τοῦ Νικία.*

κελία είναι τώρα συνασπισμένη ἐνάντιά μας, καὶ προσμένουν ἄλλα στρατεύματα ἀπό τὴν Πελοπόννησο, σκεφτεῖτε κι ἀποφασίστε μὲ τὴν προϋπόθεση πῶς οἱ δυνάμεις μας ἐδῶ δέν εἰναι ἀρκετές ν' ἀντισταθοῦν οὔτε σ' αὐτές πού ἔχει κιόλας ὁ ἔχθρος· ἄλλα πῶς πρέπει εἴτε ν' ἀνακαλέσετε ὅσους εἰναι ἐδῶ, εἴτε νά στείλετε γιά ἐνίσχυση ἄλλο στράτευμα, ὅχι μικρότερο ἀπό τοῦτο, τόσο πεζό, ὃσο καὶ ναυτικό, κι ἀκόμα καὶ χρήματα, ὅχι λίγα, ἔνα στρατηγὸν πού νά μέ διαδεχτεῖ, γιατί ἐγώ δέν μπορῶ νά μείνω ἄλλο, ἐπειδή ὑποφέρω ἀπό τὰ νεφρά μου, κι ἔχω τῇ δίκαιῃ ἀξίωση νά μέ συγχωρέσετε γι' αὐτό· γιατί ὃσο ἡμουν γερός, σᾶς πρόσφερα πολλές ὑπηρεσίες ὡς στρατηγός σέ διάφορες ἐκστρατείες. Κι ὅ,τι πρόκειται νά κάνετε, κάντε το ἀμέσως μόλις μπεῖ ἡ ἀνοιξη, κι ὅχι μέ τῇ μιά καθυστέρηση μετά τὴν ἄλλη, γιατί οἱ ἔχθροι πολύ σύντομα θά προμηθευτοῦν ὅ,τι εἰναι νά πάρουν ἀπό τῇ Σικελίᾳ κι ὅ,τι περιμένουν ἀπό τὴν Πελοπόννησο λίγο ἀργότερα. Πάντως, ἂν δέν ἔχετε τό νοῦ σας, ἄλλες ἀποστολές θά ξεκινήσουν χωρίς νά τό πάρετε εἰδηση, ὅπως ἐγινε πρωτύτερα, κι ἄλλες θά προλάβουν πρίν ἀπό τίς δικές σας». ¹¹

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(κεφ. 16 - 18)

16. Τόσα λοιπόν ἀνακοίνωνε ἡ ἀναφορά τοῦ Νικία. "Οταν τὴν ἄκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι, δέ δέχτηκαν τὴν παραίτησή του, ἄλλα, ὥσπου νά φτάσουν ἄλλοι στρατηγοί πού θά διάλεγαν ὡς συστρατήγους του, διάλεξαν δυό ὑποστράτηγους ἀπό τοὺς ἀξιωματικούς πού ἦταν κιόλας στῇ Σικελίᾳ, τό Μένανδρο καὶ τόν Εὐθύδημο, γιά νά μή βασανίζεται μοναχός του, πού ἦταν ἄρρωστος· καὶ ψήφισαν νά στείλουν ἄλλη δύναμη, πεζικό καὶ ναυτικό, τόσο ἀπό Ἀθηναίους, πού ἦταν στό στρατολογικό κατάλογο, ὅσο κι ἀπό τοὺς συμμάχους. Καὶ συνδιοικητές μαζί του διάλεξαν δυό ἄλλους στρατηγούς, τό Δημοσθένη τό γιό τοῦ Ἀλκισθένη καὶ τόν Εὐρυμέδοντα τό γιό τοῦ Θουκλῆ ¹². τόν Εὐρυμέδοντα τόν ἔστειλαν ἀμέσως στῇ Σικελίᾳ, γύρω στό χειμερινό ἥλιοστάσιο ¹³. Ἐπαιρνε μαζί του δέκα καράβια κι ἔκατόν εἰκοσι ἀσημένια τάλαντα, μέ τήν ἐντολή νά δια-

¹¹Ἐκλογὴ στρατηγῶν.
¹²Ἐνσχύσεις.

βεβαιώσει πώς ἔρχονται κι ἄλλες ἐνισχύσεις καὶ πώς οἱ Ἀθηναῖοι θά φροντίσουν γιά τό στρατό τους.

*Ἐτοιμασίες
τοῦ Δημοσθέ-
νη καί τῶν
Κορινθίων.*

17. Ὁ Δημοσθένης ὅμως ἔμεινε πίσω, προετοιμάζοντας τήν ἐκστρατεία μέ τό σκοπό νά ξεκινήσει μόλις μπεῖ ἡ ἄνοιξη, στέλνοντας παραγγελίες γιά βοήθειες στούς συμμάχους, κι ἀρματώνοντας καράβια καὶ βαρύ πεζικό ἀπό τήν Ἀθήνα. Ἐστείλαν ἐπίσης οἱ Ἀθηναῖοι εἴκοσι καράβια γύρω στήν Πελοπόννησο νά τήν φυλάγουν γιά νά μήν μπορέσει κανείς ν' ἀρμενίσει πρός τή Σικελία ἀπό τήν Κόρινθο καὶ τήν ύπόλοιπη Πελοπόννησο. Γιατί οἱ Κορίνθιοι ὅταν ἤρθαν οἱ πρέσβεις ἀπό τή Σικελία καὶ τούς ἀνακοίνωσαν πόσο εἶχε καλυτερέψει ή κατάσταση ἑκεῖ, ἔκριναν πώς δέν ἦταν ἄσκοπη ἡ προηγούμενη ἀποστολή τῶν καραβιῶν· ἔτσι ἦταν τώρα πιό ἀποφασισμένοι κι ἐγκαρδιωμένοι, κι ἐτοιμάζονταν, τόσο αὐτοί, μέ μεταγωγικά πλοῖα νά στείλουν δικούς τους στρατιῶτες, ὅσο κι οἱ Λακεδαιμόνιοι κατά τόν ἴδιο τρόπο νά στείλουν πεζικό, πού στρατολογοῦσαν ἀπό τήν ἄλλη Πελοπόννησο. Ἀρμάτωσαν ἐπίσης κι ἐπάνδρωσαν οἱ Κορίνθιοι εἴκοσι πολεμικά γιά ν' ἀποπειραθοῦν νά ναυμαχήσουν μέ τά ἀθηναϊκά πού φρουροῦσαν ἔξω ἀπό τή Ναύπακτο¹⁴, ἔτσι ὥστε νά είναι λιγότερο σέ θέση οἱ Ἀθηναῖοι νά ἐμποδίσουν τά μεταγωγικά τους νά ξεκινήσουν γιά τή Σικελία, γιατί θά παραφύλαγαν περισσότερο τήν ἀντιπαράταξη τῶν δικῶν τους πολεμικῶν ἐνάντιά τους.

*Προετοιμα-
σία τῶν
Σπαρτιατῶν
γιά τήν
εἰσβολή
στήν Ἀττική.*

18. Στό μεταξύ ἐτοιμάζονταν οἱ Λακεδαιμόνιοι νά εἰσβάλουν στήν Ἀττική, ὅπως εἶχαν ἀποφασίσει πρωτύτερα, κι ὅπως τούς παρακινοῦσαν νά τό κάνουν οἱ Συρακούσιοι κι οἱ Κορίνθιοι, ὅσο ἀκούγαν γιά τίς ἐνισχύσεις πού σκόπευαν νά στείλουν στή Σικελία οἱ Ἀθηναῖοι, γιά νά ματαιωθοῦν, ἢν γινόταν ή εἰσβολή. Κι ὁ Ἀλκιβιάδης ὀλοένα τούς δασκάλευε ἐκθέτοντας τό σχέδιό του — νά δχυρώσουν τή Δεκέλεια καὶ νά μή χαλαρώσουν τίς πολεμικές τους ἐνέργειες. Καὶ ιδίως οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦταν τώρα κάπως πιό ἀποφασισμένοι, γιατί πίστευαν πώς τώρα πού θά εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι πόλεμο σέ δυό μέτωπα, ἐνάντια σ' αὐτούς καὶ τούς Συρακουσίους, θά ἦταν πιό εὔκολο νά σπάσουν τή δύναμή τους, κι ἐπειδή θεωροῦσαν πώς πρῶτα οἱ Ἀθηναῖοι είχαν παραβιάσει τή συνθήκη τῆς εἰρήνης·

γιατί στόν προηγούμενο πόλεμο¹⁵, τό φταιίξιμο ἡταν περισσότερο δικό τους, ἀφοῦ οἱ Θηβαῖοι εἶχαν εἰσβάλει στήν Πλάταια σέ καιρό εἰρήνης¹⁶, κι αὐτοί οἱ Ἰδιοι, ἐνῷ ἡταν γραμμένο στήν παλιότερη συνθήκη¹⁷ νά μήν ἔκανε κανείς ἐνοπλη ἐπίθεση ἃν ἡταν πρόθυμος ὁ ἄλλος νά ύποβληθεῖ σέ διαιτησία, δέν εἶχαν τηρήσει αὐτόν τόν ὄρο, ἐνῷ οἱ Ἀθηναῖοι τούς πρότειναν νά δικαστοῦν. Καί γιά δόλους αὐτούς τούς λόγους, τό θεωροῦσαν λογική συνέπεια πώς εἶχαν κακοπάθει¹⁸, κι ἔφερναν στό νοῦ τους τή συμφορά τῆς Πύλου, κι ὅσες ἄλλες τούς εἶχαν τυχόν ἔρθει. Τώρα δῆμος, μιά κι οἱ Ἀθηναῖοι, ξεκινώντας μέ τά τριάντα καράβια ἀπό τό Ἀργος, εἶχαν λεηλατήσει ἕνα μέρος στήν ἐπικράτεια τῆς Ἐπιδαύρου, καί στίς Πρασιές¹⁹, κι ὅποτε ἔβγαινε στή μέση κάποια διαφορά σχετικά μέ κανένα σημεῖο τῆς συνθήκης πού ἀμφισβητοῦσαν, δέν ἐννοοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι νά τό ἀναθέσουν σέ διαιτησία, ἐνῷ τούς τό πρότειναν οἱ Λακεδαιμόνιοι²⁰ ἔκριναν λοιπόν τώρα οἱ Λακεδαιμόνιοι πώς ἔπεφταν οἱ Ἀθηναῖοι στήν Ἰδια ἀκριβῶς παρανομία, πού εἶχαν διαπράξει κι αὐτοί οἱ Ἰδιοι ἄλλοτε, κι ἔδειχναν ἐπομένως μεγαλύτερο ζῆλο γιά τόν πόλεμο. Τό χειμώνα λοιπόν ἐκεῖνο παράγγειλαν σ' δόλους τούς συμμάχους νά στείλουν σίδερο κι ἑτοίμαζαν ὅσα ἄλλα σύνεργα χρειάζονταν γιά νά δχυρώσουν τή Δεκέλεια. Μάζευαν ἐπίσης βαρύ πεζικό, γιά νά στείλουν μέ τά μεταγωγικά, τόσο ἀπό τήν Ἰδια τή Σπάρτη, ὅσο κι ἀπό τούς συμμάχους, πιέζοντάς τους νά συμβάλουν. Καί τελείωσε ὁ χειμώνας κι ἔκλεισε ὁ δέκατος δύδοος χρόνος τοῦ πολέμου τούτου, πού τόν ίστορεῖ ὁ Θουκυδίδης.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (κεφ. 19 - 20)

19. Ἄμεσως μόλις ἄρχισε ἡ ἄνοιξη, ἔκαναν εἰσβολή στήν Ἀττική οἱ Λακεδαιμόνιοι καί οἱ σύμμαχοί τους, νωρίτερα, ἀπό κάθε ἄλλη φορά, μέ ἀρχιστράτηγο τόν Ἀγι, τό γιό τοῦ Ἀρχίδαμου²⁰, βασιλιά τῶν Λακεδαιμονίων. Ρήμαξαν πρῶτα τήν ὑπαιθρό στόν κάμπο τῆς Ἀττικῆς, κι ὑστερα ἄρχισαν νά δχυρώνουν τή Δεκέλεια, ἀφοῦ μοιράστηκαν τή δουλειά οἱ διάφορες πολιτείες. Ἡ Δεκέλεια ἀπέχει ἀπό τήν πολιτεία τῆς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

'Οχόρωση τῆς Δεκέλειας, Ἐνισχύσεις στοὺς Συρακουσίους.'

Αθήνας κάπου έκαστον είκοσι στάδια, κι ἄλλο τόσο ἀπάνω - κάτω ἀπό τήν Βοιωτία²¹. Τό δχύρωμα πού χτιζόταν δέσποιζε σ' ὅλη τήν πεδιάδα, καί ἦταν καί σέ μέρος κατάλληλο γιά νά λεηλατοῦν ἀπό κεῖ τά πιό εύφορα χτήματα· φαινόταν ὡς κι ἀπό τήν πολιτεία τῆς Ἀθήνας. Οἱ Πελοποννήσιοι λοιπόν κι οἱ σύμμαχοί τους στήν Ἀττική ἐξακολουθοῦσαν τή δουλειά στό δχύρωμα· καί τήν ἵδια περίπου ἐποχή ὅσοι ἦταν στήν Πελοπόννησο ἄρχισαν νά στέλνουν βαριά ἀρματωμένους στρατιώτες στή Σικελία· οἱ Σπαρτιάτες ἔστελναν ἐξακόσιους στρατιώτες, διαλέγονας τούς καλύτερους εἴλωτες καί νεο-πολιτογραφημένους, μέ στρατηγό τό σπαρτιάτη Ἐκκριτο, καί ἀρχηγούς τους τόν Ξένωνα καί τόν Νίκωνα ἀπό τή Θήβα καί τόν Ἀγήσανδρο ἀπό τίς Θεσπιές. Αυτά τά δυό ἀποστάσματα ἦταν ἀπό τά πρῶτα πού ξεκίνησαν ἀπό τό Ταίναρο τῆς Λακωνικῆς κι ἀνοίχτηκαν στό πέλαγος. Κι ὅχι πολύ ἀργότερα ἔστειλαν οἱ Κορίνθιοι πεντακόσιους στρατιώτες, πού ἄλλοι ἦταν ἀπό μέσα ἀπό τήν Κόρινθο, κι ἄλλοι είχαν στρατολογηθεῖ μισθοφόροι ἀπό τήν Ἀρκαδία, καί διόρισαν στρατηγό τους τόν κορίνθιο Ἀλέξαρχο. Μαζί μέ τους Κορινθίους ἔστειλαν οἱ Σικυώνιοι διακόσιους βαριά ἀρματωμένους, μέ διοικητή τους τόν σικυώνιο Σαργέα. Τά είκοσι πέντε πολεμικά, πού είχαν ἀρματώσει οἱ Κορίνθιοι τόν περασμένο χειμώνα παραφύλαγαν ἀπέναντι στά είκοσι ἀττικά στή Ναύπακτο ὡς τή στιγμή πού ἀνοίχτηκαν στό πέλαγο οἱ στρατιώτες τους μέ τά μεταγωγικά· γι' αὐτό τό σκοπό ἄλλωστε είχαν ἀρματωθεῖ ἀπό μιᾶς ἀρχῆς, γιά νά μή φυλάγουν οἱ Ἀθηναῖοι τό πέρασμα τῶν μεταγωγικῶν ἀλλά μᾶλλον τά πολεμικά ἀπέναντί τους.

*'Αναχώρηση
τοῦ Δημοσθέ-
νη μέ έντυχό-
σεις.*

20. Ἐντωμεταξύ, μόλις ἄρχισε ἡ δχύρωση τῆς Δεκέλειας καί μπῆκε ἡ ἄνοιξη, ἔστειλαν κι οἱ Ἀθηναῖοι τριάντα πολεμικά γύρω στήν Πελοπόννησο μέ διοικητή τό Χαρικλῆ τό γιό τοῦ Ἀπολλόδωρου²², πού τοῦ παράγγειλαν μόλις φτάσει στό Ἀργος νά ἐπικαλεστεῖ τή συμμαχία²³ καί νά ζητήσει στρατιώτες γιά τά καράβια· κι ἔστειλαν συγχρόνως τό Δημοσθένη στή Σικελία μ' ἔξήντα ἀθηναϊκά καί πέντε χιώτικα καράβια καί μέ χίλιους διακόσιους βαριά ἀρματωμένους Ἀθηναίους ἀπό τό στρατολογικό κατάλογο καί μ' ὅσους περισσότερους Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νησιώτες μπόρεσαν νά χρησιμοποιήσουν κι ἀφοῦ προμηθεύτηκαν ἀπό τούς ἄλλους συμμάχους, τούς ὑποτελεῖς²⁴, ὅτιδή ποτε μποροῦσε νά βοηθήσει τήν πολεμική τους προσπάθεια. Καί τοῦ εἶχαν δώσει ἐντολή πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ν' ἀρμενίσει γύρω στή Λακεδαίμονα μαζί μέ τό Χαρικλῆ ὡς συστράτηγό του. Κι ἔτσι ὁ Δημοσθένης πήγε κι ἄραξε πρῶτα στήν Αἴγινα περιμένοντας ὅσα καράβια ἔλειπαν ἀκόμα ἀπό τό στράτευμα κι ὅσο νά πάρει ὁ Χαρικλῆς τούς Ἀργείους.

ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΜΜΥΡΙΟΥ (κεφ. 21 - 25)

21. Κατά τήν ἵδια πάνω - κάτω περίοδο τῆς ἄνοιξης ἐκείνης, γύρισε κι ὁ Γύλιππος στίς Συρακούσες φέρνοντας μαζί του ἀπό τίς πολιτεῖες πού κατόρθωσε νά πείσει ὅσους περισσότερους στρατιώτες μπόρεσε νά μαζέψει ἀπό τήν καθεμιά. Κι ἀφοῦ κάλεσε τούς Συρακουσίους, τούς εἶπε πώς πρέπει ν' ἀρματώσουν ὅσα περισσότερα καράβια γινόταν καί νά δοκιμάσουν νά ναυμαχήσουν μέ τούς Ἀθηναίους: γιατί ἔλπιζε πώς ἀπ' αὐτό θά ἕγαινε κάποιο ἀποτέλεσμα πού θά ἥταν σημαντική συμβολή στήν δὴ πολεμική ἐπιχείρηση, ἀντάξιο τοῦ κινδύνου πού ἀναλάβαιναν. Ὁ Ἐρμοκράτης ὑποστήριξε τή γνώμη αὐτή καί συνέργησε νά τούς ἀλλάξει τήν ἰδέα γιά τόν ἔαυτό τους, καί νά μήν αἰσθάνονται κατάθλιψη μέ τήν προοπτική νά δοκιμάσουν τή δύναμή τους ἐνάντια στούς Ἀθηναίους: Τούς εἶπε πώς οὕτε κι ἔκεινοι δέν εἶχαν κληρονομήσει τήν ἐμπειρία τῶν θαλασσινῶν συμπλοκῶν, οὕτε τήν εἶχαν ἐγγυημένη γιά πάντα, ἀλλά τό ἐναντίο, ἥταν πιό στεριανοί ἀπό τούς Συρακουσίους, καί εἶχαν ἀναγκαστεῖ ἀπό τούς Μήδους νά γίνουν θαλασσινοί²⁵. Καί σέ ἄντρες τολμηρούς, δπως ἥταν οἱ Ἀθῆναιοι, ὅσοι τολμοῦσαν νά ἀντισταθοῦν θά τούς φαίνονταν πολὺ ἐπίφοβοι γιατί μέ ὅ,τι κατατρομάζουν πολλές φορές αὐτοί τούς ἀντιπάλους τους, δχι δηλαδή μέ τήν ὑπεροχή τῆς δύναμής τους, ἀλλά μέ τήν ἀποκοτιά πού ρίχνονταν σέ μιά ἐπίθεση, τό ἵδιο ἀκριβῶς μποροῦν νά πάθουν κι αὐτοί ἂν ἀντικρύσουν παρόμοιους ἔχθρούς. Καί ξέρουν καλά οἱ Συρακουσίοι, εἶπε, πώς ἂν τολμήσουν ν' ἀντιπαλέψουν μέ τό στόλο τῶν Ἀθηναίων χωρίς νά τό περιμένουν ἔκεινοι,

‘Ο Ἐρμοκράτης ἐμψυχώνει τοὺς Συρακουσίους.

αὐτό θά τούς προσδώσει πολύ μεγαλύτερα πλεονεκτήματα ἀπό τή μεγάλη κατάπληξη πού θά τούς ἐμπνεύσει, παρά δσο θά τούς ζημιώσουν οἱ Ἀθηναῖοι μέ τήν ἀνώτερη τεχνική τους ἀπέναντι στούς ἄμαθους Συρακουσίους· ἦς προχωρήσουν λοιπόν στή ναυτική τους ἀπόπειρα κι ἦς μή διστάσουν. Οἱ Συρακούσιοι λοιπόν, μέ τίς παραινέσεις τοῦ Γύλιππου καὶ τοῦ Ἐρμοκράτη, κι δσων ἄλλων τυχόν εἶχαν τήν ἵδια γνώμη, ἔνιωθαν τώρα μεγάλη ὅρεξη νά ναυμαχήσουν, κι ἔμπαιναν πιό πρόθυμοι οἱ ἴδιοι στά καράβια ώς ναύτες²⁶.

*Ναυμαχία
στό μεγάλο
λιμάνι.*

22. Ὁ Γύλιππος πάλι, ἀφοῦ εἶχε πιά ἑτοιμαστεῖ ὁ στόλος, ὀδηγήσει τή νύχτα ὀλόκληρο τό πεζικό κάτω, μέ τό σκοπό νά χτυπήσει αὐτός ὁ ἴδιος τά ὀχυρώματα στό Πλημμύριο ἀπό τή στεριά· καὶ τά καράβια τῶν Συρακουσίων συγχρόνως, ὅταν τούς ἔδινε τό σύνθημα, θά ἀρμένιζαν καταπάνω στούς Ἀθηναίους, τριάντα πέντε ξεκινώντας ἀπό τό μυχό τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ ἐνῷ ἄλλα σαράντα πέντε θά ξεκινοῦσαν ἀπό τό μικρό λιμάνι, ὅπου ἤταν κι ὁ ναύσταθμός τους, καὶ θ' ἀρμένιζαν γύρω στό νησί, μέ τό σκοπό νά ἐνωθοῦνε μέ τ' ἄλλα, τά μέσα, καὶ νά πᾶνε καταπάνω στό Πλημμύριο, ἔτσι ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι νά πέσουν σέ ταραχή ἀπό τή διπλή ἐπίθεση. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔβαλαν ἀμέσως πληρώματα σ' ἔξήντα καράβια, καὶ μέ τά εἰκοσι πέντε ἀπ' αὐτά συγκρούστηκαν μέ τά τριάντα πέντε τῶν Συρακουσίων μέσα στό μεγάλο λιμάνι, καὶ μέ τά ὑπόλοιπα τριάντα πέντε βγῆκαν νά ἀντικρύσουν τά ἐχθρικά καράβια πού ἀρμένιζαν ἀπό τό ναύσταθμο γύρω στό νησί. Κι ἔγινε ναυμαχία μπροστά στήν εἴσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, καὶ πολλή ὥρα ἄντεξαν, ὁ ἔνας στά χτυπήματα τοῦ ἄλλου, θέλοντας οἱ Συρακούσιοι νά μποῦνε μέ τή βίᾳ στό μεγάλο λιμάνι, κι οἱ Ἀθηναῖοι νά τούς ἐμποδίσουν.

*Πτώση τοῦ
Πλημμύριον.
Νίκη τῶν Ἀ-
θηναίων.*

23. Στό μεταξύ, ἐνῷ οἱ Ἀθηναῖοι στό Πλημμύριο εἶχαν κατέβει στήν παραλία κι ὅλη τους ἡ προσοχή ἤταν στραμμένη πρός τή ναυμαχία, προφταίνει ὁ Γύλιππος, πού εἶχε ξεκινήσει τά χαράματα, καὶ πέφτει ἀπάνω στά ὀχυρώματά τους ξαφνικά, καὶ κυριεύει πρῶτα τό μεγάλο τεῖχος, κι ὕστερα τά δυό μικρότερα, ὅπου οἱ φρουροί δέ στάθηκαν νά τόν ἀντιχτυπήσουν, ὅταν εἶδαν πώς εἶχε πέσει τό μεγάλο τόσο εὔκολα. Κι ἀπό τό

πρῶτο βέβαια, μέ μεγάλη δυσκολία, ὅσοι φρουροί κατόρθωσαν νά καταφύγουν στά καράβια ἢ σέ κάποιο φορτηγό, πέρασαν ἔξω ἀπό τήν ἐπίθεση καί γύρισαν στό στρατόπεδο· γιατί ἐνόσω οἱ Συρακούσιοι νικούσαν στή ναυμαχία τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, τούς κυνηγοῦσε ἔνα γοργοτάξιδο πολεμικό· τή στιγμή ὅμως πού ἔπεσαν τά δύο μικρότερα δχυρώματα, ἔτυχε νά ὑποχωροῦν οἱ Συρακούσιοι, κι ὅσοι ἔφευγαν ἀπ' αὐτά ἀρμένισαν εὔκολότερα γύρω στήν ἀκτή. Τά καράβια δηλαδή τῶν Συρακουσίων πού ναυμαχούσαν στήν εἰσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, ἀφοῦ ἔσπρωξαν τ' ἀθηναϊκά, ὅρμησαν μέσα στό λιμάνι χωρίς τάξη, καί μπερδεύτηκαν συναμετοξύ τους, κι ἔτσι χάρισαν τή νίκη στούς Ἀθηναίους πού ἀνάγκασαν νά ὑποχρήσουν κι αὐτά καί κεῖνα πού τούς εἶχαν πρωτύτερα νικήσει μέσα στό λιμάνι· βούλιαξαν ἐπίσης ἐντεκα καράβια τῶν Συρακουσίων καί σκότωσαν τούς περισσότερους ναῦτες μέσα σ' αὐτά, ἔξόν ἀπό τά πληρώματα τριῶν καραβιῶν, πού ἔπιασαν ζωντανούς· κι ἀπό τά δικά τους καράβια καταστράφηκαν τρία. Κι ἀφοῦ ἔσυραν στή στεριά τά ναυαγισμένα καράβια τῶν Συρακουσίων, κι ἔστησαν τρόπαιο πάνω στό νησάκι πού βρίσκεται μπροστά στό Πλημμύριο, ἔφυγαν ἀπό κεῖ καί γύρισαν στό στρατόπεδό τους.

24. Οἱ Συρακούσιοι λοιπόν ἔτσι τά ὕγαλαν πέρα στή ναυμαχία, ἀλλά κρατοῦσαν τώρα τά τείχη στό Πλημμύριο, κι ἔστησαν τρία τρόπαια, ἔνα γιά κάθε δχυρώμα. Τό ἔνα ἀπό τά δυό μικρότερα πού εἶχαν κυριέψει τελευταῖα, τό γκρέμισαν, τ' ἄλλα δυό ὅμως τά διόρθωσαν κι ἄφησαν μέσα φρουρούς. Πολλοί στρατιῶτες εἶχαν σκοτωθεὶ ἢ πιαστεῖ αἰχμάλωτοι ὅταν ἔπεσαν τά δχυρώματα κι οἱ νικητές πῆραν πολλά λάφυρα κάθε λογῆς· γιατί, ἐπειδή οἱ Ἀθηναῖοι χρησιμοποιοῦσαν τά δχυρώματα αὐτά σάν ἀποθῆκες, βρισκόταν ἐκεῖ - μέσα πολλή πραμάτια τῶν ἐμπόρων, πολύ σιτάρι, καί πολλά ἀγαθά πού ἀνήκαν στούς τριήραρχους· ἐπίσης εἶχαν παρατήσει στή φυγή τους οἱ Ἀθηναῖοι πανιά γιά σαράντα καράβια καθώς καί τ' ἄλλα τους ἔαρτια καί τρία καράβια τραβηγμένα στή στεριά. Ἀλλά τό κυριότερο καί βαρύτερο χτύπημα πού ἐλάττωσε τή μαχητική δύναμη τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ ἦταν πώς κυριεύτηκε τό ἴδιο τό Πλημμύριο·

Συνέπειες
ἀπό τήν
κατάληψη
τοῦ Πλημμύριον.

γιατί δέν μπορούσαν τώρα πιά νά μπαίνουν στό λιμάνι μέν ασφάλεια γιά νά φέρνουν τίς προμήθειες (οι Συρακούσιοι είχαν τώρα βάλει καράβια νά φρουρούν τήν είσοδο και τούς έμποδίζαν, κι ἔτσι ἐπρεπε νά πολεμίσουν κάθε φορά πού έβαζαν μέσα τρόφιμα).²⁶ Από κάθε ἄλλη ἅποψη τούς είχε καταπλήξει αυτό πού ἔγινε και είχε προκαλέσει μεγάλη κατάθλιψη στό στρατό.

Ἐπιχειρήσεις.

25. "Υστερ" ἀπ' αὐτά, ἔστειλαν στά ξένα οι Συρακούσιοι δώδεκα καράβια μέν διοικητή τόν Ἀγάθαρχο τό Συρακούσιο. "Ενα ἀπ' αὐτά πῆρε κατεύθυνση γιά τήν Πελοπόννησο μεταφέροντας πρέσβεις πού θά ἔλεγαν τό τί είχαν κατορθώσει και πώς ἔχουν τώρα μεγάλες ἐλπίδες, και συγχρόνως θά παρακινούσαν νά ἐνταθεῖ δό πόλεμος στήν κυρίως Ἐλλάδα· ἄλλα ἐννέα ἀρμένισαν πρός τήν Ἰταλία, γιατί είχαν πληροφορηθεῖ πώς θά ὑπανατασθεῖ πλοϊα γιά τούς Ἀθηναίους γεμάτα χρήματα. Και κατάφεραν ν' ἀνταμώσουν τά πλοϊα αὐτά και νά καταστρέψουν τά περισσότερα, κι ἔβαλαν φωτιά σέ μεγάλη ποσότητα ξυλείας γιά ναυπήγηση στήν Καυλωνίτιδα. Ἐπειτα πῆγαν στούς Λοκρούς, κι ἐνῶ βρίσκονταν στό λιμάνι, ἔκει ἀρμένισε και τούς ἀντάμωσε ἔνα ἀπό τά φορτηγά πού ἔρχονταν ἀπό τήν Πελοπόννησο κι ἐφερνε στρατιώτες ἀπό τίς Θεσπιές· κι οι Συρακούσιοι πῆραν τούς στρατιώτες πάνω στά πολεμικά τους κι ἀρμένισαν παράλληλα πρός τήν ἀκτή γυρίζοντας στό ἀραξιοβόλι τους. Οι Ἀθηναῖοι τούς παραφύλαγαν μέν εἴκοσι πολεμικά, κι ἔπιασαν ἔνα καράβι μέν δόλο του τό πλήρωμα, τ' ἄλλα δύως δέν τά πρόφτασαν ἄλλα τούς ξέφυγαν και γύρισαν στήσ Συρακούσες.

"Εγινε και κάποια ἀψιμαχία μέσα στό λιμάνι γιά τούς πασάλους πού είχαν μπήξει οι Συρακούσιοι μπροστά στόν παλιό τους ναύσταθμο, γιά ν' ἀράζουν τά καράβια τους μέσα στό λιμάνι μέν ασφάλεια, και γιά νά μήν τά χαλοῦν οι Ἀθηναῖοι δριμώντας μέσα και χτυπώντας τα μέ τά ἔμβολα. Φέρνοντας οι Ἀθηναῖοι κοντά στά παλούκια ἔνα πλοϊο βάρους δέκα χιλιάδων μονάδων²⁷ μέν ξύλινους πύργους και ψηλές κουπαστές, κι ὑστερα κατεβαίνοντας στήσ βάρκες, ἐσπρωχναν τά παλούκια και τραβώντας τά σκοινιά μέ βίντσι ἀπό τό μεγάλο πλοϊο τά

ξερίζωναν ἢ τά σπαζαν ἢ, βουτώντας, τά πριόνιζαν κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Οἱ Συρακούσιοι τούς χτυποῦσαν μέσα ἀπό τό ναύσταθμο κι οἱ Ἀθηναῖοι τούς ἀντιχτυποῦσαν ἀπό μέσα ἀπό τό βαρύ φορτηγό τέλος τράβηξαν κι ἔβγαλαν οἱ Ἀθηναῖοι τά περισσότερα παλούκια· γιατί εἶχαν μπήξει οἱ Συρακούσιοι καὶ μερικά πού δέν ἔξεῖχαν πάνω ἀπό τό νερό, ἔτσι ὥστε ὑπῆρχε φόβος, ἂν δέν τό πρόβλεπε κανείς νά προσκρούσει τό καράβι του σάν σέ ὄφαλο. Ἄλλα κι αὐτά τά ἔκοβαν μέ πριόνια κολυμπητές πού βουτοῦσαν μέ δίχτυ καὶ πληρώνονταν γι' αὐτό. Παρολαυτά οἱ Συρακούσιοι ἤανάμπηξαν ἄλλα παλούκια. Καί σοφίζονταν πολλά ἄλλα τεχνάσματα ὁ ἔνας ἐνάντια στόν ἄλλον, δπως ἦταν φυσικό, ἀφοῦ οἱ στρατοί ἦταν κοντά ὁ ἔνας στόν ἄλλον καὶ παραταγμένοι ἀντικρυστά καὶ γίνονταν μικροσυμπλοκές κάθε λογῆς καὶ δοκίμαζαν ὁ ἔνας τή δύναμη τοῦ ἄλλου μέ κάθε τρόπο.

Ἐστειλαν κι ἄλλους πρέσβεις οἱ Συρακούσιοι στίς πολιτεῖες τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Ἀμπρακιωτῶν, καθώς καὶ στή Σπάρτη γιά νά τούς ἀναγγείλουν πώς πάρθηκε τό Πλημμύριο καὶ γιά τή ναυμαχία δπου εἶχαν νικηθεῖ ὅχι τόσο ἀπό τή δύναμη τῶν ἐχθρῶν, δσο ἀπό τήν ἴδια τους τή σύγχυση, καὶ γιά νά ἔξηγήσουν πώς εἶχαν πολλές ἐλπίδες γιά ὅλα τ' ἄλλα ζητήματα· παράγγειλαν ἐπίσης στούς πρέσβεις νά ἐπιμείνουν ἔντονα νά τούς σταλοῦν κι ἄλλες ἐνισχύσεις, πεζικό καὶ στόλος, γιατί κι οἱ Ἀθηναῖοι περίμεναν ἄλλο ἐκστρατευτικό σῶμα· κι ἂν πρόφταιναν αὐτοί νά ἔχοντώσουν πρῶτα τό στράτευμα πού ὑπῆρχε ἐκεῖ, θά ἔχει πάρει τέλος ὁ πόλεμος.

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ (κεφ. 26)

26. Ὁ Δημοσθένης πάλι, ἀφοῦ συγκεντρώθηκε ὁ στρατός πού ἔπρεπε νά ἔχει μαζί του γιά νά πάει νά ἐνισχύσει τούς Ἀθηναίους στή Σικελία, σήκωσε ἄγκυρα ἀπό τήν Αἴγινα, κι ἀρμενίζοντας πρός τήν Πελοπόννησο ἀνταμώθηκε μέ τό Χαρικλῆ καὶ τά τριάντα ἀθηναϊκά καράβια πού διοικοῦσε. Ἀφοῦ μπάρκαραν τούς βαριά ἀρματωμένους Ἀργείους στά καράβια προχώρησαν πρός τή Λακωνία· καὶ πρῶτα λεηλάτησαν ἔνα

μέρος τῆς ὑπαίθρου στήν Ἐπίδαυρο, τῇ Λιμηρᾷ, κι ἔπειτα ἀράζοντας στίς ἀκτές τῆς Λακωνικῆς, κατάντικρυ στά Κύθηρα²⁸, ὅπου βρίσκεται ἵερό του Ἀπόλλωνα, χώρισαν μέ τεῖχος ἔνα μέρος πού ἦταν σάν ισθμός, τόσο γιά νά καταφεύγουν ἐκεῖ αὐτομολώντας οἱ εἴλωτες τῶν Λακεδαιμονίων, ὅσο καὶ γιά νά ξεκινοῦν ἀπό κεῖ γιά ληστρικές ἐπιδρομές δπως ἔκαναν κι ἀπό τήν Πύλο. Ὁ Δημοσθένης λοιπόν, ἀφοῦ κυρίεψε τό μέρος ἐκεῖνο μαζί μέ τό Χαρικλῆ, ἀρμένισε παράλληλα μέ τίς ἀκτές πρός τήν Κέρκυρα γιά νά προχωρήσει ὅσο πιό γρήγορα μποροῦσε πρός τή Σικελία, ἀφοῦ παραλάβαινε κι ἀπό κεῖ συμμαχικά ἀποσπάσματα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁ Χαρικλῆς, ἀφοῦ ἔμεινε ὥσπου νά τελειώσει τό δχύρωμα, κι ἄφησε μέσα φρουρά, ἀποχώρησε κι αὐτός μέ τά τριάντα καράβια του, γυρίζοντας στήν Ἀθήνα, κι ἔφυγαν κι οἱ Ἀργεῖοι.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΕΚΕΛΕΙΑΣ (κεφ. 27 - 28)

Καταστροφή τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν ζώων. Αντομόληση δούλων.

27. Τό ἴδιο αὐτό καλοκαίρι ἔφτασαν στήν Ἀθήνα καὶ χίλιοι τριακόσιοι Θράκες, ἀπό τό γένος τῶν Δίων, ὁπλισμένοι μέ μικρές ἀσπίδες καὶ μαχαίρια, πού ἐπρόκειτο νά μπαρκάρουν γιά τή Σικελία μέ τό Δημοσθένη. Οἱ Ἀθηναῖοι δμως, μιά καὶ εἶχαν φτάσει πολύ ἀργά, σκόπευαν νά τούς στείλουν πίσω ἀπό κεῖ πού ἤρθαν, στή Θράκη. Γιατί θεώρησαν πώς θά τούς κόστιξε πάρα πολύ νά τούς κρατήσουν γιά τόν πόλεμο πού τούς γινόταν ἀπό τή Δεκέλεια, ἀφοῦ ἔπαιρναν μισθό μιά δραχμή²⁹ τήν ἡμέρα ὁ καθένας. Γιατί ἀπό τήν πρώτη στιγμή πού εἶχε δχυρωθεῖ ἡ Δεκέλεια ἀπ' ὅλο τό στρατό τῶν Πελοποννησίων τό καλοκαίρι ἐκεῖνο, καὶ ӯστερα ἔμεναν μέσα διαδοχικά φρουρές ἀπό κάθε συμμαχική πολιτεία, ἔτσι πού ἀποτελοῦσε ἀδιάκοπη ἀπειλή γιά τήν ὑπαίθρο ὅλο τό χρόνο, ζημίωνε πάρα πολύ τούς Ἀθηναίους· καὶ τό κυριότερο, χάνονταν τά ὑπάρχοντά τους καὶ σκοτώνονταν ἄνθρωποι ὅλη τήν ὥρα, ὥστε ἡ κατάσταση εἶχε πολύ χειροτερέψει. Ἐνῷ δηλαδή οἱ προηγούμενες εἰσβολές κρατοῦσαν λίγο καιρό καὶ δέν ἐμπόδιζαν τούς ἀνθρώπους νά νέμονται τά χτήματά τους τό ὑπόλοιπο μέρος τοῦ χρόνου, τώρα ἔμεναν ἐχθρικές φρουρές ἐκεῖ - μέσα ἀδιάκοπα· Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ἄλλοτε ἔρχονταν περισσότεροι, κι ἄλλοτε ἡ ταχτική φρουρά ἔχεινόταν στήν ὑπαιθρό ἀπό ἀνάγκη καὶ καταλήστεναν τά πάντα, κι ὁ βασιλιάς τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Ἀγις, πού δέ θεωροῦσε τόν πόλεμο πάρεργο, βρισκόταν πάντα ἐπί τόπου· ἔτσι βλάπτονταν οἱ Ἀθηναῖοι πάρα πολύ. Γιατί εἶχαν στερηθεῖ ὀλόκληρη τήν ὑπαιθρό καὶ περισσότερο ἀπό εἴκοσι χιλιάδες δοῦλοι εἶχαν αὐτομολήσει στόν ἔχθρό, οἱ περισσότεροι τοὺς εἰδικευμένοι ἐργάτες, κι ὅλα τά πρόβατα καθώς καὶ τά μεγάλα ζῶα πού ἔσερναν τ' ἀμάξια, εἶχαν ἀφανιστεῖ· τ' ἄλογα πάλι, ἐπειδὴ οἱ ἵππεῖς ἔβγαιναν κάθε μέρα, εἴτε κάνοντας ἐπιδρομές στή Δεκέλεια, εἴτε γιά νά προστατεύσουν τά κοντινά χτήματα, ἄλλα εἶχαν κουτσαθεῖ σέ κακοτράλαχα μέρη κι ἀπό τήν ἀδιάκοπη κούραση, κι ἄλλα κάθε τόσο πληγώνονταν.

28. Ἐπίσης ἡ μεταφορά τῶν τροφίμων ἀπό τήν Εὔβοια³⁰, πού γινόταν πρωτύτερα πιό γρήγορα ἀπό τή στεριά, ἀπό τόν Ὁρωπό, περνώντας ἀπό τή Δεκέλεια, τώρα κόστιζε πολύ περισσότερο, μέ τά καράβια γύρω στό Σούνιο. Καὶ ἡ πολιτεία ἦταν ἀναγκασμένη νά τά φέρνει ὅλα ἀπ' ἔξω, ὅλα ὅσα τῆς χρειάζονταν, καὶ κατάντησε νά μήν είναι μιά πολιτεία, παρά φρούριο. Γιατί ἦταν οἱ Ἀθηναῖοι σ' ἐπιφυλακή κοντά στά τείχη τήν ἡμέρα, ἡ κάθε ὁμάδα μέ τή σειρά ἔξόν ἀπό τούς ἵππεῖς, ἄλλοι στά ὀπλοστάσια κι ἄλλοι στίς ἐπάλξεις, καὶ τή νύχτα σχεδόν ὅλοι χειμώνα - καλοκαίρι καὶ τυραννιοῦνταν ὑπερβολικά. Ἔκεινο πού τούς βασάνιζε περισσότερο ἀπ' ὅλα ἦταν πώς βρισκονταν μπλεγμένοι σέ δυό πολέμους συγχρόνως· καὶ τούς εἶχε πιάσει τέτοιο πεῖσμα νά νικήσουν, πού θά ἦταν ἀδύνατο νά τό φανταστεῖ κανείς ἂν τό ἄκουγε πρωτύτερα· δηλαδή, ἐνῶ ἦταν οἱ ἴδιοι σάν πολιορκημένοι ἀπό τό δύρρωμα τῶν Πελοποννησίων στή χώρα τους, οὔτε καὶ μ' αὐτό δέν ἀποφάσιζαν ν' ἀποτραβηχτοῦν ἀπό τή Σικελία, ἀλλά ἔκαναν ἐκεῖ κατά τόν ἴδιο τρόπο ἀντίθετη πολιορκία στίς Συρακοῦσες, πολιτεία πού καὶ μόνη της δέν ἦταν πολύ μικρότερη ἀπό τήν Ἀθήνα· κι ἔκαναν τούς "Ἐλληνες νά τά χάνουν μέ τήν ἀπροσδόκητη δύναμη καὶ τόλμη τους, ἐνῶ στήν ἀρχή τοῦ πολέμου ἄλλοι νόμιζαν πώς θά κρατοῦσαν ἔνα χρόνο, ἄλλοι δύο, καὶ κανείς δέν πίστευε πώς θά βαστοῦσαν περισσότερο ἀπό τρία χρόνια, ἂν ἔκαναν οἱ

Οἰκονομική
κοίση.

Πελοποννήσιοι εἰσβολή στήν Ἀττική· καὶ τώρα, δεκαεφτά χρόνια μετά τήν πρώτη εἰσβολή, εἶχαν πάει στή Σικελία, ταλαιπωρημένοι κιόλας ἀπό τὸν πόλεμο ἀπό κάθε ἄποψη, κι ἀναλάβει νέο πόλεμο καθόλου μικρότερο ἀπό τοῦτον, πού εἶχαν κιόλας φορτωθεῖ ἀπό τήν Πελοπόννησο. Γιά δὲνος αὐτούς τοὺς λόγους, καὶ μετά τίς μεγάλες ζημιές πού πάθαιναν ἀπό τή Δεκέλεια, κι ἐπειδή ὅλα τ' ἄλλα ἔξοδα πού ἐπεφταν ἀπάνω τους ἦταν τεράστια, ἔφτασαν τά οἰκονομικά τους σέ κρίσιμη κατάσταση. Καὶ κατά τήν περίοδο αὐτή ἐπέβαλαν στούς ὑποταχτικούς τους συμμάχους, ἀντί γιά τὸν τακτό φόρο, νά πληρώνουν πέντε τοῖς ἑκατό γιά δλες τίς θαλασσινές μεταφορές³¹, νομίζοντας πώς θά εἰσπράξουν ἔτσι περισσότερα χρήματα· γιατί τά ἔξοδα δέν ἦταν τά ἴδια δπως καὶ πρωτύτερα, ἀλλά εἶχαν γίνει ἀσύγκριτα μεγαλύτερα, ἀνάλογα μέ τήν ἐνταση τοῦ πολέμου, τά ἔξοδα δμως ὅσο πάει καὶ λιγόστευαν.

ΟΙ ΘΡΑΚΕΣ ΣΤΗ ΜΥΚΑΛΗΣΣΟ (κεφ. 29 - 30)

"Ἀλωση τῆς πόλης καὶ σφαγὴ τῶν κατοίκων.

29. Γι' αὐτό λοιπόν, τοὺς Θράκες πού δέν εἶχαν προφτάσει νά μπαρκάρουν μέ τό Δημοσθένη, ἐπειδή τούς ἔλειπαν τά χρήματα καὶ δέν ἥθελαν νά προσθέσουν κι ἄλλα ἔξοδα, τούς ἔστειλαν ἀμέσως πίσω· καὶ πρόσταξαν τό Διειτρέφη νά τούς μεταφέρει, παραγγέλνοντάς του συγχρόνως, καθώς θ' ἀρμένιζαν κοντά στίς ἀκτές (γιατί θά περνοῦσαν τόν Εὔριπο) νά τούς μεταχειριστεῖ ἄν μπορέσει γιά νά κάνει κακό στούς ἐχθρούς. Αὐτός τούς ἀποβίβασε στό ἔδαφος τῆς Τανάγρας κι ἔκαναν κάποια γρήγορη ληστρική ἐπιδρομή, καὶ τό βράδυ, ξεκινώντας ἀπό τή Χαλκίδα τῆς Εύβοιας, πέρασε τά στενά καὶ ἀράζοντας στήν ἀκτή τῆς Βοιωτίας, τούς δόήγησε στή Μυκαλησσό³². Στρατοπέδεψαν τή νύχτα κοντά στό Ἐρμαϊο χωρίς νά τούς πάρουν εἰδηση (τό μέρος ἀπέχει ἀπό τή Μυκαλησσό κάπου δεκάξι στάδια) καὶ μόλις ξημέρωσε πῆγε καὶ χτύπησε τήν πολιτεία, πού δέν εἶναι μεγάλη· καὶ τήν κυριεύει, πέφτοντας ἀπάνω σέ ἀνθρώπους χωρίς φρουρά καὶ πού δέν περίμεναν ποτέ νά τούς ἐπιτεθεῖ κανείς ἀπό τή θάλασσα, προχωρώντας τόσο στά ἐνδότερα· τά τείχη τους ἦταν ἀδύναμα καὶ μέρη - μέρη

γκρεμισμένα, ἀλλά κι ὅσα ἦταν δρθά ἦταν πολύ χαμηλά, κι ἔξόν ἀπ' αὐτό, ἐπειδή δέ φοιβοῦνταν ἐπίθεση ἦταν ἀνοιχτές καὶ οἱ πύλες. Ὁρμώντας μέσα οἱ Θράκες ἔγδυσαν τά σπίτια καὶ τούς ναούς, σκοτώνοντας τούς ἀνθρώπους, χωρίς νά λυπηθοῦν οὔτε τά παιδιά οὔτε τούς γέρους, ἀλλά σκότωναν στή σειρά ὅποιον ἔβρισκαν μπροστά τους, καὶ παιδιά καὶ γυναικες, κι ἀκόμα καὶ τά ζῶα, κι ὅ,τι ἄλλο ζωντανό ἔβλεπαν. Γιατί ἡ φυλή αὐτή τῶν Θρακῶν μοιάζει μέ τούς χειρότερους βαρβάρους σέ τοῦτο, πώς ἄμα δέ φοιβοῦνται τίποτα, εἶναι πάρα πολύ αἰμοβόροι· καὶ στήν περίσταση ἐκείνη ἔγινε μεγάλη ἀναστάτωση καὶ κάθε μορφή ἀφανισμοῦ, καὶ πέφτοντας ἀπάνω σ' ἔνα σκολειό ἀγοριῶν, πού ἦταν τό μεγαλύτερο τοῦ τόπου, τήν ὥρα πού τά παιδιά μόλις εἶχαν μπεῖ μέσα, τά πετσόκοψαν ὅλα. Κι αὐτή ἡ συμφορά, πού ἀπροσδόκητα χτύπησε δλόκληρη τήν πολιτεία, δέν ἦταν μικρότερη ἀπό καμιά ἄλλη, ἀλλά τίς ξεπέρασε δλες σέ τρομάρα καὶ χαμό.

30. Οἱ Θηβαῖοι ὅμως τό πῆραν εἰδηση καὶ ἔτρεξαν νά τούς βοηθήσουν, καὶ βρῆκαν τούς Θράκες πού ἔφευγαν, ἀλλά δέν εἶχαν ξεμακρύνει πολύ τούς πῆραν πίσω ὅ,τι εἶχαν ἀρπάξει καὶ τούς τρόμαξαν καταδιώκοντάς τους ὡς τόν Εὔριπο ὅπου βρίσκονταν ἀραγμένα τά καράβια πού τούς εἶχαν φέρει. Καὶ σκότωσαν τούς περισσότερους καθώς μπαρκάριζαν γιατί δέν ἤξεραν κολύμπι, καὶ γιατί οἱ ναῦτες στά καράβια, βλέποντας τί γινόταν στή στεριά, εἶχαν ἀποτραβήξει τά καράβια στ' ἀνοιχτά, σέ ἀπόσταση πού νά μή φτάνουν τά βέλη ἀπό τά τόξα· οἱ Θράκες στήν ἀρχή πού ύποχωροῦσαν δέν ἔτρεχαν πανικόβλητοι μπροστά στό ἵππικό τῶν Θηβαίων πού τούς πρόφτασε πρῶτο, ἀλλά ἡ δπισθοφυλακή, στρέφοντας πίσω σέ πυκνή παράταξη, ὥπως τό συνηθίζει ἡ φυλή τους, προφύλαγαν τούς ἄλλους δχι χωρίς δεξιοσύνη, ὥστε δέ σκοτώθηκαν πάρα πολλοί σ' αὐτό τό στάδιο τῆς συμπλοκῆς. "Ἄλλους πάλι, πού εἶχαν ἀπομείνει στήν πολιτεία γιά ἀρπαγή, τούς σκότωσαν οἱ Θηβαῖοι ἐκεῖ. Κι δλοι μαζί ὅσοι πέθαναν μέ τούς διάφορους αὐτούς τρόπους ἀπό τούς χίλιους τριακόσιους Θράκες ἦταν διακόσιοι πενήντα. Καὶ σκότωσαν κι αὐτοί κάπου εἴκοσι Θηβαίους, ἵππεῖς καὶ πεζούς μαζί, κι ἄλλους ἀπό τά μέρη ἐκεῖνα

Καταδίωξη
τῶν Θρακῶν
ἀπό τοὺς Θη-
βαίους.

πού είχαν τρέξει νά τούς βοηθήσουν, καθώς κι ἔνα Θηβαϊο Βοιωτάρχη, τό Σκιρφώνδα. "Οσο γιά τούς Μυκαλησσίους, ἔχοντωθηκε ἔνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Τέτοια ἦταν τά γεγονότα στή Μυκαλησσό, πού ἡ συμφορά της ἦταν ἀξιολύπητη, γιατί σχετικά μέ τό μέγεθός της ἦταν μεγαλύτερη ἀπό κάθε ἄλλη πού συνέβηκε ὅπουδήποτε ὅσο κρατοῦσε αὐτός ὁ πόλεμος.

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΣΤΗ ΝΑΥΠΑΚΤΟ (κεφ. 31)

31. Τόν ἵδιο καιρό ὁ Δημοσθένης, ἀρμενίζοντας πρός τήν Κέρκυρα ἀφού τελείωσε τό δχύρωμα στή Λακωνική, βρῆκε ἔνα φορτηγό ἀραγμένο στή Φειά τῆς Ἡλείας, πού ἦταν νά μεταφέρει στρατιῶτες ἀπό τήν Κόρινθο στή Σικελία· τό κατάστρεψε, ἄλλα οἱ ἄντρες πού ἦταν μέσα κατόρθωσαν νά ξεφύγουν κι ἀργότερα πῆραν ἄλλο κι ἀρμένισαν πρός τά κεῖ. "Υστερ' ἀπ' αὐτό ἔφτασε ὁ Δημοσθένης στή Ζάκυνθο καί τήν Κεφαλληνία καί παράλαβε μερικούς βαριά ἀρματωμένους στρατιῶτες καί μήνυσε νά τούς ἔρθουν ἄλλοι ἀπό τούς Μεσσηνίους στή Ναύπακτο, καί πέρασε στήν ἀπέναντι στεριά τῆς Ἀκαρνανίας στήν Ἀλύζεια καί τό Ἀνακτόριο, πού τό κρατοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Κι ἐνῶ ἦταν ἀπασχολημένος μ' αὐτά, ἔρχεται καί τόν ὄνταμώνει ὁ Εὐρυμέδων ὑγρίζοντας ἀπό τή Σικελία. Αὐτόν τόν είχαν στείλει τόν περασμένο χειμώνα νά πάει τά χρήματα στό στρατό. Τόν πληροφόρησε λοιπόν καί γιά ὅλα τ' ἄλλα, καί πώς εἶχε μάθει στό ταξίδι ὅτι οἱ Συρακούσιοι είχαν κυριέψει τό Πλημμύριο. Ἡρθε ἐπίσης καί τούς βρῆκε ὁ Κόνων, διοικητής τῆς Ναυπάκτου καί τούς ἀνακοίνωσε πώς τά εἴκοσι πέντε καράβια τῶν Κορινθίων πού τούς παραφύλαγαν ἀπό τήν ἀπέναντι ἀκτή, δέ φαίνονταν ἔτοιμα νά χαλαρώσουν τήν ἐπιφυλακή τους, ἄλλα μᾶλλον νά τήν ἐντείνουν· τούς παρακίνησε λοιπόν ὁ Κόνων νά τοῦ στείλουν καράβια, γιατί κατά τή γνώμη του δέν ἦταν ἄξια τά δεκαοχτώ πού εἶχε νά τά βγάλουν πέρα σέ ναυμαχία μέ τά εἴκοσι πέντε ἐκείνων. Ὁ Δημοσθένης λοιπόν κι ὁ Εὐρυμέδων διάλεξαν δέκα ἀπό τά πιό καλοτάξιδα καράβια τους καί τά στειλαν στή Ναύπακτο μαζί μέ τόν Κόνωνα νά

προστεθοῦν στήν ἐκεῖ δύναμη, ἐνῶ αὐτός κι ὁ Εὐρυμέδων κανόνιζαν ὅλα τά ζητήματα γιά τή συγκέντρωση τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος· ὁ Εὐρυμέδων ἀρμένισε στήν Κέρκυρα καὶ πρόσταξε νά τοῦ ἐτοιμάσουν καὶ νά τοῦ ἐπανδρώσουν δεκαπέντε καράβια ἔδιαιλέγοντας ὁ ἴδιος τούς ἄντρες ἀπό τούς στρατιωτικούς καταλόγους, (γιατί ἡταν, τώρα πού γύρισε ἀπό τό ταξίδι του στή Σικελία, συστράτηγος μέ τό Δημοσθένη, ὅπως εἶχε ἀκλεγεῖ στήν Ἀθήνα) ἐνῶ ὁ Δημοσθένης συγκέντρωνε ἀπό τά μέρη τῆς Ἀκαρνανίας σφεντονῆτες καὶ ἀκοντιστές.

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΑΙ Ο ΕΥΡΥΜΕΔΩΝ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ (κεφ. 32 - 33)

32. Τόν ἵδιο καιρό, οἱ πρέσβεις πού εἶχαν φύγει ἀπό τίς Συρακοῦσες, ἀφοῦ κυριεύτηκε τό Πλημμύριο, καὶ εἶχαν πάει στίς διάφορες πολιτείες, τίς ἔπεισαν νά συμμαχήσουν μαζί τους, κι ἀφοῦ μάζεψαν στρατό, ἐτοιμάζονταν νά τόν ὀδηγήσουν στίς Συρακοῦσες· τό μαθε ὁ Νικίας πρίν ἔκεινήσουν, καὶ μήνυσε στούς Σικελούς πού κατοικοῦσαν στά περάσματα, καὶ πού ἡταν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, τούς Κεντόριπες καὶ τούς Ἀλικαίους καὶ μερικούς ἄλλους, νά μήν ἐπιτρέψουν στούς ἔχθρούς νά περάσουν, ἀλλά νά συγκεντρωθοῦν γιά νά τούς ἐμποδίσουν· γιατί ἀπό ἄλλο δρόμο οὔτε θά δοκίμαζαν νά πᾶν, ἀφοῦ οἱ Ἀκραγαντίνοι δέν τούς ἔδιναν τήν ἄδεια νά διασχίσουν τό ἔδαφός τους. Ἐνῶ λοιπόν οἱ Σικελιώτες βρίσκονταν κιόλας στό δρόμο, τούς ἔστησαν οἱ Σικελοί ἐνέδρα, ὅπως τούς εἶχαν παρακαλέσει οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πέφτοντας ἀπάνω τους ἔσφυνταν, καθώς κι ὅλους τούς πρέσβεις, ἔξόν ἀπό ἔναν Κορίνθιο· αὐτός κατάφερε νά ὀδηγήσει ὅσους γλύτωσαν, πού ἡταν ἀπάνω - κάτω χίλιοι πεντακόσιοι, στίς Συρακοῦσες.

33. Τήν ἵδια σχεδόν ἐβδομάδα ἔφτασαν ἐνισχύσεις ἀπό τήν Καμάρινα, πεντακόσιοι βαριά ἀρματωμένοι στρατιώτες, κι ἀπό τριακόσιοι ἀκοντιστές καὶ σφεντονῆτες· ἔστειλαν βοήθεια καὶ οἱ Γελῶι γιά τό ναυτικό, πέντε καράβια, καὶ τετρακόσιους ἀκοντιστές καὶ διακόσιους ἵππεῖς. Σχεδόν τώρα ὄλοκληρη ἡ Σικελία (ἐκτός ἀπό τούς Ἀκραγαντίνους πού δέν εἶχαν συμμα-

Βοήθεια Σικελῶν στούς Ἀθηναίους.

Η Σικελία ἐ-
γνωτίσαν τῶν
Ἀθηναίων.

χήσει μέ κανέναν ἀπό τούς δύο) ὅλοι οἱ ἄλλοι ὅμως, πού πρωτύτερα παρατηροῦσαν μέ ἐπιφύλαξη, συσπειρώθηκαν τώρα μέ τούς Συρακουσίους καί τούς βοηθοῦσαν ἐνάντια στούς Ἀθηναίους³³.

Οἱ Συρακουσιοὶ πάλι, ὅταν ἔπαθαν τῇ συμφορᾷ στή χώρᾳ τῶν Σικελῶν, συγκρατήθηκαν καί δέν πῆγαν κατευθείᾳ νά χτυπήσουν τούς Ἀθηναίους· κι ὁ Δημοσθένης κι ὁ Εὐρυμέδων, πού τούς ἤταν τώρα ἔτοιμος ὁ στρατός, τόσο ἀπό τήν Κέρκυρα ὅσο κι ἀπό τήν ἀπέναντι στεριά, διέσχισαν τό Ίοντο πέλαγος μέ ὀλόκληρο τό ἐκστρατευτικό σῶμα κι ἔφτασαν στό ἀκρωτήρι τήν Ἰαπυγία· ἔκεινώντας ὑστερα ἀπό κεῖ, πῆγαν κι ἄραξαν στά νησιά Χοιράδες³⁴, πού ἀνήκουν στήν Ἰαπυγία· μπάρκαραν κάπου ἑκατόν πενήντα τάραγες ἀκοντιστές τῆς Μεσσαπίας φυλῆς κι ἀνανέωσαν κάποια παλιά συνθήκη φιλίας μέ τόν Ἀρτα, πού ὅντας ἀρχηγός τους, τούς προμήθεψε καί τούς ἀκοντιστές, κι ὑστερα ἔφυγαν καί πῆγαν στό Μεταπόντιο τῆς Ἰταλίας. Κι ἔπεισαν τούς Μεταποντίους, σύμφωνα μέ τήν παλιά συμμαχία³⁵, νά στείλουν μαζί τους τριακόσιους ἀκοντιστές καί δυό πολεμικά· κι ἀφοῦ τά παράλαβαν κι αὐτά, ἀρμένισαν γιαλό - γιαλό, ὥσπου ἔφτασαν στούς Θουρίους· ἐκεῖ βρῆκαν πώς εἶχε τελευταῖα γίνει ἐσωτερική ἐπανάσταση, πού εἶχε ἀνατρέψει ὅσους ἐναντιώνονταν στούς Ἀθηναίους³⁶· κι ἔπειδή ἦθελαν, μαζεύοντας ὀλόκληρο τό στράτευμα ἐπί τόπου, νά ἰδοῦν, κάνοντας ἐπιθεώρηση, ἃν εἶχε μείνει κανείς πίσω, καθώς καί νά πείσουν τούς Θουρίους νά πάρουν μέρος στήν ἐκστρατείᾳ μέ ὅσο γινόταν περισσότερο ζῆλο, καί μιά καί τά πράματα εἶχαν γυρίσει κατά τύχη μέ τό μέρος τους, νά κάνουν τούς Θουρίους νά συνάψουν ὀλοκληρωτική συμμαχία μέ τούς Ἀθηναίους, νά χουν δηλαδή τούς ἰδιους φίλους καί τούς ἰδιους ἔχθρους³⁷, ἐμεναν ἐκεῖ κι ἔβαλαν μπρός αὐτές τίς ἐνέργειες.

NAYMAXIA ΣΤΗ NAYPAKTO (κεφ. 34)

34. Ἀκριβῶς τήν ἴδια αὐτή ἐποχή, οἱ Πελοποννήσιοι πού βρίσκονταν στά εἴκοσι πέντε καράβια, πού, γιά νά διευκολύνουν τό πέρασμα τῶν μεταγωγικῶν στή Σικελία, φρουροῦσαν ἀντί-

κρυ στά καράβια τῶν Ἀθηναίων πού είχαν τή βάση τους στή Ναύπακτο, προετοιμάζονταν μέ τό σκοπό νά ναυμαχήσουν, και ἐπάνδρωσαν κι ἄλλα καράβια, ἔτσι πού νά μήν ἔχουν πολύ λιγότερα ἀπό τά ἀττικά· πῆγαν λοιπόν κι ἄραξαν κοντά στὸν Ἐρινεό³⁸ τῆς Ἀχαΐας, στή Ρυπική. Κι ἐπειδή τό σχῆμα τοῦ κόλπου ὅπου ἄραξαν εἶναι σάν μισοφέγγαρο, τό πεζικό πού είχε ἔρθει νά τούς βοηθήσει, Κορίνθιοι και σύμμαχοι ἀπό τά γύρω μέρη³⁹, παρατάχθηκαν στίς δυό ἄκρες πού ἔξεχουν πρός τή θάλασσα, ἐνῷ τά καράβια κρατοῦσαν ὅλο τό μεταξύ διάστημα, κλείνοντας ἔτσι τόν κόλπο· και διοικητής τοῦ στόλου ἦταν ὁ Πολυνάθης ἀπό τήν Κόρινθο. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ξεκινώντας ἀπό τή Ναύπακτο μέ τριάντα τρία καράβια (και στρατηγό τό Διφίλο) ἀρμένισαν καταπάνω τους. Οἱ Κορίνθιοι στήν ἀρχή δέν κινήθηκαν, ἐπειτα ὅμως, ὅταν ὑψώθηκε τό σῆμα και θεώρησαν πώς είχε ἔρθει ἡ κατάλληλη στιγμή, ὅρμησαν ἐνάντια στούς Ἀθηναίους, κι ἔγινε ναυμαχία. Πολλή ὥρα πολεμοῦσαν μέ πεῖσμα χωρίς νά ὑποχωρεῖ κανένας τους, κι οἱ Κορίνθιοι ἔχασαν τρία καράβια· ἀπό τ' Ἀθηναϊκά δέ βυθίστηκε, εἰν' ἀλήθεια, κανένα ὀλότελα, κάπου ἐφτά ὅμως καταστράφηκαν και δέν μποροῦσαν ν' ἀρμενίσουν γιατί τά κορινθιακά καράβια τά είχαν χτυπήσει στήν πλώρη μέ τά ἔμβολά τους κι ἔσπασαν τά καταστρώματα πού ἔξειχαν πέρα ἀπάνω ἀπό τά κουπιά· γι' αὐτό ἀκριβῶς είχαν κάνει οἱ Κορίνθιοι τήν ἐπένδυση στίς πλῶρες τῶν καραβιῶν τους πιό χοντρή. Ἄφοῦ λοιπόν ναυμάχησαν πολλή ὥρα σάν ίσόπαλα, ἔτσι ὥστε δικαθένας νά μπορεῖ ν' ἀξιώνει πώς νίκησε, μπόρεσαν μολοτοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι νά πάρουν ὅλα τά ναυάγια, γιατί διάνεμος τά ἔσπρωχνε πρός τό πέλαγος, κι ἐπειδή οἱ Κορίνθιοι δέν ἐπανέλαβαν τήν ἔφοδο· ἔτσι χωρίστηκαν δι ἔνας στόλος ἀπό τόν ἄλλο, και κανείς δέν κυνήγησε τόν ἀντίπαλο, οὕτε πιάστηκαν αἰχμάλωτοι ἀπό καμιά πλευρά· γιατί ἀπό τή μιά οἱ Κορίνθιοι και οἱ Πελοποννήσιοι, πού είχαν ναυμαχήσει κοντά στή στεριά, ἦταν εὔκολο νά σωθοῦν, κι ἀπό τήν ἄλλη κανένα καράβι τῶν Ἀθηναίων δέν είχε βουλιάξει. Κι ἀφοῦ ξεμάκρυναν οἱ Ἀθηναῖοι ἀρμενίζοντας πρός τή Ναύπακτο, ἔστησαν τρόπαιο οἱ Κορίνθιοι μέ τήν ἐντύπωση πώς νίκησαν, μιά και είχαν καταντήσει ἀμαχα περισσό-

τερα ἐχθρικά καράβια παρά οἱ ἄλλοι δικά τους· νόμιζαν πώς καὶ γι' αὐτό καὶ μόνο τό λόγο δέν μποροῦσε νά θεωρηθεῖ πώς νικήθηκαν, γιατί δέ νίκησαν οὔτε κι οἱ ἄλλοι ἔστω κι ἂν δέν εἶχαν αὐτοί νικήσει μέ μεγάλη ὑπεροχή. "Οταν ἔφυγαν ὅμως οἱ Πελοποννήσιοι καὶ διαλύθηκε ὁ στρατός τῆς στεριᾶς, πῆγαν οἱ Ἀθηναῖοι κι ἔστησαν κι αὐτοί τρόπαιο στήν Ἀχαΐα, ώς νικητές· τό τρόπαιο στήθηκε κάπου εἰκοσι στάδια ἀπό τόν Ἐρινέο, ὅπου εἶχαν κάνει τή βάση τους οἱ Κορίνθιοι. "Ετσι τελείωσε λοιπόν ή ναυμαχία τούτη.

*'Ο Δημοσθένης καὶ ὁ Εὐρυμέδων στό
Ρήγιο.*

35. Στή Σικελία, ὁ Δημοσθένης κι ὁ Εύρυμέδων, ὅταν ἔτοιμάστηκαν οἱ Θούριοι νά λάβουν μέρος στήν ἐκστρατεία τους μέ ἐφτακόσιους βαριά ἀρματωμένους στρατιώτες καὶ τριακόσιους ἀκοντιστές, πρόσταξαν τά καράβια τους ν' ἀρμενίσουν γιαλό - γιαλό πρός τήν ἐπικράτεια τοῦ Κρότωνα· αὐτοί οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ ἔκαναν γενική ἐπιθεώρηση τοῦ πεζικοῦ, τούς δήγησαν πρῶτα στόν ποταμό Σύβαρη ἀφοῦ διέσχισαν τό ἔδαφος τῶν Θουρίων. "Οταν ὅμως ἔφτασαν στόν ποταμό Ὑλία, καὶ οἱ Κροτωνιάτες, στέλνοντας πρέσβεις νά τούς προειδοποιήσουν, τούς δήλωσαν πώς δέν εἶχαν καμιά ὅρεξη ν' ἀφήσουν τό στρατό τους νά περάσει μέσ' ἀπό τή χώρα τους, κατέβηκαν οἱ Ἀθηναῖοι πρός τήν παραλία καὶ κατασκήνωσαν κοντά στίς ἐκβολές τοῦ Ὑλία. Καὶ τά καράβια τούς ἀντάμωσαν ἐκεῖ ἀκριβῶς. Τήν ἄλλη μέρα λοιπόν μπάρκαραν ὅλο τό στρατό στά καράβια, κι ἀρμένιζαν κοντά στήν παραλία, πιάνοντας στίς διάφορες πολιτείες, ἔξον ἀπό τούς Λοκρούς, ώς πού ἔφτασαν στήν Πέτρα, τής χώρας τῶν Ρηγίνων.

NAYMAXIA ΣΤΙΣ ΣΥΡΑΚΟΥΣΕΣ (κεφ. 36 - 41)

*Προσαρμογή
τῶν πλοίων.*

36. Οἱ Συρακούσιοι στό μεταξύ, μαθαίνοντας πώς ἔρχονταν αὐτοί καταπάνω τους μέ τά καράβια, ἥθελαν νά κάνουν καινούργια ἔξodo νά ναυμαχήσουν καὶ νά τούς χτυπήσουν συγχρόνως καὶ μέ τήν ὑπόλοιπη στρατιωτική τους δύναμη, τό πεζικό, πού εἶχαν συγκροτήσει ἀκριβῶς γι' αὐτό τό σκοπό, θέλοντας νά προφτάσουν νά τό κάνουν πρίν ἔρθουν οἱ ἐνισχύσεις. Καὶ εἶχαν ἔτοιμάσει τόν ὑπόλοιπο στόλο τους κατά τόν τρόπο πού συμπέ-

ραναν ἀπό τήν προηγούμενη ναυμαχία πώς θά τους ἔδινε τήν ὑπεροχή· είχαν κοντήνει τίς πλῶρες τῶν καραβιῶν τους, κάνοντάς τα πιό γερά καί είχαν προσθέσει πάνω στίς πλῶρες χοντρές ἐπενδύσεις ἀπό ξύλο κι ἀπό πάνω τίς είχαν στερεώσει μέχεγκάρσια δοκάρια πού τίς συνέδεναν μέτα τοιχώματα τῶν καραβιῶν ἔξω καί μέσα· τά στηρίγματα είχαν μάκρος ώς ἔξι πῆχες· μέτα τὸν ἴδιο τρόπο είχαν κι οἱ Κορίνθιοι ἐπισκευάσει τίς πλῶρες τους ὅταν ναυμάχησαν μέτ' ἀθηναϊκά καράβια τά λιμενισμένα στή Ναύπακτο. Γιατί θεώρησαν οἱ Συρακούσιοι πώς πολεμώντας μέτ' ἀθηναϊκά καράβια, πού δέν ἦταν ναυπηγημένα κατά τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλά είχαν πλῶρες στενές κι ἀδύναμες γιατί δέν πολεμοῦσαν πλώρη μέτ' πλώρη, ἀλλά χρησιμοποιοῦσαν τά ἔμβολά τους ἀρμενίζοντας γύρω στά ἐχθρικά καράβια γιά νά τά χτυπήσουν στά πλάγια, θεώρησαν λοιπόν πώς ἔτσι θά ὑπερισχύσουν καί πώς ή ναυμαχία μέσα στό μεγάλο λιμάνι, πού θά γινόταν σέ χῶρο σχετικά περιορισμένο μέτ' πολλά καράβια μαζί, θά τους ἔβγαινε σέ καλό· γιατί ἄν χρησιμοποιοῦσαν τά ἔμβολά τους ἀπέναντι στίς πλῶρες τῶν ἀντιπάλων, θά χτυποῦσαν μέτ' στέρεα καί χοντρά μέρη σκάφη κούφια καί ἀδύναμα. Κι οἱ Ἀθηναῖοι δέ θά μποροῦσαν, στό στενό χῶρο, ν' ἀρμενίζουν γύρω στά δικά τους καράβια γιά νά τους χτυπήσουν ἀπό τά πλάγια, οὕτε νά ὁρμοῦν ἀνάμεσα σέ δυνό καράβια σπάζοντας τά κουπιά τους· καί σ' αὐτά τά δυνό σημεῖα τῆς ναυτικῆς τους τέχνης στηρίζονταν τό περισσότερο οἱ Ἀθηναῖοι· καί οἱ Συρακούσιοι θά τους ἐμπόδιζαν ὅσο μποροῦσαν νά τά χρησιμοποιήσουν, ἀπό τή μιά κοιτάζοντας νά μήν ἀφήνουν ἀρκετό χῶρο γιά νά περνοῦν ἀνάμεσα σέ δυνό καράβια, κι ἀπό τήν ἄλλη δέ στενός χῶρος δέ θά τους ἄφηνε ν' ἀρμενίζουν γύρω στά καράβια τους· καί θά χρησιμοποιοῦσαν αὐτοί οἱ ἴδιοι σέ μεγάλη κλίμακα ἐκεῖνο πού φαινόταν ἄλλοτε ἀδεξιότητα τῶν πλοίαιρχων, δηλαδή τή σύγκρουση πλώρη μέτ' πλώρη· γιατί ἀπ' αὐτή ἀκριβῶς θ' ἀναπλήρωναν περισσότερο τήν ἔλλειψη πείρας, ἀφοῦ δέ θά ἦταν δυνατό στους Ἀθηναίους νά κάνουν πίσω ὅταν στριμώχνονταν, καί νά ὑποχωρήσουν πουθενά ἄλλοῦ παρά στή στεριά, κι αὐτό ἀκόμα ἀπό μικρή ἀπόσταση καί σέ λίγο τόπο, ἀκριβῶς στό δικό τους στρατόπεδο· ὅσο γιά τό ὑπόλοιπο λιμάνι, θά τό ὅριζαν αὐτοί.

Κι δταν οι Ἀθηναῖοι θά ύποχωροῦσαν δλοι μαζί στό ἴδιο στενό μέρος, ἃν χτυπιοῦνταν πουθενά πιό βίαια, ἀπό μικρή ἀπόσταση καὶ στριμωγμένοι δλοι μαζί στόν ἴδιο τόπο, θά πεφταν ὁ ἔνας πάνω στόν ἄλλο καὶ θά γινόταν μεγάλη ἀναταραχή (κι αὐτό ζημιώσε τούς Ἀθηναίους περισσότερο ἀπό καθετί ἄλλο, πού δέν εἶχαν τό ἐλεύθερο νά ύποχωροῦν σ' δποιαδήποτε μεριά τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, δπως μποροῦσαν νά τό κάνουν οι Συρακούσιοι· ἀπό τήν ἄλλη μεριά δέ θά μποροῦσαν ν' ἀρμενίσουν γύρω στά ἐχθρικά καράβια γιά νά βγοῦν στ' ἀνοιχτά ἐφόσον οι Συρακούσιοι εἶχαν τή δυνατότητα νά ἐπιτεθοῦν ἀπό τήν ἀνοιχτή θάλασσα καὶ νά ύποχωρήσουν στ' ἀνοιχτά, μιά καὶ οι Ἀθηναῖοι εἶχαν πιά·χασει τό Πλημμύριο, πού τούς ἤταν τώρα ἐχθρικό καὶ ή εἴσοδος τοῦ λιμανιοῦ δέν ἤταν μεγάλη.

*'Επίθεση τῶν
Συρακουσίων.*

37. Τέτοια λοιπόν στοχάζονταν οι Συρακούσιοι ἀναφορικά μέ τήν τέχνη καὶ τή δύναμή τους· κι εἶχαν συγχρόνως πάρει περισσότερο θάρρος ἀπό τήν προηγούμενη ναυμαχία, καὶ γι' αὐτό ἐπιτέθηκαν στούς Ἀθηναίους μέ τό στρατό καὶ τά καράβια μαζί. Τό πεζικό τό εἶχε βγάλει λίγο πρωτύτερα ὁ Γύλιππος ἔξω ἀπό τήν πολιτεία καὶ φέρει κοντά στό τεῖχος τῶν Ἀθηναίων, στήν πλευρά πού ἔβλεπε πρός τά ἐκεῖ· κι ἀπό τό Ὁλυμπιεῖο δλοι δσοι ἤταν ἐκεῖ, οι βαριά ἀρματωμένοι καὶ οι ἵπετς καὶ οι βοηθητικοί μέ τήν ἐλαφριά ἀρματωσιά πῆγαν νά χτυπήσουν τό τεῖχος ἀπό τήν ἄλλη μεριά. Ἀμέσως κατόπιν ἀρμένισαν γιά τήν ἐπίθεση τά καράβια τῶν Συρακουσίων καὶ τῶν συμμάχων τους. Οι Ἀθηναῖοι πάλι, ἐνῷ στήν ἀρχή νόμισαν πώς οι ἐχθροί θά καναν δοκιμαστική ἐπίθεση μόνο μέ τό πεζικό, δταν ἔξαφνα εἶδαν καὶ τά καράβια νά ρχονται καταπάνω τους, ἔπεσαν σέ ταραχή: ἄλλοι ἔτρεχαν πάνω στά τείχη, κι ἄλλοι βγῆκαν μπροστά στά τείχη καὶ παρατάχτηκαν γιά ν' ἀποκρούσουν τόν ἐχθρό πού πλησίαζε, κι ἄλλοι τέλος πῆγαν ν' ἀποκρούσουν ἐκείνους πού πλησίαζαν γρήγορα ἀπό τό Ὁλυμπιεῖο καὶ πού ἤταν πολλοί ἵπετς καὶ στρατιῶτες μέ ἀκόντια· ἄλλοι πάλι ἔτρεχαν πρός τά καράβια ἡ ἔτρεχαν νά ύπερασπίσουν τήν παραλία. "Οταν ἐπάνδρωσαν τά καράβια, ἀνοιχτήκαν ἐνάντια στόν ἐχθρό, ἔβδομήντα πέντε καράβια. Οι Συρακούσιοι εἶχαν ώς δγδόντα.

38. Κατά τό μεγαλύτερο διάστημα τῆς ἡμέρας, δοκίμαζαν ὁ ἔνας τή δύναμη τοῦ ἄλλου, ρίχνοντας τά καράβια τους στήν ἐπίθεση ἥ υποχωρώντας· κι ἀφοῦ κανείς ἀπό τούς δυό δέν κατάφερε νά κερδίσει κανένα πλεονέχητμα πού ν' ἀξίζει νά τό ἀναφέρομε, ἔξον πού βούλιαξαν οἱ Συρακούσιοι ἔνα ἥ δυό ἀθηναϊκά καράβια, χωρίστηκαν διακόπτοντας τή συμπλοκή· καὶ τήν ἴδια ὥρα ξεμάκραινε κι ἀπό τά τείχη ὁ πεζός στρατός τῶν Συρακουσίων.

Τήν ἄλλη μέρα οἱ Συρακούσιοι δέν κινήθηκαν καὶ δέν ἔδωσαν κανένα σημάδι τί λογῆς ἐπιχείρηση είχαν σκοπό νά κάνουν· ὁ Νικίας ὅμως, βλέποντας πώς είχαν βγεῖ ἵστορες στή ναυμαχία καὶ προσδοκώντας πώς θά ἔκαναν οἱ ἔχθροι καινούργια ἐπίθεση, ἔβαλε τούς πλοίαρχους νά διατάξουν νά ἐπισκευάσουν ὅσα καράβια τυχόν είχαν πάθει ζημιές· ἐπίσης παρέταξε φορτηγά πλοῖα μπροστά ἀπό τούς πασσάλους πού είχαν μπήξει καὶ πού τούς χρησίμευαν ἀντί γιά κλειστό λιμάνι. Κι ἔβαλε τά φορτηγά ν' ἀράξουν σέ ἀπόσταση ἔξήντα - ἐβδομῆντα μέτρων τό ἔνα ἀπό τ' ἄλλο, ἔτσι ὥστε, ἀν βρισκόταν κανένα καράβι σέ δύσκολη θέση νά ἔχει ἀσφαλισμένο καταφύγιο καὶ νά μπορεῖ νά ξαναβγεῖ στ' ἀνοιχτά ὅποτε ἥθελε. Καὶ πέρασαν οἱ Ἀθηναῖοι ὅλη τήν ἡμέρα, ὥσπου νύχτωσε, κάνοντας αὐτές τίς ἔτοιμασίες.

39. Τήν παράλληλη μέρα ἔβαλαν μπρός οἱ Συρακούσιοι τήν ἴδια ἐπίθεση, ὅπως καὶ τήν περασμένη φορά, μόνο πιό νωρίς τό πρωί, καὶ συγκρούστηκαν μέ τούς Ἀθηναίους πάλι μέ τό στρατό καὶ τό ναυτικό. Καὶ παρατάζοντας τά καράβια ἐνάντια στούς Ἀθηναίους, πέρασαν πάλι μεγάλο μέρος τῆς ἡμέρας δοκιμάζοντας ὁ ἔνας τή δύναμη τοῦ ἄλλου· ὥσπου ὁ Ἀρίστων, ὁ γιός τοῦ Πυρρίχου, ἀπό τήν Κόρινθο, ὁ καλύτερος πλοίαρχος ἀπ' ὅσους πολεμοῦσαν μέ τούς Συρακουσίους, ἔπεισε τούς συγκυβερνῆτες του στό ναυτικό, νά στείλουν μήνυμα στούς ὑπεύθυνους γιά τίς ἐπιχειρήσεις μέσα στήν πολιτεία, νά διατάξουν νά μεταφερθεῖ ὅσο γίνεται γρηγορότερα ἡ ἀγορά ὅλων τῶν εἰδῶν στήν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ· κι ὅσα φαγώσιμα ἔχει ὁ καθένας νά τά πάει ὅλα ἐκεῖ καὶ νά τούς ἀναγκάσουν νά τά πουλήσουν· μ' αὐτόν τόν τρόπο βγάζοντας τούς ναῦτες ἔξω δίπλα στά· κα-

Διακοπή τῆς συμπλοκῆς.

Τέχνασμα τοῦ Ἀρίστωνα.

ράβια νά τους ἀφήσουν νά δειπνήσουν ἀμέσως ἐκεῖ - δά, καί σέ λίγη ὥρα μέσα, πάλι τήν ἴδια μέρα, νά ξαναμπαρκάρουν καί νά ἐπιτεθοῦν καί πάλι στούς Ἀθηναίους, πού δέ θά τό περίμεναν⁴⁰.

*Ἐπίθεση τῶν
Συρακουσίων.
Σύγχρονη.*

40. Πείστηκαν λοιπόν οἱ Συρακούσιοι συμπλοίαρχοι τοῦ Ἀρίστωνα κι ἔστειλαν τό μήνυμα· ἔτσι ἐτοιμάστηκε ἡ ἀγορά, κι οἱ Συρακούσιοι γύρισαν τά μπρός πίσω κι ἀρμένισαν πρός τήν πολιτεία, κι ἀποβιβάστηκαν καὶ γευμάτισαν ἐκεῖ πού ἦταν· οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, νομίζοντας πώς αὐτοὶ γύριζαν πίσω μέ τήν ἐντύπωση πώς εἶχαν νικηθεῖ ἀπ' αὐτούς, δηλαδή τούς Ἀθηναίους, βγῆκαν κι αὐτοὶ μέ τήν ἡσυχία τους ἀπό τά καράβια κι ἄρχισαν νά φροντίζουν τόσο γιά τίς ἄλλες δουλειές τους, δσο καὶ γιά τήν ἐτοιμασία τοῦ φαγητοῦ, μέ τήν ἰδέα πώς τουλάχιστο γιά τήν ἡμέρα ἐκείνη δέν μποροῦσε πιά νά γίνει ναυμαχία. Ξαφνικά δμως, μπαρκάροντας οἱ Συρακούσιοι, ἀρμένισαν καὶ πάλι καταπάνω τους· μπῆκαν κι οἱ Ἀθηναῖοι στά καράβια μέ πολλή φασαρία καὶ ἀκατάστata, καὶ χωρίς νά χουν φάει οἱ περισσότεροι, καὶ μέ μεγάλη δυσκολία ἔκεκόλλησαν ἀπό τή στεριά καὶ βγῆκαν στό πέλαγο. Καὶ γιά λίγη ὥρα κρατήθηκαν μακρυά ὁ ἕνας ἀπό τόν ἄλλον, καὶ φυλάγονταν νά μήν κινδυνέψουν· ὅστερα δμως θεώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι πώς εἶναι κρίμα νά ταλαιπωροῦνται ἀπό τήν ἴδια τους ἀναβλητικότητα, καὶ νά ἔξαντληθοῦν ἀπό τήν κούραση καὶ πώς καλύτερο θά ἦταν νά ὀρμήσουν δσο πιό γρήγορα γινόταν στή συμπλοκή⁴¹ καὶ δόθηκε τό πρόσταγμα⁴², κι ἀρμενίζοντας πρός τόν ἔχθρό, συγκρούστηκαν. Οἱ Συρακούσιοι δέ λύγισαν μέ τήν ἐπίθεση, ἀλλά κράτησαν τίς θέσεις τους, καὶ χρησιμοποιώντας τήν ταχτική τῆς σύγκρουσης πλώρη μέ πλώρη, δπως τό σκόπευναν ἀπό καιρό ὅταν μεταρρύθμισαν τήν κατασκευή τῶν καραβιῶν τους, ἄρχισαν νά σπάζουν μέ τά ἔμβολα μεγάλο μέρος τῶν καταστρωμάτων τῶν ἀθηναϊκῶν καραβιῶν, πού ἔξειχαν πέρα ἀπό τίς σειρές τῶν κουπιῶν· καὶ οἱ ἀκοντιστές πού εἶχαν οἱ Συρακούσιοι πάνω στά καταστρώματα ἔριχναν στούς Ἀθηναίους ἀδιάκοπα καὶ τούς προξενοῦσαν μεγάλες ἀπώλειες· ἀκόμα περισσότερο κακό ἔκαναν οἱ βάρκες τῶν Συρακουσίων, πού ἀρμενίζαν γύρω - γύρω στά πολεμικά καὶ χώνονταν κάτω ἀπό

τά μεγάλα κουπιά τῶν καραβιῶν τοῦ ἔχθροῦ, καὶ πλέοντας παράλληλα μ' αὐτά, χτυποῦσαν ἀπό κεῖ-κάτω τούς ναῦτες μέ τ' ἄκοντιά τους.

41. Τέλος, πολεμώντας μέ τούς τρόπους αὐτούς καὶ βάζοντας δλα τους τά δυνατά νίκησαν οἱ Συρακούσιοι, κι οἱ Ἀθηναῖοι, ὑποχωρώντας κατέφυγαν πίσω ἀπό τήν προφύλαξη τῶν φορτηγῶν τους πλοίων καὶ μπῆκαν στό τεχνητό τους λιμάνι. Τά καράβια τῶν Συρακουσίων τούς κυνήγησαν ὡς τά φορτηγά· ἐκεῖ δύμας τούς ἐμπόδισαν τά μεγάλα βίντσια πού ὑψώνονταν πάνω ἀπό τά φορτηγά καὶ διασταυρώνονταν πάνω ἀπό τά περάσματα μεταξύ τους καὶ πού εἶχαν κρεμασμένα στήν ἄκρη τους δελφίνια μολυβένια⁴³. Δυό Συρακούσια καράβια, παρασυρμένα ἀπό τὸν ἐνθουσιασμό τῆς νίκης, προσέγγισαν πολύ σ' αὐτά καὶ καταστράφηκαν, τό ἔνα μάλιστα πιάστηκε μαζί μὲ δλο του τό πλήρωμα. Οἱ Συρακούσιοι, ἀφοῦ βούλιαζαν ἑφτά καράβια τῶν Ἀθηναίων καὶ χτύπησαν πολλά ἄλλα, πιάνοντας αἰχμάλωτους τοὺς περισσότερους ἄντρες ἀπό τά πληρώματά τους καὶ σκοτώνοντας ἄλλους, ἔφυγαν ἀπό τὸν τόπο τῆς ναυμαχίας· κι ἔστησαν τρόπαια καὶ γιά τίς δυό ναυμαχίες, καὶ εἶχαν τώρα πιά στέρεη τήν πεποίθηση πώς θά βάλουν στό χέρι καὶ τό ἔχθρικό πεζικό. Ἀρχισαν λοιπόν ἀμέσως νά προετοιμάζονται μέ τό σκοπό νά ἐπιτεθοῦν πάλι καὶ στά δυό.

Νίκη τῶν Συρακουσίων.

ΑΦΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΥΡΥΜΕΔΟΝΤΑ (κεφ. 42 - 45)

42. Ἐντωμεταξύ φτάνουν ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Εὐρυμέδων φέρνοντας τίς ἐνισχύσεις πού εἶχαν στείλει οἱ Ἀθηναῖοι, πού συνολικά, μαζί μέ τά ξένα, ἔκαναν ἔβδομήντα τρία καράβια κι ἀπάνω - κάτω πέντε χιλιάδες βαριά ἀρματωμένους στρατιώτες τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν συμμαχικῶν πόλεων ἐπίσης καὶ πολλούς ἀκοντιστές καὶ σφεντονῆτες καὶ τοξότες, Ἐλληνες καὶ ξένους, καὶ ἀρκετά ἄλλα ἐφόδια, πού ἔφταναν γιά δλο τό στρατεύμα, καθώς καὶ δρπισμό. Καὶ οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους τά ἔχασαν κυριολεχτικά μόλις τά εἶδαν αὐτά· δέ θά παιρνε λοιπόν ποτέ τέλος ἡ προσπάθειά τους ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτόν τόν κίνδυνο; Γιατί ἔβλεπαν πώς ἡ ἐπιχείρηση τῆς

Ἀπόφαση τοῦ Δημοσθένη γιά ἀμεση δράση.

Δεκέλειας δέν ἐμπόδισε νά ῥθει ἐνάντιά τους στρατός ισάριθμος και παρόμοιος στήν κατάρτισή του μέ τό πρῶτο ἐκστρατευτικό σῶμα, και πώς ή δύναμη τῶν Ἀθηναίων ἐμφανίζόταν πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις μεγάλη. Τό πρῶτο στράτευμα πάλι, πού μόλις εἶχε συνέρθει κάπως ἀπό τίς συμφορές του, πῆρε τώρα καινούργια δύναμη και κουράγιο. Ὁ Δημοσθένης λοιπόν, ὅταν ἔφτασε και εἶδε πῶς ἦταν ἡ κατάσταση, θεώρησε πώς δέν τοῦ ἐπιτρεπόταν νά χρονοτριβήσει διόλου, οὕτε νά πάθει ὅ, τι ἔπαθε ὁ Νικίας· (γιατί ὅταν εἶχε φτάσει στήν ἀρχή ὁ Νικίας, τόν φοβήθηκαν πολύ οἱ ἀντίπαλοι, ἐπειδή ὅμως δέν ἔκανε ἐπίθεση στίς Συρακούσες, ἀλλά ἔχειμώνιασε στήν Κατάνη, τόν καταφρόνεσαν, και πρόφθασε νά ῥθει ὁ Γύλιππος μέ στρατό ἀπό τήν Πελοπόννησο, πού δέ θά εἶχαν κάν στείλει νά ζητήσουν οἱ Συρακούσιοι ἄν τούς εἶχε χτυπήσει κατευθεία ἐκεῖνος⁴⁴. γιατί ἐνῷ πίστευαν στήν ἀρχή πώς εἶναι ἄξιοι ν' ἀντικρύσουν μόνοι τους τούς Ἀθηναίους, θά εἶχαν τότε καταλάβει πώς εἶναι κατώτεροι και θά βρίσκονταν ἀποκλεισμένοι μέ τό τεῖχος τῶν Ἀθηναίων, ὥστε ἀκόμα κι ἄν ἔστελναν νά ζητήσουν βοήθεια, δέ θά τούς ὠφελοῦσε ὅσο τούς εἶχε ὠφελήσει τώρα· καθώς λοιπόν στοχάζονταν αὐτά ὁ Δημοσθένης, και ἔροντας πώς κι αὐτός ὁ ἴδιος, τήν πρώτη ἐκείνη μέρα ἔσπερνε τό μεγαλύτερο τρόμο στούς ἔχθρούς, ἥθελε νά ἐκμεταλλευτεῖ ὅσο τό δυνατό γρηγορότερα κι ὡς τό ἀκρότατο ὅριο τή σημερινή ταραχή τοῦ στρατοῦ τους. Καί βλέποντας πώς τό περιτείχισμα τῶν Συρακουσίων, πού μ' αὐτό εἶχαν ἐμποδίσει τούς Ἀθηναίους νά συμπληρώσουν τήν κύκλωσή τους, ἦταν μονό τεῖχος, και πώς ἄν γινόταν αὐτός κύριος τῆς ἀνηφοριᾶς πρός τίς Ἐπιπολές, καθώς και τοῦ στρατόπεδου πού εἶχαν ἔγκαταστήσει ἐκεῖ - πάνω, θά τό κυρίευε εὔκολα (γιατί δέν μποροῦσε νά κρατηθεῖ ἄν τοῦ γινόταν γερή ἔφοδος) βιαζόταν να ἐπιχειρήσει τήν ἐπίθεση· νόμιζε πώς δ τρόπος αὐτός θά 'δινε τέλος στόν πόλεμο κι ἦταν ὁ πιό σύντομος· γιατί εἴτε, ἄν πετύχαινε, θά 'παιρνε τίς Συρακούσες, η θά 'φερνε πίσω στήν Ἀθήνα όλόκληρο τό ἐκστρατευτικό σῶμα και δέ θά φθείρονταν ἄσκοπα οὕτε οἱ Ἀθηναῖοι, πού εἶχαν πάρει μέρος στήν ἐκστρατεία, οὕτε όλόκληρη ή πολιτεία. Πρῶτα λοιπόν, βγαί-

νοντας ἀπό τό στρατόπεδο ἔκαναν ἐπιδρομές οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ρήμαξαν τήν ὑπαιθρο τῶν Συρακουσῶν γύρω στόν Ἀναπο ποταμό καὶ μέ τό στρατό καὶ τά καράβια τους ἔγιναν κύριοι τοῦ περίγυρου, δπως ἡταν στήν ἀρχή (γιατί οὔτε ἀπό τή στεριά οὔτε ἀπό τή θάλασσα δέ βγῆκαν μπροστά νά τους χτυπήσουν οἱ Συρακούσιοι, ἔξον οἱ ἵππεῖς καὶ οἱ ἀκοντιστές ἀπό τό Ὁλυμπιεῖο).

43. Δεύτερο, ἀποφάσισε ὁ Δημοσθένης νά κάνει μιά δοκιμαστική ἐπίθεση στό τεῖχος⁴⁵ μέ πολιορκητικές μηχανές. "Οταν ὅμως τίς πλησίασε στό τεῖχος, ἄρχισαν νά τίς καῖνε οἱ ἔχθροί πού ἀμύνονταν ἀπό κεῖ - πάνω, καὶ κάνοντας ἐπίθεση, μέ τόν ὑπόλοιπο στρατό ἀπό πολλές μεριές συγχρόνως, ἀποκρούστηκαν δλοι· τότε πιά σχημάτισε τή γνώμη ὁ Δημοσθένης πώς δέν ἔπερπε νά χάνουν πιά τόν καιρό τους, ἀλλ' ἀφοῦ ἔπεισε καὶ τό Νικία καὶ τους ἄλλους ἐπιτελικούς τοῦ στρατοῦ, ἀνέλαβαν δλοι τήν ἐπίθεση ἐνάντια στίς ἔδιες τίς Ἐπιπολές. Καὶ πίστευε βέβαια πώς μέ τό φῶς τῆς ήμέρας ἡταν ἀδύνατο νά μήν τους πάρουν εἰδηση ἐνῶ πλησίαζαν κι ἀνέβαιναν· γι' αὐτό παράγγειλε πέντε μερῶν τρόφιμα, καὶ παίρνοντας μαζί του τους χτίστες καὶ τους πετροπελεκητές κι δση ἐξάρτυση θά χρειαζόταν νά χουν μαζί τους γιά νά χτίσουν τεῖχος ἀν νικήσουν, αὐτός ὁ Ἰδιος, μαζί μέ τόν Εὐρυμέδοντα καὶ τόν Μένανδρο ἔκεινησε μέ δλόκληρο τό στρατό⁴⁶ μετά τήν πρώτη νυχτοφυλακή καὶ προχώρησε πρός τίς Ἐπιπολές· ὁ Νικίας ὅμως ἀπόμεινε πίσω μέσα στά δχυρωμένα μέρη. Κι δταν βρέθηκαν στίς ὑπώρειες ἀπό τήν πλευρά τοῦ Εὐρύηλου, ἀπ' δπου είχε ἀνεβεῖ στήν ἀρχή - ἀρχή καὶ τό προηγούμενο στράτευμα, χωρίς νά τους πάρουν εἰδηση οἱ Συρακούσιοι, ἀνέβηκαν καὶ κυρίεψαν τό δχύρωμα τῶν Συρακουσίων πού ἡταν ἐκεῖ, καὶ σκότωσαν μερικούς ἀπό τους φρουρούς· οἱ περισσότεροι τους, δμως, ἔφυγαν κι ἔτρεξαν πρός τά στρατόπεδα· καὶ ὑπῆρχαν τρία στρατόπεδα πάνω στίς Ἐπιπολές, ἔνα τῶν Συρακουσίων, ἔνα τῶν ἄλλων Σικελιωτῶν, κι ἔνα τῶν ἔξω συμμάχων· αὐτοί ἔδωσαν τήν εἰδηση γιά τήν ἔφοδο, καὶ τό εἶπαν καὶ στούς ἔξακόσιους Συρακουσίους πού φρουροῦσαν μπροστά - μπροστά στό τμῆμα αὐτό τῶν Ἐπιπολῶν. Αὐτοί ἔτρεξαν εὐθύς ν' ἀποκρού-

⁴⁵Ἐπίθεση τῶν
⁴⁶Ἀθηναίων ἐνναυτίων τῶν
⁴⁷Ἐπιπολῶν.

σουν τήν ἔφοδο, κι ὁ Δημοσθένης κι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεσαν ἀπάνω τους, ἐνῷ ἀμύνονταν παλληκαρίσια, καὶ τούς ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν. Κι οἱ Ἀθηναῖοι προχώρησαν ἀμέσως καὶ γρήγορα γιά νά μή χαλαρώσει ἡ δομή τους, νά τελειώσουν τούς σκοπούς πού γι' αὐτούς εἶχαν ἔρθει· ἄλλοι πάλι ἀπό τήν ἀρχή δρυμησαν πρός τό ἐγκάρσιο τεῖχος τῶν Συρακουσίων, κι ἐπειδή οἱ φρουροί δέν μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν στήν ἔφοδό τους, τό κυρίεψαν καὶ γκρέμισαν τούς πύργους. Οἱ Συρακούσιοι τώρα κι οἱ σύμμαχοί τους, κι ὁ Γύλιππος μέ τούς δικούς του, ἔτρεξαν νά ἐνισχύσουν τήν ἄμυνα ἀπό τά μπροστινά δχυρώματα· κι ἐπειδὴ τέτοιο τόλμημα τή νύχτα δέν τό περιμεναν, ρίχτηκαν πάνω στούς Ἀθηναίους κατάπληκτοι καὶ στήν ἀρχή ὑποχωρησαν μπρός στήν ὁρμή τους· ἄλλα ἐνῷ τώρα πιά οἱ Ἀθηναῖοι προχωροῦσαν μέ σχετική ἀκαταστασία, μέ τήν ίδεα πώς εἶχαν κιολας νικήσει, καὶ βιάζονταν νά φτάσουν τό γρηγορότερο στά ἐχθρικά τμήματα πού δέν τά εἶχαν ἀκόμα πολεμήσει, γιά νά μήν μπορέσουν αὐτοί νά στραφοῦν καὶ νά συγκεντρωθοῦν ἐνάντιά τους, ἄν χαλάρωναν τήν ἔφοδό τους, τούς ἀντιστάθηκαν πρῶτοι οἱ Βοιωτοί καὶ κάνοντας ἀντεπίθεση, τούς ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν καὶ νά τραποῦν σέ φυγή.

*Σύγχρονη και
ἡττα τῶν
Ἀθηναίων.*

44. Ἀπό τό σημεῖο αὐτό ἔπεσαν οἱ Ἀθηναῖοι σέ μεγάλη ταραχή καὶ ἀμηχανία, τόσο πού δέν ἦταν εὔκολο νά πληροφορηθεῖ κανείς μέ ποιό τρόπο συνέβῃ τό καθετί ἀπό κανέναν ἀπό τά δύο μέρη. Γιατί μέ τό φῶς τῆς ήμέρας φαίνονται βέβαια τά πράματα καθαρότερα, δῆμως οὕτε κι ἔτσι δέν τά ξέρουν δῆσσοι πήρανε μέρος σέ μιά μάχη, ἔξόν ἐκεῖνοι πού παραβρέθηκαν στό καθένα, κι αὐτοί μόλις καὶ μετά βίασ· ἀπό μιά μάχη δῆμως πού ἔγινε τή νύχτα, κι αὐτή ἦταν ἡ μόνη νυχτερινή σύγκρουση μεγάλων στρατοπέδων πού ἔγινε σ' αὐτόν τόν πόλεμο, πᾶς θά μποροῦσε κανείς νά τό μάθει καθαρά⁴⁷; Γιατί ἔφεγγε βέβαια τό φεγγάρι μέ λάμψη πολλή, ἔβλεπαν δῆμως ὁ ἔνας τόν ἄλλον, δῆπος εἶναι φυσικό νά βλέπουν στό φεγγαρόφωτο, νά διακρίνουν δηλαδή τό σχῆμα τοῦ κορμιοῦ ἀπό κάποια ἀπόσταση, ἄλλα νά μήν εἶναι βέβαιοι πώς ξεχωρίζουν τά χαρακτηριστικά του. Καὶ πολλοί στρατιώτες κι ἀπό τά δύο μέρη στριφογύριζαν

καὶ σπρώχνονταν σ' ἔνα μικρό χῶρο. Κι ἀπό τούς Ἀθηναίους ἄλλοι ἦταν πιά νικημένοι, κι ἄλλοι προχωροῦσαν ἀνίκητοι, συνεχίζοντας τήν πρώτη ἐπίθεσή τους. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά πολλοί ἀπό τὸν ὑπόλοιπο στρατὸν μόλις εἶχαν ἀνεβεῖ κι ἄλλοι ἀνέβαιναν ἀκόμα νά ἐνωθοῦν μαζί τους, ὅστε δέν ἥξεραν πρός ποιό σημεῖο ἔπερπε νά πᾶνε. Γιατί ἡ μπροστινή παράταξη, πού εἶχαν κιόλας στραφεῖ γιά τὰ πίσω, βρίσκονταν σέ μεγάλη ἀναταραχή κι ἦταν δύσκολο νά ξεχωρίσει κανείς τὰ παραγγέλματα ἀπό τή μεγάλη βοή. Γιατί οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους πού νικοῦσαν ἐγκαρδιώνονταν ἀναμεταξύ τους μέν δυνατές κραυγές, ἀφοῦ ἦταν ἀδύνατο μέσα στή νύχτα νά δώσουν ἄλλα σημάδια, καὶ σύγχρονα συγκρούονταν μέ τούς ἐναντίους πού ἔπεφταν ἀπάνω τους. Κι οἱ Ἀθηναῖοι πάλι ἀναζητοῦσαν τοὺς συντρόφους τους κι ἔπαιρναν ὅλους ὅσοι ἔρχονταν ἀπό τήν ἀντίθετη κατεύθυνση γιά ἔχθρούς, ἐστω κι ἂν ἦταν δικοί τους, ἀπό κείνους πού γύριζαν ὑποχωρώντας καὶ ρωτοῦσαν ὅλη τήν ὥρα τό σύνθημα μιά καὶ δέν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος νά τούς γνωρίσουν· κι ἔτσι δημιουργοῦσαν μεγάλο θόρυβο στίς τάξεις τους, ρωτώντας ὅλοι μαζί τήν ἵδια στιγμή, κι ἔκαναν τό σύνθημα γνωστό στούς ἔχθρούς· ἄλλα τά συνθήματα τῶν ἔχθρῶν· δέν τά μάθαιναν τόσο πολλοί ἀπ' αὐτούς· γιατί ἐκεῖνοι, ἐπειδή νικοῦσαν, ἦταν λιγότερο σκόρπιοι καὶ γνωρίζονταν ἀναμεταξύ τους καλύτερα, καὶ γι' αὐτό ἂν ἀντάμωναν τίποτα ἔχθρούς, ὅντας σέ μειονεκτική θέση, τούς ζέφευγαν δίνοντάς τους τό δικό τους σύνθημα, ἂν δμως αὐτοί δέν ἔδιναν τό ἔχθρικό σύνθημα, σκοτώνονταν. Τό χειρότερο ἀπ' ὅλα, καὶ κεῖνο πού τούς κατάστρεψε περισσότερο, ἦταν πώς τραγουδοῦσαν τόν παιάνα· γιατί παρομοίαζαν οἱ παιάνες τῶν δύο πλευρῶν καὶ τούς ἔριχναν σ' ἀμηχανία. Γιατί οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι, κι ὅσοι ἄλλοι ὅντας Δωριεῖς⁴⁸ πολεμοῦσαν μέ τό μέρος τῶν Ἀθηναίων, τούς τρόμαζαν δταν τόν τραγουδοῦσαν, δπως τούς τρόμαζαν κι οἱ ἔχθροι. Μέ τέτοιο τρόπο τέλος, δταν διαλύθηκε ἡ τάξη στό μεγαλύτερο μέρος τού στρατού, ὁ φίλος τρόμαζε τό φίλο, κι ὁ συμπολίτης τό συμπολίτη· κι δχι μόνο αὐτό, ἄλλα καὶ πιάνονταν συχνά στά χέρια καὶ μέ δυσκολία χωρίζονταν τήν τελευταία στιγμή. Κι ἀπάνω στήν καταδίωξη πολ-

λοί ρίχτηκαν κάτω στούς γκρεμούς και σκοτώθηκαν, γιατί ήταν στενό τό μονοπάτι, ἀπ' ὅπου μπορούσαν νά ξανακατέβουν ἀπό τίς Ἐπιπολές· ἀκόμα κι ὅταν ὅσοι εἶχαν σωθεῖ κατέβηκαν ἀπό ψηλά στόν ἐπίπεδο κάμπο, βρῆκαν, εἶναι ἀλήθεια οἱ περισσότεροι τους καταφύγιο στό στρατόπεδο, ἐκεῖνοι πού ήταν τῆς πρώτης ἀποστολῆς καί γνώριζαν τόν τόπο καλύτερα, μερικοί ὅμως ἀπ' ὅσους εἶχαν ἔρθει τελευταῖα ἔχασαν τό δρόμο καί τριγύριζαν ἄσκοπα στήν πεδιάδα· αὐτούς ὅταν ξημέρωσε τούς περικύκλωναν οἱ ἵππεῖς τῶν Συρακουσίων καί τούς ἐσκότωναν.

Τρόπαια τῶν Συρακουσίων.

45. Τήν ἄλλη μέρα ἐστησαν οἱ Συρακούσιοι δύο τρόπαια, τό ένα ἀπάνω στίς Ἐπιπολές, ἐκεῖ ὅπου καταλήγει ὁ ἀνήφορος κι εἶχαν πρωτοφανερωθεῖ οἱ Ἀθηναῖοι, τό ἄλλο στό σημεῖο ὅπου οἱ Βοιωτοί ἔκαναν τήν πρώτη ἀντίσταση, κι οἱ Ἀθηναῖοι πῆραν πίσω τούς νεκρούς τους μέ προσωρινή ἀνακωχή. Εἶχαν σκοτωθεῖ πολλοί, καί ἀπ' αὐτούς τούς ἰδιους κι ἀπό τούς συμμάχους τους. Ἐχασαν, ὅμως, καί ὅπλα ἀκόμα περισσότερα ἀνάλογα μέ τούς σκοτωμένους· γιατί ἐκεῖνοι πού ἀναγκάστηκαν νά πηδήσουν κάτω στό γκρεμό, πηδούσαν χωρίς τ' ἄρματά τους, κι ἄλλοι χάθηκαν κι ἄλλοι σώθηκαν.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ (κεφ. 46 - 50)

'Αραπτέρωση τοῦ ἡθικοῦ τῶν Συρακουσίων.

46. "Υστερ' ἀπ' αὐτό, οἱ Συρακούσιοι, βέβαια, ξαναπήραν καινούργια δύναμη, ὅπως καί τήν περασμένη φορά, καθώς ήταν φυσικό ἀπό τήν καλοτυχιά πού δέν τήν περίμεναν, κι ἔστειλαν στόν Ἀκράγαντα, πού βρισκόταν σ' ἐμφύλιο πόλεμο, τό Σικανό⁴⁹ γιά νά φέρει τήν πολιτεία μέ τό μέρος τους, ἃν μπορέσει ὁ Γύλιππος ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἔφυγε πάλι γιά τό ἐσωτερικό τῆς Σικελίας γιά νά φέρει κι ἄλλο στρατό, ἐλπίζοντας πώς θά μπορούσε νά κυριέψει καί τά τείχη τῶν Ἀθηναίων μέ τή δύναμή του, μιά καί εἶχε ἔξελιχτεī ἡ μάχη στίς Ἐπιπολές ὅπως τήν περιγράψαμε.

47. Στό μεταξύ οἱ στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων ἔκαναν ἀπαντές συσκέψεις συζητώντας τή συμφορά πού τούς εἶχε βρεῖ καί τή γενική κατάθλιψη πού εἶχε πιάσει τό στρατό. Γιατί ἔβλεπαν

ἀπό τή μιά πώς δέν πετύχαιναν οἱ στρατιωτικές τους ἐπιχειρήσεις καὶ πώς οἱ στρατιῶτες στενοχωριοῦνταν πού ἔξακολουθοῦσαν νά μένουν ἐκεῖ· γιατί βασανίζονταν κι ἀπό τίς ἀρρώστιες, γιά δυό αἰτίες, γιατί ἡταν ἡ ἐποχή τοῦ χρόνου⁵⁰ πού ἀρρωστάινουν περισσότερο οἱ ἄνθρωποι, κι ἔξόν ἀπ' αὐτό, διότος δηπού εἶχαν στρατοπεδεύσει ἡταν γεμάτος βάλτους καὶ ἀνθυγιεινός. Για δὲλ' αὐτά διημοσθένης θεωροῦσε πώς δέν ἔπρεπε νά μείνουν ἄλλο, ἄλλα σύμφωνα μέ τή γνώμη πού εἶχε σχηματίσει ὅταν νικήθηκαν στίς Ἐπιπολές, ἐπέμενε πώς ἔπρεπε νά φύγουν καὶ νά μή χάνουν πιά καιρό, δισο ἡταν ἀκόμα δυνατό νά διασχίσουν τό πέλαγος καὶ βρισκόταν δι στρατός σέ πλεονεχτική θέση, τουλάχιστο δσον ἀφορᾶ τά καράβια πού εἶχαν φτάσει τελευταῖ⁵¹ κι ἔλεγε πώς καὶ γιά τήν πολιτεία θά ἡταν πιό χρήσιμο νά πολεμήσουν τώρα ἐκείνους πού εἶχαν στήσει δχυρώματα στόν τόπο τους⁵² παρά τούς Συρακουσίους, πού δέν ἡταν πιά εὔκολο νά ὑποτάξουν· καὶ πώς ἡταν παράλογο, ἔξακολουθώντας τήν πολιορκία, νά ξοδεύουν μεγάλα χρηματικά ποσά ἄσκοπα.

48. Ο Δημοσθένης λοιπόν αὐτά ἔκρινε καὶ εἶπε· δι Νικίας νόμιζε βέβαια κι αὐτός δι ίδιος πώς ή κατάστασή τους ἡταν ἄθλια, δέν ἥθελε, ὅμως, ρητά νά δείξει μέ τά λόγια του τήν ἀδυναμία τους, οὔτε ψηφίζοντας φανερά στή συνέλευση τῶν ἀξιωματικῶν πώς ἔπρεπε νά ὑποχωρήσουν, νά τό καταστήσει δυνατό νά μηνυθεῖ τοῦτο στούς ἐχθρούς· γιατί ἂν τό καναν αὐτό, θά ἡταν πολύ πιό δύσκολο νά ξεφύγουν τήν προσοχή τους δποτε ἥθελαν ν' ἀποπλεύσουν. Ἀκόμα, ή γενική κατάσταση τῶν ἐχθρῶν, κρίνοντας ἀπ' δσο μάθαινε ἀπό τή μεριά τους περισσότερο παρά οἱ ἄλλοι, ἔδινε κάποιες ἐλπίδες πώς θά χειροτέρευε περισσότερο ἀπό τή δική τους, ἂν ὑπόμεναν οἱ Ἀθηναῖοι κι ἔξακολουθοῦσαν νά μένουν στρατοπεδευμένοι κοντά στήν πολιτεία τους· γιατί θά τούς ταλαιπωροῦσαν ὥσπου νά ἔξαντληθοῦν ἀπό τήν ἔλλειψη ἐφοδίων, καὶ γι' ἄλλους λόγους, καὶ γιατί ἔξουσίαζαν ἀκόμα τή θάλασσα περισσότερο παρά πρωτύτερα μέ τά καράβια πού εἶχαν. Γιατί ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ μέσα στίς Συρακούσες μιά μερίδα πού ἥθελε νά παραδώσει τόν πολιτικό ἔλεγχο στούς Ἀθηναίους καὶ πού τοῦ

*'Αντιρρήσεις
τοῦ Νικία.*

εστελναν κάθε· τόσο μηνύματα λέγοντάς του νά μήν ξεσηκωθούν νά φύγουν. Ξέροντάς τα αὐτά, καὶ μόλι πού ταλαντευόταν ἀκόμα ἀνάμεσα στίς δυό πιθανότητες καὶ τά ζύγιαζε στό νοῦ του χωρίς ν' ἀποφασίζει, στό λόγο του δῆμως τότε εἶπε πώς δέ σκοπεύει νά δόηγήσει τό στράτευμα πίσω στήν Ἀθήνα. Γιατί ηξερε καλά πώς οἱ Ἀθηναῖοι δέ θά τό δέχονταν αὐτό ἀπό μέρους τῶν στρατηγῶν, νά σηκωθούν νά φύγουν χωρίς νά τό ψηφίσει ὁ λαός τῆς Ἀθήνας. Δέν ἐπρόκειτο δηλαδή νά ψηφίσουν οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι γιά τήν τύχη τους, ἄνθρωποι πού θά βλεπαν τήν πραγματική κατάσταση δῆμως αὐτοί, καὶ πού δέ θ' ἀποφάσιζαν κάν ἀκούγοντάς την ἀπό κριτικές ἄλλων ἄλλα θά πείθονταν ἀπό δοπιεσδήποτε συκοφαντίες πού θά πρόβαλλε κάποιος ἐπιδέξιος δημιλητής. Κι ἀπό τούς στρατιώτες πού ἦταν στήν ἐκστρατεία, εἶπε, πολλοί, καὶ ἵσως οἱ περισσότεροι, ἐνῶ τώρα φώναζαν καὶ παραπονιοῦνταν πώς βρίσκονταν σέ φοβερή θέση, ἄμα ἔφταναν στήν Ἀθήνα, θά διαμαρτύρονταν, λέγοντας, πώς οἱ στρατηγοί ἔφυγαν ἀπό τή Σικελία προδοτικά, γιατί δωροδοκήθηκαν. Αὐτός τουλάχιστο δέν εἶχε καμιά δρεξη, ξέροντας τό φυσικό τῶν Ἀθηναίων, νά χάσει τή ζωή του καταδικασμένος ἀπ' αὐτούς μέ ἀτιμωτική κατηγορία, καὶ ἄδικα⁵³. προτιμοῦσε χίλιες φορές, ἀν ἦταν νά χαθεῖ, νά τό πάθει ἀπό τούς ἐχθρούς, πολεμώντας ώς στρατιώτης. Πρόσθεσε δῆμως πάλι πώς ή κατάσταση τῶν Συρακουσίων ἦταν χειρότερη ἀπό τή δική τους· γιατί καὶ χρήματα πολλά ξοδεύανε συντηρώντας ξένους μισθοφόρους καὶ ἰσχυρά διχυρώματα σέ διάφορα μέρη τῆς χώρας· ἔξον ἀπ' αὐτό, τρέφοντας πληρώματα μεγάλου στόλου ἔνα χρόνο τώρα κι ἔξακολουθώντας νά τόν κρατοῦνε σ' ἐτοιμότητα μάχης, εἶχαν ἐλλείψεις σέ πολλά, καὶ σ' ἄλλα θά στενοχωρεθοῦν ἀκόμα περισσότερο· εἶχαν δηλαδή κιόλας ξοδέψει δυό χιλιάδες τάλαντα καὶ χρωστοῦσαν ἀκόμα κι ἄλλα· κι ἀν πέσουν σ' ὅτιδήποτε κάτω ἀπό τή σημερινή τους κατάρτιση, ἐπειδή δέ θά μποροῦν νά ἔξακολουθοῦν νά πληρώνουν τό σιτηρέσιο, θά φθαροῦν οἱ δυνάμεις τους, πού ἀποτελοῦνται ἀπό μισθοφόρους, καὶ δέν πολεμοῦν ἀπό ἀνάγκη, δῆμως οἱ δικοί τους. Πρέπει λοιπόν, εἶπε, νά τούς ἔξαντλήσομε ἔξακολουθώντας τήν πολιορκία,

καί νά μή φύγομε νικημένοι ἀπό τήν ἔλλειψη χρημάτων, γιατί εἴμαστε δυνατότεροί τους σ' αὐτό.

49. Μέ τέοια ἐπιχειρήματα στήριξε ὁ Νικίας τὸν ἰσχυρισμό του γιατί γνώριζε τά οἰκονομικά τους, πού ἦταν σέ δύσκολη θέση, καὶ ἤξερε πῶς ὑπῆρχε ἐκεῖ μιά μερίδα πού ἥθελε νά παραδώσει τὸν πολιτικό ἔλεγχο στούς Ἀθηναίους, καὶ τοῦ ἔστελναν μηνύματα νά μή σηκωθοῦν νά φύγουν. Ἐπίσης στήριξε τὸν ἰσχυρισμό του, ὅπως καὶ πρωτύτερα τουλάχιστο στὰ καράβια, ἔστω κι ἄν εἶχαν νικηθεῖ στή στεριά. Ὁ Δημοσθένης ὅμως δέν παραδεχόταν μέ κανέναν τρόπο νά συνεχίσουν τὴν πολιορκία· ἂν ἦταν λοιπόν ἀνάγκη νά μήν ἀποτραβήξουν τὸ στρατό γιά πίσω, ἀλλά νά τὸν ταλαιπωροῦν μένοντας αὐτοῦ, τότε, εἶπε, πρέπει νά τὸ κάνουν μεταφέροντάς τους εἴτε στή Θάψο, εἴτε στήν Κατάνη· ἀπό κεῖ, κάνοντας ἐπιθέσεις σέ πολλές περιοχές τοῦ τόπου, θά συντηροῦνται ἀρπάζοντας προμήθειες ἀπό τοὺς ἔχθρους καὶ ζημιώνοντάς τους συγχρόνως καὶ θά ναυμαχοῦσαν μέ τὰ καράβια στήν ἀνοιχτή θάλασσα κι ὅχι σέ στενό χῶρο· πράμα πού ἦταν εύνοϊκό γιά τοὺς ἀντιπάλους ἀλλά ὅπου θά εἶχαν εύρυχωρία κι ἡ πείρα τους θά τοὺς σταθεῖ χρήσιμη, κι ὅπου καὶ νά ὑποχωρήσουν μποροῦν καὶ ν' ἀρμενίσουν γύρω στά ἔχθρικά καράβια ὅχι ξεκινώντας ἀπό μικρή καὶ αὐστηρά περιορισμένη ἀπόσταση, κι ἐπιστρέφοντας σέ τέοιας λογῆς βάση. Καὶ μ' ἔνα λόγο, ὑποστήριξε πῶς δέν τὸ ἔγκρινει μέ κανέναν τρόπο νά μένουν πιά στό ἵδιο ἐκεῖνο μέρος, ἀλλά πῶς πρέπει νά σηκωθοῦν νά φύγουν ἀπό κεῖ ὅσο γίνεται γρηγορότερα καὶ νά μήν ἀργοποροῦν πιά. Κι ὁ Εὐρυμέδων συμφώνησε μαζί του γιά δλ' αὐτά· ἐπειδή ὅμως ἔξακολουθοῦσε νά ἔχει ἀντιρρήσεις ὁ Νικίας, ἔπιασε τοὺς ἀξιωματικούς τέτοιος δισταγμός καὶ διάθεση ν' ἀναβάλουν τήν ἀπόφαση, καὶ συγχρόνως μιά ὑποψία μήπως ὁ Νικίας ἐπιμένει μέ τόση πεποίθηση ἐπειδή ἔρει κάτι περισσότερο ἀπ' ὅσα εἶπε. Ἔτσι λοιπόν ἀργοπόρησαν οἱ Ἀθηναῖοι, κι ἔχασαν καιρό, κι ἔξακολούθησαν νά μένουν ἐκεῖ πού ἦταν⁵⁴.

50. Στό μεταξύ ξαναγύρισαν στίς Συρακοῦσες ὁ Γύλιππος κι ὁ Σικανός· ὁ Σικανός εἶχε χάσει τὸν Ἀκράγαντα (γιατί ἐνώ βρισκόταν ἀκόμα στή Γέλα, τό ἐπαναστατικό κόμμα πού ἔκλινε

Πρόταση τοῦ Δημοσθένη νά μετακυνηθεῖ ὁ στρατός.

"Εκλειψη τῆς σελήνης.

μέ τό μέρος τῶν Συρακουσίων εἶχε πέσει ἀπό τήν ἔξουσία· ὁ Γύλιππος ὅμως ἦρθε φέρνοντας μαζί του ἄλλο μεγάλο στρατό, τόσο ἀπό τή Σικελία, ὃσο καὶ Πελοποννήσιους στρατιῶτες πού εἶχαν ξεκινήσει τήν ἄνοιξη μέ τά μεταγωγικά, καὶ πού εἶχαν τώρα φτάσει ἀπό τή Λιβύη κι ἀράξει στό Σελινούντα. Γιατί τούς εἶχε παρασύρει ἡ θαλασσοταραχή ὡς τή Λιβύη, κι ἀπό κεῖ, ἀφοῦ τούς ἔδωσαν οἱ Κυρηναῖοι δυό δικά τους πολεμικά καὶ πιλότους γιά τό ταξίδι, καὶ καθώς περνοῦσαν ἀρμενίζοντας κοντά στήν ἀκτή ἀπό τούς Εὐεσπερίτες⁵⁵, πού τούς πολιορκοῦσαν οἱ Λίβυες, συμμάχησαν μαζί τους καὶ νίκησαν τούς Λίβυες· ἀπό κεῖ ἔξακολούθησαν ν' ἀρμενίζουν παράλληλα μέ τήν ἀκτή, ὥσπου ἔφτασαν στή Νέα Πόλη, ἐμπορικό λιμάνι τῶν Καρχηδονίων, ἀπ' ὅπου ἡ Σικελία ἀπέχει τό λιγότερο, ταξίδι δηλαδή δυό μερῶν καὶ μιᾶς νύχτας, καὶ πέρασαν τό πέλαγο ξεκινώντας ἀπό κεῖ, κι ἔτσι εἶχαν φτάσει στό Σελινούντα. Μόλις ἤρθαν αὐτοί, ἄρχισαν οἱ Συρακούσιοι ἀμέσως νά ἑτοιμάζονται μέ τό σκοπό νά χτυπήσουν τούς Ἀθηναίους καὶ μέ τά καράβια καὶ μέ τό πεζικό. Οἱ στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων πάλι, βλέποντας ὀλόκληρο στρατό πού εἶχε ἔρθει νά προστεθεῖ στούς ἐχθρούς τους, καὶ τή δική τους κατάσταση νά μήν πηγαίνει στό καλύτερο, ἀλλά κάθε μέρα νά γίνεται πιό δύσκολη ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις, καὶ τό χειρότερο, βασανισμένοι ἀπό τήν ἀρρώστια πού εἶχε πέσει στούς ἀνθρώπους, μετάνιων πού δέν εἶχαν σηκωθεῖ νά φύγουν νωρίτερα· κι ἐπειδή οὔτε ὁ Νικίας δέν ἐναντιωνόταν πιά μέ τό ἴδιο πεῖσμα, μόνο πού ἀπαιτοῦσε νά μήν ψηφίσουν φανερά γιά τήν ὑποχώρηση, προειδοποίησαν ὅλους ὅσους μποροῦσαν πώς θά φύγουν ἀπ' αὐτό τό στρατόπεδο καὶ νά εἰναι ἑτοιμοι νά ξεκινήσουν ἄμα δοθεῖ τό σύνθημα. Κι ἐνδεχομένως εἶχαν ὅλα ἑτοιμαστεῖ καὶ βρίσκονταν στό πόδι γιά νά ξεκινήσουν, γίνεται ἔκλειψη τῆς σελήνης⁵⁶ κι ἥταν ἀκριβῶς πανσέληνος. Οἱ Ἀθηναῖοι, τόσο ὁ πολύς στρατός παρακινοῦσε τούς στρατηγούς νά μείνουν, παίρνοντάς το γιά κακοσημαδιά, ὃσο κι ὁ Νικίας (πού ἔκλινε πολὺ πρός τίς μαντεῖες καὶ ὅλα τά παρόμοια) εἶπε πώς οὔτε συζήτηση δέ δέχεται πιά νά κάνει γι' ἀναχώρηση πρίν περάσουν, ώς ἔξηγοῦσαν οἱ μαντολόγοι του, τρεῖς φορές ἐννέα μέρες, καὶ

δέν ύπάρχει τρόπος νά κινηθεῖ ἀπό κεῖ⁵⁷. Ἐτσι λοιπόν καθυστέρησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπ' αὐτή τήν αἰτία, κι ἔμειναν ἐκεῖ πού βρίσκονταν.

HTTA ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΕ NAYMAXIA (κεφ. 51 - 54)

51. Οἱ Συρακούσιοι πάλι, πού τά ἔμαθαν δλ̄' αὐτά, πῆραν θάρρος τώρα πολύ περισσότερο καὶ δέ χαλάρωναν διόλου τίς ἐνέργειές τους ἐνάντια στούς Ἀθηναίους, ἀφοῦ κι οἱ Ἀθηναῖοι οἱ ἴδιοι, καθώς φαινόταν, εἶχαν καταλήξει στό συμπέρασμα πώς δέν ἦταν πιά δυνατότεροι ἀπ' αὐτούς, οὔτε στό ναυτικό οὔτε στή στεριά (γιατί ἀλλιώς δέ θά εἶχαν συλλάβει τό σχέδιο νά σηκώσουν ἄγκυρα) καὶ συγχρόνως δέν ἥθελαν οἱ Συρακούσιοι ν' ἀφήσουν τούς Ἀθηναίους νά ἐγκατασταθοῦν σέ ἄλλο μέρος τῆς Σικελίας, δπου δέ θά ἦταν πιά δυνατό νά συγκρουστοῦν μαζί τους, ἀλλά νά τούς ἀναγκάσουν νά ναυμαχήσουν ἀκριβῶς ἐκεῖ πού ἦταν ὅσο γινόταν πιό σύντομα καὶ μέ συνθῆκες πού θά σύμφεραν σ' αὐτούς τούς ἴδιους. Γι' αὐτό ἐπάνδρωσαν τά καράβια κι ἔκαναν ἀσκήσεις ὅσες μέρες νόμιζαν πώς χρειάζονται. Κι ὅταν θεώρησαν πώς ἤρθε ἡ κατάλληλη στιγμή, ἄρχισαν τήν πρώτη μέρα τήν ἐπίθεση στά ὁχυρώματα τῶν Ἀθηναίων, κι ὅταν βγῆκαν ἀπό κάτι πύλες νά τούς ἀντιπαλέψουν μερικοί στρατιῶτες καὶ ἵππεῖς, δχι πολλοί, ἀπομόνωσαν ἀπό τούς ἄλλους οἱ Συρακούσιοι μερικούς βαριά ἀρματωμένους καὶ τούς ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν, καὶ τούς πῆραν τό κατόπι· κι ἐπειδή ἦταν στενή ἡ εἰσοδος πίσω στά ὁχυρά ἔχασαν οἱ Ἀθηναῖοι ἔβδομήντα ἄλογα καὶ κάμποσους στρατιῶτες.

52. Τήν ήμέρα λοιπόν ἐκείνη ἀποσύρθηκαν μετά τή συμπλοκή οἱ δυνάμεις τῶν Συρακουσίων· τήν ἄλλη μέρα ὅμως ἀρμένισαν μέ τά καράβια τους, πού ἦταν ἔβδομήντα ἔξι, καὶ συγχρόνως προχώρησε τό πεζικό νά χτυπήσει τά ὁχυρώματα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνοίχτηκαν κι αὐτοί στή θάλασσα μέ δγδόντα ἔξι καράβια, κι ὅταν ἀνταμώθηκαν οἱ δυό στόλοι, ἄρχισαν νά χτυπιοῦνται. Ὁ Εὐρυμέδων, πού εἶχε τή δεξιά πτέρυγα τῆς ναυτικῆς παράταξης, θέλησε νά ὑπερφαλαγγίσει τή γραμμή

Πρωτοβονλία
τῶν Συρακουσίων. Ἔπιθεση.

Ναυμαχία.
Θάρατος τού
Εὐρυμέδοντα

τῶν ἐχθρικῶν πολεμικῶν, κι ἄπλωσε τή δική του μᾶλλον κοντά στή στεριά· νίκησαν οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους πρῶτα τό κέντρο τῆς ἀθηναϊκῆς παράταξης κι ἀπομονώνοντάς τον κι ἐκεῖνον στό μυχό τοῦ λιμανιοῦ, τόν σκότωσαν καὶ κατάστρεψαν τά καράβια πού τόν ἀκολουθοῦσαν· ὅστερα ἄρχισαν νά κυνηγοῦν καὶ ὅλα τ' ἄλλα ἀθηναϊκά καράβια καὶ νά τά σπρώχνουν πρός τή στεριά.

*Ἀπώλειες τῶν
Συρακουσίων
καὶ τῶν
Ἀθηναίων.*

53. Βλέποντας δὲ Γύλιππος πώς τά καράβια τῶν ἐχθρῶν εἶχαν νικηθεῖ καὶ σπρώχνονταν ἔξω ἀπό τό τεχνητό λιμάνι πού εἶχαν φτιάξει μέ παστάλους καὶ μακριά ἀπό τό στρατόπεδό τους, καὶ θέλοντας νά καταστρέψει τούς Ἀθηναίους πού ἔβγαιναν ἀπό τά καράβια καὶ νά διευκολύνει τούς Συρακουσίους νά τραβήξουν τά ἐχθρικά καράβια μακριά ἀπό τό μέρος τῆς στεριάς πού τούς ἦταν φιλικό, ἔτρεξε νά βοηθήσει μ' ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ πρός τό στερεό δρόμο μεταξύ ἀκτῆς καὶ βάλτου· ὅταν τόν εἶδαν οἱ Τυρρηνοί⁵⁸ πού φρουροῦσαν τό μέρος γιά τούς Ἀθηναίους πού προχωροῦσε μέ δρμητική ἀταξία, ἔτρεξαν νά ὑπερασπίσουν τό στρατόπεδο. Ἐπεσαν ἀπάνω στούς πρώτους καὶ κυνηγώντας τους τούς ἔσπρωξαν ὡς μές στή λίμνη πού λέγεται Λυσιμέλεια. Ἀργότερα, ὅταν εἶχε προστρέξει νά ἐνισχύσει τό Γύλιππο τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν Συρακουσίων καὶ τῶν συμμάχων τους, βγῆκαν κι οἱ Ἀθηναῖοι νά τούς ἀποκρούσουν, κι ἐπειδή φοβοῦνταν γιά τά καράβια τους, ἔκαναν σκληρή μάχη ἐνάντιά τους· ἀφοῦ τούς νίκησαν ἐκεῖ καὶ σκότωσαν μερικούς στρατιώτες, ἔσωσαν τά περισσότερα καράβια τους καὶ τά συγκέντρωσαν κοντά στό στρατόπεδο· ἄλλα οἱ Συρακουσίοι ἔπιασαν δεκαοχτώ ἀθηναϊκά καράβια καὶ σκότωσαν ὅλα τους τά πληρώματα. Καί θέλοντας νά βάλουν φωτιά στά ὑπόλοιπα, γέμισαν ἔνα παλιό φορτηγό μέ κληματόβεργες καὶ δαδί (κι δ ἄνεμος τό σπρωχνε ἀπό πίσω πρός τούς Ἀθηναίους), τό ριξαν καταπάνω τους ἀφοῦ ἄναψαν τό φορτίο του. Κι οἱ Ἀθηναῖοι, τρομάζοντας μή χαθοῦν τά καράβια τους⁵⁹, βρῆκαν κάποιο ἄλλο τέχνασμα γιά νά τό ἀντιμετωπίσουν, ἐμπόδια πού ἔσβησαν τή φλόγα, κι ἔτσι, μιά καὶ δέν μπόρεσε τό φορτηγό νά πλησιάσει ἄναμμένο, γλύτωσαν ἀπ' αὐτόν τόν κίνδυνο.

54. "Υστερ' ἀπ' αὐτό, ἔστησαν οἱ Συρακούσιοι τρόπαια, τόσο γιά τή ναυμαχία, ὅσο καὶ γιά τήν προηγούμενη ἀπομόνωση τῶν στρατιωτῶν κοντά στά τείχη, δπου χάθηκαν καὶ τά ἄλογα· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαια γιά τήν ἀπόκρουση τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ ἀπό τοὺς Τυρρηνούς, πού τοὺς εἶχαν σπρώξει μέσα στό βάλτο, καὶ γιά τή δική τους ἀπόκρουση μέτοντόν τούς.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΩΝ (κεφ. 55 - 56)

55. Τώρα πού εἶχε πραγματοποιηθεῖ ἡ ἀποφασιστική καὶ περίλαμπρη τούτη νίκη τῶν Συρακουσίων, ίδίως ἡ νίκη τοῦ ναυτικοῦ τους (γιατί φοβοῦνταν πρωτύτερα τά πρόσθετα καράβια πού εἶχαν ἔρθει μὲ τό Δημοσθένη) ἔπεσαν οἱ Ἀθηναῖοι σέ μεγάλη ἀπελπισία ἀπό κάθε ἅποψη καὶ συνειδητοποίησαν βαθιά τόν παραλογισμό τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς κι ἀκόμα περισσότερο μετάνιωσαν πού τήν εἶχαν ἀναλάβει. Γιατί ἀπ' ὅλες τίς πολιτεῖες πού εἶχαν πολεμήσει, μόνο τοῦτες παρόμοιαζαν στόν τρόπο τῆς ζωῆς πολὺ μαζί τους καὶ εἶχαν δημοκρατικά καθεστῶτα ὅπως κι αὐτοί οἱ ίδιοι, καὶ ἡταν ἰσχυρές μέ καράβια καὶ ἵππικό, καὶ μεγάλες· ὥστε δέν μποροῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι νά τούς προσφέρουν κάτι δημοκρατικό καὶ συμφέρον, ἀλλά ζοντας τό πολίτευμά τους, πράγμα πού θά μπορούσε νά τίς φέρει μέ τό μέρος τους, οὕτε νά τούς ἐπιτεθοῦν μέ ἀσύγκριτα δυνατότερο στρατιωτικό καταρτισμό· κι ἀφοῦ εἶχαν χάσει στίς περισσότερες ἐπιχειρήσεις τους, βρίσκονταν βέβαια ἀκόμα καὶ πρίν ἀπό τά τελευταῖα γεγονότα σέ μεγάλη ἀμηχανία, ἐπειδή τώρα εἶχαν νικηθεῖ σέ ναυμαχία, πράμα πού δέν περίμεναν νά τό πάθουν, σέ ἀκόμα χειρότερη⁶⁰.

Κατάθλιψη
καὶ μεταμέ-
λεια τῶν Ἀ-
θηναίων.

56. Οἱ Συρακούσιοι ἀπεναντίας ἄρχισαν ἀμέσως ν' ἀρμενίζουν σ' δόλο τό λιμάνι, χωρίς νά φοβοῦνται πιά τίποτα, κι εἶχαν στό νοῦ τους νά κλείσουν καὶ τήν εἰσοδό του, γιά νά μήν μπορέσουν πιά, ἔστω κι ἄν τό ἥθελαν, νά φύγουν οἱ Ἀθηναῖοι χωρίς νά τούς πάρουν αὐτοί εἰδηση. Γιατί δέ νοιάζονταν πιά ἀποκλειστικά πῶς νά σωθοῦν οἱ ίδιοι, ἀλλά πῶς νά ἐμποδίσουν τή σωτηρία τῶν ἀντιπάλων τους νομίζοντας, ὅπως κι ἡταν

Σχέδιο γιά ἀ-
ποκλεισμό
τῶν Ἀθηναί-
ων.

ἀλήθεια, πώς ἀπό τήν τότε κατάσταση ἔβγαινε τό συμπέρασμα ὅτι βρίσκονταν σέ πολύ ἵσχυρότερη θέση· ἐπίσης, ἢν κατορθώσουν νά κατανικήσουν τούς Ἀθηναίους καί τούς συμμάχους τους καί στή στεριά καί στή θάλασσα, θά φανεῖ ὥραῖος ὁ ἄγώνας τους στά μάτια τῶν ἄλλων Ἐλλήνων· γιατί τόσο οἱ ἄλλοι Ἐλληνες θά λευτερώνονταν, οἱ μισοί ἀπό τή δουλεία, κι οἱ ἄλλοι μισοί ἀπό τό φόβο της (γιατί δέν θά ἦταν πιά ἀρκετή ἡ δύναμη πού θ' ἀπόμενε στούς Ἀθηναίους γιά ν' ἀντέξουν στόν πόλεμο πού θά τούς ἔκαναν ἀργότερα)· κι αὐτούς τούς ἴδιους, πού θά φαίνονταν σάν ἡ κυριότερη αἰτία γιά ὅλ' αὐτά, θά τούς ἐθαύμαζαν μ' ἐνθουσιασμό ὅλοι οἱ σύγχρονοι, κι ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι. Καί ἦταν χωρίς ἀμφιβολία μεγάλης ἀξίας τούτη ἡ πάλη, τόσο ἀπό τίς ἀπόψεις πού ἀναφέραμε, ὅσο καί γιατί δέ νικούσανε μονάχα τούς Ἀθηναίους, ἀλλά καί τούς συμμάχους τους, πού ἦταν πολλοί· κι αὐτοί οἱ ἴδιοι δέν πολεμοῦσαν μόνοι τους, ἀλλά μαζί μέ δσους εἶχαν ἔρθει νά τούς ἐνισχύσουν, καί εἶχαν γίνει μιά ἀπ' τίς μεγάλες δυνάμεις πού διεύθυναν τόν πόλεμο, μαζί μέ τούς Κορινθίους καί τούς Λακεδαιμονίους, καί εἶχαν προσφέρει τή δική τους πολιτεία ὅπου νά γίνει ὁ πόλεμος καί νά ὑπομείνει τό μεγαλύτερο κίνδυνο· καί ώς ναυτική δύναμη εἶχαν ἀνεβεῖ σέ μεγάλη θέση. Γιατί πολλές ἄλλες πολιτείες εἶχαν στείλει δυνάμεις γιά νά χτυπήσουν αὐτή τή μιά πολιτεία, τή δική τους, μόνο λίγο κατώτερες ἀπό τίς δυνάμεις πού ξεσηκώθηκαν σέ τοῦτο τόν πόλεμο στό πλευρό τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων ἀπό τή μιά καί τῶν Λακεδαιμονίων ἀπό τήν ἄλλη.

ΕΧΘΡΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΤΩΝ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΩΝ (κεφ. 57 - 58)

Ἐχθροί.

57. Θά πῶ τώρα πόσοι ἀπό τό κάθε μέρος ἥρθαν ἐνάντια στή Σικελία, καί πόσοι ἄλλοι πολέμησαν γιά τή Σικελία στό πλευρό τῶν Συρακουσίων, οἱ πρῶτοι γιά νά γίνουν συγκυρίαρχοί της μέ τούς Ἀθηναίους, οἱ δεύτεροι γιά νά τή διοικήσουν μαζί μέ τούς Συρακουσίους· καί δέ συντάχτηκαν μέ κανένα ἀπό τά δυό μέρη ἀπό τό αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης, οὕτε γιά νά βοηθήσουν τίς συγγενικές τους φυλές, ἀλλά ὅπως τό φερε γιά τόν

καθένα ἡ συντυχία τῶν περιστάσεων, ἢ τό συμφέρον πού νόμιζαν πώς είχαν, ἢ ἡ ἀνάγκη. Οἱ Ἀθηναῖοι βέβαια, δῆτας Ἰωνεῖς, πῆγαν ἀπό δική τους θέληση νά χτυπήσουν τούς Δωριεῖς Συρακουσίους, καὶ μαζί τους ἔξεστράτευσαν οἱ Λήμνιοι, πού ἔχουν τήν ἴδια γλώσσα κι ἀκόμα καὶ τούς ἴδιους θεσμούς καὶ ἔθιμα μέ τούς Ἀθηναίους, καθώς κι οἱ Ἰμβριοι καὶ οἱ Αἰγινῆτες, αὐτοὶ πού κρατοῦσαν τότε τήν Αἴγινα, κι ἐπίσης οἱ Ἐστιαῖοι τῆς Εὔβοιας, πού ἦταν ἄποικοι τους ἀπό τούς ὑπόλοιπους ἄλλοι ἦταν ὑποταχτικοί τους, κι ἄλλοι, αὐτόνομοι, πήγανε γιατί είχαν συμμαχία μαζί τους, καὶ μερικοί πήρανε μέρος στήν ἐκστρατεία ως μισθοφόροι. Κι ἀπό τούς ὑποταχτικούς πάλι, πού πλήρωναν φόρο, οἱ Ἐρετριεῖς κι οἱ Χαλκιδεῖς κι οἱ Στυριῶτες κι οἱ Καρυστινοί ἦταν ἀπό τήν Εὔβοια· ἀπό τά νησιά ἦταν οἱ Κεῖοι κι οἱ Ἀνδριῶτες κι οἱ Τηνιακοί, ἀπό τήν Ἰωνία πάλι οἱ Μιλήσιοι κι οἱ Σαμιῶτες κι οἱ Χιῶτες. Ἀπ' αὐτούς οἱ Χιῶτες, πού δέν ἦταν ὑποταχτικοί καὶ δέν ἐπλήρωναν φόρο, ἀκολουθοῦσαν συνεισφέροντας καράβια. Ἀπ' αὐτούς οἱ περισσότεροι ἦταν Ἰωνεῖς, κι δλοι κατάγονταν ἀπό τήν Ἀθήνα, ἔξόν ἀπό τούς Καρυστινούς (αὐτοὶ ἦταν Δρύοπες) κι ἀκολουθοῦσαν τήν ἐκστρατεία ἀναγκαστικά, γιατί ἦταν ὑποταχτικοί· ὅμως ἦταν Ἰωνεῖς καὶ πήγαιναν νά χτυπήσουν Δωριεῖς. Πρόσθετα ἀκολουθοῦσαν μερικοί Αἰολεῖς, οἱ Μηθυμναῖοι, μέ καράβια δικά τους κι αὐτόνομοι, οἱ Τενέδιοι καὶ οἱ Αἴνιοι ως ὑποταχτικοί πού πλήρωναν φόρο. Αὐτοί, δῆτας Αἰολεῖς, πολεμοῦσαν ἀναγκαστικά ἄλλους Αἰολεῖς, τούς Βοιωτούς πού είχαν ἰδρύσει τίς πολιτεῖες τους καὶ συμπολεμοῦσαν μέ τούς Συρακουσίους, καὶ μόνον οἱ Πλαταιεῖς, πού ἦταν καθαυτό Βοιωτοί, πολεμοῦσαν τούς Βοιωτούς, δπως ἦταν ἐπόμενο, ἀπό τήν ἔχθρα πού τούς είχαν. Οἱ στρατιῶτες ἀπό τή Ρόδο καὶ τά Κύθηρα ἦταν Δωριεῖς, οἱ δεύτεροι μάλιστα ἄποικοι τῶν Λακεδαιμονίων, ἔκαναν ἔνοπλο ἀγώνα πρός τούς Σπαρτιάτες πού είχαν ἔρθει μέ τό Γύλιππο, ἐνῷ οἱ Ρόδιοι, πού κατάγονταν ἀπό τό Ἀργος, πολεμοῦσαν ἔξαναγκασμένοι ἐνάντια στούς Δωριεῖς Συρακουσίους, κι ἀκόμα χειρότερα ἐνάντια στούς Γελώνους, πού ἦταν ἄποικοι δικοί τους καὶ συμπολεμοῦσαν μέ τούς Συρακουσίους. Ἀπό τά νησιά πάλι, πού ἦταν γύρω στήν Πελοπόννησο, οἱ

Κεφαλλήνες καί οἱ Ζακυνθινοί ἡταν βέβαια αὐτόνομοι, ἀλλά μολοτοῦτο ἔξεστράτευαν μᾶλλον ἀναγκαστικά, σάν νησιώτες πού ἡταν, ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἡταν παντοδύναμοι στή θάλασσα· οἱ Κερκυραῖοι δμως, πού δέν ἡταν μόνο Δωριεῖς, ἀλλά καὶ καθαροί Κορινθιοί, συστράτευαν μέ τούς Ἀθηναίους ἐνάντια στούς Κορινθίους καὶ τούς Συρακουσίους, ὅντας ἄποικοι τῶν πρώτων καὶ φυλετικά συγγενεῖς μέ τούς δεύτερους, μέ τήν εὐσχημη δικαιολογία πώς τό ἔκαναν ἀναγκαστικά, ἀλλά στ' ἀλήθεια ἐθελοντικά, ἀπό τήν ἔχθρα τους γιά τούς Κορινθίους. Κι αὐτοί πού λέγονταν τώρα Μεσσήνιοι στή Ναύπακτο, στρατολογήθηκαν γιά τόν πόλεμο ἀπό τή Ναύπακτο καὶ τήν Πύλο πού τήν κρατοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀκόμα λίγοι Μεγαρίτες, πολιτικοί ἔξόριστοι⁶¹, μάχονταν τούς Σελινουντίους, πού ἡταν Μεγαρίτες, ώς συνέπεια τῆς συμφορᾶς τους. Ἡ συμμετοχή τῶν ὑπόλοιπων στήν ἐκστρατεία γινόταν μᾶλλον ἀπό δική τους θέληση· οἱ Ἀργεῖοι εἶχαν πάει, ὅχι τόσο ἔξαιτίας τῆς συμμαχίας τους μέ τούς Ἀθηναίους, ὅσο γιατί μισοῦσαν τούς Λακεδαιμονίους, καὶ γιατί κοίταζε ὁ καθένας νά βγάλει κάποιο ὅφελος ἀπ' αὐτή τήν ὑπόθεση· καὶ μόλι πού ἡταν Δωριεῖς, ἀκολουθοῦσαν τούς Ἰωνες Ἀθηναίους ἐνάντια σ' ἄλλους Δωριεῖς· ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ Μαντινεῖς καὶ οἱ ἄλλοι ἀπό τήν Ἀρκαδία, πού εἶχαν ἔρθει γιά τό μισθό, συνηθισμένοι νά μάχονται ἐνάντια σ' ὅσους τούς ὑπόδειχναν γιά ἔχθρούς κάθε φορά, δέ θεωροῦσαν τώρα λιγότερο σάν ἔχθρούς τούς ἄλλους Ἀρκάδες πού εἶχαν ἔρθει μέ τούς Κορινθίους — κι αὐτό ἔξαιτίας τοῦ μισθοῦ. Οἱ Κρητικοί κι οἱ Αἰτωλοί εἶχαν κι αὐτοί πειστεῖ νά πολεμήσουν ώς μισθοφόροι. Καὶ τό ὑφερε ἡ περίσταση, οἱ Κρητικοί πού εἶχαν ἰδρύσει τή Γέλα μαζί μέ τούς Ροδίους, νά μήν μποῦνε στόν πόλεμο μαζί μέ τούς ἀποίκους τους, ἀλλά μέ τή θέλησή τους νά πᾶνε νά τούς χτυπήσουν, πληρωμένοι. Καὶ μερικοί Ἀκαρνάνες ώς μισθοφόροι, καὶ γιά τό κέρδος, ἀλλά περισσότερο ἀπό ἀφοσίωση στό Δημοσθένη, κι ἀπό καλή προαίρεση πρός τούς Ἀθηναίους, πού τούς ἡταν σύμμαχοι. Αὐτοί λοιπόν ἡταν ἀπό τά μέρη ἐκεῖθε τοῦ Ἰονίου πελάγους. Κι ἀπό τούς Ἰταλιώτες οἱ Θουρίοι καὶ οἱ Μεταπόντιοι, πιεσμένοι τότε ἀπό τέτοιες ἀνάγκες τῆς ἐπαναστατικῆς

περίστασης⁶², μπήκαν στόν πόλεμο μέ τό μέρος τῶν Ἀθηναίων· κι ἀπό τούς Σικελιώτες οἱ Νάξιοι κι οἱ Καταναῖοι. Ἀπό τούς βαρβάρους πάλι οἱ Ἐγεσταῖοι, πού πρῶτοι τούς κάλεσαν, κι οἱ περισσότεροι Σικελοί, κι ἀπό τούς λαούς ἔξω ἀπό τή Σικελία, μερικοί Τυρρηνοί, πού εἶχαν διαφορές μέ τούς Συρακουσίους, καί μερικοί Ἰάπυγες μισθοφόροι. Τόσοι ἦταν λοιπόν οἱ λαοί πού πολεμοῦσαν μέ τό μέρος τῶν Ἀθηναίων.

58. Τούς Συρακουσίους ἀπό τήν ἄλλη μεριά τούς εἶχαν Σύμμαχοι. ἐνισχύσει οἱ Καμαριναῖοι, πού συνορεύουν μαζί τους καί ἀργότερα οἱ Γελῶι, πού κατοικοῦν ἀπό τήν ἄλλη μεριά τῆς Καμάρινας κι ἐνῷ οἱ Ἀκραγαντίνοι ἔμειναν οὐδέτεροι, συμπολέμησαν μέ τίς Συρακούσες οἱ Σελινούντιοι, πού κατοικοῦν πιό πέρ' ἀπ' αὐτούς. Αὐτοί ἦταν οἱ σύμμαχοί τους ἀπό τήν ἀκτή τῆς Σικελίας, πού βλέπει πρός τή Λιβύη· κι ἀπό τό μέρος πού βλέπει πρός τήν Τυρρηνική θάλασσα οἱ Ἰμεραῖοι, οἱ μόνοι Ἐλληνες ἐκεῖ, ἥρθαν ἐπίσης νά τούς ἐνισχύσουν, οἱ μόνοι ἀπό κείνη τήν πλευρά. Τόσες, λοιπόν, ἦταν οἱ ἐλληνικές φυλές πού τούς βοήθησαν, Δωριεῖς δλοι καί αὐτόνομοι, κι ἀπό τούς βαρβάρους μόνον οἱ Σικελοί πού δέν εἶχαν ἀποστατήσει πηγαίνοντας μέ τούς Ἀθηναίους. Ἀπό τούς Ἐλληνες ἔξω ἀπό τή Σικελία, οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχαν προσφέρει ἕνα στρατηγό, τό Γύλιππο τό Σπαρτιάτη, καί οἱ ἄλλοι πού ἔστειλαν ἦταν νεοπολιτογραφημένοι καί εἴλωτες· μόνον οἱ Κορίνθιοι τούς παραστέκονταν μέ ναυτικό καί πεζό στρατό· εἶχαν ἔρθει ἐπίσης καί Λευκαδίτες καί Ἀμπρακιώτες, ἀπό φυλετική συγγένεια. Ἀπό τήν Ἀρκαδία εἶχαν στείλει οἱ Κορίνθιοι μισθοφόρους καθώς καί Σικυωνίους πού στρατολόγησαν μέ τή βία. Ἔξω ἀπό τήν Πελοπόννησο εἶχαν συστρατεύσει μόνο οἱ Βοιωτοί· ἐκτός ἀπ' αὐτούς πού ἀνέφερα καί πού ἥρθαν ἀπ' ἔξω, οἱ Σικελιώτες οἱ ἴδιοι συνεισέφεραν πολύ μεγαλύτερες δυνάμεις ἀπό κάθε ἀποψη ἀφοῦ κατοικοῦσαν τόσο μεγάλες πολιτεῖες· συγκεντρώθηκαν δηλαδή πολλοί βαριά ἀρματωμένοι στρατιώτες καί πολλά καράβια καί ἄλλα πλήθος πολύ βοηθητικῶν στρατευμάτων. Κι ἂν τούς συγκρίνομε μέ δλες τίς ἄλλες πολιτεῖες μαζί, μπορεῖ κανείς μ' ἔνα λόγο νά πεῖ πώς οἱ Συρακούσιοι οἱ ἴδιοι πρόσφεραν περισσότερα, τόσο ἐπειδή ἡ πολι-

τεία τους εἶναι πολύ μεγάλη, ὅσο καὶ γιατί βρίσκονταν σέ φοβερότερο κίνδυνο.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ (κεφ. 59 - 60)

59. Τόσες ἦταν λοιπόν οἱ δυνάμεις πού μαζεύτηκαν ἀπό τό ἔνα κι ἀπό τό ἄλλο μέρος, καὶ τή στιγμή τούτη ἦταν δλες ἐκεῖ καὶ δέν ἦρθε ἀπό τώρα κι ἐμπρός καμιά καινούργια ἐνίσχυση σέ κανένα τους.

Οἱ Συρακούσιοι λοιπόν θεώρησαν, καὶ πολύ φυσικά, πώς θά ἦταν λαμπρό κατόρθωμα γι' αὐτούς, μετά τή νίκη πού εἶχαν κερδίσει στή ναυμαχία, νά κυριέψουν κι δλόκληρο τό μεγάλο στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων, καὶ νά μήν τούς ἀφήσουν νά ξεφύγουν ἀπό κανένα δρόμο, οὔτε ἀπό τή θάλασσα, οὔτε ἀπό τή στεριά μέ τό πεζικό τους. Ἀρχισαν, λοιπόν, ἀμέσως νά κλείνουν τό μεγάλο λιμάνι, πού τό ἀνοιγμά του εἶχε πλάτος σχεδόν δχτώ στάδια, μέ πολεμικά τοποθετημένα στό μάκρος τους καὶ μέ φορτηγά καὶ μέ βάρκες πού τίς ἀκινητοποιοῦσαν ρίχνοντας ἄγκυρα, κι ἐτοιμάζονταν ἐπίσης σ' ὅλα τ' ἄλλα, ἃν τυχόν τολμοῦσαν καὶ τώρα ἀκόμα, νά ναυμαχήσουν οἱ Ἀθηναῖοι. Καὶ κανένα ἀπό τά σχέδιά τους δέν ἦταν, ἀπό καμιά ἄποψη, μικρόπνοο.

*Ἀπόφαση
τῶν Ἀθηναίων
γιά ἀναχώρηση.*

60. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, βλέποντας νά προχωρεῖ τό κλείσιμο τοῦ λιμανιοῦ καὶ νιώθοντας τί ἄλλο εἶχαν στό νοῦ τους οἱ ἔχθροί, θεώρησαν σωστό νά κάνουν συμβούλιο. Κι ἀφοῦ συνάχτηκαν οἱ στρατηγοί καὶ οἱ ταξίαρχοι, συζήτησαν γιά τήν ἑξαιρετικά δύσκολη θέση τῆς ὥρας ἐκείνης, γιά ὅλα τ' ἄλλα, καὶ γιατί δέν εἶχαν πιά οὔτε τίς προμήθειες τῆς ἡμεσῆς ἀνάγκης (γιατί μέ τήν πρόβλεψη πώς θά ἀφενγαν εἶχαν μηνύσει στήν Κατάνη νά μήν τούς στέλνουν πιά τίποτα)· κι οὔτε ἐπρόκειτο νά λάβουν ἄλλες ἀπό δῶ κι ἐμπρός ἃν δέν ξανάπαιρναν τήν κυριαρχία τῆς θάλασσας μέ τά καράβια τους· ἀποφάσισαν λοιπόν νά ἐγκαταλείψουν τ' ἀπάνω τείχη καὶ μένοντας κοντά στά καράβια, νά ξεχωρίσουν καὶ νά περιφράξουν μέ τεῖχος ὅσο γινόταν πιό μικρό χῶρο, ἵσα - ἵσα ἀρκετό γιά τά σκεύη καὶ τούς ἀρρώστους, κι αὐτό βέβαια νά τό φρου-

ροῦν· μέ τόν ύπόλοιπο ὅμως πεζικό στρατό νά ἐπανδρώσουν τά καράβια, καί τά ἐντελῶς γερά καί τά χτυπημένα μπαρκάροντας ὅλους χωρίς ἔξαιρεση, κι ἀφοῦ ριψοκινδυνεύσουν μιά ναυμαχία μέ τά ὅλα τους, ἃν νικήσουν, νά μεταφερθοῦν στήν Κατάνη, κι ἃν δχι, νά κάψουν τά καράβια, καί παίρνοντας ὅλο τό στράτευμα μαζί τους, νά προχωρήσουν ὅσο γινόταν πιό γρήγορα ὅπου θά ἥβρισκαν μέρος φιλικό πρός αὐτούς, εἴτε ἐλληνικό, εἴτε ξένο. Ἔτσι λοιπόν οἱ Ἀθηναῖοι, μιά καί τ' ἀποφάσισαν αὐτό, ἀρχισαν ἀμέσως νά τό ἐφαρμόζουν. Κατέβηκαν κρυφά, πίσω στό στρατόπεδο, ἀπό τ' ἀπάνω τείχη, καί γέμισαν τά καράβια, ἀναγκάζοντας ὅσους τούς φαίνονταν ἄξιοι, ἔστω καί λίγο, καί είχαν τήν κατάλληλη ἡλικία νά μπαρκάρουν. Κι ἐπανδρώθηκαν ἔτσι ὅλα τά καράβια, πού ἔφταναν σχεδόν τά ἑκατό δέκα, κι ἔβαλαν μέσα καί πολλούς τοξότες καί ἀκοντιστές, καί πολλούς ἀπό τούς Ἀκαρνάτες καί τούς ἄλλους ξένους, καί προμηθεύτηκαν κι ὅ,τι ἄλλο ἦταν δυνατό στήν τόση τους ἀνάγκη καί σύμφωνα μέ τό σκοπό πού είχαν. Τότε ὁ Νικίας, ἀφοῦ είχαν πιά ἐτοιμαστεῖ τά περισσότερα, βλέποντας πώς οἱ στρατιῶτες είχαν χάσει τό ἥθικό τους ἀπό τήν ἥττα τους στή ναυμαχία, ἀντίθετα μέ ὅ,τι συνέβαινε συνήθως καί πώς ἥθελαν νά ριχτοῦν στόν κίνδυνο μιάν ὥρα ἀρχύτερα, ἐπειδή τούς ἔλειπαν καί τά τρόφιμα, τούς κάλεσε ὅλους μαζί γιά νά τους ἐμψυχώσει πρίν ἀπό τή μάχη, καί τούς εἶπε πάνω - κάτω τ' ἀκόλουθα :

ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ NIKIA (κεφ. 61 - 64)

61. «Ἄντρες τῆς Ἀθήνας, στρατιῶτες, καί σεῖς οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ὁ ἀγώνας πού μᾶς περιμένει είναι ὁ ἴδιος, κι ἔχει τόν ἴδιο σκοπό γιά ὅλους, γιά νά σωθεῖ ὁ καθένας καί νά ξαναϊδεῖ τήν πατρίδα του· γιατί ἃν νικήσομε τώρα μέ τά καράβια μας, είναι πιθανό νά ξαναντικρύσει ὁ καθένας τήν πολιτεία πού ἔχει γιά δική του κάπου στόν κόσμο· καί μήν πέφτετε σέ ἀπελπισία, κι οὔτε σᾶς πρέπει νά πάθετε ὅ,τι παθαίνουν οἱ πιό ἀδοκίμαστοι ἄνθρωποι, πού ἄμα ἀποτύχουν στίς πρῶτες μάχες, γιά πάντα ὅστερα περιμένουν πώς θά νικηθοῦν κάθε

Σκοπός τοῦ ἀγώνα ἡ σωτηρία.

φορά, καί θά βροῦν τά πράματα τόσο φοβερά ὅσο ἦταν οἱ πρότερες συμφορές τους. Ἀλλά ὅσοι ἀπό σᾶς ἐδῶ εἰστε Ἀθηναῖοι, κι ἔχετε δοκιμάσει πολλούς πολέμους, κι ὅσοι ἀπό τοὺς συμμάχους ἐκστρατεύετε κάθε φορά μαζί μας, θυμηθεῖτε πόσα τυχαίνουν στόν πόλεμο ἀντίθετα μέ τή λογική προσδοκία· κι ἐλπίζοντας πώς ἡ τύχη⁶³ μπορεῖ ἀκόμα νά γυρίσει μέ τό μέρος μας, ἐτοιμαστεῖτε νά πολεμήσετε κατά τρόπο ἀντάξιο τοῦ μεγάλου τούτου στρατοῦ, πού τόν συναποτελεῖτε, καί τόν βλέπετε τώρα μπροστά στά μάτια σας.

*Μέτρα
γιά τήν ἀντι-
μετώπιση τοῦ
στόλου τῶν
Σνοακονούσιων.*

62. »Κι ὅ, τι βρήκαμε πώς μπορεῖ νά μᾶς βοηθήσει σχετικά μέ τό στενό χῶρο τοῦ λιμανιοῦ καί μέ τό μεγάλο ἀριθμό τῶν καραβιῶν πού πρόκειται νά βρεθοῦν αὐτοῦ - μέσα καί μέ τόν καταρτισμό τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων πάνω στά καταστρώματα — ὅλα πράματα πού μᾶς ἔκαναν μεγάλο κακό στήν προηγούμενη μάχη — ὅλ' αὐτά τά ἔξετάσαμε μαζί μέ τούς πλοίαρχους κι ἐτοιμάσαμε τ' ἀντίμετρα ὅσο μᾶς τό ἐπιτρέπουν οἱ τωρινές συνθῆκες. Θά μπαρκάρουμε δηλαδή πολλούς τοξότες καί ἀκοντιστές, κι ἄλλο πλῆθος πού δέ θά μεταχειριζόμαστε ἂν ἦταν νά ναυμαχήσομε στό ἀνοιχτό πέλαγος, γιατί θά ζημίωναν τό ταχτικό ἀρμένισμα ἢν βάραιναν πολύ τά πλοῖα, ἀλλά στήν πεζομαχία ἀπό τά πλοῖα πού μᾶς ἐπιβάλλει ἐδῶ ἡ ἀνάγκη, θά εἶναι χρήσιμοι. Βρήκαμε ἐπίσης τί ἔπρεπε νά προσθέσομε στήν κατασκευή τῶν καραβιῶν μας, γιά ν' ἀντικρούσομε τίς χοντρές τους πλῶρες, πού μᾶς ἔβλαψαν περισσότερο ἀπό καθετί ἄλλο, σιδερένιες ἀρπάγες πού θά ἐμποδίζουν τό καράβι πού μᾶς ρίχνεται νά κάνει πίσω, ἢν οἱ ἀρματωμένοι πάνω στά καταστρώματα κάνουν ὅ, τι τούς ἐπιβάλλεται. Γιατί στή θέση πού βρισκόμαστε μᾶς πίεσε ἡ ἀνάγκη νά δώσομε πεζομαχία ἀπό τά καράβια, κι ἔτσι δέ φαίνεται τώρα χρήσιμο οὕτε ἐμεῖς νά κάνομε πίσω, οὕτε ν' ἀφήνομε τούς ἔχθρούς νά ὑποχωροῦν, γιά πολλούς ἄλλους λόγους, ἀλλά ίδίως ἐπειδή ἡ στεριά πίσω μας δέν εἶναι δική μας, ἔξον ἀπό τό μικρό μέρος πού κατέχει ὁ δικός μας στρατός.

63. »Αὐτά πρέπει νά θυμᾶστε καί νά πολεμήσετε μέ πεῖσμα ὡς τό τελευταῖο ὅριο τῆς δύναμής σας, καί νά μήν ἀφήσετε νά σᾶς σπρώξουν ἔξω στή στεριά, ἀλλά μιά καί πιαστεῖ καράβι μέ

*Ύποχρέωση
τῶν ναυτῶν
νά πολεμή-
σουν γιά τήν*

καράβι, νά μή χαλαρώσετε τό ἄρπαγμα καί νά μήν ἔσκολλήσετε ὅσο νά ρίξετε στή θάλασσα τούς στρατιῶτες τοῦ ἐχθροῦ ἀπό τά καταστρώματα· καί συμβουλεύω αὐτά στούς στρατιῶτες περισσότερο παρά στούς ναῦτες, γιατί αὐτοί θά εἶναι τό περισσότερο πάνω στή δουλειά· κι ἔχομε ἀκόμα καί τώρα μεγαλύτερη πιθανότητα ἀπό τούς ἐχθρούς νά νικήσουμε μέ τό πεζικό. Τούς ναῦτες πάλι τούς παρακινῶ καί μαζί τούς παρακαλῶ ν' ἀποτινάξουν τή σύγχυση πού ἐπαθαν ἀπό τίς προηγούμενες συμφορές μιά καί ἔχομε τώρα καλύτερες δυνάμεις στά καταστρώματα καί καράβια περισσότερα ἔχουμε· καί νά βάλουν καλά στό νοῦ τους ἐκείνη τή μεγάλη χαρά, πού ἀξίζει ν' ἀγωνιστεῖτε γιά νά τήν περισσότερες, ἐσεῖς πού ἄλλοτε σᾶς θεωροῦσε ὁ κόσμος Ἀθηναίους ἐνῶ δέν εἰσαστε, ἄλλα ἐπειδή μάθατε τή γλώσσα μας καί μιμηθήκατε τόν τρόπο τῆς ζωῆς μας σᾶς ἐθαύμαζαν σ' δλόκληρη τήν Ἐλλάδα⁶⁴ καί μοιραζόσαστε μαζί μας ὅσο κι οἱ Ἀθηναίοι πολίτες τά πλεονεχτήματα τῆς ἡγεμονίας μας, γιατί ἐμπνέατε τόν ἴδιο φόβο στούς ὑποταχτικούς κι ἀκόμα περισσότερο γιατί δέν τολμοῦσε κανείς νά σᾶς πειράξει⁶⁵. Γι' αὐτό, μιά καί χαιρόσαστε μόνοι ἐσεῖς τ' ἀγαθά τῆς ἡγεμονίας μας, σωστό εἶναι τώρα νά μήν τήν καταπροδώσετε· καί καταφρονώντας τούς Κορινθίους, πού πολλές φορές ὡς τώρα ἔχετε νικήσει, καί τούς Σικελιῶτες, πού κανένας τους δέν τόλμησε νά προβάλει κάν τήν ἀξίωση πώς μποροῦσε ν' ἀντισταθεῖ στό ναυτικό μας ὅσο βρισκόταν στήν ἀκμή του, ἀντιχτυπήστε τους καί δείξτε πώς καί ἄρρωστοι ἀκόμα καί χτυπημένοι ἀπό συμφορές εἴστε μέ τήν τέχνη σας δυνατότεροι ἀπό ἄλλους γερούς καί καλότυχους.

64. »Καὶ σ' ὅσους ἀπό σᾶς εἴστε Ἀθηναῖοι, θέλω νά σᾶς θυμίσω καί τό ἔξῆς: πώς δέν ἀφήσατε φεύγοντας οὕτε ἄλλα καράβια στούς ναύσταθμους ὅμοια μ' αὐτά, οὕτε ἄλλους ἄντρες στρατεύσιμους· κι ἂν σᾶς τύχει ὅ,τι ἄλλο παρά ή νίκη, κι οἱ ἐδῶ ἐχθροί μας θ' ἀρμενίσουν ἀμέσως κατά κεῖ, κι ὅσοι δικοί μας ἔχουν ἀπομείνει στήν πατρίδα δέ θά εἶναι σέ θέση ν' ἀποκρούσουν συγχρόνως τούς ἐκεῖ ἐχθρούς, κι ὅσους θά πᾶν ἀπό δῶ νά τούς χτυπήσουν. Κι ἂν χάνομε, ἐσεῖς οἱ ἴδιοι θά γινόσαστε ἀμέσως δοῦλοι τῶν Συρακουσίων πού ξέρετε καί μόνοι

ἀθηναϊκή ἡγεμονία.

Νίκη ἡ ὑποδύνωση τῶν
Ἀθηναίων.

σας μέ τί σκοπούς ἥρθαμε ἐνάντιά τους⁶⁶, κι οἱ ἄλλοι, κάτω, θά ὑποδουλώνονταν στούς Λακεδαιμονίους. "Ἐτσι λοιπόν μπαίνετε τώρα στή μιά τούτη μάχη καί γιά τά δύο : πάρτε, λοιπόν, θάρρος περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, καί βάλτε το καλά στό νοῦ σας, κι ὁ καθένας χωριστά καὶ ὅλοι μαζί, πῶς δσοι θά μπεῖτε τώρα στά καράβια εἰναι γιά τήν Ἀθήνα καί ὁ στρατός καί ὁ στόλος της κι ὁλόκληρη ἡ ἄλλη πολιτεία, καί ἡ μεγάλη δόξα της· γιά ὅλ' αὐτά ὅποιοσδήποτε ὑπερέχει ἀπό τό διπλανό του, εἴτε στή γνώση εἴτε στήν παλληκαριά, δέ θά μποροῦσε νά βρεῖ καλύτερη εὐκαιρία νά τό ἀποδείξει, κι ἔτσι καί τόν ἔαυτό του θά ώφελήσει, καί γιά ὅλους τούς ἄλλους θά εἰναι σωτήρας».

ΔΗΜΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΣΤΟΥΣ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΟΥΣ (κεφ. 65 - 68)

*Ἐτοιμασίες
γιά τήν ρανμα-
χία.*

65. Ἄφοῦ λοιπόν εἴπε ὁ Νικίας τόσα μόνο γιά νά τούς ἐνθαρρύνει, ἔδωσε ἀμέσως τό πρόσταγμα νά μποῦνε στά καράβια. Ὁ Γύλιππος κι οἱ Συρακούσιοι μπόρεσαν τότε νά καταλάβουν, βλέποντας τήν προετοιμασία μέ τά μάτια τους, πώς σκόπευαν οἱ Ἀθηναῖοι νά ναυμαχήσουν· κι είχαν κιόλας πληροφορηθεῖ πώς είχαν ἀρμοστεῖ οἱ σιδερένιες ἀρπάγες στά καράβια τους· ἐτοιμάζονταν λοιπόν γιά ὅλα τ' ἄλλα καί γιά τοῦτο τό τελευταῖο ἔντυσαν τίς πλῆρες τῶν καραβιῶν καί τό μπροστινό μέρος ὡς ἀπάνω μέ δέρματα, γιά νά γλυστράει ἡ ἀρπάγη καί νά μήν ἔχει ποῦ νά γαντζωθεῖ ἀν ριχτεῖ σ' ἔνα καράβι. Κι ἀφοῦ είχαν πιά ὅλα ἐτοιμαστεῖ, ἔβγαλαν λόγους στό στρατό γιά νά τούς ἐνθαρρύνουν τόσο οἱ ἄλλοι στρατηγοί, δσο κι ὁ Γύλιππος καί είπαν πάνω - κάτω τέτοια λόγια :

66. «Ὀτι περίδοξη ἦταν ἡ τελευταία μας νίκη, κι ὅτι τούτη ἡ μάχη θά γίνει γιά τή μεγάλη δόξα πού μᾶς μέλλεται, νομίζομε πώς ὅλοι σας τό ξέρετε, Συρακούσιοι καί σύμμαχοι (γιατί ἄλλιῶς δέ θά ριχνόσαστε στή δουλειά μέ τόσο ζῆλο), ἀλλά θά τό ξανατονίσομε, ἀν βρίσκεται τυχόν κανείς πού δέν τό ἔχει καταλάβει καθώς πρέπει. Τούς Ἀθηναίους, δηλαδή, πού ἥρθαν ἐνάντια στόν τόπο τοῦτο πρῶτ' ἀπ' ὅλα γιά νά ὑποτάξουν τή Σικελία, κι սτερα, ἀν πετύχαιναν, καί τήν Πελοπόννησο καί τήν ἄλλη Ἐλλάδα· τούς Ἀθηναίους πού ἀπόχτησαν τή μεγα-

*Τό ηθικό τῶν
Ἀθηναίων
πεσμένο.*

λύτερη ήγεμονία ἀπ' ὅλους τούς "Ελληνες, καὶ τούς περασμένους καὶ τούς τωρινούς, ἐσεῖς πρῶτοι ἀπ' ὅλους ἀντισταθῆκατε στό ναυτικό τους, πού μ' αὐτό τά κυρίεψαν ὅλα, καὶ τούς νικήσατε στίς προηγούμενες ναυμαχίες, καὶ θά τούς νικήσετε καὶ σέ τούτη, ὅπως εἶναι ἐπόμενο. Γιατί οἱ ἄνθρωποι, ὅταν χτυπηθοῦν στό σημεῖο ἐκεῖνο, ὅπου ἀξίωναν πώς εἶναι ἀνώτεροι, πέφτουν πιὸ χαμηλά στήν ἐκτίμηση τοῦ ἑαυτοῦ τους, παρά ἂν δὲν εἴχαν τή μεγάλη ἐκείνη ἰδέα ἀπό μιᾶς ἀρχῆς· κι ἐπειδὴ κακοτύχησαν ἐκεῖ πού δὲν τό περίμεναν, ὑποχωροῦν περισσότερο ἀπ' ὅ, τι δικαιολογεῖται ἀπό τήν ἐκταση τῆς τωρινῆς τους δύναμης· αὐτό ἀκριβῶς εἶναι φυσικό νά χουν τώρα πάθει οἱ Ἀθηναῖοι⁶⁷.

67. »Ἀντίθετα, ἡ δική μας αὐτοπεποίθηση, πού αὐτή μᾶς ἐστήριξε, μόλι πού μᾶς ἔλειπε ἡ πείρα, καὶ μ' αὐτή τολμήσαμε, καὶ τώρα πού μᾶς προστέθηκε καὶ ἡ ἰδέα πώς εἴμαστε οἱ δυνατότεροι, ἀφοῦ νικήσαμε τούς πιὸ δυνατούς τοῦ κόσμου, διπλασιάζει στό στῆθος καθενός τήν προσδοκία τῆς νίκης. Γιατί συνήθως ἡ ἐλπίδα γιά μεγάλα πράματα στούς πολέμους διπλασιάζει καὶ τό ζῆλο τῶν ἀνθρώπων. "Οσο γιά τήν ἀπομίμηση ἐτοιμασίας μας ἀπό μέρους τους, γιά μᾶς βέβαια εἶναι πολύ γνωστά τά πολεμικά αὐτά μέσα καὶ δέ θά δειχτοῦμε ἀδέξιοι στόν κάθε τεχνικό χειρισμό τους· αὐτοί, ὅμως, ὅταν βρεθοῦν πολλοί ἀρματωμένοι πάγω στά καταστρώματα, ἀντίθετα μέ τή συνήθειά τους, κι ἀκόμα χειρότερα πολλοί ἀκοντιστές, βουνήσιοι παραδείγματος χάρῃ Ἀκαρνάνες καὶ ἄλλοι, πού ἀνεβασμένοι στά καράβια δέ θά βρίσκουν οὕτε τόν τρόπο νά βολευτοῦν γιά νά ρίξουν τίς σαΐτες τους, πῶς γίνεται νά μή χαλάσουν τήν ἴσορροπία τῶν πλοίων καὶ νά μήν πέσουν σέ σύγχυση ἀναμεταξύ τους, ἀφοῦ θά κινοῦνται μέ ἀσυνήθιστο γι' αὐτούς τρόπο; Ἄλλα οὕτε κι ὁ μεγάλος ἀριθμός τῶν καραβιῶν τους δέν πρόκειται νά τούς βγεῖ σέ καλό· καὶ τό λέω αὐτό, μήπως τυχόν κανείς σας βλέποντάς τα, φοβηθεῖ πώς δέ θά ναυμαχήσει πρός ἴσόπαλη δύναμη· γιατί τά πολλά καράβια στό μικρό χῶρο θά εἶναι πιὸ ἀργοκίνητα γιά τίς μανοῦβρες πού θέλουν, καὶ πιὸ εὔκολο νά καταστραφοῦν μέ τά ἐπιθετικά μέσα πού ἔχομε ἐτοιμάσει. Ἀκοῦστε, ὅμως, τήν πιὸ σπουδαία

⁶⁷ Απόγγωση τῶν Ἀθηναίων.

ἀλήθεια ἀπό τίς πληροφορίες πού λάβαμε καὶ πού βεβαιωθήκαμε πώς εἶναι ἀκριβεῖς, τό ἔξῆς : ἀπό τίς πολλές συμφορές πού ἔχουν πάθει, καὶ πιεσμένοι ἀπό τή φοβερή τωρινή τους θέση, ἔχουν πέσει σέ ἀπόγνωση, καὶ στηρίζοντας τά θάρρη τους δχι στόν καταρτισμό τους, ἀλλά μᾶλλον στήν τύχη, ἀποφάσισαν νά ριχτοῦν στόν ὕστατο κίνδυνο μέ ὄποιοδήποτε τρόπο μπορέσουν, κι ἄν ἀνοίξουν δρόμο, νά φύγουν, εἰδεμή, ὕστερ ἀπ' αὐτό, νά υποχωρήσουν ἀπό τή στεριά μέ τήν ίδεα πώς χειρότερα ἀπό τή σημερινή τους θέση δέν μποροῦν νά πάθουν.

Ωραῖος ὁ ἀγώνας τῶν Συρακουσίων.

68. »Πρός τέτοια λοιπόν ἀκαταστασία καὶ πρός τέτοια τύχη πού μᾶς παραδίνει στά χέρια μας τούς πιό μισητούς μας ἐχθρούς, ἃς δρμήσομε· ἃς πιστέψομε πώς θά πράξουν ἀπόλυτα νόμιμα ὅσοι, γιά νά ἐκδικηθοῦν τούς ἐπιδρομεῖς, τό θεωρήσουν δικαίωμά τους νά χορτάσουν τήν δργισμένη τους διάθεση, καὶ πώς συγχρόνως θά μᾶς δοθεῖ ἡ δυνατότητα νά συντρίψομε τούς πιό μισητούς ἐχθρούς, πράμα, πού καθώς λέει ἡ παροιμία, εἶναι ἡ πιό ἀνείπωτη χαρά⁶⁸. Πώς εἶναι ἐχθροί μας καὶ μᾶς μισοῦν θανάσιμα τό ξέρομε ὅλοι: ἄνθρωποι πού ἥρθαν στόν τόπο μας γιά νά μᾶς ὑποδουλώσουν, καὶ πού ἄν πετύχαιναν θά ἐπέβαλλαν στούς ἄντρες τήν πιό μεγάλη δυστυχία, στά παιδιά καὶ στίς γυναικες τήν πιό αἰσχρή μεταχείριση καὶ σ' ὀλόκληρη τήν πολιτεία μας τή πιό ἔξευτελιστική δονομασία⁶⁹. Ἀντίκρυ σ' ὅλ' αὐτά, κανείς δέν ταιριάζει νά δείξει ἀδυναμία καὶ κανείς νά μήν τό θεωρήσει κέρδος ἄν φύγουν αὐτοί χωρίς μεγάλες ἀπώλειες. Γιατί αὐτό ἀκριβῶς θά κάνουν κι ἄν νικήσουν. Ἀν μᾶς βγοῦν, ὅμως, τά πράματα ὅπως τά θέλομε, καθώς εἶναι λογικό νά τό περιμένομε, αὐτούς, ἀπό τή μιά μεριά, νά τούς τιμωρήσομε, καὶ σ' ὅλη τή Σικελία, πού καὶ πρίν ἦταν ἐλεύθερη, νά ἀποδώσομε τή λευτεριά της πιό ἀσφαλισμένη, τότε ώραιος θά σταθεῖ ὁ ἀγώνας μας. Κι ἀπ' ὅλα τά τολμήματα τό πιό σπάνιο εἶναι ἐκεῖνο πού λιγότερο ζημιώνει ἄν ἀποτύχει καὶ περισσότερα δφέλη δίνει, ἄν βγεῖ σέ καλό».

HTTA ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΤΗ NAYMAXIA (κεφ. 69 - 71)

69. Ἐφοῦ εἶπαν τόσα μόνο οἱ στρατηγοί τῶν Συρακουσίων

κι ὁ Γύλιππος γιά νά ἐνθαρρύνουν τούς δικούς τους στρατιῶτες, ἄρχισαν ἀμέσως νά ἐπανδρώνουν τά καράβια ἀντίκρυ στούς ἔχθρούς, μιά καί ἀντιλήφθηκαν πώς αὐτό ἔκαναν κι οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁ Νικίας, πού τά εἶχε χάσει βλέποντας πόσο τεράστιος ἦταν ὁ κίνδυνος, καί πόσο κοντά τώρα πιά, ἀφοῦ ἀπό στιγμή σέ στιγμή ἐπρόκειτο νά βγοῦνε στή θάλασσα, εἶχε τήν ἐντύπωση, πράμα πού παθαίνουν οἱ ἄνθρωποι στίς κρίσιμες μάχες, πώς ὅλες οἱ προετοιμασίες γιά τόν ἀγώνα ἦταν ἀτελεῖς, καί πώς οὕτε τά λόγια πού εἶχαν εἰπωθεῖ στούς στρατιῶτες ἦταν ἀρκετά, ἄρχισε λοιπόν πάλι νά καλεῖ ἔναν - ἔνα χωριστά τούς πλοίαρχους προσφωνώντας τους μέ τ' ὄνομα τό δικό τους καί τοῦ πατέρα τους καί τῆς φυλῆς τους, προτρέποντάς τους νά μήν προδώσουν, ὅσο ἦταν στό χέρι τους, τή δόξα πού τυχόν εἶχε κανείς ἀπό κάποιο λαμπρό περασμένο κατόρθωμα· καί ἔλεγε σ' ὅσους εἶχαν δοξασμένους προγόνους νά μή σβήσουν τίς ἀρετές τῶν πατέρων τους, θυμίζοντάς τους πώς εἶχαν τήν πιό λεύτερη πατρίδα ἀπ' ὅλες, καί τόν τρόπο τῆς ζωῆς πού μποροῦσαν ὅλοι νά κάνουν χωρίς διαταγές ἀπό κανέναν⁷⁰, καί ἔλεγε κι ἄλλα, ὅσα είναι φυσικό νά ποῦνε οἱ ἄνθρωποι ἀμά φτάσουν στήν πιό κρίσιμη στιγμή, καί δέ φυλάγονται πιά μήπως φανοῦν πώς ξαναλένε τίς παλιές κοινοτοπίες, πού είναι περίπου οἱ ἴδιες καί ἐπαναλαμβάνονται σέ κάθε μεγάλη περίσταση, γιά τίς γυναῖκες καί τά παιδιά τους καί τούς θεούς τῶν πατέρων τους, ἀλλά πού στό κλονισμένο τότε ἥθικό τους θεωροῦν χρήσιμο νά τίς ἐπικαλεστοῦν. Ἔτσι κι ὁ Νικίας τότε, κρίνοντας πώς τούς εἶχε παρακινήσει, ὅχι βέβαια ἀρκετά ἀλλά τό ἐντελῶς ἀπαραίτητο, ἀπομακρύνθηκε καί ὁδήγησε τό συνταγμένο στρατό πρός τή θάλασσα· ἀπλωσε τήν παράταξή του ὅσο μποροῦσε περισσότερο, γιά νά φανεῖ ὅσο γινόταν μεγαλύτερη σ' ἐκείνους πού βρίσκονταν στά καράβια καί νά τούς βοηθήσει νά πάρουν θάρρος. Ὁ Δημοσθένης πάλι κι ὁ Μένανδρος κι ὁ Εὐθύδημος (γιατί αὐτοί οἱ τρεῖς εἶχαν ἀνεβεῖ στά καράβια τῶν Ἀθηναίων) σηκώνοντας ἄγκυρα ἀπό τό στρατόπεδό τους ἀρμένισαν ἀμέσως καταπάνω στό φράγμα τοῦ λιμανιοῦ καί τό στενό πέρασμα πού εἶχε ἀπομείνει, θέλοντας νά τό σπάσουν μέ τή βία καί νά βγοῦν ἔξω στ' ἀνοιχτά.

Παράταξη
τοῦ πεζικοῦ
πρὸς τήν θάλασσα.

Ναυμαχία.

70. Οἱ Συρακούσιοι, ὅμως, κι οἱ σύμμαχοί τους εἶχαν ἀνοιχτεῖ πρωτύτερα μέ καράβια σχεδόν ἴσαριθμα, καὶ μὲν ἕνα μέρος τους φύλαγαν τὸ πέρασμα πρός τὰ ἔξω, καὶ μὲ τ' ἄλλα ἔνα γύρω σ' ὅλο τὸ λιμάνι, γιά νά πέσουν καταπάνω στοὺς Ἀθηναίους συγχρόνως ἀπό παντοῦ συνάμα παρατασσόταν ὁ πεζικός τους στρατός ὃπου τυχόν θά πεφταν ἔξω στή στεριά τά καράβια τοῦ ἐχθροῦ. Ἀρχηγοί τοῦ ναυτικοῦ τῶν Συρακουσίων ἦταν ὁ Σικανός κι ὁ Ἀγάθαρχος, ἔχοντας ὁ καθένας ἀπό μιά πτέρυγα τῆς συνολικῆς ναυτικῆς παράταξης, ἐνώ τή μέση τήν κρατοῦσαν ὁ Πυθήν κι οἱ Κορίνθιοι. "Οταν λοιπόν πλησίασαν τό φράγμα οἱ Ἀθηναῖοι, νίκησαν μέ τήν πρώτη ὁρμή τους τά καράβια πού ἦταν παραταγμένα κοντά σ' αὐτό, κι ἄρχισαν νά προσπαθοῦν νά λύσουν τίς ἀλυσίδες πού ἦταν δεμένα τά πλεούμενα κοντά στό φράγμα. "Υστερ' ἀπ' αὐτό ὅμως τούς ἔπεσαν ἀπάνω οἱ Συρακούσιοι κι οἱ σύμμαχοί τους ἀπ' ὅλες τίς μεριές, καὶ δέ γινόταν πιά ἡ ναυμαχία μόνο κοντά στό φράγμα, μά και σ' ὅλο τό ἄπλωμα τοῦ λιμανιοῦ, κι ἦταν πιό σφοδρή ἀπ' ὅλες τίς προηγούμενες. Γιατί καὶ μεγάλο ζῆλο ἔδειχναν τά πληρώματα κι ἀπό τίς δυό μεριές, ὁρμώντας καταπάνω στόν ἐχθρό μόλις τούς δινόταν τό πρόσταγμα, καὶ πολλούς τεχνικούς ἑλιγμούς ἔκαναν οἱ πηδαλιοῦχοι ἐνάντια στούς ἑλιγμούς τῶν ἀντιπάλων, καὶ συναγωνίζονταν σ' αὐτά ἀναμεταξύ τους· κι οἱ ἀρματωμένοι στρατιώτες ἔβαζαν τά δυνατά τους, ὅποτε συγκρούονταν καράβι μέ καράβι, νά μήν ὑστερήσουν στήν τέχνη ἀπό τούς ναῦτες ὅσοι πολεμοῦσαν στά καταστρώματα· κι ὁ καθένας, ὃπου εἶχε ταχθεῖ, προσπαθοῦσε νά φανεῖ ὁ καλύτερος. Κι ἐπειδή πλῆθος καράβια συγκρούονταν μέσα σέ στενό χῶρο (ἦταν τά περισσότερα πού ναυμάχησαν ποτέ στή σχετικά μικρότερη ἔκταση· κάτι λιγότερα ἀπό διακόσια ἦταν ὅλα μαζί) λίγες συγκρούσεις μέ τά ἔμβολα ἔγιναν, γιατί δέν ὑπῆρχε τρόπος ν' ἀπαγκιστρωθοῦν κάνοντας πίσω, ἢ νά περάσει ἔνα καράβι ἀνάμεσα σέ δυό ἄλλα, ἀλλά πολύ συχνότερα χτυπιοῦνταν ὅπως τύχαινε νά πέσει καράβι πάνω σέ καράβι, εἴτε γιατί κοίταζαν πᾶς νά ξεφύγουν, εἴτε γιατί ὁρμοῦσαν ἐνάντια στόν ἀντίπαλο μέ κάποιο ἄλλο τρόπο. Κι ὅση ώρα βέβαια ἔδινε στόχο τό ἐχθρικό καράβι, χρησιμοποιοῦσαν αὐτοί πού ἤσαν στά

καταστρώματα κοντάρια καὶ σαΐτες καὶ πολλές πέτρες ἀπό σφεντόνες ἐνάντιά του· κι ὅταν πιά ἀντάμωσαν κολλητά, προσπαθοῦσαν οἱ στρατιῶτες νά ῥθουν στά χέρια μέ τούς ἀντίθετους καὶ νά πατήσουν τό καράβι ὃ ἔνας τοῦ ἄλλου· καὶ τύχαινε, ἀπό τό στενό χῶρο σέ πολλές περιπτώσεις, ἐνδ ἔνα καράβι ἔμπηγε τό ἔμβολό του σέ ἄλλο, νά ἵχει αὐτό ἀγκιστρωθεῖ ἀπό ἔχθρικό ἔμβολο, καὶ κάποτε δύο ἥ καὶ τρία καράβια νά εἶναι ἀγκιστρωμένα μαζί, καὶ οἱ πηδαλιοῦχοι πρόσεχαν ἀπό τή μιά μεριά πῶς νά φυλαχτοῦν, ἀπό τήν ἄλλη πῶς νά στραφοῦν γιά νά χτυπήσουν, ὅχι ἔνα καράβι χωριστά, ἄλλα πολλά συγχρόνως κι ἀπό παντοῦ· κι ὃ βρόντος ἀπό τίς πολλές συγκρούσεις καραβιῶν ἦταν φοβερός καὶ σάστιζε τά πληρώματα καὶ δέν τούς ἄφηνε ν' ἀκούσουν τά προστάγματα πού φώναζαν οἱ ναύκληροι. Γιατί γινόταν καὶ μεγάλο βουητό ἀπό τίς ἐνθαρρυντικές παρορμήσεις τῶν ὑπαξιωματικῶν στά πληρώματα, τόσο γιά τόν τεχνικό χειρισμό, ὅσο καὶ γιά τήν ἄμεση ὁρμή πρός τή νίκη κι ἀπό τά δυό μέρη· καὶ στούς Ἀθηναίους φώναζαν νά σπάσουν τό φράγμα μέ τή βία καὶ νά σωθοῦν βγαίνοντας στό ἀνοιχτό πέλαγος γιά νά γυρίσουν στήν πατρίδα, προστάζοντάς τους τώρα, περισσότερο παρά κάθε ἄλλη φορά, νά βάλουν ὅλα τους τά δυνατά μέ τήν καρδιά τους. Στούς Συρακουσίους πάλι καὶ τούς συμμάχους τους προέτρεπαν ἐνθαρρυντικά πῶς θά ἦταν μεγάλο κατόρθωμα νά τούς ἔμποδίσουν νά ξεφύγουν, καὶ νά μεγαλώσουν μέ τή νίκη τους τή δύναμη τῆς πατρίδας τους, ὅποια εἶχε ὁ καθένας. Κι οἱ στρατηγοί τῆς κάθε παράταξης, ἄν ἔβλεπαν κάποιο καράβι νά κάνει πίσω ἐκεῖ πού δέν ἦταν ἀπαραίτητο, φωνάζοντας τόν τριήραρχο μέ τ' ὄνομά του τόν ρωτοῦσαν, οἱ Ἀθηναῖοι, ἄν θεωροῦσε τώρα τήν πιό ἔχθρική στεριά πιό δική του ἀπό τή θάλασσα πού εἶχαν καταχτήσει μέ τόσο μόχθο, καὶ γι' αὐτό ὑποχωρεῖ, οἱ Συρακούσιοι, ἀπό τήν ἄλλη, ἄν ἀπό τούς ἀνθρώπους πού ξέρουν καθαρά πῶς προσπαθοῦν μέ κάθε τρόπο νά ξεφύγουν, μπροστά σ' αὐτούς, τώρα πού φεύγουν, φεύγουν αὐτοί.

71. Τό πεζικό καὶ τῶν δύο, στή στεριά, ὅσο ζετυλιγόταν ἡ ναυμαχία ἰσόπαλη, δοκίμαζε μεγάλη ἀγωνία καὶ ψυχική ἔνταση, οἱ ντόπιοι φιλοδοξώντας νά κάμουν μεγαλύτερη τή νίκη τους

^{"Ηττα. Πανικός καὶ ἀγωνία τῶν Αθηναίων.}

οἱ εἰσβολεῖς τρέμοντας μήν πέσουν σ' ἀκόμα χειρότερη κατάσταση ἀπό τήν τωρινή. Γιατί μιά καὶ τά πάντα, γιά τούς Ἀθηναίους, κρέμονταν ἀπό τό ναυτικό, δὲ φόβος τους γιά τό μέλλον ἦταν τόσος, πού δέν ἔμοιαζε μέ κανένα ἄλλο φόβο πού εἶχαν ποτέ δοκιμάσει, κι ἐπειδή ἦταν ἀνώμαλη ἡ παράταξή τους, ἀνώμαλα ἀναγκαστικά μποροῦσαν καὶ νά παρακολουθοῦν μέ τά μάτια τους τή ναυμαχία ἀπό τή στεριά. Ἐπειδή ἔβλεπαν δηλαδή ἔνα κομμάτι μόνο τῆς μάχης, κι ἀπό μικρή ἀπόσταση, καὶ δέν κοίταζαν ὅλοι συγχρόνως τό ἴδιο σημεῖο, ἃν μερικοί ἔβλεπαν κάπου τούς δικούς τους νά νικοῦν, ἔπαιρναν καινούργιο θάρρος καὶ τρέπονταν σέ ἐπικλήσεις στούς θεούς νά μήν τούς στερήσουν τή σωτηρία: ὅσοι πάλι κοίταζαν πρός ἔνα τμῆμα τοῦ στόλου πού ἔχανε, ἔπιαναν τό θρῆνο δυνατά, κι ἀπό τή θέα τῆς συμπλοκῆς λύγιζε περισσότερο τό ἡθικό τους, κι ἀπό κείνους ἀκόμα πού ἔπαιρναν μέρος στή μάχῃ ἄλλοι τέλος, μέ τά μάτια καρφωμένα, σ' ἔνα μέρος τῆς ναυμαχίας ὅπου οἱ δυνάμεις ἦταν ισόπαλες, κι ὅσο δὲ ἀγώνας συνεχίζοταν χωρίς νά κλίνει οὔτε ἀπό δῶ, οὔτε ἀπό κεῖ, καὶ μέ τά σώματά τους ἀκόμα πού ταλαντεύονταν ἀπό τό φόβο καὶ τήν ἐλπίδα ἀντίστοιχα μέ τήν ἐντύπωση πού σχημάτιζαν, βρίσκονταν στή χειρότερη ψυχική κατάσταση ἀπ' ὅλους: γιατί κάθε στιγμή λίγο ἔλειπε νά ξεφύγουν ἢ νά χαθοῦν ⁷¹. Καὶ μέσα στό ἴδιο τό στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων, ὅσο ἦταν ἀκόμα ἀμφίβολη ἡ ἐκβαση τῆς ναυμαχίας, ἄκουγες συγχρόνως ὅλα μαζί, θρῆνο, βουή, νικητήρια ἢ νικημένη, κι ὅσα ἄλλα κάθε λογῆς βγαίνουν ἀπό τά σπλάχνα τῶν ἀνθρώπων σέ μεγάλο στρατόπεδο πού κινδυνεύει θανάσιμα. Παρόμοια βάσανα μ' αὐτά ἔνιωθαν κι ὅσοι βρίσκονταν ἀπάνω στά καράβια: ὡς τή στιγμή πού οἱ Συρακούσιοι, ἀφοῦ κράτησε ἡ ναυμαχία ὥρα πολλή, ἀνάγκασαν τους Ἀθηναίους νά ὑποχωρήσουν, καὶ παίρνοντάς τους τό κατόπι, μέ περίδοξη νίκη, καὶ ἀναφωνώντας δυνατά μέ προτρεπτικές κραυγές, τούς κυνήγησαν ὥς τή στεριά. Τότε πιά δὲ στρατός τῶν καραβιῶν, ὅσοι δέν πιάστηκαν αἰχμάλωτοι ἔξω στή θάλασσα, ἄραζαν ὅπου τύχαινε, ἀλλοῦ δὲ καθένας κι δρμητικά ἔπεφταν μέσα στό στρατόπεδο: τό πεζικό πάλι, ὅχι πιά σέ ἀντιφατική καὶ ταλαντεύομενη διάθεση, μέ μιά μόνο παρόρ-

μηση, κλαίγοντας κι ἀγκομαχώντας ὅλοι, μή μπορώντας νά βαστάξουν αὐτό πού εἶχε γίνει, ἄλλοι ἔτρεξαν νά βοηθήσουν τά καράβια, ἄλλοι στράφηκαν νά φρουρήσουν ὅσο ἔμενε ἀπό τό τεῖχος, κι ἄλλοι τέλος, πού ἦταν καί οἱ περισσότεροι, ἄρχισαν ν' ἀναλογίζονται γιά τόν ἑαυτό τους, μέ ποιό τρόπο καὶ ποῦ νά σώσουν τή ζωή τους. Καὶ τήν πρώτη ἐκείνη στιγμή τά εἶχαν ὅλοι χαμένα, περισσότερο παρά σέ όποιαδήποτε ἄλλη περίσταση. Εἶχαν πάθει παρόμοια μέ δ, τι εἶχαν κάνει οἱ ἴδιοι στήν Πύλο· ἀφοῦ δηλαδή καταστράφηκαν τά καράβια τους, εἶχαν χαθεῖ μαζί τους, γιά τούς Λακεδαιμονίους, καὶ οἱ ἄντρες πού εἶχαν περάσει στό νησί⁷², δπως καὶ τώρα δέν εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι καμιά ἐλπίδα νά σωθοῦν ἀπό τή στεριά, ἔξόν ἄν τύχαινε κάτι ἀπίθανο.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ (κεφ. 72 - 75)

72. Ἐπειδή ἦταν πολύ βίαιη ἡ ναυμαχία κι εἶχαν χαθεῖ κι ἀπό τά δυό μέρη πολλά καράβια καὶ πολλοί ἄνθρωποι, σήκωσαν οἱ Συρακούσιοι κι οἱ σύμμαχοί τους, πού ἦταν οἱ νικητές τά ναυαγισμένα πλοῖα καὶ τούς νεκρούς τους κι ἀρμένισαν πίσω στήν πολιτεία τους. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι καταχτυπημένοι ἀπό τό μέγεθος τῆς τωρινῆς συμφορᾶς τους οὕτε κάν σκέφτηκαν νά ζητήσουν τήν ἄδεια νά σηκώσουν τούς νεκρούς τους ἢ τά ναυάγιά τους, ἀλλά στοχάζονταν μόνο πῶς νά φύγουν ἀμέσως μέ τό σκοτάδι τῆς νύχτας. Πήγε τότε ὁ Δημοσθένης νά ιδεῖ τό Νικία καὶ τοῦ ὑπέβαλε τήν πρόταση νά ἐπανδρώσουν ὅσα καράβια τούς ἔμεναν, κι ἄν μπορέσουν, μέ τήν αὐγή νά περάσουν μέ τή βία τό φράγμα καὶ νά βγοῦνε στό πέλαγο, λέγοντας πώς μόλο τό κακό εἶχαν ἀκόμα περισσότερα καράβια παρά οἱ ἔχθροι· ἔμεναν στούς Ἀθηναίους ἀκόμα κάπου ἔξήντα καὶ στούς ἔχθρούς λιγότερα ἀπό πενήντα. Κι ἀφοῦ παραδέχτηκε τή γνώμη αὐτή ὁ Νικίας⁷³ καὶ θέλησαν οἱ στρατηγοί νά τά ἐπανδρώσουν, ἀρνήθηκαν οἱ ναυτες νά μποῦνε στά πλοῖα ἀπό τόν πανικό πού τούς εἶχε πιάσει μετά τήν ἥττα, κι ἐπειδή δέν πίστευαν πιά πώς μποροῦσαν νά νικήσουν. Ἔτσι ἔκλιναν τώρα ὅλοι μέ τήν ιδέα πώς ἔπρεπε νά φύγουν ἀπό τή στεριά.

*Σχέδιο φυγῆς
ἀπό τήν ξηρά.*

Τέχνασμα
τοῦ Ἐρμο-
κράτη.

73. Ἀλλά ὁ Ἐρμοκράτης ὁ Συρακούσιος ὑποπτεύτηκε τό σκοπό τους καὶ νομίζε πώς θά ἦταν ἐπικίνδυνο τόσος μεγάλος στρατός νά ὑποχωρεῖ ἀπό τή στεριά, πού στρατοπεδεύοντας σέ κάποιο μέρος τῆς Σικελίας σκόπευε νά ξαναρχίσει τόν πόλεμο ἐνάντιά τους· πήγε λοιπόν στούς ἄρχοντες καὶ τούς εἰσηγήθηκε νά μήν ἀψηφήσουν τήν πιθανότητα νά φύγουν οἱ Ἀθηναῖοι τή νύχτα, ἀναπτύσσοντας τούς λόγους πού τόν δόδήγησαν σ' αὐτή τή σκέψη ἀλλά νά βγοῦν ἀμέσως ὅλοι οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους καὶ ν' ἀποκλείσουν τούς δρόμους μέ δόδοφράγματα, καὶ φτάνοντας πρίν ἀπό τούς Ἀθηναίους στάστενά περάσματα νά βάλουν φρουρές. Οἱ ἄρχοντες παραδέχτηκαν ὅσο καὶ κείνος πώς ἦταν αὐτά σωστά καὶ πίστεψαν πώς ἔπρεπε νά γίνουν· ἀλλά οἱ στρατιῶτες πού μόλις εἶχαν τελειώσει τόσο μεγάλο ἀγώνα στή φοβερή ἐκείνη ναυμαχία, κι ἔχοντας συγχρόνως γιορτή (ἔτυχε τήν ήμέρα ἐκείνη νά τελοῦν θυσίες στόν Ἡρακλῆ) δέ θά τούς ὑπάκουαν εὔκολα, νόμιζαν οἱ ἄρχοντες· γιατί, ἀπό τή μεγάλη τους χαρά γιά τή νίκη τό εἶχαν οἱ περισσότεροι ρίξει στό πιοτό πάνω στή γιορτή, κι ὅτιδήποτε ἄλλο μποροῦσε νά περιμένει κανείς ἀπό μέρους τους παρά νά ζωστοῦν τ' ἄρματα τήν ὥρα ἐκείνη καὶ νά βγοῦνε σ' ἐκστρατεία. "Οσο τά συλλογίζονταν αὐτά οἱ ἄρχοντες, τόσο

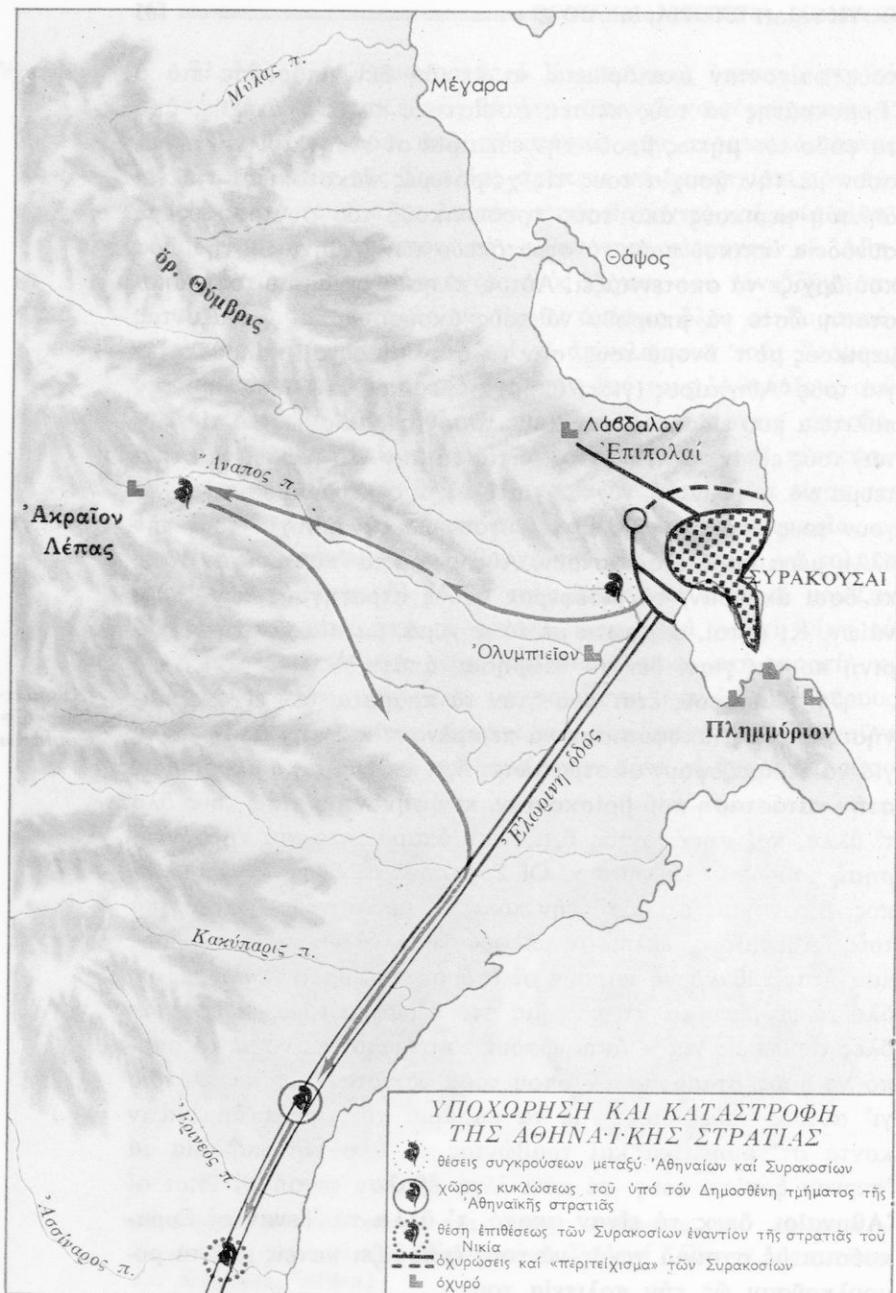

Δεκάδραχμο μέ τήν κεφαλή τῆς νύμφης Ἀρέθουσας, πού ἔξέδωσαν οἱ Συρακούσιοι μετά τή νίκη (Νομισματική Συλλογή Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, Ἀθῆνα).

τούς φαίνονταν ἀκατόρθωτα, κι ἐπειδή δέν μποροῦσε πιά ὁ Ἐρμοκράτης νά τούς πείσει, σοφίστηκε κατόπι τό ἔξῆς, ἀπό τό φόβο του μήπως βροῦν τήν εὐκαιρία οἱ Ἀθηναῖοι καὶ περάσουν μέ τήν ἡσυχία τους τίς χειρότερες κακοτοπιές· στέλνει δηλαδή μερικούς ἀπό τούς προσωπικούς του συντρόφους μέ συνοδεία ἱππικοῦ πρός τό στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων τήν ὥρα πού ἄρχιζε νά σκοτεινιάζει. Αὐτοί, πλησιάζοντας σέ τόση ἀπόσταση ὥστε νά μποροῦν νά τούς ἀκούσουν καὶ φωνάζοντας μερικούς μέ τ' ὅνομά τους, σάν νά ἥταν φίλοι καὶ καλοθελητές γιά τούς Ἀθηναίους (γιατί ὑπῆρχαν μερικοί ἀπό μέσα ἀπό τήν πολιτεία πού εἰδοποιοῦσαν κάθε τόσο τό Νικία γιά τό τί γίνεται) τούς εἶπαν νά ποῦνε στό Νικία νά μήν ξεσηκώσει τό στράτευμα νά φύγουν τή νύχτα, γιατί τάχα οἱ Συρακούσιοι φυλάγουν τούς δρόμους, ἀλλά νά φύγουν μέ τήν ἡσυχία τους τήν ἄλλη μέρα ἀφοῦ ἐτοιμαστοῦν. Αὐτοί πού τά παν ἔψυγαν τότε, κι ὅσοι ἄκουσαν, τά μετέφεραν στούς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων. Κι αὐτοί, σύμφωνα μέ τό μήνυμα, ματαίωσαν τή νυχτερινή πορεία γιατί δέν τό θεώρησαν ἀπάτη⁷⁴.

74. Καὶ ἀφοῦ, ἔτσι πού ἥταν τά πράματα, δέν εἶχαν ξεκινήσει ἀμέσως, ἀποφάσισαν νά περιμένουν καὶ τήν ἄλλη μέρα, γιά νά περιμάζέψουν οἱ στρατιώτες ὅ, τι πιό χρήσιμο μποροῦσαν στήν κατάσταση πού βρίσκονταν, κι ἀφήνοντας πίσω τους ὅλα τ' ἄλλα, καὶ σηκώνοντας ὅ, τι ἥταν ἀπαραίτητο γιά τή συνήρησή τους, νά ξεκινήσουν. Οἱ Συρακούσιοι ὅμως κι ὁ Γύλιππος, βγαίνοντας ἔξω ἀπό τήν πολιτεία μέ τό στρατό πρίν ἀπό τούς Ἀθηναίους, ἔκλεισαν μέ φράγματα ὅλους τούς δρόμους πού ἥταν πιθανό νά πάρουν οἱ ἐχθροί, κι ἔβαλαν φρουρές σ' ὅλα τά ρεύματα καὶ τά ποτάμια στό πέρασμά τους, κι ἔπιασαν ὅλες τίς θέσεις γιά ν' ἀνταμώσουν τό στρατό ἐκεῖνο μέ τό σκοπό νά τούς σταματήσουν ὅπου τούς φαινόταν πιό κατάλληλο γι' αὐτούς τούς ἴδιους· μέ τά καράβια τους πάλι ἀρμένιζαν κοντά στ' ἀθηναϊκά καὶ τραβώντας τα ἀπό τήν παραλία τά σερναν ἔσπισω τους· σέ κάτι λίγα ἔβαλαν φωτιά οἱ ἴδιοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως τό εἶχαν σκοπό, τ' ἄλλα τά δεναν οἱ Συρακούσιοι μέ σχοινιά χωρίς νά τούς ἐμποδίζει κανείς καὶ τά ρυμουλκοῦσαν ὡς τήν πολιτεία τους.

Ἀποκλεισμός τῶν περασμάτων.

75. "Υστερ' ἀπ' αὐτά, ὅταν θεώρησαν ὁ Νικίας κι ὁ Δημοσθένης πῶς εἶχαν ἐτοιμαστεῖ ὅσο γινόταν καλύτερα, ξεσηκώθηκε πιά κι ὁ στρατός νά φύγει τήν τρίτη μέρα μετά τή ναυμαχία. Και ἡταν φοβερό, δχι ἀπό μιά μόνο ἄποψη ἡ ἔνα περιστατικό, ἀλλ' ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις ὅτι ἔφευγαν ἔχοντας χάσει ὅλα τά καράβια κι ὅτι ἀντί γιά τίς μεγάλες τους ἐλπίδες κινδύνευε τώρα ἡ ἴδια τους ἡ ζωή καί ἡ ὑπαρξη τῆς πολιτείας, ἀλλά καὶ τήν ὥρα πού ἐγκατέλειπαν τό στρατόπεδο τύχαινε στόν καθένα νά νιώσει βαθύ πόνο γι' αὐτά πού ἔβλεπε κι αὐτά πού συλλογιόταν. Ἐπειδή δηλαδή εἶχαν μείνει ἄθαφοι κι οἱ σκοτωμένοι, ὅποτε ἔβλεπε κανείς συγγενή ἡ φίλο νά κοίτεται στό χῶμα σπάραζε ἀπό λύπηση καὶ φόβο⁷⁵. Κι οἱ ζωντανοί πού παρατοῦσαν, οἱ πληγωμένοι κι οἱ ἄρρωστοι προξενοῦσαν σ' ὅσους τούς ἔβλεπαν ἀκόμα πιό βαθιά θλίψη κι ἀπό τούς νεκρούς ἀκόμα, κι ἡ ὅψη τους ἡταν πιό ἀξιοθρήνητη παρά τῶν πεθαμένων. Γιατί ἀπλωναν τά χέρια ἵκετευτικά καὶ θρηνοῦσαν, κι ἔφερναν σέ μεγάλη στενοχώρια ὅσους ἔφευγαν, γιατί ζητοῦσαν νά τους πάρουν μαζί τους καὶ φώναζαν τόν καθένα δυνατά ἂν ἔβλεπαν πουθενά δικό ἡ φίλο κι ἀρπάζονταν ἀπό τούς συντρόφους τῆς σκηνῆς τους σερνάμενοι πίσω τους ὅσο ἄντεχαν· κι ὅταν ἀπόκανε κανενός ἡ δύναμη καὶ τό κορμί, ἐπεφτε πίσω θρηνώντας μ' ἐπικλήσεις πρός τούς θεούς καὶ μ' ἀναφυλλητά, ἔτσι πού γέμισε κλάμα ὅλος ὁ στρατός· καὶ ἡταν ἀπρόθυμοι νά ξεκινήσουν μέ τή διάθεση πού εἶχαν, μόλο πού ἔφευγαν ἀπό ἐχθρικά χώματα κι εἶχαν πάθει κιολας συμφορές πέρ' ἀπ' ὅσες ξεθυμαίνουν μέ τά δάκρυα, καὶ φοβοῦνταν γιά τά κρυμμένα μελλούμενα μήν πάθουν κι ἄλλα καὶ χειρότερα. Και τούς εἶχε πιάσει μελαγχολία καὶ συγχρόνως κατηγοροῦσαν τόν ἑαυτό τους. Γιατί δέν ἔμοιαζαν μέ τίποτ' ἄλλο τόσο πολύ, ὅσο μέ δλόκληρη πολιτεία πού πάρθηκε μέ πολιορκία καὶ πάει νά ξεφύγει κρυφά· καὶ πολιτεία μάλιστα μεγάλη. Γιατί ὅσοι βάδιζαν μαζί στήν πορεία δέν ἡταν λιγότεροι ἀπό σαράντα χιλιάδες ἄντρες· κι ἀπ' αὐτούς, τόσο οἱ ἄλλοι κουβαλοῦσαν ὅτι χρειαζούμενο μποροῦσαν, ὅσο κι οἱ βαριά ἀρματωμένοι κι οἱ ἵππεις σήκωναν τίς προμήθειές τους μόνοι τους, ἀντίθετα πρός τή συνήθεια, ἄλλοι γιατί δέν εἶχαν ἀκολούθους, κι ἄλλοι γιατί

⁷⁵ Εκκίνηση τῶν Αθηναίων.

δέν ἐμπιστεύονταν αὐτούς πού εἶχαν· γιατί πολλοί εἶχαν ἀπό καιρό αὐτομολήσει πρός τόν ἔχθρο, κι οἱ περισσότεροι τώρα τελευταῖα· ἀλλά κι ὅσα κουβαλοῦσαν δέν ἦταν ἀρκετά, γιατί τρόφιμα δέν ὑπῆρχαν κάν στό στρατόπεδο. Κι ὅλη ἡ ἄλλη τους δυστυχία, καὶ τό πώς ὅλων ἡ μερίδα στίς συμφορές ἦταν τό ἴδιο, πράμα πού ἔφερνε κάποια ἀνακούφιση ὅμως καὶ μέ τοῦτο λογαριαζόταν πολύ βαριά, καὶ τό περισσότερο καθώς στοχάζονταν ἀπό τί μεγαλοπρέπεια καὶ περηφάνεια τῆς ἀρχῆς εἶχαν φτάσει σέ τέτοιο τέλος κι ἔξευτελισμό. Γιατί τούτη ἦταν ἡ μεγαλύτερη μετατροπή στήν κατάστασή τους, πού ἔτυχε ποτέ σ' Ἑλληνικό στρατό: ἀντί νά γυρίζουν ἔχοντας ὑποτάξει ἄλλους, κατάντησε τώρα νά φοβοῦνται μήν τό πάθουν οἱ ἴδιοι, ἀκριβῶς αὐτό, κι ἀντί γιά τίς εὐχές καὶ τά πολεμικά τραγούδια πού συνόδευαν τότε τό ξεκίνημά τους, ξανάφευγαν μέ τελείως ἀντίθετες παρακλήσεις. Στοχάζονταν συγχρόνως πώς πορεύονταν τώρα πεζῇ ἀντί ἀνεβασμένοι στά καράβια καὶ πώς στήριζαν τά θάρρη τους στό βαρύ πεζικό ἀντί γιά τό ναυτικό⁷⁶. Μολαντά σχετικά μέ τό βάρος τοῦ κινδύνου πού κρεμόταν ἀκόμα πάνω τους, καὶ τοῦτα ἀκόμα τούς φαίνονταν ὑποφερτά⁷⁷.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ NIKIA (κεφ. 76 - 77)

76. Βλέποντας ὁ Νικίας τό στρατό κυριευμένο ἀπό τέτοια κατάθλιψη νά παρουσιάζει τόσο διαφορετική ἐντύπωση ἀπ' δ, τι ἦταν ἄλλοτε, πήγαινε ἀπό τό ἔνα τάγμα στό ἄλλο καὶ τούς ἐνθάρρυνε καὶ τούς παρηγοροῦσε ὅσο γινόταν, ἀνάλογα μέ τίς συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν· καὶ ὕψωνε τή φωνή ἀκόμα περισσότερο σέ κάθε τμῆμα τοῦ στρατοῦ πού ἔφτανε, ἀπό τόν πολύ του ζῆλο καὶ τόν πόθο του νά τούς κάνει ὅσο πιό καλό μποροῦσε μέ τή δυνατή του ὁμιλία, καὶ τούς μιλοῦσε πάνω κάτω ἔτσι :

77. «Ἀκόμα κι ἀπό τήν τωρινή κατάσταση, Ἀθηναῖοι καὶ σύμμαχοι, πρέπει ν' ἀντλεῖτε ἐλπίδες⁷⁸, (κι ἄλλοι ἔχουν σωθεῖ ἀπό χειρότερα) καὶ νά μή λέτε μέσα σας πώς φταῖτε σεῖς οὕτε γιά τίς συμφορές, οὕτε γιά τήν κακοπάθηση πού ὑποφέρετε τώρα, πού δέ σᾶς ἄξιζαν. Κι ἐγώ ὁ ἴδιος δέν είμαι πιό δυνατός

ούτε ἀπό τὸν πιὸ ἀδύναμο ἀπό σᾶς (γιατὶ βλέπετε πῶς ἔχω καταντήσει ἀπό τὴν ἄρρωστια), κι ἐνῶ στήν καλοτυχιά μου ὡς τώρα δέν ἔπεφτα νομίζω πίσω ἀπό κανέναν, τόσο στήν ἴδιωτική μου ζωή, ὅσο καὶ στή σταδιοδρομία μου γενικά, βρίσκομαι τώρα στὸν ἴδιο κίνδυνο ὅσο κι οἱ πιὸ ταπεινοὶ στρατιῶτες· μόλιο πού πέρασα τὴ ζωή μου τιμώντας τοὺς θεούς μ' ὅλες τίς συνηθισμένες τελετές καὶ κάνοντας ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους πολλές δίκαιες πράξεις, πού νά μή δίνουν καμιά ἀφορμή στοὺς φθονερούς⁷⁹. Καὶ γιά ὅλ' αὐτά εἶναι οἱ ἐλπίδες μου γιά τὸ μέλλον τολμηρά ὑψηλές, κι ἂν οἱ συμφορές μέ φοβίζουν, εἶναι γιατὶ δέν τίς ἀξίζατε. Καὶ μπορεῖ σύντομα νά λουφάξουν· γιατὶ ἀρκετές καλοτυχιές εἶδαν ὡς τώρα οἱ ἔχθροι μας, κι ἂν ὅταν ἔσκινήσαμε γιά τὴν ἐκστρατεία προκαλέσαμε μέ τὴν ὑπεροψία μας τὸ φθόνο κανενός θεοῦ, ἔχομε κιόλας τιμωρηθεῖ μέ τὸ παραπάνω⁸⁰. Κι ἄλλοι δηλαδή πρίν ἀπό μᾶς πῆγαν νά χτυπήσουν ξένους τόπους, κι ἀφοῦ ἔκαναν τίς ἀμαρτίες πού εἶναι στή φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἔπαθαν συμφορές, ἀλλά ὑποφερτές. Εἶναι λοιπόν φυσικό κι ἐμεῖς τώρα νά ἐλπίζομε πῶς θά μᾶς δειχτοῦν πιὸ σπλαχνικοί οἱ θεοί (γιατὶ ἀξίζομε ἀπό μέρους τους τώρα περισσότερο τὴ λύπηση παρά τὸ φθόνο)· καὶ βλέποντας τώρα τὸ δικό σας στρατό, τί γενναῖοι ἀρματωμένοι πού εἶστε καὶ πόσοι πορεύεστε μαζί σέ παράταξη μάχης, δέν πρέπει νά νιώθετε τόσο μεγάλη ἀπελπισία, παρά νά συλλογίζεστε πῶς ἐσεῖς οἱ ἴδιοι Θ' ἀποτελέσετε ἀπό τὴν πρώτη στιγμή πολιτεία ὀλόκληρη ὅπου κι ἂν ἔγκατασταθεῖτε· κι ἄλλη καμμιά ἀπό τίς πολιτείες στή Σικελία δέν εἶναι ἄξια νά σᾶς ἀντιμετωπίσει εύκολα ἀν τῆς ἐπιτεθεῖτε, οὔτε ἂν ἔχετε κιόλας ἔγκατασταθεῖ, μπορεῖ νά σᾶς διώξει⁸¹. Καὶ γιά νά πραγματοποιηθεῖ ἡ πορεία σας μέ ἀσφάλεια καὶ τάξη, ἔχετε τὸ νοῦ σας καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι, κι ὁ καθένας ἃς μή στοχάζεται ἄλλο τίποτα παρά πῶς σ' ὅποι μέρος ἀναγκαστεῖ νά πολεμήσει, αὐτό, ἂν νικήσει, θά τὸ χει καὶ γιά πατρίδα καὶ γιά φρούριο. Καὶ θά πορευόμαστε μέ τὴν ἴδια βιάση καὶ μέρα καὶ νύχτα· γιατὶ οἱ προμήθειές μας εἶναι λιγοστές, κι ἂν πιάσομε σέ κανένα μέρος τῶν Σικελῶν φιλικό μας (γιατὶ αὐτοί μᾶς ἔχουν μείνει ἀκόμα σταθεροί φίλοι ἐπειδή φοβοῦνται τοὺς Συρακουσίους)

μόνο τότε νά πιστέψετε πώς είμαστε κιόλας σέ ασφαλισμένο τόπο. Τους ἔχομε κιόλας μηνύσει, μερικοί ἀπό τό στρατό, νά μᾶς ἀνταμώσουν στό δρόμο και νά φέρουν τρόφιμα. Καί μ' ἔνα λόγο, καταλάβετέ το καλά, στρατιώτες μου, πώς είναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νά φανεῖτε παλληκάρια, γιατί δέν ὑπάρχει κοντά τόπος δπου, ἄν δειλιάσετε, μπορεῖ νά καταφύγετε και νά σωθεῖτε· κι ἄν ξεφύγετε τώρα ἀπό τους ἐχθρούς, τόσο οἱ ἄλλοι θά κατορθώσετε ὅτι ποθεῖ ἡ καρδιά σας, νά ξαναϊδεῖτε· κι ὅσοι εἰστε Ἀθηναῖοι, θά ξαναστεριώσετε τή μεγάλη δύναμη τῆς πολιτείας μας, μόλι πού είναι τώρα πεσμένη τόσο χαμηλά. Γιατί τό κράτος είναι οἱ ἀνθρωποι, κι ὅχι τά τείχη ἢ τά καράβια».

ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ (κεφ. 78 - 85)

*Οἱ τρεῖς ποῶ-
τες μέρες τῆς
ὑποχώρησης.*

78. Μέ τέτοια λόγια ἐνθαρρύνοντάς τους ὁ Νικίας ὁδηγοῦσε συγχρόνως τό στράτευμα, κι ἄν ἔβλεπε πουθενά ἔνα τμῆμα σκορπισμένο νά μήν προχωρεῖ μέ τή σωστή παράταξη, τό μάζευε και τό ἥβαζε στή γραμμή· κι ὁ Δημοσθένης ἔκανε τό ἴδιο στούς δικούς του, λέγοντάς τους παρόμοια ἢ σχεδόν τά ἴδια. Καί ὁ στρατός προχωροῦσε σέ σχηματισμό τετράγωνου, μπροστά πηγαίνοντας τό τμῆμα τοῦ Νικία, και πίσω ἀκολουθώντας τοῦ Δημοσθένη· τά σκευοφόρα και τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀόπλων και βοηθητικῶν προχωροῦσε στή μέση πλαισιωμένοι ἀπό τους βαριά ἀρματωμένους. Κι ὅταν ἔφτασαν στόν Ἀναπο ποταμό, βρίσκουν τους Συρακουσίους και τους συμμάχους τους παραταγμένους στήν ἐδῶθε ὅχθη του· κι ἀφοῦ τους ἐσπρωξαν πίσω και τους ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν, ἔγιναν κύριοι τοῦ ρηχοῦ περάσματος κι ἔξακολούθησαν τήν πορεία τους πρός τά ἐμπρός· οἱ Συρακούσιοι τους περίτρεχαν ἀπό τά πλάγια μέ τό ἵππικό τους και τους ἔριχναν ὅλη τήν ὥρα και οἱ ἐλαφριά διπλισμένοι τους ἔριχναν μέ μικρά ἀκόντια. Κι αὐτή τήν ἡμέρα ἀφοῦ προχώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὡς σαράντα στάδια, κατασκήνωσαν γιά τή νύχτα κοντά σ' ἔνα λόφο· και τήν ἄλλη μέρα ξεκίνησαν μέ τήν αὐγή και προχώρησαν ὡς εἴκοσι στάδια και κατέβηκαν σ' ἔνα ἵσιωμα κι ἐστησαν ἐκεῖ στρατόπεδο, θέλοντας κι ἀπό τά σπίτια ν' ἀρπάξουν λίγα φαγώσιμα (γιατί

τό μέρος ἡταν κατοικημένο) καί νά πάρουν ἀπό κεῖ νερό νά τό
ἔχουν μαζί τους· γιατί μπροστά τους, στό δρόμο πού ἔμελλαν
νά πάρουν, δέν ύπηρχε ἄφθονο νερό γιά πολλά στάδια. Οι
Συρακούσιοι ὅμως στό μεταξύ προχώρησαν μπροστά μακρύ-
τερα κι ἔκλεισαν μέ τεῖχος τό πέρασμα· αὐτό ἡταν ἔνας ἀπό-
τομος λόφος μέ βαθείες χαράδρες καί γκρεμούς ἀπό δῶ κι ἀπό
κεῖ καί λεγόταν «ἀκραῖον λέπας»· τήν ἄλλη μέρα ἔεκίνησαν
πάλι οἱ Ἀθηναῖοι τό πρωί, ἄλλα οἱ Συρακούσιοι ἵππεῖς καί οἱ
σύμμαχοί τους καί ἀκοντιστές πολλοί ἀπό τίς δυό πλευρές
τούς ἐμπόδιζαν νά προχωρήσουν καί τούς ἔριχναν ἀκόντια καί
τούς περίτρεχαν μέ τ' ἄλογα. Καί πολέμησαν οἱ Ἀθηναῖοι
πολλή ὥρα, ἔπειτα ὅμως γύρισαν πίσω στό ἴδιο στρατόπεδο.
Καί δέν εἶχαν πιά οὔτε ἀρκετά τρόφιμα ὅπως πρωτύτερα· γιατί
δέν μποροῦσαν νά ἔμακρύνουν ἀπό τό στρατόπεδο, κυνηγη-
μένοι ἀπό τό ἔχθρικό ἵππικό.

79. Τήν ἄλλη μέρα τό πρωί ἔεσηκώθηκαν καί πῆραν πάλι
τό δρόμο κι ἀνοιξαν μέ τή βία πέρασμα γιά νά φτάσουν στό
λόφο πού ἡταν κλεισμένος μέ τό τεῖχος· καί βρήκανε μπροστά
τους, ἀπάνω ἀπό τό τεῖχος πού τούς ἔκλεινε τό δρόμο, τό πεζικό
τῶν Συρακουσίων παραταγμένο σέ βάθος πολλῶν ἀσπίδων· γιατί
τό μέρος ἡταν στενό. Κι ἔκαναν ἐπίθεση οἱ Ἀθηναῖοι καταπάνω
στό τεῖχος, καί τούς χτυποῦσαν πολλοί ἀπό τό λόφο πού ἡταν
πολύ ἀνηφορικός (καί φυσικά σημάδευαν κι ἔβρισκαν τό στό-
χο τους πολύ πιό εὔκολα ἀπό ψηλά), κι ἐπειδή δέν μπόρεσαν
νά κυριέψουν τό φράγμα μέ τή βία, ύποχώρησαν πάλι καί γύ-
ρισαν νά ἔκουραστούν· κι ἔτυχε νά ρίξει βροντές καί νά πέσει
βροχή, πράμα συνηθισμένο γιά τήν ἐποχή ἐκείνη τοῦ χρόνου,
πού τό γύριζε στό φθινόπωρο· μέ τοῦτα ὅμως ἔπεσε ἀκόμα πιό
χαμηλά τό ἡθικό τῶν Ἀθηναίων καί νόμισαν πώς ὅλ' αὐτά
γίνονται γιά νά τούς ἀφανίσουν. Κι ἐνῶ αὐτοί ἔκουράζονταν,
ἐστειλε δ' Γύλιππος καί οἱ Συρακούσιοι ἔνα μέρος τοῦ στρατοῦ
νά κλείσουν μέ τεῖχος τό δρόμο καί πρός τά πίσω, ἀπό κεῖ
πού εἶχαν ἔρθει· ἐστειλαν ὅμως κι αὐτοί ἔνα μέρος τῶν δικῶν
τους καί τούς ἐμπόδισαν. «Υστερ' ἀπ' αὐτά ἔφυγαν ἀπό κεῖ
οἱ Ἀθηναῖοι μ' ὀλόκληρο τό στρατό τους καί κατασκήνωσαν
σ' ἔνα ἵσιωμα· τήν ἄλλη μέρα⁸² ἄρχισαν πάλι νά προχωροῦν

Συγκρούσεις.

καὶ οἱ Συρακούσιοι τούς χτυποῦσαν γύρω - γύρω ἀπ' ὅλες τίς μέριές καὶ πλήγωναν πολλούς· κι ἂν ἔκαναν νά τούς ἐπιτεθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι, ὑποχωροῦσαν, κι ὅταν γύριζαν αὐτοὶ νά φύγουν, τούς ἔπεφταν πάλι ἀπάνω, χτυπώντας ἴδιως τούς τελευταίους, μέ τήν ἐλπίδα πώς ἂν τούς ἀναγκάσουν νά τραποῦν σέ φυγή, ἔστω καὶ γιά μικρό διάστημα, θά πιάσει πανικός δλο τό στρατό. Καὶ γιά πολλή ὥρα ἄντεχαν οἱ Ἀθηναῖοι στόν τρόπο αὐτό τῆς ἐπίθεσης, ὕστερα δμως, ἀφοῦ προχώρησαν πέντε ἥ ἔξι στάδια, στάθηκαν ν' ἀνασάνουν σ' ἔνα ἐπίπεδο μέρος· ἔμακρυναν τότε κι οἱ Συρακούσιοι ἀπ' αὐτούς, γυριζόντας στό δικό τους στρατόπεδο.

**Ἀλλαγὴ πορείας. Διαιρέση τῆς στρατιᾶς.*

80. Τή νύχτα ἐκείνη, δο Νικίας κι δο Δημοσθένης, ἐπειδή δο στρατός βρισκόταν σέ κακή κατάσταση, τόσο γιατί τούς είχαν δλότελα σωθεῖ οι προμήθειες, δσο καὶ γιατί πολλοί στρατιῶτες ἦταν καταπληγωμένοι ἀπό τίς πολλές ἐπιθέσεις πού τούς είχαν κάνει οι ἔχθροι, ἀποφάσισαν ν' ἀνάψουν δσο περισσότερες φωτιές μποροῦσαν, καὶ νά πάρουν τό στρατό ἀπό κεῖ, δχι πιά πρός τήν ἵδια κατεύθυνση πού είχαν σχεδιάσει, ἀλλά πρός τήν ἀντίθετη ἀπό κείνη δπου παραφύλαγαν οι Συρακούσιοι, δηλαδή πρός τή θάλασσα· δλος αὐτός δ δρόμος θά ᾔφερνε τό στρατό, δχι στήν Κατάνη, ἀλλά στήν ἀντίθετη μεριά τῆς Σικελίας, πρός τήν Καμάρινα καὶ τή Γέλα καὶ τίς ἄλλες πολιτείες σ' ἐκείνα τά μέρη, ἐλληνικές καὶ ἔνες. Ἀφοῦ λοιπόν ἄναψαν πολλές φωτιές κίνησαν μέσα στή νύχτα. Κι δπως συμβαίνει συχνά σ' δλες τίς στρατιές, καὶ περισσότερο στίς μεγάλες, καὶ σ' αὐτούς κι ἀπό ἄλλους λόγους, καὶ ἴδιως γιατί βάδιζαν νύχτα μέσ' ἀπό τόπο ἔχθρικό κι ἔφευγαν μπροστά σ' ἔχθρούς πού δέν ἦταν μακρυά, τούς ἔπιασε πανικός· κι ο στρατός τοῦ Νικία, καθώς τούς δδηγοῦσε αὐτός δ ὄδιος ἔμεινε δλος μαζί, καὶ προχώρησε πολύ μπροστά, δ στρατός δμως τοῦ Δημοσθένη, πού ἦταν δ μισός καὶ παραπάνω ἀπό τό σύνολο, χωρίστηκε ἀπό τούς μπροστινούς καὶ προχωροῦσε μέ μεγαλύτερη ἀταξία. Μολαυτά ἔφτασαν κατά τήν αὐγή στή θάλασσα, καὶ παίρνοντας τό δρόμο πού λέγεται Ἐλωρίνη δδός, προχωροῦσαν ἔχοντας τή θάλασσα ἀριστερά τους μέ τό σκοπό, μόλις φτάσουν στίς δχθες τοῦ ποταμοῦ Κακυπάρη, νά στρι-

ψουν βαδίζοντας παράλληλα μέ τήν κοίτη του πρός τ' ἀπάνω, πρός τά μεσόγεια· γιατί περίμεναν πώς ἐκεῖ θά τούς ἀντάμωναν οἱ Σικελοί, δπως τούς εἶχαν μηνύσει. "Οταν ὅμως ἔφτασαν στόν ποταμό, βρῆκαν κι ἐκεῖ ἔνα ἀπόσπασμα τῶν Συρακουσίων πού ἔχτιζαν φράγμα κι ἔμπηγαν παλούκια στό ρηχό πέρασμα. Τούς νίκησαν μέ τή βία καὶ πέρασαν τό ποτάμι, κι ἄρχισαν νά προχωροῦν πρός ἔναν ἄλλο ποταμό, τόν Ἐρινεό⁸³ γιατί αὐτόν τό δρόμο τούς εἶχαν συμβουλεύσει οἱ ὁδηγοί τους νά πάρουν.

81. Στό μεταξύ, οἱ Συρακουσῖοι κι οἱ σύμμαχοί τους, μόλις ἔημέρωσε καὶ κατάλαβαν πώς εἶχαν φύγει οἱ Ἀθηναῖοι, ἄρχισαν οἱ περισσότεροι νά κατηγοροῦν τό Γύλιππο πώς τούς ἔφησε ἀπό σκοποῦ νά ξεφύγουν, καὶ καταδιώκοντάς τους γρήγορα γιατί δέν ἦταν δύσκολο νά βροῦν ἀπό τά ἵχνη τους πρός τά ποῦ πήγαιναν, τούς ἔφτασαν κατά τήν ὥρα τοῦ δείπνου· μόλις ἀντάμωσαν τό στρατό τοῦ Δημοσθένη πού βρισκόταν πιό πίσω καὶ προχωροῦσε πιό ἀργά καὶ ἀκατάστατα ἀπό τή σύγχυση πού εἶχαν πάθει τήν προηγούμενη νύχτα, ἔπεσαν πάνω τους κι ἄρχισαν νά τούς πολεμοῦν. Κι οἱ Συρακουσῖοι ἵπεις τούς περικύκλωσαν τώρα πιό εύκολα γιατί ἦταν χωρισμένοι ἀπό τό ὑπόλοιπο στράτευμα, καὶ περιτρέχοντάς τους τούς στρίμωχναν σέ δόλο καὶ μικρότερο χῶρο. 'Ο στρατός ὅμως τοῦ Νικία βρισκόταν τώρα ὡς πενήντα στάδια πιό μακριά· γιατί ὁ Νικίας τούς ὁδηγοῦσε πιό γρήγορα, νομίζοντας πώς στή θέση πού βρίσκονταν δέν μποροῦσαν νά σταθοῦν μένοντας θεληματικά καὶ πολεμώντας τούς ἐχθρούς, ἀλλά ὑποχωρώντας δόσο γρήγορα γινόταν καὶ δίνοντας μάχη μόνο ἐκεῖ πού θ' ἀναγκάζονταν νά τό κάνουν. 'Ο Δημοσθένης ὅμως βρισκόταν τόν περισσότερο καιρό σέ πιό δύσκολη θέση καὶ χωρίς ἀνάπτυλα, γιατί ἐπειδή πορευόταν πιό πίσω, σ' αὐτόν πρῶτα ρίχνονταν οἱ ἐχθροί· καὶ σέ τούτη τήν περίσταση, ὅταν κατάλαβε πώς οἱ Συρακουσῖοι τόν κυνηγοῦσαν, δέν ἐπιτάχυνε τήν πορεία, ἀλλά μᾶλλον προσπαθοῦσε νά παρατάξει κάθε τόσο τό στρατό γιά νά δώσει μάχη, ὥστε ἀπ' αὐτή τήν καθυστέρηση περικυκλώθηκαν ἐντελῶς κι ἀπομονώθηκαν ἀπό τούς ἄλλους, ἔτσι πού αὐτός κι οἱ δικοί του βρέθηκαν σέ ἐξαιρετικά δύσκολη

⁸³ Επίθεση ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Δημοσθένη.

θέση· γιατί πιάστηκαν στριμωγμένοι ἔνα γύρω σ' ἔνα μέρος πού ἦταν κλεισμένο μέχαμηλό τεῖχος οἱ δρόμοι ἀπό τή μιά μεριά κι ἀπό τήν ἄλλη, κι εἶχε καὶ ἀρκετά δέντρα μέσα, καὶ τούς χτυποῦσαν συγχρόνως ἀπό παντοῦ. Γιατί τέτοιου εἰδούς ἐπιθέσεις χρησιμοποιοῦσαν οἱ Συρακούσιοι κι ὅχι μάχες μέ παραταγμένο στρατό· καὶ ἦταν λογικό, γιατί ἀν ριψοκινδύνευαν τή ζωή τους σέ μάχες σδόμα μέ σδόμα πρός ἀνθρώπους πού βρίσκονταν τώρα σέ ἀπόγνωση, δέ θά ἦταν τοῦτο τόσο εὐνοϊκό γι' αὐτούς ὅσο γιά τούς Ἀθηναίους· καὶ συγχρόνως ἀρχιζαν τώρα κάπως νά φυλάγουν τή ζωή τους μέ τήν καθαρή προοπτική τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς εὐημερίας μπροστά τους, καὶ δέν ἥθελαν νά τήν ἀναλώσουν ἄδικα πρίν τούς ἔρθει· θεωροῦσαν ἀκόμα πώς καὶ μ' αὐτή τή μορφή τῆς ἐπίθεσης θά καταχτυποῦσαν καὶ θά πιαναν στήν παγίδα τούς Ἀθηναίους.

*Παράδοση
τοῦ Δημοσθέ-
νη.*

82. "Οταν λοιπόν, ἀφοῦ τούς εἶχαν χτυπήσει ἔτσι ὅλη μέρα ρίχνοντάς τους ὀλοῦθε, εἶδαν πιά πώς οἱ Ἀθηναῖοι κι οἱ σύμμαχοί τους εἶχαν ἀποκάνει, ἔξαντλημένοι τόσο ἀπό τίς πληγές ὅσο κι ἀπό τίς ἄλλες κακώσεις, βγάζουν κήρυγμα ὁ Γύλιππος κι οἱ Συρακούσιοι κι οἱ συμμαχοί τους, πρῶτα στούς νησιώτες⁸⁴ πώς ἄν θέλει κανείς τους, νά πάει μέ τό μέρος τους καὶ νά μείνει ἐλεύθερος· καὶ οἱ στρατιώτες ἀπό λίγες πολιτεῖες, ἔφυγαν ἀπό τό πλευρό τῶν Ἀθηναίων· ὕστερα ἀπό ὥρα κλείσανε συμφωνία καὶ μέ ὅλους τούς ἄλλους πού ἦταν μέ τό Δημοσθένη, μέ τόν ὄρο νά παραδώσουν τά ὅπλα τους καὶ ὑπόσχοντάς τους πώς δέ θά πάθει κανείς τίποτα μήτε ἀπό ἐκτέλεση, μήτε θά φυλακιστεῖ, μήτε θά τοῦ λείψει ἡ πιό ἀπαραίτητη συντήρηση. Καὶ παραδόθηκαν ὅλοι τους, ἔξι χιλιάδες ἄντρες, καὶ τά χρήματα πού εἶχαν ἀπάνω τους τά ῥιξαν σέ ἀσπίδες γυρισμένες ἀνάποδα, καὶ γέμισαν τέσσερις ἀσπίδες. Αὐτούς τούς αἰχμαλώτους τούς πήγαν ἀμέσως οἱ Συρακούσιοι πίσω στήν πολιτεία τους· στό μεταξύ ὁ Νικίας μέ τό στρατό του ἔφτασαν τήν Ἰδια μέρα στόν ποταμό Ἐρινέο, κι ἀφοῦ τόν διάβηκαν ἔπιασαν ἔνα ὕψωμα κι ἔστησαν στρατόπεδο.

83. Τήν ἄλλη μέρα τόν πρόφτασαν οἱ Συρακούσιοι καὶ τοῦ εἴπαν πώς ὁ Δημοσθένης κι οἱ δικοί του εἶχαν παραδοθεῖ, καὶ τόν παρακίνησαν νά κάνει κι αὐτός τό ἴδιο· ὁ Νικίας δέν

⁸⁴ Αρνηση τοῦ Νικία. Ἐπίθεση τῶν Συρακούσιων.

τό πίστεψε, κι ἔκλεισε προσωρινή ἀνακωχή ὡς νά στείλει ἔναν ἵπτεα νά ἔξακριβώσει τό πράμα: κι ὅταν αὐτός γύρισε πίσω μέ τήν εἰδηση πώς ἀλήθεια εἶχαν παραδοθεῖ, στέλνει ὁ Νικίας κήρυκα στό Γύλιππο καί τούς Συρακουσίους λέγοντας πώς εἶναι ἔτοιμος νά συνθηκολογήσει ἀπό μέρους τῶν Ἀθηναίων, τάζοντας πώς θά πληρώσουν ὅσα χρήματα ξόδεψαν οί Συρακούσιοι γιά τόν πόλεμο, μέ τόν ὄρο ν' ἀφήσουν αὐτοί ἐλεύθερο τό στρατό πού εἶχε στίς προσταγές του⁸⁵. κι ὅσο νά ἐπιστραφοῦν τά χρήματα, θά δίνε ὅμηρους, ἀντρες ἀπό τό στρατό τῶν Ἀθηναίων, ἔνα γιά κάθε τάλαντο. Οί Συρακούσιοι δμως κι ὁ Γύλιππος δέ δέχτηκαν τίς προτάσεις αὐτές, ἀλλά τούς ἐπιτέθηκαν πιάνοντας θέσεις γύρω - γύρω στό στρατόπεδο, καί τούς χτυποῦσαν ὀλούθε ὡς πού βράδιασε. Κι ὅταν κιόλας οἱ Ἀθηναῖοι σέ κακή κατάσταση, γιατί τούς ἐλειπε τό ψωμί κι δλα τά χρειαζούμενα. Παρολαυτά περίμεναν νά νυχτώσει γιά καλά, καί σκόπευαν νά πάρουν τό δρόμο μές στή νυχτερινή ἡσυχία. Ντύθηκαν λοιπόν τ' ἄρματά τους, κι οί Συρακούσιοι τούς πήραν εἰδηση πώς ἔφευγαν, κι ἀρχίζουν τόν παιάνα. "Οταν κατάλαβαν οἱ Ἀθηναῖοι πώς τούς πήραν εἰδηση οἱ ἐχθροί, ἀπόθεσαν πάλι τ' ἄρματα, ἔξόν ἀπό τριακόσιους ἄντρες ἀπάνω - κάτω· αὐτοί ἄνοιξαν δρόμο μέ τή βία μέσα ἀπό τούς φρουρούς καί προχώρησαν νύχτα ὅπου μποροῦσαν.

84. 'Ο Νικίας δμως μπῆκε πάλι μπροστά σάν ξημέρωσε κι ἀρχισε νά ὁδηγεῖ τό στρατό του· οί Συρακούσιοι κι οί σύμμαχοί τους τούς ἐπιτέθηκαν πάλι κατά τόν ἴδιο τρόπο, ρίχνοντας μέσα στήν παράταξή τους πυκνά βέλη καί ἀκόντια. Καί βιάζονταν οἱ Ἀθηναῖοι νά φτάσουν στόν Ἀσσίναρο ποταμό, τόσο γιατί τούς βασάνιζε ή ἀδιάκοπη ἐπίθεση ἀπό παντοῦ, ἀπό τούς πολλούς ἵππεις καί τό ἄλλο πλήθος τῶν ἐλαφρά ὄπλισμένων, ὅσο καί γιατί νόμιζαν πώς θά ἔσαλάφρωνε κάπως ή θέση τους ἄμα περνοῦσαν τόν ποταμό, συγχρόνως δμως ἀπό τό μαρτύριο τῆς δίψας καί τήν ἐπιθυμία νά πιοῦνε νερό. Καί μόλις ἔφτασαν στήν δχθη του, ὅρμησαν μέσα στό ποτάμι χωρίς τάξη πιά καμιά, ἀλλά θέλοντας δι καθένας νά περάσει πρῶτος αὐτός. Καί οί ἐχθροί, κυνηγώντας τους, ἔκαναν τό πέρασμα πολύ δύσκολο· γιατί ἔτσι πού ὅταν ἀναγκασμένοι νά προχωροῦν

"Ἀφιξη στόν
Ἀσσίναρο.

πλήθος μαζί, ἔπεφτε ὁ ἔνας πάνω στόν ἄλλο καὶ πατοῦσαν ὅποιον ἔπεφτε χάμω, κι ἄλλοι χτυπιοῦνταν ἀπό τά ἴδια τους τά κοντάρια καὶ σκοτώνονταν ἀμέσως, κι ἄλλοι μπερδεύονταν στήν ἀρματωσιά τους ἡ σ' ὅσα κουβαλοῦσαν καὶ τούς ἔπαιρνε τό ρέμα μακρύ. Στό μεταξύ οἱ Συρακούσιοι φάνηκαν στήν ἀπέναντι ὅχθη τοῦ ποταμοῦ, καὶ τούς χτυποῦσαν κι ἀπό πάνω (γιατί ἦταν γκρεμός), κι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπιναν ἀκόμα χορταίνοντας τή δίψα τους, κουβαριασμένοι ὅλοι μαζί σέ μιά βαθύτερη γούβα τοῦ ποταμοῦ, μέ μεγάλο σπρωξίδι κι ἀνακατωσούρα. Κι οἱ Πελοποννήσιοι κατέβηκαν τόν ἀπέναντι γκρεμό⁸⁶ κι ἄρχισαν νά σφάζουν ὅσους βρίσκονταν ἀκόμα μέσα στό ποτάμι. Τό νερό εἶχε ἀμέσως θολώσει, ἀλλά δέν ἔπιναν γιά τοῦτο μέ λιγότερη ἀχορτασιά νερό μαζί μέ ματωμένη λάσπη, κι ἀκόμα πολεμοῦσαν οἱ περισσότεροι ἀναμεταξύ τους γι' αὐτό.

Παράδοση
τοῦ Νικία στό
Γύλιππο.

85. Τέλος, τώρα πού πολλοί νεκροί κοίτονταν ὁ ἔνας πάνω στόν ἄλλο μέσα στό νερό, κι είχε χαθεῖ ὅλος ὁ στρατός, ἄλλοι στό ποτάμι κι ἄλλοι, ἄν τυχόν ἔφερυγαν μερικοί, είχαν σκοτωθεῖ ἀπό τό ἵππικό, παραδίνεται ὁ Νικίας στό Γύλιππο, ἔχοντας μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν, παρά στούς Συρακουσίους «ἔμένα, εἶπε, κάντε με, ἐσύ κι οἱ Λακεδαιμόνιοι δ, τι θέλετε, ἀλλά πάψτε νά σκοτώνετε τούς ἄλλους στρατιῶτες». Κι ὑστερ' ἀπ' αὐτό, πρόσταξε ὁ Γύλιππος νά τούς πιάνουν ζωντανούς κι ἔτσι συγκέντρωσαν περισσότερους⁸⁷, ὅσους δέν ἔκρυψαν οἱ Συρακούσιοι (καί δέν ἦταν λίγοι αὐτοί) ζωντανούς, καὶ στέλνοντας μερικούς νά καταδιώξουν τούς τριακόσιους πού είχαν ξεφύγει μέσ' ἀπ' τούς φρουρούς τή νύχτα, τούς ἔπιασαν κι αὐτούς. Ἔτσι λοιπόν, ὅσοι ἀπ' αὐτόν τό στρατό συγκεντρώθηκαν στό γενικό στρατόπεδο τῶν αἰχμαλώτων, δέν ἦταν πολλοί, ὅσους δῆμος είχαν κλέψει κρυφά ὁ ἔνας κι ὁ ἄλλος ἦταν πάρα πολλοί καὶ γέμισε δόλοκληρη ἡ Σικελία ἀπ' αὐτούς, γιατί δέν τούς είχαν συλλάβει ὑστερ' ἀπό συνθηκολόγηση ὅπως τό στρατό τοῦ Δημοσθένη. Καί δέν ἦταν μικρό τό τμῆμα τοῦ στρατοῦ πού σκοτώθηκαν· γιατί τό φονικό αὐτό ἦταν τό μεγαλύτερο πού ἔγινε στόν πόλεμο τοῦτο, καὶ δέν ἦταν λιγότερο φριχτό ἀπό κανένα ἄλλος. Είχαν ἐπίσης σκοτωθεῖ πολλοί στίς διάφορες ἐπιθέσεις πού τούς γίνονταν δλη τήν ὥρα κατά

τήν πορεία. Ξέφυγαν δημοσιοί, αὐλοί αὐλέσως, κι ἄλλοι πού δραπέτευσαν ἀφοῦ ἔκαναν ἀρκετό καιρό δοῦλοι· αὐτοὶ ἐβρισκαν τέλος καταφύγιο στήν Κατάνη.

Η ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ (κεφ. 86 - 87)

86. Ἐφοῦ συγκεντρώθηκαν τότε οἱ Συρακούσιοι κι οἱ σύμμαχοί τους, παίρνοντας μαζί τους ὅσους μπόρεσαν περισσότερους ὅπο τούς αἰχμαλώτους, καθώς καὶ τά λάφυρα, ἔκεινησαν πίσω γιά τήν πολιτεία. Τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους κι ὅσους ἔπιασαν ἀπό τοὺς συμμάχους τους, τοὺς κατέβασαν ἀμέσως στά λατομεῖα, θεωρώντας πώς ἦταν ὁ πιό ἀσφαλῆς τόπος νά τοὺς κρατήσουν φυλακισμένους. Τό Νικία δημοσιεύει, μόλιο πού ὁ Γύλιππος δέν τό ηθελε, τοὺς ἔσφαξαν. Γιατί δ

Οἱ αἰχμαλῶτοι στά λατομεῖα. Ἐκτέλεση τοῦ Νικία καὶ τοῦ Δημοσθένη.

Τμῆμα τῶν ἀρχαίων λατομείων τῶν Συρακουσῶν.

Γύλιππος θεωροῦσε πώς θά ἦταν ἔνδοξο κατόρθωμα, ἃν, πρόσθετα στίς ἄλλες του ἐπιτυχίες, ἔφερνε στοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς δυό στρατηγούς πού εἶχε νικήσει. Καὶ τύχαινε ὁ ἔνας τους, ὁ Δημοσθένης, νά τοὺς εἶναι ὁ πιό μισητός ἔχθρος, γιά ὅσα εἶχαν γίνει στήν Πύλο καὶ στή Σφακτηρία, ὁ ἄλλος ὅμως, ὁ ἀκριβῶς γιά τά ἴδια γεγονότα, ὁ πιό ἀγαπητός· γιατί εἶχε δείξει μεγάλο ζῆλο πείθοντας τοὺς Ἀθηναίους νά κλείσουν εἰρήνη μέ τοὺς Λακεδαιμονίους, ώστε ν' ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατιῶτες πού εἶχαν συλληφθεῖ στό νησί. Γι' αὐτό τὸν τιμοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι πολύ, κι αὐτός, ἀπό μέρους του, τοὺς εἶχε μεγάλη ἐμπιστούνη, γι' αὐτό παραδόθηκε στό Γύλιππο. Ἀλλά μερικοί ἀπό τοὺς Συρακουσίους φοβήθηκαν, ἔτσι διαδίδεται, μήπως, ἐπειδή εἶχαν ἔρθει σ' ἐπικοινωνία μαζί του, θά τά μαρτυροῦσε ἄν τὸν ἑβασάνιζαν, καὶ θά τοὺς δημιουργοῦσε φασαρίες, τώρα πού εἶχαν ὅλα τελειώσει καλά· ἄλλοι πάλι φοβοῦνταν, καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους οἱ Κορίνθιοι, μήπως δωροδοκήσει μερικούς, γιατί ἦταν πλούσιος⁸⁸, καὶ τὸν ἀφήσουν νά ξεφύγει, καὶ κάποτε, ἔξαιτίας του, τοὺς γίνει κανένα ἄλλο κακό. Γι' αὐτό ἐπεισαν τοὺς συμμάχους καὶ τὸν σκότωσαν. Ἔτσι λοιπόν θανατώθηκε αὐτός ἀπό κάποια τέτοια, ἢ παρόμοια ἀφορμή ὑποψίας, ὁ ἄνθρωπος πού λιγότερο ἀπ' ὅσους "Ἐλληνες ἔζησαν στόν καιρό μου ἄξιζε νά φτάσει στήν ἄκρα αὐτή συμφορά· γιατί εἶχε φερθεῖ σ' ὅλη του τή ζωή ἐνάρετα σύμφωνα μέ τά καθιερωμένα⁸⁹.

'Απάνθρωπες συνθῆκες στά λατομεῖα.

87. Τοὺς αἰχμαλώτους στά λατομεῖα τοὺς μεταχειρίστηκαν στήν ἀρχή ἔξαιρετικά ἀπάνθρωπα οἱ Συρακούσιοι. Γιατί καθώς ἦταν σέ βαθύ λάκκο τῆς γῆς καὶ πολλοί μαζί σέ στενό χῶρο, τοὺς ἔψηνε στήν ἀρχή ὁ ἥλιος καὶ τοὺς βασάνιζε ἡ πνιγερή ζέστη, γιατί δέν εἶχαν σκεπή γιά σκιά· καὶ οἱ φθινοπωρινές νύχτες πού ἀκολούθησαν ἤταν πολύ κρύες, καὶ οἱ ἀπότομες αὐτές ἀλλαγές τῆς θερμοκρασίας ἔφεραν πολλές ἀρρώστιες· κι ὅλα τοὺς τυραννοῦσαν ἀπό τή στενότητα τοῦ χώρου, ὅπου τά ἔκαναν ὅλα στριμωγμένοι ὅλοι στό ἴδιο μέρος· κι ἀκόμα χειρότερα γιατί οἱ νεκροί στοιβάζονταν ὁ ἔνας ἀπάνω στόν ἄλλο κοντά στοὺς ζωντανούς, ὅσοι πέθαιναν ἀπό τά τραύματα ἡ ἀπό τίς ἀρρώστιες τοῦ καιροῦ κι ἄλλους τέτοιους λόγους, Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἡ βρώμα ἦταν ἀνυπόφορη· ἔξον ἀπ' αὐτά τούς βασάνιζε
 ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα (γιατί ἔδιναν στὸν καθένα ἐπὶ δχτῷ μῆνες
 ἔνα κύπελλο νερό τὴν ἡμέρα καὶ δυό κύπελλα ἀλεύρι) ⁹⁰ κι ὅλα
 τ' ἄλλα, ὅσα εἶναι ἐπόμενο νά ύποφέρουν ἄνθρωποι ριγμένοι
 σὲ τέτοιο τόπῳ, τίποτα δέν ἔμεινε πού νά μήν τό πάθουν. Καί
 πέρασαν ἔτσι κάπου ἐβδομήντα μέρες ὅλοι μαζί, ἐπειτα ὅμως
 ἐκτός ἀπό τοὺς Ἀθηναίους, κι ὅσους τυχόν Σικελιῶτες ἢ Ἰτα-
 λιῶτες εἶχαν πάρει μέρος στήν ἐκστρατεία μαζί τους, ὅλους
 τοὺς ἄλλους τοὺς πούλησαν γιά δούλους. Εἶχαν πιαστεῖ αἰχμά-
 λωτοι ὅλοι μαζί, ἀκριβῶς βέβαια θά ἦταν ἀδύνατο νά τό καθο-
 ρίσει κανείς, δπωσδήποτε ὅμως δχι λιγότεροι ἀπό ἑφτά χιλιά-
 δες. "Ολη αὐτή ἡ συμφορά ἦταν ἡ μεγαλύτερη πού ἔγινε στό
 διάστημα τοῦ πολέμου αὐτοῦ, κι ἐγώ τουλάχιστο νομίζω καὶ
 σ' ὅλες τίς ἐλληνικές πολεμικές ἐπιχειρήσεις ὅσες ξέρομε ἀπ'
 ἀκουστά, καὶ πού στάθηκε τόσο περίδοξη γιά τούς νικητές καὶ
 τόσο φοβερή γι' αὐτούς πού νικήθηκαν· γιατί νικήθηκαν
 ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις, καὶ ὀλοκληρωτικά, καὶ κανένα τους πά-
 θημα δέν ἦταν σχετικό καὶ μικρό. Καί χάθηκαν ὅλα σέ μιά,
 κατά πῶς λένε, πανωλεθρία, καὶ τό πεζικό καὶ ὁ στόλος καὶ
 δέν ἔμεινε τίποτα πού νά μήν καταστράφηκε, καὶ πολύ λίγοι
 ἀπό τούς πολλούς πού ξεκίνησαν κατάφεραν νά γυρίσουν στήν
 πατρίδα ⁹¹. Αὐτά λοιπόν ἦταν ὅσα ἔγιναν στή σικελική ἐκστρα-
 τεία.

ΣΧΟΛΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ Σ'

1. Μετά ἀπό πρόσκληση τῶν Λεοντίνων οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν στή Σικελία τό 427 π.Χ. 20 πλοῖα μέ στρατηγούς τό Λάχη καὶ τό Χαροιάδη. Τό 425 π.Χ. ἔστειλαν δεύτερη ἀποστολή ἀπό 40 πλοῖα μέ στρατηγούς τόν Εὐρυμέδοντα καὶ τό Σοφοκλῆ. "Οταν οἱ σικελικές πόλεις ἀποφάσισαν νά συνασπιστοῦν ἐναντίον τους, παραβλέποντας τίς διαφορές ἀνάμεσά τους, οἱ Ἀθηναῖοι ἀναχώρησαν εἰρηνικά. Φαίνεται πώς ἀπό τότε φιλοδοξοῦσαν νά ὑποτάξουν τή Σικελία: οἱ στρατηγοί πού γύρισαν ἄπρακτοι τιμωρήθηκαν μέ τήν κατηγορία πώς δωροδοκήθηκαν κι ἔψυγαν ἐνδ «ἡταν δυνατό νά ὑποτάξουν τή Σικελία».

2. Ὁ Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος, πού ἔγραψε ἴστορία τῆς Σικελίας ὡς τό 424 π.Χ. εἶναι, δημος φαίνεται, ἡ πιθανότερη πηγή τοῦ Θουκυδίδη γιά τόν ἀποικισμό τῆς Σικελίας. Γιά τούς Κύκλωπες καὶ ἄλλα μυθολογικά στοιχεῖα ὁ ἴστορικός ἀντλεῖ ἀπό τόν "Ομηρο.

3. "Αν καὶ πολλές εἰκασίες ἔχουν γίνει, δέν εἶναι γνωστό ποιός ἦταν αὐτός ὁ ποταμός.

4. Οἱ Ὀπικοί ἦταν προϊστορικός λαός πού κατοικοῦσε κυρίως στήν Καμπανία τῆς Νότιας Ἰταλίας.

5. Ἡ κυριαρχία τῶν Σικελῶν στό νησί θά ἅρχισε περίπου στά μέσα τοῦ 11 π.Χ. αἱ. ἐφόσον ἡ Νάξος, ἡ πρώτη ἑλληνική ἀποικία ἀπό τή Χαλκίδα, ἰδρύθηκε περίπου τό 735 π.Χ.

6. Οἱ Φοίνικες ἦταν κατεξόχην ναυτικός καὶ ἐμπορικός λαός πού κατοικοῦσε στή Φοινίκη, στίς ἀκτές τῆς Συρίας καὶ τῆς

Παλαιστίνης. Γιά νά ἔξυπηρετοῦν τούς ἐμπορικούς τους σκοπούς εἶχαν ίδρυσει πλήθος ἀποικιῶν στίς ἀκτές τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, στόν Πόντο, στή Μ. Ἀσία, στήν Κύπρο καὶ στήν Ἐλλάδα.

7. Ὁ Ἀπόλλων ὁνομαζόταν «ἀρχηγέτης», πολιοῦχος ὅπως θά λέγαμε, ἐπειδή προστάτευε τήν ἴδρυση μιᾶς ἀποικίας. Γι' αὐτό ἔξαλλου ἡ λατρεία του στίς ἀποικίες ἦταν πολύ διαδομένη.

8. Οἱ δωρικές ἀριστοκρατικές οἰκογένειες ὑποστήριζαν πώς κατάγονταν ἀπό τὸν Ἡρακλῆ.

9. Δηλαδή τήν Ὄρτυγία.

10. Περίπου τό 728 π.Χ. Δέν εἶναι γνωστό ποιοί τούς ἔδιωξαν, οὕτε φαίνεται καθαρά ὁ ρόλος τοῦ Ὑβλωνα στήν ἴδρυση τῆς ἀποικίας.

11. Ἡ Ὀπικία ταυτίζεται μέ τό Λάτιο ἢ τή σημερινή Καμπανία.

12. Τό ὄνομα αὐτό μέ τήν ἄγνωστη ἐτυμολογία ἵσως εἶναι οἰκογενειακό ἢ χαρακτηρίζει ὄρισμένη τάξη ἢ ἀναφέρεται σέ ἰθαγενεῖς.

13. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρεται σαφῶς στήν ἐπεκτατική πολιτική τῆς Ἀθήνας.

«Ομόφυλους» ἔννοει τούς Ἰωνες Λεοντίνους πού εἶχαν ἐκπατριστεῖ ἀπό τούς Δωριεῖς Συρακουσίους τό 422 π.Χ. Ἡ διπλωματία καὶ ἡ προπαγάνδα, γιά νά ἔξυπηρετοῦν τούς σκοπούς τους, συχνά ἐκμεταλλεύονται τήν παραδοσιακή ἀντίθεση τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Δωριέων.

14. Μετά ἀπό συμφωνία μεταξύ δύο πόλεων ἦταν δυνατό ἔνας πολίτης νά πάρει γυναίκα ἀπό ἄλλη πόλη, χωρίς νά χάσουν τά παιδιά του τά πολιτικά τους δικαιώματα. Δέν ξέρομε λεπτομέρειες γιά τό πρόβλημα πού δημιουργήθηκε μεταξύ τῶν Ἐγεσταίων καὶ τῶν Σελινούντιών.

15. "Αν καὶ ὁ πληθυσμός τῆς Ἐγεστας δέν ἦταν ἐλληνικός, τόν 5 π.Χ. αιώνα εἶχε ἥδη ἀρκετά ἔξελληνιστεῖ. Ὁ συντηρητικός Νικίας ἀναφέρει ὑποτιμητικά τήν καταγωγή τῶν Ἐγεσταίων. Ἐφόσον οἱ Ἐλληνες θεωροῦσαν κατώτερους τούς ξένους, ὁ Νικίας ὑπαινίσσεται πόσο παράλογο θά ἦταν νά ἀναλάβουν οἱ Ἀθηναῖοι μιά τόσο μεγάλη ἐκστρατεία γιά χάρη τους.

16. Ὁ Νικίας ἔξαίρει τήν προσωπικότητά του προσέχοντας συγχρόνως καὶ νά μή δυσαρεστήσει κανέναν καὶ νά κολακέψει τούς δπαδούς του.

17. Ὁ Νικίας ξέρει καλά τά καταχτητικά σχέδια τῶν Ἀθηναίων καὶ τήν ἀπόφασή τους νά τά πραγματοποιήσουν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπό τή φύση τους καὶ οἱ Ἰδιοὶ ποτέ δέν ἡσυχάζουν καὶ τούς ἄλλους δέν ἀφήνουν σέ ἡσυχία, δπως σωστά παρατηροῦν οἱ Κορίνθιοι στό πρῶτο βιβλίο τῆς ίστορίας.

Ὁ Νικίας εἶναι πολύ προσεχτικός ὅταν ἀπευθύνεται στούς Ἀθηναίους. Ἡ δισταχτικότητα καὶ ἡ ἀναβλητικότητα πού τόν χαρακτηρίζουν ἔχουν φυσικά συνέπειες γιά τήν ἔκβαση τῆς ἐκστρατείας.

18. Πρόκειται γιά τήν εἰρήνη τοῦ Νικία τό 421 π.Χ. μεταξύ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, μέ τήν όποια τελείωσε ἡ πρώτη φάση τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

19. Ὅπαινίσσεται τόν Ἀλκιβιάδη ἀπό τούς Ἀθηναίους, τόν Κλεόβουλο καὶ τόν Ξενάρη ἀπό τούς Σπαρτιάτες, πού ἦταν ἐναντίον τῆς εἰρήνης.

20. Ἡ παράδοση κυρίως τῶν σπαρτιατῶν ὀπλιτῶν στή Σφακτηρία τό 425 π.Χ. καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βρασίδα τό 422 π.Χ. στήν Ἀμφίπολη.

21. Ἡ Κόρινθος, ἡ Ἡλεία, τά Μέγαρα καὶ ἡ Βοιωτία δέν εῖχαν δεχτεῖ τήν εἰρήνη.

22. Ἀνοιχτό πόλεμο ἔκαναν οἱ Κορίνθιοι. Ἡ Βοιωτία, μετά τήν εἰρήνη τοῦ Νικία, σύναψε δεκαήμερες σπονδές μέ τήν Ἀθήνα.

23. Δηλαδή στή Θράκη, τή Μακεδονία καὶ τή Μικρά Ἀσία στίς όποιες ἐπεκτεινόταν ἡ ἀθηναϊκή ἡγεμονία.

24. Οἱ Ἐγεσταῖοι ἴσχυρίζονταν πώς οἱ Συρακούσιοι θά γίνουν ἀκόμα πιό ἐπικίνδυνοι ἢν καταχτήσουν ὀλόκληρη τή Σικελία. Ὁ Νικίας προσπαθεῖ νά ἀνατρέψει τό ἴσχυρότερο ἐπιχείρημα τῶν Ἐγεσταίων, ὑποστηρίζοντας πώς οἱ Συρακούσιοι ὅχι μόνο δέν εἶναι ἐπικίνδυνοι ἢν καταχτήσουν τή Σικελία θά γίνουν ἀκόμα πιό ἀκίνδυνοι. Τό ἐπιχείρημα βέβαια αὐτό εἶναι ἀδύνατο κι ἀντίθετο μέ τά διδάγματα τῆς ίστορικῆς πείρας.

25. Ὁ Νικίας ἀναφέρεται στό «λοιμό» πού εἶχε ξεσπά-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σει τό 430 π.Χ. στήν Ἀθήνα μέχιλιάδες θύματα.

26. Δηλαδή τούς Λεοντίνους πού είχαν ἐκπατριστεῖ ἀπό τούς Συρακουσίους.

27. Ὁ Νικίας ξέρει πώς ὁ μεγάλος του ἀντίπαλος δέν εἶναι οἱ Ἐγεσταῖοι ἀλλά ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ τὸ κόμμα του. Τοῦ ἐπιτίθεται φανερά κι ἡς μήν τόν ὀνομάζει. Τόν κατηγορεῖ γιά φιλαρχία, ἐγωισμό, φιλαρέσκεια καὶ ἰδιοτέλεια. Ξεσκεπάζει τά ἰδιοτελή κίνητρα τοῦ ἀντιπάλου του ἀφήνοντας νά ἐννοηθεῖ ἡ ἀντίθεση μέ τή δική του ἀγαθή προαιρεση. Μέ αὐτόν τόν τρόπο ὁ Θουκυδίδης παρουσιάζει ἀρνητικά μιά ἀπό τίς πιό συναρπαστικές προσωπικότητες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

28. Φαίνεται πώς οἱ νεαροί δπαδοί τοῦ Ἀλκιβιάδη ἥταν δραγανωμένοι. Ὁ Νικίας ἀπευθύνεται στούς πιό ἡλικιωμένους, πού συνήθως εἶναι καὶ πιό συντηρητικοί.

29. Πρόκειται γιά τόν «ἐπιστάτη τῶν πρυτάνεων» πού ἐκλεγόταν ἀπό τούς 50 πρυτάνεις μέ κλῆρο κάθε μέρα. Ἐνα ἀπό τά καθήκοντά του τόν 5 π.Χ. αἰώνα ἥταν νά προεδρεύει στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου.

30. Ὁ ἕδιος ὁ Θουκυδίδης δίνει ἔνα δεύτερο, ὅχι τόσο μνόπλευρο χαρακτηρισμό τοῦ Ἀλκιβιάδη: Δέν εἶναι ἀπό ἰδιοτέλεια μόνο πού ὑποστηρίζει τήν ἐκστρατεία· ἐλπίζει πώς οἱ Ἀθηναῖοι θά προσθέσουν στήν ἡγεμονία τους ὅχι μόνο τή Σικελία ἀλλά καὶ τήν Καρχηδόνα. Στήν ὑπερβολική πολυτέλεια τῆς ζωῆς του συνετέλεσαν καὶ οἱ πολίτες πού περίμεναν πολλά ἀπό αὐτόν κι ἔτσι τόν ἐσπρωχναν σέ ἔξοδα δυσανάλογα μέ τήν περιουσία του. Ὁ ιστορικός ἐπαινεῖ τήν πολιτική καὶ στρατιωτική ἱκανότητα τοῦ Ἀλκιβιάδη, πού ὁ Νικίας φυσικά ἀγνοεῖ στό λόγο του. Ἡ ἔντονη ὡστόσο ζωή τοῦ Ἀλκιβιάδη προκάλεσε τελικά τήν ἐχθρότητα τῶν συμπατριωτῶν του, πού, μέ τήν ὑποκίνηση τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων, φοβήθηκαν πώς αὐτός ἀπέβλεπε στό νά ἐπαναφέρει τήν τυραννία.

31. Εἶναι χαρακτηριστικό τοῦ Ἀλκιβιάδη ἡ αὐτοπεποίθηση μέ τήν ὄποια ἀπευθύνεται στούς Ἀθηναίους. Δέν ἀντικρούει τίς κατηγορίες τοῦ Νικία· στά ἕδια αὐτά στοιχεῖα στηρίζει τήν ἀπάντησή του: στήν νιότη του, στήν ὁρμητικότητά του, στά μεγάλα του ἔξοδα, προσπαθώντας νά ἀποδείξει πώς ὅλα

αὐτά βγαίνουν σέ καλό τῆς πολιτείας. Ὁ Ἀλκιβιάδης δηλαδή ἀμύνεται μέ επίθεση.

32. «Ἴδιώτης» σέ ἀντίθεση μέ τυράννους, βασιλεῖς ἡ καὶ κράτη πού ἔπαιρναν μέρος στούς δλυμπιακούς ἀγῶνες.

33. Ἡ ὑπεροψία τοῦ Ἀλκιβιάδη εἶναι ἄμετρη. Ὁ συλλογισμός πού χρησιμοποιεῖ γιά νά τή δικαιολογήσει εἶναι σοφιστικός καὶ λογικά σφαλερός.

34. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔπαιξε τόν κύριο ρόλο στή συμμαχία πού σύναψε ἡ Ἀθήνα μέ τό Ἀργος, τήν Ἡλεία καὶ τή Μαντίνεια τό 420 π.Χ. Ἡ ἀποστολή του στό Ἀργος τό 418 π.Χ. ἀποτέλεσε τό ἔναυσμα γιά τή νικηφόρο σπαρτιατική ἐκστρατεία στή Μαντίνεια πού αὔξησε τό κύρος καὶ τήν πολιτική ἐπιρροή τῆς Σπάρτης: Τό Ἀργος συμμάχησε μαζί της, τό δημοκρατικό του πολίτευμα ἀντικαταστάθηκε μέ δλιγαρχικό, ἡ Μαντίνεια, ἡ Ἡλεία καὶ οἱ ἀχαϊκές πόλεις πῆγαν μέ τό μέρος τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ σοφιστεία τοῦ ἐπιχειρήματος τοῦ Ἀλκιβιάδη εἶναι κατάφωρη, καθώς παραποιεῖ τά ιστορικά γεγονότα γιά νά ἔξαρει τό δικό του ρόλο.

35. Ὁ Ἀλκιβιάδης δέν ἔχει δίκιο. Ἀπό τό 461 π.Χ. ὥς τό 415 π.Χ. οἱ «δυνατοί» τῶν Λεοντίνων, πού ἐνσωματώθηκαν τό 422 π.Χ. στήν πολιτεία τῶν Συρακουσῶν, ἀποτελοῦν τίς μόνες περιπτώσεις νέων πολιτῶν σέ αὐτή τήν πόλη. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐσκεμμένα παραποιεῖ τήν ιστορία γιά νά ὑποτιμήσει τούς πολίτες τῆς Σικελίας κι ἔτσι νά δείξει στούς Ἀθηναίους πώς δέν ἔιχαν νά φοβηθοῦν τίποτα ἀπό τούς «συμμείκτους» ὅχλους πού τίς κατοικοῦν.

36. Ὁ Ἀλκιβιάδης παρουσιάζει τήν κατάσταση ὅπως θά συνέφερε τούς Ἀθηναίους. Ἡ ἔκβαση ώστόσο τῆς ἐκστρατείας ἀπόδειξε πόσο ἀδικο είχε ὁ Ἀλκιβιάδης νά ὑποτιμᾶ τούς Σικελιώτες.

37. Ὁ Ἀλκιβιάδης παραγνωρίζει πώς ἡ συμμαχία τῆς Δήλου ἀπό τήν ὁποία βαθμιαῖα ἀναδύθηκε ἡ ἀθηναϊκή ἡγεμονία, δημιουργήθηκε μέ πρωτοβουλία τῶν ιωνικῶν πόλεων τό 478 π.Χ. δταν ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη ἦταν ἀκόμα σύμμαχοι.

38. Καί σέ ἄλλα σημεῖα τῆς ιστορίας ὁ Θουκυδίδης τονίζει πώς ἡ ἡγεμονική θέση τῆς Ἀθήνας δέν τῆς ἐπιτρέπει νά ἀδρανεῖ:

μιά στιγμή ἀπραξίας θά έδινε τήν εὐκαιρία στό μίσος τῶν ὑποτελῶν συμμάχων νά ξεσπάσει ἐναντίον της.

39. Παρόλο τό κλίμα «ψυχροῦ» πολέμου, ή εἰρήνη τοῦ Νικία τυπικά τουλάχιστο ἵσχε ύπομνημα.

40. Τραγική εἰρωνεία: Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν καὶ καταστράφηκαν ὄλοκληρωτικά. Ὁ Ἀλκιβιάδης δέν ξέρει μέ ποιούς ἔχει νά κάνει.

41. Ὁ Ἀλκιβιάδης προσπαθεῖ νά γεφυρώσει τό «χάσμα τῶν γενεῶν» ὅπως εἶχε παρουσιαστεῖ στό λόγο τοῦ Νικία.

42. Ἀναφέρεται στήν περιβόητη «πολυπραγμοσύνη» τῶν Ἀθηναίων.

43. Ὁ Νικίας θά προσπαθήσει νά δείξει τήν ἀνακρίβεια τῶν ὅσων ἰσχυρίστηκε ὁ Ἀλκιβιάδης γιά τούς Σικελιῶτες.

44. Παρά τήν αἰσιοδοξία, πού κυριαρχεῖ στό ἀκροατήριο, δ Νικίας ἔχει πλήρη συνείδηση τῶν δυσκολιῶν ὅχι μόνο γιά τήν τελική νίκη ἀλλά καὶ γιά τήν ἀσφαλή ἐπιστροφή τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος.

45. Ὁ λαός τῆς Ἀθήνας ἄμεσα ἢ ἔμμεσα εἶχε μερίδιο ἀπό τά ἔσοδα τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας: δσο περισσότερα τόσο τό καλύτερο.

46. Δηλαδή τό 1/5 τοῦ πεζικοῦ ἢ καί λιγότερους.

47. Ἀναφέρεται στήν πρώτη φάση τοῦ πολέμου, στό λεγόμενο ἀρχιδάμειο πόλεμο (431 π.Χ. - 421 π.Χ.).

48. Πολλοί Ἀθηναῖοι πίστευαν πώς ἂν ἔνα ἄτομο πρόσβαλλε τούς θεούς, αὐτοὶ ἦταν δυνατό νά τιμωρήσουν ὄλόκληρη τήν πόλη. Δέν εἶναι ὡστόσο φανερό γιατί ὁ ἀκρωτηριασμός τῶν ἑρμαϊκῶν στηλῶν συνδέθηκε μέ συνωμοσία ἐναντίον τῆς δημοκρατίας. Ἰσως ἡ ὁμάδα πού διέπραξε τήν ἀσέβεια νά ἦταν ἐναντίον τῆς ἐκστρατείας καὶ νά ἥθελε νά τή ματαιώσει ξυπνώντας τό φόβο τῆς θεϊκῆς τιμωρίας. «Ἐνα εἶναι βέβαιο: ὁ φόβος τῶν Ἀθηναίων μήν τυχόν καταλυθεῖ ἡ δημοκρατία ἀπό τούς ἔχθρους τῆς ἔφτανε σέ τέτοιο σημεῖο πού κάθε ὑποπτη ἢ ἀνεξήγητη ἐνέργεια τούς ξεσήκωνε.

49. Καὶ τόν ἀκρωτηριασμό τῶν ἑρμαϊκῶν στηλῶν καὶ τήν παρωδία τῶν μυστηρίων ἐκμεταλλεύονται οἱ πολιτικοί ἀντίπαλοι τοῦ Ἀλκιβιάδη γιά νά μειώσουν τήν ἀναμφισβήτητη

δημοτικότητά του κι ἔτσι νά ἀποκομίσουν πολιτικά δφέλη.

50. Ἡ ἀκριβής ἡμερομηνία γιά τήν ἀναχώρηση τοῦ στόλου ἀμφισβητεῖται. Φαίνεται πώς ἀναχώρησε πρίν ἀπό τίς 20 Ιουλίου.

51. Τά πρῶτα σπέρματα ἀμφιβολίας κλονίζουν τήν αὐτοπεποίθηση τῶν Ἀθηναίων, ἀλλά παραμερίζονται ἀμέσως στήθεα τῶν δυνάμεων πού ἐτοιμάζονται νά ἀποπλεύσουν.

52. Ὁ Περικλῆς τό καλοκαίρι τοῦ 430 π.Χ. εἰσέβαλε καὶ λεηλάτησε τή BA Πελοπόννησο. Ἀργότερα τό ἵδιο καλοκαίρι ὁ Ἀγνων καὶ ὁ Κλεόπομπος ἐξεστράτευσαν μέ τήν ἴδια δύναμη ἐναντίον τῆς Ποτείδαιας.

53. Οἱ τριήρεις εἶχαν τρεῖς σειρές ἀπό κωπηλάτες σέ κάθε πλευρά. Οἱ «θρανίτες» στό πάνω κατάστρωμα χειρίζονταν τά μακρύτερα κουπιά, οἱ «ζύγιοι» τά μεσαῖα καὶ οἱ «θαλάμιοι» στό κύτος τά πιό κοντά.

54. Δέν ύπάρχουν ἀρκετές πληροφορίες γιά τά «σημεῖα» - «γοργόνες» - στά πλοϊα. «Αἴρω τό σημεῖον» ἥταν τό σῆμα γιά νά ἀρχίσει ἡ ναυμαχία κι αὐτό προϋποθέτει πώς ἔπρεπε νά ἥταν εὐδιάκριτο.

55. Τό πολίτευμα τῶν Συρακουσῶν τό 415 π.Χ. ἥταν δημοκρατικό.

56. Ὁ Ἐρμοκράτης ὑποστηρίζει πώς ὁ σκοπός τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία εἶναι καταχτητικός.

57. Τίποτα περισσότερο δέν εἶναι γνωστό γιά τόν Ἀθηναγόρα. Στό λόγο του περιέχεται μιά ὑπεράσπιση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ ὁ ἵδιος παρουσιάζεται ώς ὁ προστάτης τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν του ἔχθρων. "Οσον ἀφορᾶ τά νέα γιά τήν ἐκστρατεία, ὁ Ἀθηναγόρας λέει στό λαό, δ,τι θά ἥθελε ν' ἀκούσει ἐκείνη τή στιγμή - δέν ἔρχονται οἱ Ἀθηναῖοι ἀλλά ἄν ἔρθουν θά τούς νικήσουν.

58. Ὁ Ἀθηναγόρας ἀποδίδει τίς φῆμες γιά τήν ἐκστρατεία στούς ἔχθρούς τῆς δημοκρατίας, πού θά εἶχαν κάθε λόγο νά τήν καταλύσουν. Φαίνεται πώς οἱ πολιτικές διαφορές ἀνάμεσα στούς πολίτες τῶν Συρακουσῶν ἥταν ἔντονες. Ἡ τυραννία στίς Συρακοῦσες εἶχε τελειώσει ἀπό τό 466 π.Χ. Ἡ μνεία της ἀπό τόν Ἀθηναγόρα εἶναι ἄκαρη καὶ ἀπλῶς τονίζει τούς κινδύνους

πού ἐγκυμονοῦν γιά τήν πόλη οἱ ἐσωτερικοί ἀγῶνες τῶν πολιτῶν.

59. Πολλές φορές οἱ ἀρχαῖοι ἀποδίνουν ἐπικίνδυνη φιλοδοξία καὶ βιαιότητα στούς νέους. Ὁ Ἀθηναγόρας τούς παρουσιάζει ἐδῶ ὡς ὑποστηριχτές τοῦ Ἐρμοκράτη καὶ τῆς παράταξης πού αὐτός ἀντιπροσώπευε.

60. Ὁ λαός πρέπει νά παίρνει τίς ἀποφάσεις γιά δημόσιες ὑποθέσεις κυρίως, ἐπειδή: μιά ἀπολύταρχική ἡ ὀλιγαρχική κυβέρνηση σχεδόν ποτέ δέν παίρνει ἀποφάσεις γιά τό συμφέρον τοῦ λαοῦ· ὅποιος μετέχει στίς ἀποφάσεις ἔξελισσεται σέ καλύτερο πολίτη ἀπό ὅποιον ὑπακούει δουλικά· ἐφόσον ὁ λαός σηκώνει τό βάρος γιά κάθε ἀπόφαση πρέπει νά ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀποφασίζει ἢν θά ριψοκινδυνεύσει.

61. Ὁ Θουκυδίδης παρακολουθεῖ παράλληλα τά γεγονότα στά δύο στρατόπεδα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Συρακουσίων.

62. Ἡ Χίος ἦταν αὐτόνομη μέ μόνη ὑποχρέωση νά προμηθεύει πλοῖα στήν Ἀθήνα. Ἡ Μέθυμνα εἶναι ἀνάμεσα στίς πόλεις πού ἔδωσαν τριήρεις.

63. Οἱ φιλαθηναῖοι Μεγαρεῖς εἶχαν καταφύγει στήν Ἀθήνα 424 π.Χ. μετά τήν ἐπανάσταση πού ἔφερε στήν ἔξουσία τούς ὀλιγαρχικούς καὶ καθιέρωσε γιά πολύ καιρό ὀλιγαρχικό πολιτευμα στά Μέγαρα.

64. Οἱ Ἀθηναῖοι δέ βρῆκαν τήν ὑποδοχή πού περίμεναν. Ἡ ἀπειλή πού παρουσίαζαν ἔκανε τούς Σικελιώτες νά ἐνωθοῦν, παραβλέποντας τίς διαφορές τους.

65. Ὁ Θουκυδίδης δέν καθορίζει ποιούς ἀπό τούς ιθαγενεῖς ἔξουσίαζαν οἱ Συρακούσιοι.

66. Οἱ Καμαριναῖοι πρέπει νά ἀναφέρονται στή συνθήκη τήν ὅποια εἶχαν συνάψει οἱ Ἀθηναῖοι μέ τό Λάχη τό 427 - 425 π.Χ.

67. Ἡ «Σαλαμινία» καὶ ἡ «Πάραλος» ἦταν τά δύο Ἱερά πλοῖα τῶν Ἀθηναίων τά ὅποια χρησιμοποιοῦσαν γιά σπουδαῖς κρατικές ἀποστολές.

68. Ἀπό τό 546 π.Χ. ὡς τό θάνατό του τό 527 π.Χ. ὁ Πεισίστρατος διατηρώντας τή νομοθεσία τοῦ Σόλωνα ἦταν σταθερά τύραννος στήν Ἀθήνα. Τόν διαδέχτηκε ὁ γιός του Ἰππίας ὡς

τό 510 π.Χ. ὁ ὅποιος διώχτηκε ἀπό τούς Σπαρτιάτες μέ τή βοήθεια τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν.

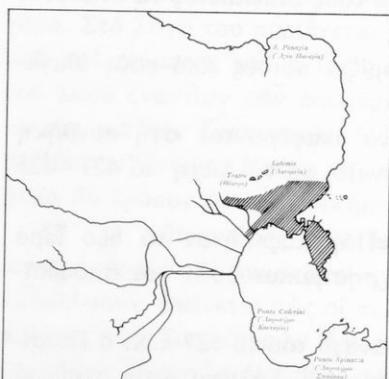
‘Ο λαός τῆς Ἀθήνας ὑποπτεύονταν παντοῦ συνωμοσίες γιά τήν κατάλυση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀλκιβιάδη ἐκμεταλλεύτηκαν καὶ καλλιέργησαν αὐτό τὸ κλίμα φοβίας μέ σκοπό νά τὸν ἀνακαλέσουν γιά νά τὸν ἔξουδετερώσουν.

69. Ἡ τυραννία στήν ἀρχή ἦταν προοδευτικό πολίτευμα καὶ οἱ τύραννοι θεωροῦνταν προστάτες τοῦ λαοῦ. Στά μέσα ὅμως τοῦ 5 π.Χ. αἰώνα ὅταν οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοί ἔφτασαν στήν πλήρη ἀνάπτυξή τους, ἡ τυραννία θεωρήθηκε μαζί μέ τήν διλιγαρχία ἡ ἀντίθεση τῆς δημοκρατίας. Κάνει ἐντύπωση ὁ ὑπερβολικός φόβος τῶν Ἀθηναίων μή τυχόν καταλύθει τὸ δημοκρατικό τους πολίτευμα.

70. Πρόκειται γιά τό ρήτορα Ἀνδοκίδη, πού ἦταν μέλος ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας.

71. Ἐπειδή ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε κατορθώσει νά εῖναι πολὺ δημοφιλής, οἱ ἔχθροί του μποροῦσαν νά τὸν διαβάλουν στήν συνείδηση τοῦ λαοῦ μόνο μέ τήν κατηγορία τῆς συνωμοσίας ἐναντίον τῆς δημοκρατίας· καὶ τό πέτυχαν.

72. Ὁ Ἀλκιβιάδης πλέοντας στό Ἀργος τό 416 π.Χ. μέ 20 πλοῖα πῆρε ὁμήρους 300 Ἀργείους, ὑποπτους γιά φιλολακωνισμό, τοὺς δροίους οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατάστησαν στά κοντινά τους νησιά.

Χάρτης τῶν Συρακουνσῶν ὥπως εἶναι σήμερα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

73. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅχι μόνο ἔκαναν τό σφάλμα νά ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τῆς Σικελίας σέ καιρό πολέμου, ἀλλά ἀκόμα χειρότερα μέ τήν ἀνάκληση τοῦ Ἀλκιβιάδη στέρησαν τήν ἐκστρατεία ἀπό τὸν ἄνθρωπο πού περισσότερο ἀπ' δλους εἶχε πιστεύει στήν ἐπιτυχία τῆς.

74. Ἰσως ὁ Δάσκων ἦταν ἡ ἀκτή μεταξύ τῶν ἀκρωτη-

ρίων Καντερίνι καί Σπινάτσα (δές χάρτη τῶν Συρακουσῶν).

75. Ὁ Νικίας μιλάει στούς στρατιώτες πρίν ἀπό τή μάχη σάν νά ἥταν ἡδη σέ ἀπελπιστική κατάσταση. Εἶναι χαρακτηριστικό ἀνθρώπου πού δέν πιστεύει στή νίκη. "Οταν αὐτός ὁ ἀνθρωπος τυχαίνει νά είναι καί στρατηγός, ἡ ἐπίδραση μιᾶς τέτοιας νοοτροπίας στό ηθικό τῶν στρατιωτῶν θά είναι ὀπωσδήποτε ἀρνητική.

76. Οι «πετροβόλοι» ἥταν ἑλαφρά ὄπλισμένοι στρατιώτες πού ἔριχναν μεγάλους λίθους ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ.

77. Ἡ Χίος καί ἡ Μῆθυμνα ἥταν ὑποχρεωμένες νά δίνουν πλοῖα, ὅχι φόρο στήν Ἀθήνα. Ἡ ἀνάμειξή της στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῶν δύο αὐτῶν πόλεων ἥταν σχετικά μικρή.

78. Δές VII 57.

79. Εἶναι δύσκολο νά τό φανταστοῦμε καί ὁ Θουκυδίδης δέν ἀναφέρει πουθενά τί συμφέρον θά είχαν οἱ ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων νά αὐξήσουν τήν ἀθηναϊκή ἡγεμονία.

80. Ἡ ἀναβολή τῆς ἐπίθεσης ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν, ἐπειδή οἱ Ἀθηναῖοι φοβόνταν τό ἐχθρικό ἵππικό, μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀπό τίς ἀποφασιστικές στιγμές στήν ἐκστρατεία.

81. Ὁ Ἀλκιβιάδης μιά καί θεώρησε τόν ἑαυτό του ἀδικημένο, ἥταν ἀποφασισμένος νά βλάψει ὅσο μποροῦσε τήν πατρίδα του. Οι ἐσωτερικές διαφορές σέ μιά πόλη ἐκφράζονταν καί στήν ἐξωτερική πολιτική πού ὑποστήριζαν τά ἀντίπαλα κόμματα.

82. Ὅπαρχει μαρτυρία πώς ὁ Τεμενίτης ἥταν στό δυτικό τμῆμα τῆς πολιτείας. Τό ἀρχαικό ἴερό τοῦ Ἀπόλλωνα πού βρέθηκε δυτικά ἀπό τό θέατρο, ταυτίζεται πιθανότατα μέ τό ναό τοῦ Ἀπόλλωνα Τεμενίτη. Μέ τό περιτείχισμα αὐτό αὐξήθηκε ὀπωσδήποτε ἡ ἔκταση τῆς πόλης.

83. «Ἐπιπολές» λεγόταν ἴσως τό δροπέδιο δυτικά ἀπό τήν Ἀγία Παναγία.

84. "Οπως είχαν κάνει οἱ Ἀθηναῖοι στήν Ἡστιαία, στήν Αἴγινα, στήν Ποτείδαια, στή Σκιώνη καί τελευταῖα στή Μῆλο. Ὁ Ἐρμοκράτης τονίζει πώς τούς περιμένει ἡ ἴδια τύχη, ἢν πειστοῦν στά λόγια τους καί τους βοηθήσουν ἐναντίον τῶν Συρακουσίων. Τό συμφέρον δλων τῶν Σικελιωτῶν ἀντίθετα είναι

νά συνασπιστοῦν γιά νά ἀντιμετωπίσουν τόν κίνδυνο τῶν Ἀθηναίων.

85. Ὁ Περικλῆς εἶχε καταπνίξει τήν ἐπανάσταση στήν Εὔβοια τό 448 π.Χ.

86. Ἀναφέρεται στήν ἵδρυση τῆς συμμαχίας τῆς Δήλου τό 478 π.Χ. πού εἶχε ἀρχικά ἀντιπερσικό χαρακτήρα. "Ολοι οἱ ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων στό Αἰγαϊο, ὅπως ἡ Ρόδος καὶ ἡ Λέσβος δέν ἦταν Ἰωνες. Ὁ Ἐρμοκράτης σκόπιμα δέν τούς ἀναφέρει γιά νά τονίσει πόσο περισσότερο ἐπικίνδυνοι - καὶ ἀσυγχώρητοι - εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι πού δέ δίστασαν νά ὑποδουλώσουν τούς ὄμόφυλούς τους.

87. Ὁ Ἐρμοκράτης δέν π.στεύει βέβαια πώς γι' αὐτόν τό λόγο ἀντιστάθηκαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες στούς Πέρσες. Θέλει νά τονίσει μόνο - καὶ ἔχει βάση - πόσο ἐπικίνδυνοι γιά τούς ἄλλους Ἕλληνες εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι.

88. Οἱ Ἀθηναῖοι, κατά τόν Ἐρμοκράτη, ἀκολουθοῦν τήν ταχτική τοῦ «διαιρεῖ καὶ βασίλευε».

89. Ὁ Ἐρμοκράτης σαρκαστικά λέει πώς ὅποιος γίνει «φίλος» τῶν Ἀθηναίων χάνει τήν ἐλευθερία του. Φιλία μέ μιά μεγάλη δύναμη σημαίνει ὑποτέλεια.

90. Ἄδυνατη φαίνεται ἡ οὐδετερότητα γιά μιά μικρή πόλη. Εἴτε οἱ Ἀθηναῖοι εἴτε οἱ Συρακούσιοι νικοῦσαν, οἱ Καμαριναῖοι θά βρίσκονταν σέ πολύ δύσκολη θέση.

91. Τά ἐπιχειρήματα τοῦ Εψηφου γιά νά ὑπερασπίσει τήν ἀθηναϊκή ἡγεμονία εἶναι ρεαλιστικά καὶ ὡμά: οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νά προστατέψουν τούς ἔαυτούς τους ἀπό τούς Πελοποννησίους: εἶχαν κάθε δικαίωμα νά ὑποτάξουν τούς Ἰωνες πού πήγαν μέ τό μέρος τῶν Περσῶν· ἥρθαν τέλος στή Σικελία ἐπειδή οἱ Συρακούσες εἶναι ἐπικίνδυνες καὶ γιά τούς Ἀθηναίους καὶ γιά τούς ἄλλους Σικελιῶτες.

92. Στήν ἄμυνα ἐναντίον τῶν Περσῶν (492-479 π.Χ.) ἡ Σπάρτη ώς ἡ μεγάλη δύναμη στήν ἡπειρωτική Ἑλλάδα εἶχε τήν ἡγεσία τῶν Ἕλληνων. Μετά τά μηδικά ἡ ἀπροθυμία τῆς Σπάρτης νά ἀναλάβει ἡγετικό ρόλο στή συμμαχία τῆς Δήλου ἔκανε τούς Ἰωνες καὶ τούς ἄλλους Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ασίας νά προσφέρουν στούς Ἀθηναίους τήν ἡγεσία τῆς ὁμοσπονδίας τους

ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀπό τή συμμαχία τῆς Δήλου, πού περιλάβαινε τούς Ἰωνες καὶ τούς Αἰολεῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τά νησιά ἀπό τή Λέσβο ὡς τή Ρόδο, πολλές πόλεις στήν Προποντίδα καὶ μερικές στή Θράκη, τίς περισσότερες Κυκλαδες καὶ τήν Εὗβοια ἐκτός ἀπό τήν Κάρυστο, ἐπρόκειτο νά ἀναδυθεῖ ἡ ἀθηναϊκή ἡγεμονία.

93. Τό ἐπιχείρημα αὐτό γιά νά δικαιολογηθεῖ ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων εἶναι καινούργιο. Συνήθως λέγεται πώς τήν ἡγεμονία τήν πρόσφεραν στούς Ἀθηναίους οἱ Ἰωνες καὶ οἱ νησιώτες, μετά ἀπό τήν ἀπροθυμία τῆς Σπάρτης νά τή δεχτεῖ.

94. Ὁ Θουκυδίδης δέν ἔμφανίζει τούς Ἀθηναίους νά κατεφύγουν σέ ὡραιολογίες ἡ ἡθικολογίες γιά γά δικαιολογήσουν τή θέση τους. Στηρίζουν τά ἐπιχειρήματά τους στό συμφέρον τους καὶ τά δικαιώνουν μέ τή δύναμη πού ἔχουν νά τά ἐπιβάλλουν στούς ἄλλους.

95. Ἡ Μήθυμνα μόνο ἔμεινε αὐτόνομη ἀπό τίς πόλεις τῆς Μυτιλήνης μετά τήν ἀποστασία τους τό 427 π.Χ.

96. Ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος καὶ ἡ Κεφαλληνία πρέπει νά ὑπαχθοῦν σ' αὐτήν τήν κατηγορία· οἱ Ἀθηναῖοι φέρθηκαν μέ ἥπιο τρόπο στούς κατοίκους τῶν Κυθήρων ἀκριβῶς ἐπειδή γειτόνευαν μέ τήν Πελοπόννησο.

97. Ἡ Καμάρινα ἦταν ἀνάμεσα στούς συμμάχους τῶν Λεοντίνων πού ζήτησαν βοήθεια ἀπό τούς Ἀθηναίους τό 427 π.Χ. ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν, ὑπογραμμίζοντας πόσο ἐπικίνδυνη γιά τους Ἀθηναίους ἦταν ἡ αὐξανόμεγη δύναμη τῆς πόλης.

98. Ἡ Ἀθήνα ώς μεγάλη δύναμη μποροῦσε νά ἐφαρμόσει τήν πολιτική τοῦ ἐπεμβατισμοῦ στίς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων γιά νά διατηρήσει τό συσχετισμό δυνάμεων πού τή συνέφερε.

99. Οἱ Καμαριναῖοι θά ἤθελαν - χωρίς αὐτό νά εἶναι δυνατόν νά τους ἀφήσουν ἥσυχους, ἔξω ἀπό τό παιχνίδι τῶν μεγάλων δυνάμεων.

100. Ὁ Ἀλκιβιάδης θέτει τόν ἔαυτό του ἀδίσταχτα στήν ὑπηρεσία τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τούς προτείνει στρατηγικά σχέδια πού εἶχαν δλέθρια ἀποτελέσματα γιά τήν πατρίδα του.

101. 420 Σπαρτιάτες παραδόθηκαν στούς Ἀθηναίους στήν Πύλο τό 425 π.Χ. Ἀπό αὐτούς 292 ἐπιβίωσαν καὶ μεταφέρθηκαν

ώς δμηροι στά γειτονικά νησιά τῆς Ἀθήνας. Κατά τό Θουκυδίδη (v. 43) ὁ Ἀλκιβιάδης περιποιόταν πράγματι τούς δμήρους μέ σκοπό νά ξαναγίνει πρόξενος τῆς Σπάρτης. Ὁ Ἀλκιβιάδης τό ἀναφέρει γιά νά κερδίσει τήν εύνοια τοῦ ἀκροατηρίου του, πού θά είχε λόγους νά είναι ἐναντίον του.

102. Οἱ Σπαρτιάτες διαπραγματεύτηκαν τούς ὄρους τῆς εἰρήνης μέ τό Νικία καί τό Λάχη, πράγμα πού ὁ Ἀλκιβιάδης, φιλόδοξος καθώς ἦταν, ἔφερε βαρέως.

103. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνῆκε στήν οἰκογένεια τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν πού ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στήν πτώση τῆς τυραννίας στό τέλος τοῦ 6 π.Χ. αἰώνα. Στόχος τοῦ Ἀλκιβιάδη είναι νά προκαλέσει καλή ἐντύπωση στούς Σπαρτιάτες πού πάντοτε ἦταν ἔχθροί τῶν τυράννων.

104. Οἱ δλιγαρχικοί κατηγοροῦσαν φυσικά τή δημοκρατία γιά «ἀκολασία».

105. Ὁ Ἀλκιβιάδης δέν ἀπευθύνεται σέ Ἀθηναίους ἀλλά σέ Σπαρτιάτες πού είχαν δλιγαρχικό καθεστώς κι ἔτσι ὅλες οἱ μειωτικές ἀναφορές στό δημοκρατικό πολίτευμα τῆς Ἀθήνας είναι προσαρμοσμένες στίς δλιγαρχικές προτιμήσεις τους. Σκοπός τοῦ Ἀλκιβιάδη είναι νά κερδίσει τήν εύνοια τοῦ ἀκροατηρίου του προκειμένου νά ἐκδικηθεῖ τήν πατρίδα του.

106. Τό σχέδιο πού ἀναλύει ὁ Ἀλκιβιάδης είναι πιό φιλόδοξο ἀπό ὅτι διήποτε είχαν στή σκέψη τους οἱ Ἀθηναῖοι. Πρέπει ὅμως νά ξυπνήσει τό φόβο τῶν Σπαρτιατῶν γιά νά τούς ἀναγκάσει νά δραστηριοποιηθοῦν καί νά ἐφαρμόσουν τά σχέδια πού πρόκειται νά τούς προτείνει.

107. Κανένας ἀπό τούς ἔχθρούς τῆς Ἀθήνας δέν ἔχει τήν δξυδέρκεια τοῦ Ἀλκιβιάδη ὅταν μάχεται τήν πατρίδα του.

108. «Ἀπό μόνα τους» ἐννοεῖ τούς δούλους πού θά αὐτομολοῦσαν στούς Σπαρτιάτες.

109. Σύμφωνα μέ μιά ἄποψη, ἡ ἀπώλεια τῶν κερδῶν ἀπό τά δικαστήρια σημαίνει πώς ἂν ἔνας μεγάλος ἀριθμός πολιτῶν ὑπηρετοῦσε στό στρατό - πράγμα πού θά συνέβαινε ἂν οἱ Σπαρτιάτες δχύρωναν τή Δεκέλεια - θά ἦταν δύσκολο νά βρεθοῦν δικαστές γιά τά δικαστήρια· συνεπῶς δ ἀπλός πολίτης θά ἔχανε τά ἔσοδα ἀπό τήν ὑπηρεσία του σ' αὐτά. "Αν δεχτοῦμε αὐτή τήν

έρμηνεία, τότε ό Θουκυδίδης έννοει πώς θά χαθοῦν πηγές εἰσοδήματος γιά τούς πολίτες. Μιά ἄλλη θεωρία ύποστηρίζει πώς οι Ἀθηναῖοι θά έχαναν τά ἔσοδά τους - πρόστιμα - ἀπό τά δικαστήρια, ἐπειδή οι ἀγρότες τῆς Ἀττικῆς θά ἐμποδίζονταν νά ἔρχονται στήν Ἀθήνα.

110. Μέ σοφιστικά ἐπιχειρήματα ό Ἀλκιβιάδης προσπαθεῖ νά δικαιολογήσει τήν προδοτική του στάση γιά τήν όποια βέβαια δέν ὑπάρχει δικαιολογία.

111. Ἡ κυριαρχική θέση μιᾶς μεγάλης δύναμης συνεπάγεται βία γιά νά διατηρηθεῖ. Ὁ Ἀλκιβιάδης κολακεύει τούς Σπαρτιάτες ὑποβάλλοντας τήν ίδέα μιᾶς δικῆς τους ἡγεμονίας πού θά ἦταν «εὐεργετική» γιά τούς ὑπηκόους της.

112. Δηλαδή τό 414 - 413 π.Χ.

113. Δέξ VI. 4.

114. Ὁ Εὐρύνθιος πρέπει νά ἦταν στή θέση τοῦ σημερινοῦ Μπελβεντέρε.

115. Δέν εἶναι γνωστή αὐτή ἡ τοποθεσία. Ὁ κύκλος θά γινόταν ἡ βάση τῶν Ἀθηναίων γιά νά ἐπεκτείνουν τόν πολιορκητικό τους τειχισμό.

116. Ἡ ἀκριβής τοποθεσία τοῦ Τρωγίλου δέν εἶναι γνωστή. Πιθανόν ἦταν τό φαράγγι καί ό σημείο τῆς Ἀγίας Παναγίας.

117. Ἡ πηγή Ἀρέθουσα στήν πόλη τῶν Συρακουσίων ἔξουδετέρωσε τά σχέδια τῶν Ἀθηναίων.

118. Δέξ VI 75.1.

119. Δέκα πλέθρα εἶναι περίπου 300 μέτρα.

120. Ὁ Νικίας ἔχασε τήν εὐκαιρία νά συνάψει εἰρήνη μέδικούς του ὅρους. Ἰσως φοβήθηκε νά γυρίσει πίσω χωρίς νά ἔχει πραγματοποιήσει τήν κατάχτηση τῆς Σικελίας. Ὑπῆρχε καί τό προηγούμενο τῶν στρατηγῶν πού εἶχαν τιμωρηθεῖ γιά τόν ίδιο λόγο. Ἡ κατάσταση γιά τούς Ἀθηναίους ὅλο καί ἐπιδεινώνεται γιά νά καταλήξει στήν τραγική τους ἥττα.

121. Ὁ πατέρας του ό Κλεανδρίδας, ἀφοῦ ἔξορίστηκε ἀπό τή Σπάρτη, ἔγινε πολίτης τῶν Θουρίων.

122. Ὁ Νικίας δέν κατάφερε νά ἀντιληφτεῖ τή σημασία πού θά είχε γιά τήν ἔξελιξη τῆς ἐκστρατείας ή ἀποστολή τοῦ Γύλιππου στή Σικελία.

ΒΙΒΛΙΟ Ζ'

1. Μετά τά ἐνθαρρυντικά νέα τοῦ Γογγύλου γιά τήν ἄφιξη τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ θέση τῶν Ἀθηναίων ὅλο καὶ ἐπιδεινώνεται.

2. Δέξ σχεδιάγραμμα σελ. 93.

3. Πρόκειται μᾶλλον γιά τό διπλό τεῖχος πού κατέβαινε πρός τά νότια, ἀνατολικά τῆς πολιτείας.

4. Πρέπει νά ἔννοεῖται τό μικρό λιμάνι τό ὅποιο ἔλεγχαν οἱ Συρακούσιοι, ἐνῶ στό μεγάλο κυριαρχοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀπό τό Πλημμύριο μποροῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι νά παρακολουθοῦν καλύτερα τούς Συρακουσίους στό μικρό λιμάνι.

5. Δέξ VI 104. 1.

6. Ἡ φυλετική παραδοσιακή ἀντίθεση μεταξύ τῶν Δωριέων καὶ τῶν Ἰώνων ἐπανειλημμένα γίνεται ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπό τούς ήγέτες γιά νά ἔξυπηρετήσουν τούς ἐκάστοτε σκοπούς τους.

7. Ὁ Γύλιππος στρέφει ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων τήν κατηγορία πού είχε ἐκτοξεύσει ὁ Ἀλκιβιαδῆς ἐναντίον τῶν Σικελῶν (VI 17. 2), δηλαδή πώς οἱ πόλεις τους ἀποτελοῦνται ἀπό «ἀνάμεικτους ὄχλους».

8. Τό ἀξίωμα τοῦ γραμματέα τῆς πολιτείας πρέπει νά ἦταν τό ἴδιο μέ τό ἀξίωμα τοῦ γραμματέα τόν 4 π.Χ. αἰώνα τοῦ ὅποιου μόνη ἀρμοδιότητα ἦταν νά διαβάζει δυνατά ἐπίσημα ἔγγραφα.

9. Δέξ VI 62. Φαίνεται πώς ὄρισμένοι δοῦλοι ἀπό τά "Υκκαρα, πού ὁ Νικίας είχε πουλήσει στήν Ἐγεστα, ἦταν ἀκόμα διαθέσιμο ἐμπόρευμα στήν ἀγορά.

10. Οἱ ἀντικειμενικές δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζουν οἱ Ἀθηναῖοι σ' αὐτή τήν περίπτωση δέν ἔχουν σχέση μέ τό χαρακτήρα τους. Ὁ Νικίας ὡστόσο δίνει τήν ἐντύπωση πώς θά είχε ἔπεράσει δόλα τά ἐμπόδια ἄν μποροῦσε νά βασίζεται περισσότερο στούς στρατιῶτες (Δέξ καὶ VI 9). Ὁ Νικίας ρίχνει τίς εὐθύνες σέ ὅποιονδήποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό τόν ἔαυτό του.

11. Τίποτα ἀπό ὅσα ἔχουν προηγηθεῖ δέ δικαιολογεῖ τήν ἀπόγνωση πού δείχνει τό γράμμα τοῦ Νικία. Ὁ ρόλος του εἶναι παθητικός. Δέν ἀντιμετωπίζει τήν περίπτωση νά ἀναλάβει πρωτοβουλία ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ἐπειδή δέν πιστεύει στή νίκη. Ἡ ήττοπάθεια τοῦ Νικία καθορίζει δλες του τίς πράξεις καὶ κατ' ἐπέκταση ἀντανακλᾶ καὶ στό ἡθικό τῶν στρατιωτῶν, τό δποιο δέν μπορεῖ νά κρατηθεῖ ψηλά, δταν ξέρουν πώς δ στρατηγός τους θεωρεῖ τήν ήττα ἀναπόφευκτη.

12. Ὁ Εὐρυμέδων, μέ τήν κατηγορία τῆς δωροδοκίας, εί-
χε τιμωρηθεῖ ἀπό τούς Ἀθηναίους μέ πρόστιμο μετά τήν ἐπι-
στροφή του ἀπό τή Σικελία τό 414 π.Χ. Ὁ Δημοσθένης ήταν
ἰκανός στρατηγός πού είχε παίξει σπουδαῖο ρόλο στά γεγονό-
τα τῆς Πύλου τό 425 π.Χ.

13. 22 Δεκεμβρίου.

14. Πιθανότατα ἀναφέρεται στά 20 πλοῖα πού ἔστειλαν οί
Ἀθηναῖοι στήν Πελοπόννησο. Ἡ βάση τῆς Ναυπάκτου ίδρυ-
θηκε τό 450 π.Χ. ἀπό τό Φορμίωνα γιά νά ἐλέγχει τήν είσοδο
στόν Κορινθιακό κόλπο.

15. Δηλαδή στήν πρώτη φάση τοῦ πολέμου ἀπό τό 431 π.Χ.
- 421 π.Χ.

16. Ἡ είσβολή τῶν Θηβαίων στήν Πλάταια τό 431 π.Χ.
ἔγινε ἀπό δική τους πρωτοβουλία. Ἐφόσον ὅμως ή Θήβα ήταν
σύμμαχος τῆς Σπάρτης καὶ ή Σπάρτη είχε ἡθική εὐθύνη γιά
τήν παραβίαση τῆς συνθήκης.

17. Δηλαδή στίς τριακονταετεῖς σπονδές τοῦ 446/5 π.Χ.

18. Οί Ἐλληνες πίστευαν πώς οί θεοί τιμωροῦσαν τήν παρα-
βίαση τῶν ἔνορκων συνθήκῶν.

19. Οι Ἀθηναῖοι μέ τά 30 πλοῖα πού είχαν στείλει τό 414
π.Χ. γιά νά βοηθήσουν τούς Ἀργείους ἐναντίον τῶν Σπαρτια-
τῶν, λεηλάτησαν τήν Ἐπίδαυρο καὶ τίς Πρασιές κι ἔτσι παρα-
βίασαν τήν ειρήνη τοῦ Νικία.

20. Ὁ Ἀρχίδαμος είχε πεθάνει τό 427 π.Χ.

21. Ἡ ἀπόσταση ἀπό τή Βοιωτία εἶναι μικρότερη, ἵσως
ὅμως τήν ὑπολογίζει μέσω Ὡρωποῦ δόποιος ἀνῆκε στήν Ἀθή-
να ὡς τό τέλος τοῦ 412 π.Χ.

22. Πιθανότατα πρόκειται γιά τό Χαρικλῆ πού μετά τήν

παράδοση τῆς Ἀθήνας στούς Σπαρτιάτες τό 404 π.Χ. ἔγινε ἔνας ἀπό τούς «τριάκοντα τυράννους».

23. Τό Ἀργος, πού εἶχε διατηρήσει τὴν οὐδετερότητά του στὸν ἀρχιδάμειο πόλεμο (431 - 421 π.Χ.), σύναψε συμμαχία μέ τὴν Ἀθήνα τό 417 π.Χ.

24. Δηλαδή τοὺς ὑποτελεῖς στὴν Ἰωνία, τὸν Ἐλλήσποντο καὶ τῇ Θράκῃ πού ἦταν ὑποχρεωμένοι νά προμηθεύουν καὶ ἵππικό ἄν το ζητοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι.

25. Μέ τὴν παρακίνηση τοῦ Θεμιστοκλῆ ἡ Ἀθήνα δημιούργησε στόλο τὴν ἐποχή τῶν μηδικῶν πολέμων κι ἔγινε ναυτική δύναμη.

26. Ὁ Γύλιππος καὶ ὁ Ἐρμοκράτης ἔχουν τό χάρισμα - πού ὁ Νικίας δέν ἔχει - νά ἐμψυχώνουν τοὺς στρατιῶτες ἔστω κι ἄν ἡ ἀντικειμενική κατάσταση εἶναι ἐναντίον τους.

27. Ἡ χωρητικότητα τοῦ πλοίου ἦταν 10.000 μονάδες ἀπό κάποιο ἐμπόρευμα. Δέν εἶναι γνωστές οὔτε οἱ μονάδες οὔτε τό ἐμπόρευμα.

28. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν καταλάβει τά Κήθυρα τό 424 π.Χ.

29. Δηλαδή τό διπλό ἀπό τό συνηθισμένο μισθό τοῦ ὅπλιτη. Ἡ οἰκονομική πίεση τοῦ πολέμου ἀρχισε πιά νά φαίνεται στὴν Ἀθήνα.

30. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μεταφέρει τό 431 π.Χ. τά ζῶα τους στὴν Εὔβοια καὶ στά γειτονικά νησιά γιά νά τά προστατέψουν ἀπό τίς ἐπιδρομές τῶν Σπαρτιατῶν στὴν Ἀττική.

31. Ὁ φόρος ἀναφέρεται σέ δλες τίς εἰσαγωγές καὶ τίς ἔξαγωγές στὴν ἀθηναϊκή ἐπικράτεια.

32. Ἡ σημερινή Ριτσώνα.

33. Οἱ νίκες τῶν Συρακουσίων πέτυχαν ὅ,τι δέν εἶχαν κατορθώσει νά πετύχουν τά ρητορικά ἐπιχειρήματα. Οἱ σικελικές πόλεις συντάσσονται τελικά μέ τό νικητή κι ἔτσι οἱ προβλέψεις τοῦ Ἐρμοκράτη καὶ τοῦ Ἀθηναγόρα πραγματοποιοῦνται.

34. Οἱ «Χοιράδες» πρέπει νά εἶναι τά δύο νησιά ἔξω ἀπό τό λιμάνι τοῦ Τάραντα.

35. Δέν εἶναι γνωστό πότε εἶχε συναφθεῖ αὐτή ἡ συμμαχία.

36. Ἡ πανελλήνια ἀποικία τῶν Θουρίων εἶχε ίδρυθεῖ τό 444 π.Χ. μετά ἀπό πρωτοβουλία τῶν Ἀθηναίων μέ ἀπώτερο σκο-

πό νά γίνει κέντρο τής ἀθηναϊκῆς ἐπιρροῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου στήν Ἰταλία.

37. Ὁ διωγμός τῶν μελῶν τῆς ἀντιαθηναϊκῆς παράταξης ἔκανε δυνατό νά συναφθεῖ ἀμυντική καὶ ἐπιθετική συμμαχία.

38. Κωμόπολη ἀνατολικά τοῦ Ρίου.

39. Δηλαδή ἀπό τήν Ἀχαΐα, πού ἀφήνοντας τήν οὐδετερότητά της πῆγε μέ τό μέρος τῶν Σπαρτιατῶν τό 417 π.Χ.

40. Ὁ Λύσανδρος ἔκανε κάτι ἀνάλογο στούς Αἰγός ποταμούς τό 404 π.Χ.

41. Κουρασμένοι σωματικά καὶ ψυχικά οἱ Ἀθηναῖοι δέν ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἀσφάλειά τους. Θέλουν νά τελειώνουν τό γρηγορότερο μέ τή ναυμαχία.

42. Δέν εἶναι γνωστό ποιός ἔδωσε τό πρόσταγμα. Ὁ Νικίας πάντως σέ αὐτή τήν κρίσιμη ναυμαχία δέν ἦταν πάνω σέ κανένα πλοιο.

43. Τά δελφίνια Ἠταν μεγάλα βαρίδια τά ὅποια πέφτοντας ἀπό ὄρισμένο ὄψος στά πλοια μποροῦσαν ἀκόμα καὶ νά τά βυθίσουν.

44. Ὁ Θουκυδίδης κατηγορεῖ τό Νικία ἐπειδή δέν ἔκανε ἀμέσως ἐπίθεση ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν κι ἔτσι ἔδωσε καιρό στό Γύλιππο νά φθάσει στή Σικελία.

45. Φαίνεται πώς πρόκειται γιά τό ἐγκάρσιο τεῖχος. Τά κεφάλαια 4 - 7 αὐτοῦ τοῦ βιβλίου περιγράφουν τό βιαστικό χτίσιμό του.

46. Φαίνεται ἀπίθανο νά πῆρε ὅλο τό στρατό μαζί. Ἰσως οἱ ἐλαφρά ὄπλισμένοι στρατιῶτες ἔμειναν πίσω γιά νά προστατεύουν τούς ὄπλιτες ἀπό τίς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθρικοῦ ἵππικοῦ.

47. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρεται στίς δυσκολίες πού ἀντιμετώπισε γιά νά ἔξακριβώσει τήν ἀλήθεια, ἀκόμα καὶ ἀπό αὐτόπτες μάρτυρες.

48. Ὁ παιάνας ώς πολεμική κραυγή εἶναι δωρική μόνο συνήθεια. Γι' αὐτό προξενοῦσε φόβο στούς Ἀθηναίους καὶ στούς Ἰωνες, ἀκόμα κι ὅταν τόν τραγουδοῦσαν σύμμαχοί τους Δωριεῖς.

49. Στρατηγός τῶν Συρακουσίων.

50. Ἀρχιζε τό φθινόπωρο.

51. Ὁ Δημοσθένης προσπαθεῖ νά περισώσει ό,τι ήταν δυνατό νά σωθεῖ. Καταλαβαίνοντας τήν ἀναβλητικότητα τοῦ Νικία, ἐπιμένει νά ἀναχωρήσουν ὅσο ὑπῆρχε ἀκόμα καιρός.

52. Ἀναφέρεται βέβαια στήν κατάληψη τῆς Δεκέλειας ἀπό τούς Σπαρτιάτες.

53. Ὁ Νικίας γιά νά σώσει τή ζωή του προτιμᾶ νά θυσιάσει χιλιάδες στρατιώτες, νά ρίξει στήν καταστροφή τό στόλο καί νά βάλει σέ κίνδυνο τήν πατρίδα του. Τώρα πού ή ἐκστρατεία πῆρε τή χειρότερη τροπή, πού μποροῦσε νά πάρει, φοβᾶται νά τό δύολογήσει δημόσια καί νά ἀναλάβει τίς εὐθύνες του γιά νά σωθοῦν τουλάχιστο οί στρατιώτες.

54. Ἐξαιτίας τῆς ἀναβλητικότητας τοῦ Νικία οἱ Ἀθηναῖοι χάνουν πολύτιμο χρόνο.

55. Ἡ σημερινή Βεγγάζη.

56. Στίς 27 Αύγουστου 413 π.Χ.

57. Οἱ ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου καί τῆς σελήνης θεωροῦνταν δυσοίωνες μόλι πού ἀρκετοί ἀπό τήν ἐποχή ἦδη τοῦ Νικία τίς ἔβλεπαν ώς φυσικά φαινόμενα. Ἡ δεισιδαιμονία τοῦ Νικία, ὅπως καί ή ἀναποφασιστικότητά του προηγουμένως, γίνεται αἰτία νά χάσουν οἱ Ἀθηναῖοι πολύτιμο χρόνο.

58. Στό VI 103 ἀναφέρεται πώς εἶχαν ἔρθει μέ τρία πλοῖα τῶν πενήντα κουπιών γιά νά βοηθήσουν τούς Ἀθηναίους.

59. Ἡ τελευταία σανίδα σωτηρίας γιά τούς Ἀθηναίους ήταν τά πλοῖα. Στήν ἀπελπισία τους βρίσκουν τή δύναμη καί τήν ἐφευρετικότητα νά τά διαφυλάξουν ἀπό τόν ἐμπρησμό.

60. Καθώς ή δύναμη καί ή ἰκανότητα τῶν Ἀθηναίων ήταν κατεξοχή στή θάλασσα, ή ήττα στή ναυμαχία κορυφώνει τήν κατάθλιψή τους.

61. Δέξ VI 43.

62. Γιά τήν κατάσταση στούς Θουρίους δέξ VII 33. Γιά τήν ἐσωτερική πολιτική στό Μεταπόντιο δέν ἔχει μιλήσει ὁ ιστορικός.

63. Ἡ ἀπελπιστική θέση τῶν Ἀθηναίων τονίζεται ἀκόμα περισσότερο ἀπό τά ἐπιχειρήματα πού ἐπικαλεῖται ὁ Νικίας γιά νά τούς ἐμψυχώσει: κι ἄν δλα ἔχουν χαθεῖ, μένει ἀκόμα η τύχη νά δίνει ἐλπίδες γιά τή νίκη.

64. Ὁ Νικίας ὅπως καὶ σήμερα πολλοί πολίτες μεγάλων κρατῶν θεωροῦν τό γ πολιτισμό τους ἀνώτερο καὶ ἄξιο νά θαυμάζεται ἀπ' ὅλους.

65. Ὁ Νικίας θεωρεῖ τούς ναῦτες ἔνους πού εἶχαν γλωσσικά καὶ ἐκπολιτιστικά ἔξαττικιστεῖ. Πιθανότατα ἦταν μισθοφόροι.

66. Ἐφόσον οἱ Ἀθηναῖοι ἤλθαν γιά νά καταλύσουν τήν ἐλευθερία τῶν Συρακουσίων, δέ θά πρέπει νά περιμένουν οἱ ἕδιοι ἔλεος σέ περίπτωση ἥττας.

67. Ἡ ψυχολογική κατάσταση τῶν Ἀθηναίων τούς δημιουργεῖ ἀδικαιολόγητη ἥττοπάθεια.

68. Τό νά πάρει κανένας ἐκδίκηση ἀπό τούς ἐχθρούς του ἥταν δεχτό καὶ ἀπό τά ἔθιμα καὶ ἀπό τήν ἡθική τῆς ἐποχῆς.

69. Ὁπως συνέβη στή Μῆλο καὶ σέ ἄλλες πόλεις, ἂν νικούσαν οἱ Ἀθηναῖοι θά θανάτωναν τούς ἄντρες, θά ὑποδούλωνταν τά γυναικόπαιδα καὶ θά ἔπαιρναν τή γῆ.

70. Ὁ Νικίας στήν κρίσιμη ὥρα ἐπικαλεῖται τό παρελθόν καὶ τό πολίτευμά τους γιά τά ὅποῖα οἱ Ἀθηναῖοι ἥταν περήφανοι.

71. Ἡ ταύτιση τῶν στρατιωτῶν στήν ξηρά μέ τά πληρώματα τῶν πλοίων πού μάχονται εἶναι ἀπόλυτη. Ξέρουν πώς τά πάντα θά ἔξαρτηθοῦν ἀπό τήν ἔκβαση τῆς ναυμαχίας.

72. Ψυχολογικά ἡ κατάσταση τῶν Σπαρτιατῶν πού παραδόθηκαν στήν Πύλο ἥταν ὅμοια μέ τήν τωρινή κατάσταση τῶν Ἀθηναίων. Στήν Πύλο ὅμως οἱ ἀπώλειες τῶν Σπαρτιατῶν ἥταν πολύ μικρότερες ἀπό τίς ἀπώλειες τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία.

73. Τώρα πού δ' Νικίας ἐπιτέλους δέν εἶναι δισταχτικός, τά πληρώματα δέν ὑπακούουν.

74. Οι στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων θά ἔπρεπε νά εἶναι πιό προσεχτικοί στίς πληροφορίες πού ἔδιναν τάχα οἱ φίλοι τους Συρακούσιοι. Εἶναι ὁδυνηρό νά βλέπει κανένας πᾶς οἱ Ἀθηναῖοι χάνουν τό τελευταῖο πολύτιμο χρόνο.

75. Οι ἀρχαῖοι ἔδιναν μεγάλη σημασία στήν ταφή τῶν νεκρῶν. Ὁ φόβος προέρχεται ἐν μέρει ἀπό τό δέος τῆς τιμωρίας γιά τήν παράλειψη τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καθήκοντος, ἐν μέρει ἀπό τήν ἀγωνία μήπως καὶ οἱ ἕδιοι μείνουν ἄταφοι, ἃν ἔχαναν τή

ζωή τους στήν ύποχώρηση.

76. Ἡ καταστροφή τῶν πλοίων ἦταν τό κορύφωμα τῆς συμφορᾶς τῶν Ἀθηναίων. Δὲν ἦταν καλός οἰωνός γιά τούς στρατιώτες τῆς θαλασσοκράτειρας Ἀθήνας νά στηρίζουν τίς ἐλπίδες τους στό πεζικό.

77. Οἱ δραματικές ίκανότητες τοῦ Θουκυδίδη στήν περιγραφή τῶν τελευταίων φάσεων τῆς ἐκστρατείας εἶναι ἀνυπέρβλητες. "Οσο κι ἂν οἱ σκοποί τῶν Ἀθηναίων ἦταν καταχτητικοί, δέν μπορεῖ κανείς νά μή νοιώσει οὕτο γιά τή συμφορά τους, ὅπως τή ζωντανεύει ὁ ιστορικός.

78. Εἶναι τραγική εἰρωνεία νά τούς συμβουλεύει νά ἐλπίζουν ἀκόμα ὁ Νικίας πού εἶχε ἀφαιρέσει μέ τή στάση του κάθε ἐλπίδα σωτηρίας. Φαίνεται ὅτι, ὡς τό τέλος, δέν ἔχει συνειδητοποιήσει τίς εὐθύνες του γιά τή συμφορά τῶν Ἀθηναίων.

79. Ὁ Νικίας δέν ἔχει ἀντιληφτεῖ πώς στίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις οἱ σωστές ἀποφάσεις καί πράξεις μετράνε περισσότερο ἀπό τήν ἐκπλήρωση τῶν τυπικῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων.

80. Ἡταν κοινή πίστη τῶν Ἐλλήνων πώς μιά μεγάλη ἐπιτυχία μποροῦσε νά προκαλέσει τό φθόνο τῶν θεῶν.

81. Ἔνδι ὁ Νικίας πίστευε ὡς τώρα πώς ή εὐσέβεια στούς θεούς εἶναι ἀρκετή γιά νά προφυλάξει κάποιον ἀπό τήν καταστροφή, τά γεγονότα στή Σικελία τόν ἀνάγκασαν, ἐπιτέλους, νά ἀναγνωρίσει τό ρόλο πού παιζει ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας στήν πορεία τῶν γεγονότων.

82. Δηλαδή τήν πέμπτη μέρα τῆς ύποχώρησης.

83. Δέν εἶναι γνωστή ἡ θέση τοῦ Ἐρινεοῦ.

84. Αὐτό συμβαίνει ἐπειδή θά περίμενε κανένας πώς οἱ νησιώτες θά ἦταν προθυμότεροι νά ἐγκαταλείψουν τούς Ἀθηναίους, μιά καί οἱ περισσότεροι ἀπό αὐτούς ἦταν ὑποτελεῖς καί ἀναγκαστικά τούς ἀκολούθησαν στή Σικελία.

85. Οἱ Ἀθηναῖοι εὔρισκαν χρήματα ἀπό τούς ὑποτελεῖς· τούς ἀνθρώπους ὅμως δέν ἦταν εύκολο νά τούς ἀντικαταστήσουν.

86. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔξαντλημένοι πιά, δέν ἦταν σέ θέση νά ἀντιμετωπίσουν τούς Πελοποννησίους σέ μάχη σῶμα μέ σῶμα.

87. 'Υπολογίζεται πώς περίπου 1000 ἄντρες τοῦ Νικία ἔφτασαν ζωντανοί στίς Συρακοῦσες ἀπό τούς 20.000 πού ὁδηγοῦσε.

88. Μαρτυρεῖται πώς ὁ Νικίας εἶχε 1000 δούλους στά μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου.

89. 'Η καθιερωμένη ἀρετή, σύμφωνα μέ τήν ὅποια ζοῦσε ὁ Νικίας, δέν τόν ἐξασφάλισε ἀπό τά σφάλματα πού τόν ὁδήγησαν - μέ χιλιάδες ἄλλους Ἀθηναίους - στό τραγικό του τέλος. 'Η εὐθύνη τῆς ἡγεσίας ἀπαιτοῦσε στρατηγικές ίκανότητες, τίς ὅποιες ὁ Νικίας στή Σικελία τουλάχιστο δέν ἔδειξε. 'Η δισταχτικότητα, ἡ ἀναβλητικότητα, ἡ δεισιδαιμονία, ὁ ἔγωκεντρισμός του δέν ἦταν δυνατό νά συμβάλλουν στήν ἐπιτυχία τῆς ἐκστρατείας.

90. Τό μισό ἀπό τήν κανονική μερίδα ἐνός δούλου.

91. 'Ο Πλούταρχος στό *Nikia* 29 ἀναφέρει τή γνωστή ίστορια, πώς δηλαδή μερικοί Ἀθηναῖοι κέρδισαν τήν ἐλευθερία τους ἀπαγγέλλοντας χορικά ἀπό τίς τραγωδίες τοῦ Εὐριπίδη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ.	6
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Σ'	»	19
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Ζ'	»	101
ΣΧΟΛΙΑ	»	178

'Η φωτογραφία τοῦ ἐξώφυλλον εἰκονίζει τόν πάπνῳ τῆς Ὁξυρρύγχου ἀριθ. 16 μέ κείμενο τοῦ Θουκυδίδη (Πανεπιστήμιο τῆς Πενσυλβανίας).

Οἱ εἰκόνες καὶ οἱ χάρτες εἰναι ἀπό τήν «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ» τῆς «ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε.»

024000018199

ΕΚΔΟΣΗ Β' 1978 (V) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 165.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3.040/4-4-78
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ Ι. ΚΟΥΤΣΗΣ Α.Β.Ε.Ε. - Δ. ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΣΟΝ
ΙΤΑΝΤΕΚΟ
ΤΙΚΑΤΩΝ
ΠΕΤΑΓΩΝΙ

ΔΗΜΟΤΟΣ
ΕΛΛΑΣ
ΤΑΛΛΑΣ
ΕΛΛΑΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής